



แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท  
จังหวัดนครราชสีมา

วิทยานิพนธ์

ของ

นายณาด เชาวนากรณ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร  
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

พฤษภาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม



แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท  
จังหวัดนครราชสีมา

วิทยานิพนธ์

ของ

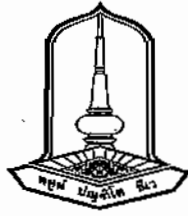
นวนายนัด เชาวนาภรณ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร  
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

พฤษภาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม





คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวนวนวด เชาวนากรณ์  
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต  
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....  
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทจร) ประธานกรรมการ  
(กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....  
(รศ.ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ) กรรมการ  
(ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....  
(อาจารย์ ดร.ประสาน กำจรเมฆกุล) กรรมการ  
(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....  
(อาจารย์ ดร.สุนทร โพธิสา) กรรมการ  
(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....  
(ว่าที่ พ.ต.ดร.เทอดชัย พันระไชย) กรรมการ  
(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร  
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....  
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทจร)  
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

.....  
(รศ.ดร.ไพฑูรย์ สุขศรีงาม)  
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....๒.....เดือน ..๓๖.....พ.ศ. 2552



วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้รับทุนอุดหนุนโครงการวิจัยของนิสิตระดับปริญญาโท  
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประจำปี 2552



## ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ประสาน กำจรเมฆกุล กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้ความรู้ ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างดียิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการสอบ อาจารย์ ดร.สุเนตร โพธิสาร กรรมการสอบ และว่าที่ พ.ต.ดร.เทอดชัย พันระไชย กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งให้แนวคิดรวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการศึกษางานวิจัยให้บริบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณและขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณชาวบ้านชุมชนปราสาท ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส ปราชญ์ท้องถิ่นและชาวบ้านกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่มในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาททุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิสิฏฐ์ บุญไชย ที่กรุณาให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ และให้คำปรึกษาเบื้องต้นในการทำวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาผู้เป็นบุพการี ขอขอบคุณญาติพี่น้องทุกคน ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และเพื่อนร่วมเรียนที่เป็นกำลังใจเสมอมา ประโยชน์และคุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบบูชาพระคุณบูรพาจารย์ผู้มีพระคุณทุกท่าน

นวนาดา เขาวนาภรณ์



|               |  |
|---------------|--|
| ชื่อเรื่อง    | แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท<br>จังหวัดนครราชสีมา |
| ผู้วิจัย      | นางสาวนวยนาด เซวนาภรณ์   |
| กรรมการควบคุม | รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ<br>และอาจารย์ ดร.ประสาน กำจรเมฆกุล                 |
| ปริญญา        | ศศ.ม. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์  |
| มหาวิทยาลัย   | มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2552   |

### บทคัดย่อ

จังหวัดนครราชสีมา หรือที่เรียกว่า “โคราช” เป็นเมืองใหญ่บนดินแดนที่ราบสูงที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีโบราณสถานที่สำคัญ และเป็นแหล่งโบราณคดีที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีโบราณสถาน 3 แห่ง ได้แก่ ปราสาทหินพิมายหรืออุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ปราสาทพนมวันหรือปราสาทหินพนมวัน และแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ได้จัดทำในลักษณะพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีประวัติความเป็นมาสืบทอดมาแต่โบราณ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมาและเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 47 คน คือกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติและกลุ่มบุคคลทั่วไป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษา ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า แล้วนำเสนอผลการวิจัย โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว โบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เป็นชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นก่อนยุคประวัติศาสตร์ มีศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีหลุมขุดค้น จำนวน 3 หลุม พบโครงกระดูกของคนยุคก่อนประวัติศาสตร์ จำนวน 60 โครง และโบราณวัตถุอีกมาก มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการก่อตั้งกลุ่มกิจกรรม เพื่อมีผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว มีการบริการในการเข้าร่วมกิจกรรม สร้างรายได้ให้กลุ่มกิจกรรม เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน



สภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทจากกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม พบว่า ด้านกลยุทธ์ไม่มีการผสมผสานระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดความสำคัญ การควบคุมการปฏิบัติงาน และขอบเขตของกิจกรรม ด้านโครงสร้าง ไม่มีการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสมในองค์กร ด้านระบบการจัดการไม่จัดระบบการจัดการที่ครอบคลุม ด้านบุคลากรไม่มีการจัดสรรบุคคลเข้าดำเนินงานตามลักษณะของการปฏิบัติ ด้านทักษะไม่มีทักษะเฉพาะทางในการปฏิบัติงานเป็นพิเศษ ด้านรูปแบบการดำเนินงานไม่มีกาจัดรูปแบบการดำเนินงานให้ชัดเจน ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไม่มีโอกาสได้เข้าอบรม สัมมนา และการศึกษาดูงาน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท ควรพัฒนากลุ่มกิจกรรม ด้านกลยุทธ์ ควรจัดให้มีการผสมผสานระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดความสำคัญ การควบคุมการปฏิบัติงาน และขอบเขตของกิจกรรม ด้านโครงสร้างควรจัดให้มีการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสมในองค์กร ด้านระบบการจัดการ ควรจัดระบบการจัดการที่ครอบคลุม ด้านบุคลากร ควรมีการจัดสรรบุคคลเข้าดำเนินงานตามลักษณะของการปฏิบัติ ด้านทักษะ ควรจัดอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรมีทักษะเฉพาะทางในการปฏิบัติงานเป็นพิเศษ ด้านรูปแบบการดำเนินงาน ควรจัดรูปแบบการดำเนินงานให้ชัดเจน ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ควรให้ทุกคนมีโอกาสได้เข้าอบรม สัมมนา และการศึกษาดูงาน ในการพัฒนากลุ่มกิจกรรม ควรมีการวางแผนการดำเนินงาน จัดบุคลากรมีรูปแบบที่ชัดเจนในการปฏิบัติงาน มีการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น และสนับสนุนด้านวิทยากรมาให้ความรู้ในการประยุกต์ผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่ ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท สภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งนักท่องเที่ยวได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า เป็นการสร้างความประทับใจและความพึงพอใจต่อนักท่องเที่ยวและพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน



TITLE Guidelines Ways for the Community's Economic Development at Ban Prasat  
Tourist Archeological Site in Nahon Ratchasima Province

AUTHOR Miss. Nuaynad Chaowanaporn

ADVISERS Assoc. Prof. Dr. Niyom Wongphongkham and Dr. Prasan Kamchornmenakul

DEGREE M.A. **MAJOR** Cultural Science

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2009

### ABSTRAC

Nakhon Ratchasima or Korat, a large city on a plateau, has plenty of natural resources and accommodations for tourism. There are three main historical archeological sites Prasat Hin Pimai Prasat Hin Phanomwan and Ban Prasat Archeological site. The Ban Prasat archeological site, arranged in the form of open museum, situated at Mu 7, Ban Prasat Tai, Tambon Than Prasat, Amphoe Non Sung, Nakhon Ratchasima, has been historically the cultural heritage site since the ancient time.

This study was a qualitative study, aiming at exploring the history of Ban Prasat tourist archeological site, Nakhon Ratchasima province; examing the situation and problems of the community's economy at Ban Prasat tourist archeological site, Nakhon Ratchasima province; and finding the guidelines for the development of community's economy at Ban Prasat tourist archeological site, Nakhon Ratchasima province. Fourty seven of persons were chosen from key informants, casual informants, and general interest informants. Tools used for the research were interview forms and observation forms. Data were analyzed in accordance with the objectives of the study. Data's accountability were checked by the triangulation technique. Then the results of the study were presented in a descriptive analysis form

The results of the study revealed that Ban Prasat tourist archeological site was an ancient community, founded before historical era. The community has accumulated culture, customs, beliefs, local wisdom, ways of life, and unique identities. The archeological site was arranged in open museum, consisting of 3 excavation plots. Sixty human bone structures and several ancient objects were found. The local wisdoms were transmitted from generation to generation. The





community's members organized the activity groups to put out the products to sell to tourists, creating incomes for the activity group. It was the way of community economic development.

In terms of the situation and community's economic problems at Ban Prasat tourist archeological site, it was found that: on strategic aspect, there harmony within priority projecting, work monitoring, and activity scope; on structure aspect, there was no working steps plan and appropriate job division within the organization; on management system, the overall managing system was not set up; on personnel, there was no personnel management to put the right person to the right job; on the skills, there was no personnel of specific skill to work on specific job; on the form of working operation, there was no clear form of the operation; on learning acquirement, the personnel did have opportunity for training, seminar, and study tour for the exchange of experiences

With respect to guidelines the community economic development at Ban Prasat tourist archeological site, the development should be proceeded as follows: on the strategy, there should be in harmony among the objectives, priority, operation monitoring, and activity scope; on the structure, the steps priority and setting up of job division within the organization; on management system, the overall system should be set up; on personnel, should put appropriate person to the right job; on skill, personnel should be trained for specific skills for their specific jobs; on the form of working operation, the clear working operation should be set up; on exchanging of learning experiences, every body should have opportunity in training, seminar, and study tour; on the activity group development, plans should be set up on: operation plan, personnel management, with clear working operation form, having supports from other units, and getting support on lecturers to come to give knowledge in the application of the new products that will attract tourists, which in turn, support the development of the community economy.

In conclusion, this study revealed the history of Ban Prasat tourist archeological site, the situation and the community's economic problems at Ban Prasat tourist archeological site, and guidelines for the development of the community's economy at Ban Prasat archeological site, Nakhon Ratchasima province, which is benefited to the community economy, as well as for tourists getting to know the valuable cultural tourist site, creating the impression and pleasantness for tourists, and the sustainable economic development.



## สารบัญ

| บทที่                                   | หน้า |
|---|------|
| 1 บทนำ .....                            | 1    |
| ภูมิหลัง .....                          | 1    |
| ความมุ่งหมายของการวิจัย .....           | 9    |
| คำถามในการวิจัย .....                   | 9    |
| ความสำคัญของการวิจัย .....              | 10   |
| นิยามศัพท์เฉพาะ .....                   | 10   |
| กรอบแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย .....         | 11   |
| 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง .....  | 13   |
| องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม .....      | 15   |
| องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ..... | 40   |
| องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน ..... | 74   |
| บริบทพื้นที่การศึกษา .....              | 93   |
| ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย .....             | 113  |
| งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง .....             | 130  |
| งานวิจัยในประเทศ .....                  | 130  |
| งานวิจัยต่างประเทศ .....                | 139  |
| 3 วิธีดำเนินการวิจัย .....              | 145  |
| ขอบเขตในการวิจัย .....                  | 145  |
| วิธีดำเนินการวิจัย .....                | 147  |



| บทที่   | หน้า |
|---|------|
| 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล .....                                    | 150  |
| ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท                 |      |
| จังหวัดนครราชสีมา .....   | 150  |
| สภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท   |      |
| จังหวัดนครราชสีมา .....   | 166  |
| แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท |      |
| จังหวัดนครราชสีมา .....   | 190  |
| 5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ .....                            | 207  |
| สรุปผล .....  | 207  |
| อภิปรายผล .....   | 228  |
| ข้อเสนอแนะ .....  | 234  |
| บรรณานุกรม .....  | 236  |
| ภาคผนวก .....   | 247  |
| ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล .....           | 248  |
| ภาคผนวก ข รายนามผู้ให้ข้อมูล .....                              | 255  |
| ภาคผนวก ค ภาพประกอบ .....                                       | 265  |
| ประวัติย่อของผู้วิจัย .....                                     | 271  |



## บัญชีตาราง

| ตาราง  | หน้า |
|--|------|
| 1 สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว ..... | 8    |
| 2 สถิติผู้เข้าชมโบราณสถาน แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท .....  | 8    |



## บัญชีภาพประกอบ

| ภาพประกอบ   | หน้า |
|---|------|
| 1 กรอบแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย .....   | 12   |
| 2 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว .....   | 51   |
| 3 ตราประจำจังหวัดนครราชสีมา .....   | 93   |
| 4 แผนที่อำเภอในจังหวัดนครราชสีมา .....  | 96   |
| 5 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา .....   | 97   |
| 6 ภูมิทัศน์รอบโบราณสถานปราสาทพนมวัน .....   | 103  |
| 7 โบราณสถานปราสาทพนมวัน .....   | 103  |
| 8 โบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย .....   | 105  |
| 9 ชุดการแสดงวิมาชะนาฏการ “นิรมิตกรรมเหนือลำน้ำมูล” .....  | 106  |
| 10 แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท .....   | 109  |
| 11 ภูมิทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท .....  | 109  |
| 12 แผนภาพแสดงการพัฒนาการของชุมชนบ้านปราสาทในยุคเริ่มตั้งถิ่นฐาน<br>จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบโดยกรมศิลปากร .....          | 154  |
| 13 ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีหลุมขุดค้นที่ 1 .....   | 155  |
| 14 ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีหลุมขุดค้นที่ 2 .....   | 155  |
| 15 ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีหลุมขุดค้นที่ 3 .....   | 156  |
| 16 คนก่อนยุคประวัติศาสตร์ ด้านวิถีชีวิตที่บ้านปราสาท .....  | 156  |
| 17 ลักษณะภูมิประเทศและสภาพทั่วไปของบ้านปราสาท .....   | 158  |
| 18 “ลำปราสาท” ลำน้ำศักดิ์สิทธิ์แห่งที่ 9 ของประเทศไทยที่นำไปทำพิธี<br>ทรงเครื่องราชย์ครบ 50 พรรษา และพระชนมายุครบ 72 พรรษา” ..... | 158  |
| 19 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคให้บริการชุมชน .....  | 160  |
| 20 การประปาของชุมชนให้บริการชุมชนบ้านปราสาท .....   | 160  |
| 21 ถนนทางเข้าหมู่บ้านปราสาทแยกจากถนนมิตรภาพ .....   | 161  |
| 22 ลำปราสาทด้านทิศเหนือเป็นหมู่บ้านปราสาทเหนือ .....  | 161  |
| 23 แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้ทำมาหากิน .....  | 162  |
| 24 ศาลตาปู่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ .....  | 163  |
| 25 ความเชื่อที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ .....  | 164  |



| ภาพประกอบ | หน้า   |
|-----------|--|
| 26        | ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มกิจกรรมสตรีสหกรณ์ ..... 167   |
| 27        | ขนมห่อ ขนมนางเล็ด เป็นขนมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ..... 170  |
| 28        | ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน ..... 174  |
| 29        | การทอผ้าลวดลายสวยงามเสริมรายได้ให้ชุมชน ..... 177  |
| 30        | ขนาดและของที่ระลึกจากกลุ่มมโหรี ..... 179  |
| 31        | กลุ่มกิจกรรม โสมสเคย์บ้านปราสาท ..... 185  |
| 32        | การปฏิบัติกิจกรรมของกลุ่มยูวาสამัคคุเทศก์ ..... 188  |
| 33        | โครงสร้างการจัดการองค์การท่องเที่ยว 8 กลุ่มกิจกรรม<br>ของโบราณสถานบ้านปราสาท ..... 193             |
| 34        | โครงสร้างการจัดการองค์การกลุ่มสตรีสหกรณ์ ..... 194   |
| 35        | โครงสร้างการจัดการองค์การกลุ่มขนมและอาหาร ..... 194  |
| 36        | โครงสร้างการจัดการองค์การกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน ..... 195   |
| 37        | โครงสร้างการจัดการองค์การกลุ่มทอผ้า ..... 195  |
| 38        | โครงสร้างการจัดการองค์การกลุ่มมโหรี ..... 196  |
| 39        | โครงสร้างการจัดการองค์การกลุ่มออมทรัพย์ ..... 196  |
| 40        | โครงสร้างการจัดการองค์การกลุ่มโสมสเคย์ ..... 197   |
| 41        | โครงสร้างการจัดการองค์การกลุ่มยูวาสามัคคุเทศก์ ..... 197   |
| 42        | แผนผังแสดงกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่มในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน<br>บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา ..... 198 |
| 43        | ทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทแยกจากถนนมิตรภาพ ..... 266                                |
| 44        | ลำปราสาท แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชน ..... 266                                     |
| 45        | ร้านค้าของกลุ่มสตรีสหกรณ์ ..... 267  |
| 46        | การเข้าร่วมกิจกรรมทำขนมห่อ ของนักท่องเที่ยวที่เป็นหมู่คณะ ..... 267                                |
| 47        | ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มหัตถกรรม ..... 268  |
| 48        | ลวดลายของผ้าทอลายโบราณ ..... 268   |
| 49        | ผู้อาวุโสปราชญ์ท้องถิ่นกับระนาด กลุ่มมโหรี ..... 268   |
| 50        | ผลิตภัณฑ์ที่นำไปแสดงในงานประจำปีของอำเภอโนนสูง ..... 269   |



| ภาพประกอบ  | หน้า |
|--|------|
| 51 การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาทโดยการนำของยูวมัคคุเทศก์ ..... | 269  |
| 52 การสัมภาษณ์ผู้อาวุโส ที่โบราณสถานบ้านปราสาท .....                           | 270  |
| 53 ที่พักทางวัฒนธรรมโฮมสเตย์ บ้านปราสาท .....                                  | 270  |



## บทที่ 1

### บทนำ

#### ภูมิหลัง

การท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์สำคัญประการหนึ่งของอุตสาหกรรมบริการให้บริการที่มีความสำเร็จในการทำรายได้เข้าสู่ประเทศ องค์การการท่องเที่ยวโลก World Tourism Organization (WTO) เป็นองค์การที่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวนานาชาติในระดับรัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถเป็นสมาชิกได้ องค์การ WTO มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงมาดริด ประเทศสเปน การบริหารงานภายในองค์การมีการแบ่งความรับผิดชอบในการดูแลประเทศสมาชิกโดยจำแนกออกตามภูมิภาคโลกเป็น 6 ภูมิภาค และแต่งตั้งผู้แทนประจำแต่ละภูมิภาค ดูแลให้ความร่วมมือทางวิชาการ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมกระจายข่าวสารทางการท่องเที่ยว แนะนำการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกจัดสัมมนาและฝึกอบรม ประเทศในกลุ่มอาเซียนที่เป็นสมาชิก WTO ได้แก่ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม ลาว และกัมพูชา สำหรับมาเลเซียและฟิลิปปินส์ได้เคยเป็นสมาชิกแต่ได้ลาออกเช่นเดียวกับไทย และได้กลับเข้าเป็นสมาชิกใหม่ในปี 2534 ประเทศในเอเชียอื่น ๆ ที่เป็นสมาชิก WTO ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลี และจีน การดำเนินงานตาม Work Programme ของ WTO เท่าที่ผ่านมา มีวัตถุประสงค์ให้ WTO เป็นองค์การระหว่างประเทศที่ดำเนินการด้านเทคนิคด้านการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานไว้ 8 ประการ คือ 1) การให้ความร่วมมือเพื่อการพัฒนา 2) การพัฒนาทรัพยากรบุคคล 3) การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 4) การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยว 5) ด้านสถิติและการวัดผลทางเศรษฐศาสตร์ของการท่องเที่ยว 6) ด้านส่งเสริมและการประเมินสถานการณ์ด้านการตลาด 7) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ ๆ 8) การสื่อสารและการจัดทำข้อมูล นอกจากนี้ที่ผ่านมา WTO เคยดำเนินโครงการให้ความช่วยเหลือด้านการท่องเที่ยวให้แก่อาเซียนในโอกาสต่าง ๆ คือ การให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยการท่องเที่ยว เช่น โครงการ Regional Tourism Development and Planning 1987 – 1988 โครงการ ASEAN Foreign Market Study 1987 – 1989 & ASEAN Tourism, Research, Development & Marketing 1987 – 1989 (<http://www.mfa.go.th>)

ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกสามัญของ WTO ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2495 โดยกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อองค์การยังมีสถานะภาพเป็นองค์การ International Union of Official Travel Organization (IUOTO) ต่อมาเมื่อปี 2518 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกสามัญขององค์การฯ จนกระทั่งวันที่ 30 ธันวาคม 2531 ททท. ได้ขอลาออกจากการเป็น





สมาชิก ซึ่งมีผลตั้งแต่วันที่ 20 มกราคม 2533 เป็นต้นไป เพราะพิจารณาเห็นว่า การดำเนินการของ องค์การฯ ไม่ได้อำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวให้แก่ประเทศไทยได้อย่างคุ้มค่าเท่าที่ควร ต่อมา ในปี 2539 ประเทศไทยได้กลับเข้าเป็นสมาชิก WTO อีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากเห็นว่า WTO ได้ ปรับปรุงการดำเนินงานและแผนงานขององค์การฯ ใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้แผนงานต่าง ๆ เป็นประโยชน์แก่สมาชิกมากขึ้น ภายหลังจากที่ประเทศไทยได้กลับเข้าเป็นสมาชิก WTO ตั้งแต่ปี 2539 เป็นต้นมา ประเทศไทยโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้มีบทบาทในการแสดงความเป็น ผู้นำด้านการท่องเที่ยวของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก โดยได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ประธานคณะกรรมการภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก ปี 2540-2542 ในระหว่างการประชุม สมัชชาใหญ่สมัยที่ 12 ขององค์การ WTO ณ สาธารณรัฐตุรกี ในเดือนตุลาคม 2540 ในเดือน กุมภาพันธ์ 2541 ผู้แทนประเทศไทยได้ปฏิบัติหน้าที่ประธานการประชุมคณะกรรมการภาคพื้น เอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก สมัยที่ 32 และประธานร่วมในการประชุมร่วมระหว่างคณะกรรมการ ภาคพื้นเอเชียใต้ และภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก สมัยที่ 14 กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ในการประชุมคณะกรรมการบริหารขององค์การการท่องเที่ยวโลก สมัยที่ 66 เมื่อเดือนกันยายน 2544 ณ กรุงโซล ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศไทยยังได้รับเกียรติให้เป็นผู้แทนภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกและแปซิฟิกในคณะกรรมการส่งเสริมและประเมินสถานการณ์ด้านการตลาด ปัจจุบัน ประเทศไทยดำรงตำแหน่งสมาชิกคณะกรรมการบริหารองค์การการท่องเที่ยวโลก ซึ่งเป็นหน่วยงาน บริหารระดับสูง

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างจริงจัง เป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2520 เมื่อรัฐบาลได้นำแผนการท่องเที่ยวซึ่งจัดทำโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเรื่อยมา ซึ่งส่วนใหญ่จะมีประเด็นที่ สำคัญ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ มุ่งเพิ่มรายได้ การจ้างงาน การกระจายรายได้ การกระจายความเจริญ ไปสู่ภูมิภาค และด้านสังคมและวัฒนธรรม อนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามและโบราณสถานต่าง ๆ ในการจัดการท่องเที่ยวให้กับ ท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง ทั้งในการพยายามแก้ปัญหา หรือเกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน สภาพความเป็นอยู่เพื่อสนองต่อ การแก้ปัญหาและสอดคล้องกับแบบแผนการผลิตของชุมชน รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตอันเป็นผล ที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้ ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะทำให้ ชุมชนสามารถร่วมกันในการแก้ปัญหาหรือร่วมกันเพื่อสร้างให้เกิดพลังภายในชุมชน โดยมีชุมชนเอง เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญให้กับคนในพื้นที่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน คือ เพื่อสร้าง “ปัญญา” ให้คนในชุมชน (ทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ) สามารถพัฒนาตนเอง



ครอบครัว และชุมชนได้อย่างบูรณาการ หรือเพื่อเสริมสร้าง “พลัง” ให้กับคนในชุมชนสามารถ “พึ่งตนเอง” และ “พึ่งพากันเอง” ได้มากขึ้น โดยเน้นการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และการฝึกฝนตนเองในทุกด้านของชีวิต รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเชื่อมต่อ ประสพการณ์ระหว่างบุคคลและชุมชน โดยผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายการเรียนรู้ (สมศรี จินะวงษ์. 2544 : 83)

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม ระบบสหกรณ์เป็นรากฐานที่เข้มแข็ง ในการสร้างรายได้ของประเทศ และส่งเสริมการค้าบริการที่มีศักยภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มการจ้างงานและกระจายรายได้สู่ชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาธุรกิจบริการที่มีศักยภาพใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงวิถีชีวิต สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน ตลอดจน การส่งเสริมไทยเที่ยวไทย ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐาน ความคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยวโดยการ นำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินการ โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลานและ เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ การท่องเที่ยวแนวใหม่ที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ระยะแรกได้เน้นหนัก “การท่องเที่ยวเชิง นิเวศ” และ “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ซึ่งมุ่งพัฒนาให้ “คน” เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว และไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่เน้นถึงศักยภาพของคนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ ทั้งนี้ได้ชี้งานวิจัยเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติ โดยให้มีความสมดุลกับภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและเกื้อกูลต่อเศรษฐกิจชุมชนในอนาคต (สินธุ์ สโรบล. 2546 : 10 - 12)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545–2549 : 49) ที่ใช้อยู่ มียุทธศาสตร์ทิศทางการพัฒนาประเทศที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในประเด็นของการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาที่สมดุล ทั้งทางด้านคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ในยุทธศาสตร์กลุ่มที่ 2 การเสริมสร้างรากฐานของ สังคมให้เข้มแข็ง ได้กล่าวถึงประเด็นของการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน ศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวให้เกื้อหนุน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน โดยรักษา สภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปกรรม โบราณคดี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว



อย่างยั่งยืน และส่งเสริมการค้าบริการที่มีศักยภาพเพื่อสร้างงานและกระจายรายได้ โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสร้างงานและกระจายรายได้สู่ชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงคุณภาพสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับศักยภาพเชิงวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่และไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism) ครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544 : 236) โดยใช้คำว่า “การพัฒนาประชารัฐ” การที่มีการเน้นการพัฒนาประชารัฐเพราะเกิดความล้มเหลวของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา มุ่งเน้นแต่การขยายตัวทางเศรษฐกิจ, การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และละเลยการรักษาและการพัฒนาด้านวัฒนธรรมโดยสิ้นเชิง ส่งผลให้ชุมชนสูญเสียทางวัฒนธรรมและสังคมไปเป็นจำนวนมาก คนเกิดความอ่อนแอทางวัฒนธรรมและสังคม อันเป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” (เบญจมาศ ตีระมาศวณิช, 2543 : 8)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554 : 40) ยุทธศาสตร์ การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้ เป็นหนึ่งทิศทางการพัฒนาประเทศ ซึ่งกำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรมนำความรู้พื้นฐานที่เข้มแข็ง มีทักษะชีวิต พัฒนาสมรรถนะ ทักษะของกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการ พร้อมก้าวสู่โลกของการทำงานและการแข่งขันอย่างมีคุณภาพ สร้างและพัฒนาคนที่เป็นเลิศโดยเฉพาะในการสร้างนวัตกรรม และองค์ความรู้ ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ใหม่ ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับประเทศ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ด้วยเหตุผลดังกล่าวการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยได้กล่าวถึงการดำเนินงานตามแผนงานหลัก 8 แผนงาน ได้แก่ 1) การปรับยุทธศาสตร์ 2) การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว 3) เน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งตลาดในและต่างประเทศ 4) ชะลอการเดินทางออกนอกประเทศของคนไทย 5) เน้นการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว 6) กิจกรรมการท่องเที่ยว 7) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว 8) การยกระดับมาตรฐานการบริการให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวในระดับ World Class

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น หรือวัฒนธรรมอื่นที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง และสิ่งสำคัญประการแรกของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การศึกษา



ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาทั้งประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติ วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อของผู้คน ในอดีต ซึ่งจะช่วยให้เราทราบถึงแรงบันดาลใจในการสร้างสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่เช่นนั้นได้ นอกจากนี้ ยังเป็นการเรียนรู้สิ่งที่เป็นวิถีชีวิตปัจจุบัน ทั้งภาษา วัฒนธรรม อาหาร ความเป็นอยู่ของท้องถิ่น การบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมครอบคลุมถึงการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี การท่องเที่ยวทางศาสนา การท่องเที่ยวทางเกษตร การท่องเที่ยวกิจกรรมประเพณี การท่องเที่ยวใน ชุมชน รวมถึงองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของศิลปกรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประติมากรรม แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนมีเรื่องราวทาง วัฒนธรรมเกี่ยวข้องอยู่ทั้งสิ้น เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากมนุษย์ อาจเกิดขึ้นจากความเชื่อ ความศรัทธาที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาการคิดค้นหาวิธีการดำรงชีพ การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชน การศึกษาเรื่องราวเหล่านั้นจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว ทำให้เกิดแนวคิดและมีการจัดการองค์ความรู้การบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบขึ้น เพื่อเป็น แบบอย่างแนวทางสำหรับการจัดการท่องเที่ยวให้ประเทศต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไว้ให้แก่ ประเทศชาติ และเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดไป การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จะต้องทำให้คนเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม และคนภายนอกไม่ควรเข้าไปเปลี่ยนแปลงอะไรเข้าไป อย่างผู้มาเยือน รักษาสัดส่วนระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับการรักษาความเป็นตัวของตัวเองของคนใน ท้องถิ่น และจะต้องใช้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทั้งในแง่ของการจัดรูปแบบการ ท่องเที่ยวและเรื่องรายได้ที่คนในท้องถิ่นจะได้รับ เพื่อนำกลับไปบำรุงรักษาต้นทุนทางวัฒนธรรมนั้นให้ คงอยู่ต่อไป ฉะนั้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงถือเป็นการเดินทางทางภูมิปัญญา เพื่อศึกษา ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยวและการศึกษาวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านซึ่งมีอดีตที่ น่าสนใจ (ธีรภาพ โลหิตกุล. 2540 : 36-38)

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สำคัญก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศและเป็นผลทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรม ที่ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพและเกิดการกระจายรายได้เข้าสู่ประเทศ นอกจากนี้การท่องเที่ยว ยังทำให้เกิดการหมุนเวียนและการกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างแท้จริงก่อให้เกิด การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ในท้องถิ่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ภัตตาคาร ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และอื่น ๆ การท่องเที่ยวนอกจากจะมีบทบาททางเศรษฐกิจแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษยชาติ ทำให้เกิดความเป็นมิตรและความเข้าใจอันดี ระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน ก่อให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการสร้างความเจริญให้แก่สังคมประชาชาติอีกทางหนึ่ง (ธรรมบุญ ประจวบเหมาะ. 2529 : 3)



ปัจจุบันการท่องเที่ยวในประเทศไทยมีการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เนื่องจากนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงความต้องการจากการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหรือพบเห็นสิ่งแปลกใหม่ กลายเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์โดยตรง โดยการเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของสังคมที่ตนไปท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งประเทศไทยมีความได้เปรียบจากการมีวัดคู่คิบบางที่พบการท่องเที่ยวมากมาย มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากวิถีชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทย (มณีวรรณ ผิวนิยม, 2546 : 5 – 9)

ภาคอีสานมีมรดกทางวัฒนธรรม ด้านโบราณวัตถุ โบราณสถาน และแหล่งโบราณคดี จากการสำรวจและขุดค้นของคณะสำรวจก่อนประวัติศาสตร์ พบว่า ชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ กำหนดอายุระหว่าง 4,500 – 2,700 ปี ส่วนใหญ่สามารถผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้และเครื่องประดับเองได้ โครงกระดูกมนุษย์ฝังร่วมกับภาชนะดินเผา ขวานหินขัด กำไลหิน ลูกปัดหิน และเปลือกหอยของทุกภาค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้สำรวจและขุดค้นพบหลายแห่ง เช่น แหล่งโบราณคดี พระธาตุยาคู บ้านเสมา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แหล่งโบราณคดีภูค่าว บ้านนาสีนวล ตำบลสีนวล อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ แหล่งโบราณคดีเมืองฟ้าแดดสงยาง บ้านก้อม ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แหล่งโบราณคดีโนนเมือง บ้านโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา แหล่งโบราณคดีปราสาทพนมวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แหล่งโบราณคดีปราสาทหินพิมาย หรืออุทยานประวัติศาสตร์พิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี วัฒนธรรมบ้านเชียงในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ได้ครอบคลุมถึงแหล่งโบราณคดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าร้อยแห่ง องค์การยูเนสโกของสหประชาชาติได้ยอมรับขึ้นบัญชีแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงลงทะเบียนเป็นมรดกโลก เมื่อปีพุทธศักราช 2535

จังหวัดนครราชสีมา หรือที่เรียกว่า “โคราช” เปรียบเสมือนประตูสู่อีสาน ตั้งอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 259 กิโลเมตร เป็นเมืองใหญ่บนดินแดนที่ราบสูงที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวผลิตเพลินกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ ชื่นชมความยิ่งใหญ่ของอารยธรรม และเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้าน ทั้งยังอ่อมอร่อยกับอาหารอีสานต้นตำรับ เลือกซื้อสินค้าเกษตร หัตถกรรมพื้นบ้านที่มีให้เลือกหลากหลาย จังหวัดนครราชสีมาจึงได้ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยปรับปรุงยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ให้ทันกับสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว ปรับเปลี่ยนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ตามโอกาสที่เหมาะสม การจัดการบริการและการรองรับ



นักท่องเที่ยวนำให้เกิดความประทับใจอยากกลับมาท่องเที่ยวอีก โครงการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ การนำเสนอสินค้าพื้นเมือง แนะนำแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งจะสร้างกระแสนิยมให้นักท่องเที่ยวมาจังหวัดนครราชสีมาเพิ่มขึ้น สามารถตอบสนองการปฏิบัติตามนโยบายและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิภาพ และผลสัมฤทธิ์ในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตลอดไป แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีโบราณสถานที่สำคัญ และเป็นแหล่งโบราณคดีที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ภูมิสถาปัตยกรรมได้ขุดค้นพบศิลปวัตถุและได้พัฒนาแหล่งโบราณคดีในจังหวัดนครราชสีมาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกันทั้งด้านประวัติศาสตร์ ตลอดทั้งด้านการคมนาคมที่อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางตะวันออกเฉียงเหนือตามทางหลวงหมายเลข 2 แหล่งท่องเที่ยวที่มีโบราณสถาน 3 แห่งได้แก่ ปราสาทพนมวันหรือปราสาทหินพนมวัน ตั้งอยู่ตำบลบ้านป่านโพธิ์ อำเภอเมือง ระยะทาง 15 กิโลเมตร แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตั้งอยู่ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง ระยะทาง 44 กิโลเมตร และปราสาทหินพิมายหรืออุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ตั้งอยู่ตำบลในเมือง อำเภอพิมาย ระยะทาง 59 กิโลเมตร โบราณสถานทั้งสามแห่งอยู่ในการดูแลของสำนักงานศิลปากรที่ 12 นครราชสีมา

แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาทนับเป็นแหล่งโบราณคดีแห่งที่สองต่อจากแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ที่ได้จัดทำในลักษณะพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีประวัติความเป็นมาสืบทอดมาแต่โบราณ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีธารปราสาทที่เชื่อว่าเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ไหลผ่านหมู่บ้าน ในราชสำนักได้นำน้ำธารปราสาทเป็นหนึ่งในเก้าสายของประเทศที่ใช้ประกอบพิธีกรรม จากหลักฐานที่ค้นพบของกลุ่มวัฒนธรรมแบบทวาราวดีและแบบเขมร โบราณ ช่วงระหว่าง 1500 – 3000 ปี สันนิษฐานว่ามีชุมชนอาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลุมที่ขุดค้นที่ตกแต่งแล้วเปิดให้นักท่องเที่ยวชมมีทั้งหมด 3 หลุมพบโครงกระดูก เครื่องประดับ พระพุทธรูป ภาชนะดินเผาและรูปปั้นดินเผา ชาวบ้านปราสาทจะร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลในวันที่ 2 เมษายนของทุกปี กลุ่มกิจกรรมที่รองรับการท่องเที่ยวเป็นกลุ่มกิจกรรมของชาวบ้านที่แสดงถึงศิลปะพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่สืบทอดต่อกันมา 3 หมู่บ้านในตำบลธารปราสาทที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดี ได้แก่ หมู่ที่ 7 หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 17 มีการปฏิบัติงานใน 8 กลุ่มกิจกรรม คือ 1) กลุ่มสตรีสหกรณ์ 2) กลุ่มขนมและอาหาร 3) กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน 4) กลุ่มทอผ้า 5) กลุ่มมโหรี 6) กลุ่มออมทรัพย์ 7) กลุ่มโฮมสเตย์ 8) กลุ่มยูวอาสาสมัครกุเทศก์ ได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว มีการพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว มีการพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว (สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1. 2550 : 16-39)



แหล่งท่องเที่ยวของเมืองไทยในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวจะเลือกตามความนิยมซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาของฤดูกาลและตามเทศกาลการท่องเที่ยวของไทย กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจและเห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชนที่ดำเนินมาอย่างมีความสุขจากอดีตถึงปัจจุบันในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท มีปริมาณนักท่องเที่ยวลดลงเป็นผลให้ปริมาณการซื้อของลดลง ส่งผลกระทบต่อทำให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่มลดลง จากข้อมูลทางสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวกลุ่มกิจกรรมและรายได้จากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา สำนักงานศิลปากรที่ 12 นครราชสีมา. 2551 : 8 – 10)

ตาราง 1 สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว

| พ.ศ. | จำนวนนักท่องเที่ยว / คน |              |       | รายได้ / บาท |              |         | รายได้เฉลี่ย (บาท) / คน |              |
|------|-------------------------|--------------|-------|--------------|--------------|---------|-------------------------|--------------|
|      | ชาวไทย                  | ชาวต่างประเศ | รวม   | ชาวไทย       | ชาวต่างประเศ | รวม     | ชาวไทย                  | ชาวต่างประเศ |
| 2548 | 1,851                   | 67           | 1,918 | 557,725      | 126,400      | 684,125 | 301.31                  | 1,886.57     |
| 2549 | 988                     | 50           | 1,038 | 489,490      | 83,800       | 573,290 | 495.44                  | 1,676.00     |
| 2550 | 750                     | 29           | 779   | 301,615      | 40,250       | 341,865 | 402.15                  | 1,387.93     |

ตาราง 2 สถิติผู้เข้าชมโบราณสถาน แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท

| พ.ศ.        | ชาวไทย | ชาวต่างประเศ | ภิกษุสามเณร | นักเรียนนักศึกษา | แขกทางราชการ | ครอบครัววันอาทิตย์ | รวม (คน) |
|-------------|--------|--------------|-------------|------------------|--------------|--------------------|----------|
| 2548 - 2549 | 15,656 | 4,470        | 781         | 5,179            | 3,082        | 104                | 29,272   |
| 2549 - 2550 | 16,842 | 8,567        | 475         | 4,504            | 1,347        | 553                | 32,288   |
| 2550 - 2551 | 9,447  | 4,211        | 308         | 2,256            | 435          | 786                | 17,443   |



จากตาราง 1 และตาราง 2 พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นสาเหตุให้รายได้ในแหล่งท่องเที่ยวของกลุ่มกิจกรรมลดลงนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเดินทางกลับ เมื่อเข้าชมแหล่งโบราณคดีทั้ง 3 หลุมขุดค้น จะมีเพียงส่วนน้อยที่ให้ความสนใจเข้าร่วมชมกลุ่มกิจกรรมซึ่งเป็นผลให้เกิดรายได้ของชุมชน ส่วนสำคัญที่จะสร้างอาชีพสร้างรายได้จะต้องร่วมกันหาแนวทางพัฒนากลุ่มกิจกรรม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าร่วมชม สิ่งที่แสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรมซึ่งถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เกิดเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเทคนิคกระบวนการของกิจกรรม เป็นจุดเด่น ผสมผสานความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างพัฒนากิจกรรมในกลุ่ม สร้างความมั่นใจให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย เป็นการส่งเสริมการตลาดที่เน้นให้มีแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนและการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจชุมชน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

### ความมุ่งหมายของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวิจัยมุ่งศึกษา เรื่องแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา โดยกำหนดประเด็นการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

### คำถามในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวิจัยได้กำหนดคำถามในการวิจัยไว้ดังนี้

1. ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร
2. สภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร





3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร

#### ความสำคัญของการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าเรื่อง แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา มีความสำคัญดังนี้

1. ทำให้ทราบถึงความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา
2. ทำให้ทราบถึงสภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา
3. ทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

#### นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนา หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าของกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม ในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท คือ กลุ่มสตรีสหกรณ์ กลุ่มขนมและอาหาร กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มมโหรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มโฮมสเตย์ และกลุ่มยูวอาสาสมัครเทศก์ เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ และเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่ง
2. แนวทางการพัฒนา หมายถึง ทิศทางการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นของกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม โดยแสดงให้เห็นความเป็นมาของอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท เป็นการท่องเที่ยวที่มีการนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้เห็นศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และสิ่งต่าง ๆ ที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในแต่ละยุคแต่ละสมัย
4. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม ในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทเชิงเศรษฐศาสตร์ และเชิงรัฐศาสตร์อย่างสร้างสรรค์ มีฐานะทางเศรษฐกิจในชุมชนสูงขึ้น อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น กินดีอยู่ดี มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไปในทิศทางที่ถูกต้อง เหมาะสมเกิดการกระจายรายได้ในชุมชน บนรากฐานของ



ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น

5. สภาพและปัญหา หมายถึง สภาพการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม และมีปัญหาเกิดขึ้นในการดำเนินงานก่อนให้เกิดผลกระทบในการปฏิบัติงานของสมาชิกเป็นผลต่อเนื่องในด้านรายได้ของชุมชน

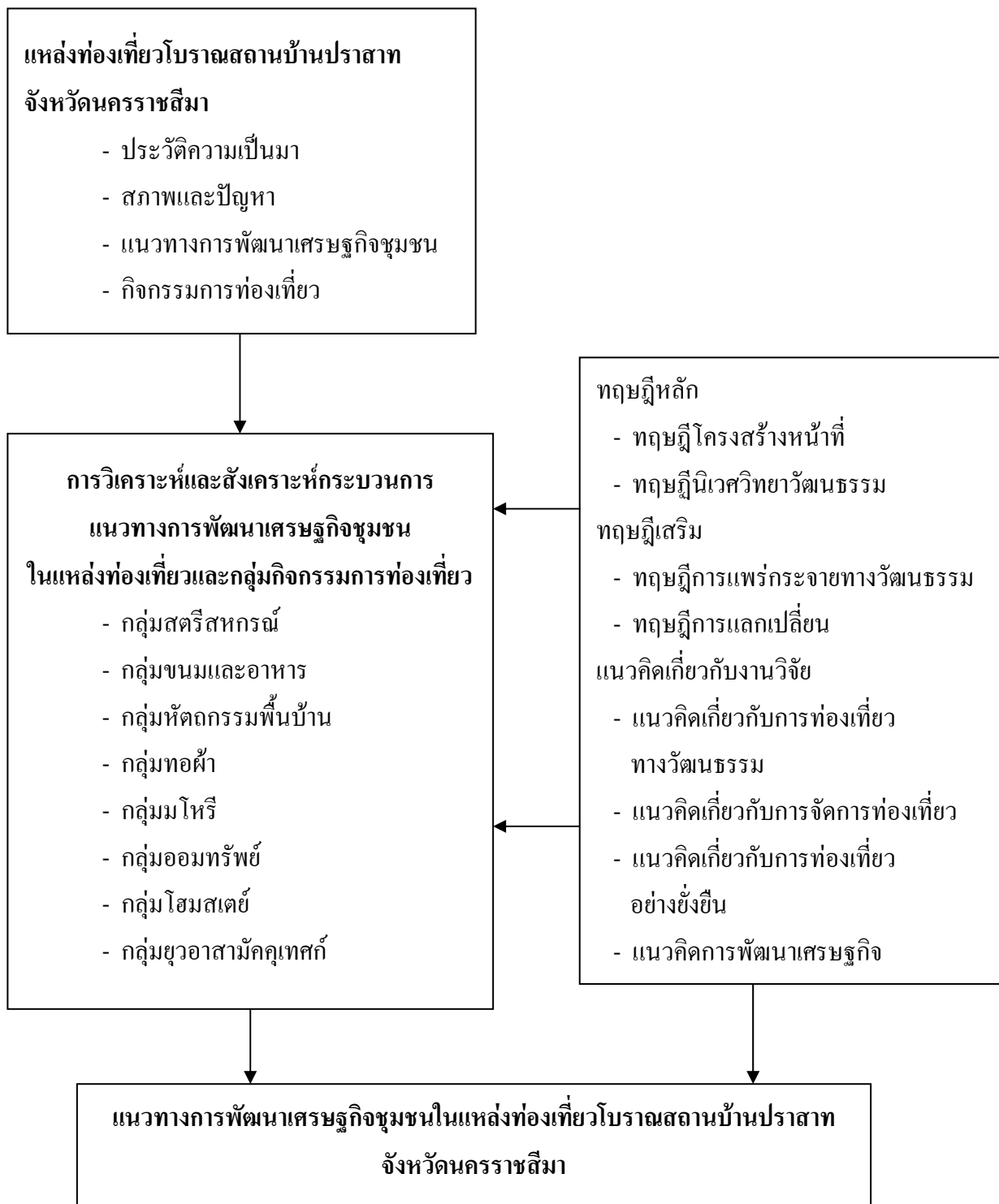
6. โบราณสถานบ้านปราสาท หมายถึง แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท หลุมขุดค้นโครงกระดูกหลุมที่ 1, 2 และ 3 และชุมชนที่มีถิ่นฐานบริเวณใกล้กับโบราณสถาน ประกอบด้วยหมู่ที่ 7 หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 17 ของตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีวิถีชีวิตมีความเชื่อ และมีการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน

### กรอบแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยคาดหวังและเชื่อในทฤษฎีที่นำมาสนับสนุนแนวทางการวิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจ ผู้วิจัยได้มีกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ให้เป็นอย่างมีระเบียบแบบแผน และมีความเชื่อว่าผลการวิจัยจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ตอบปัญหาของการวิจัยได้เป็นอย่างดี



### กรอบแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย



ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย



## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแยกเอกสารอ้างอิงออกเป็นประเด็นข้อมูล ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม
  - 1.1 ความหมายของวัฒนธรรม
  - 1.2 ลักษณะของวัฒนธรรม
  - 1.3 ประเภทของวัฒนธรรม
  - 1.4 หน้าที่ของวัฒนธรรม
  - 1.5 วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
  - 1.6 ศิลปวัฒนธรรมประเพณีอีสาน
  - 1.7 การถ่ายทอดการส่งเสริม การเผยแพร่ การอนุรักษ์และพัฒนาภาควัฒนธรรม
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว
  - 2.1 ความหมายของการท่องเที่ยว
  - 2.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว
  - 2.3 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
  - 2.4 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว
  - 2.5 สิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว
  - 2.6 ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว
  - 2.7 การพัฒนาการท่องเที่ยว
  - 2.8 นโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยว
  - 2.9 ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการ
  - 2.10 ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมไทย
  - 2.11 ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยรูปแบบต่าง ๆ กัน การวิจัยสาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
3. องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน
  - 3.1 ความรู้เกี่ยวกับชุมชน
  - 3.2 ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน



- 3.3 แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย
- 3.4 เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
- 3.5 เศรษฐกิจพอเพียง
- 3.6 ความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน
- 3.7 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
- 3.8 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบยั่งยืน
- 3.9 การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว
- 3.10 บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 3.11 นโยบายของรัฐเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
- 3.12 พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- 3.13 พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ
- 4. บริบทพื้นที่วิจัย
- 5. ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย
  - 5.1 ทฤษฎีหลัก
    - 5.1.1 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่
    - 5.1.2 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
  - 5.2 ทฤษฎีเสริม
    - 5.2.1 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม
    - 5.2.2 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน
  - 5.3 แนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัย
    - 5.3.1 แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
    - 5.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว
    - 5.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
    - 5.3.4 แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจ
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ



## องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม

### 1. ความหมายของวัฒนธรรม (Culture)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535 : 6) วัฒนธรรมเป็นคำสมาสระหว่างภาษาบาลีกับภาษาสันสกฤต คำว่า วัฒนธรรม มาจากคำบาลีว่า วาทุณ ซึ่งแปลว่า เจริญงอกงาม ส่วนคำว่า ธรรม มาจากภาษาสันสกฤตว่า ธรรม หมายถึง คุณความดี ดังนั้นคำว่าวัฒนธรรม แปลตามรากศัพท์หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

พระยาอนุমানราชชน (2515 : 22) คำว่า Culture มาจากภาษาฝรั่งเศส ได้รากศัพท์มาจากภาษาลาติน วัฒนธรรม บัญญัติจากคำศัพท์ ภาษาอังกฤษว่า Culture เดิมพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติว่าพฤติกรรม ทรงประสงค์ให้เป็นรูปศัพท์สันสกฤตทั้งหมด ต่อมาทรงเปลี่ยนเป็นวัฒนธรรม ซึ่งใช้กันในปัจจุบัน

พระยาอนุমানราชชน (2515 : 70, 110–115) ผู้ซึ่งองค์การยูเนสโก ได้ประกาศให้เป็นบุคคลที่มีผลงานดีเด่นที่วัฒนธรรมโลก ได้ให้ความหมายทางวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในชีวิตของส่วนรวม วัฒนธรรมคือวิถีแห่งชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้เรียนกันได้ เอาอย่างกันได้ สิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้จากคนแต่ก่อนสืบต่อกันมา เป็นประเพณีกันมา วัฒนธรรมคือมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม สำหรับวัฒนธรรมไทยนั้น พื้นฐานหรือมูลฐานแห่งวัฒนธรรมไทยคือ ความรู้สัจนิรันดร์ที่คิดเป็นทฤษฎีมาจากมรดกแห่งสังคมของชาติไทยแล้วสืบต่อเป็นประเพณีกันมา มีการแสดงออกทั้งสิ่งที่มองเห็นและมองไม่เห็น จับต้องได้ จับต้องไม่ได้ แต่ว่ามีพลังแห่งบุคลิกลักษณะของชาติที่แสดงให้เห็นอยู่ในประวัติศาสตร์ในอดีต และวิถีชีวิตในปัจจุบันของชาตินั้น

พระเทพเวที ประยุทธ์ ปยุตโต (2536 : 1) ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมไว้ใน การแสดงปาฐกถา 100 ปี พระยาอนุমানราชชน เมื่อ พ.ศ. 2531 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ระบุว่า วัฒนธรรมเป็นผลร่วมแห่งการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมรวมไปถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคมตั้งแต่ภายในจิตใจของคน ค่านิยม คุณค่าทางใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิด สติปัญญา ท่าที วิธีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของคน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจ ท่าทีการมองและการปฏิบัติของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในปัจจุบัน



เสถียร โกเศศ นาคะประทีป (2525 : 23–25) วัฒนธรรม หมายถึง สภาพอันเป็น ความเจริญงอกงาม มีความหมายได้หลายนัย แล้วแต่จะมุ่งมองวัฒนธรรมในแง่ใด ซึ่งวัฒนธรรมนี้ มนุษย์เป็นผู้สร้าง โดยปรับปรุงมาจากธรรมชาติ แล้วเรียนรู้จากกันและกัน นอกจากนี้ยังได้แบ่ง วัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมวัตถุ เช่น สิ่งปลูกสร้าง เครื่องแต่งกาย และอาวุธ เป็นต้น
2. สถาบันสังคม เป็นสิ่งที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของสังคม ทำให้การดำเนิน ชีวิตของคนในสังคมเป็นไปอย่างปกติสุข
3. วัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับจิตใจ อาทิ ศาสนา ความเชื่อ เพื่อใช้เป็นหลัก สำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจยามมีความทุกข์หรือความเดือดร้อน
4. สุนทรียภาพ คือ งานศิลปะแขนงต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น ศิลปะบริสุทธิ์ และ ศิลปะประยุกต์
5. ภาษา เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กันในสังคม นักวิชาการ หลายคนได้ให้ความหมายขององค์ประกอบวัฒนธรรมไว้

สุพัตรา สุภาพ (2531 : 114) ได้เขียนหนังสือ เรื่องสังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี กล่าวถึง เรื่องประเพณีไทย สรุปสาระได้ว่า คำว่า ประเพณีที่ใช้ในที่นี้ มีความหมายกว้างขวางมาก กล่าวคือ หมายรวมถึงความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศิลปกรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนถึงการประกอบพิธีกรรมใน โอกาสต่าง ๆ ที่กระทำกันมาแต่ในอดีต ลักษณะสำคัญของประเพณี คือ เป็นสิ่งปฏิบัติเชื่อถือมานาน จนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมา และยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน ประเพณีเกิดจากความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้า อากาศ และเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุต่าง ๆ ฉะนั้น ประเพณี คือ ความประพฤติกของคนส่วนรวมที่อยู่กันเป็น ธรรมเนียม หรือเป็นระเบียบแบบแผน สืบทอดกันมาจนเป็นพิมพ์เดียวกันและยังคงอยู่ได้ก็เพราะมีสิ่ง ใหม่เข้ามาช่วยเสริมสิ่งเก่าอยู่เสมอ และกลมกลืนเข้ากันได้ดี จึงทำให้ประเพณีเดิมยังคงรูปมีชีวิตอยู่ ต่อไปได้ โดยคนในสังคมผู้เป็นเจ้าของประเพณีไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีอยู่ในทุกยุคทุกสมัย เพราะเป็นการค่อยเปลี่ยนไปทีละน้อยโดยไม่รู้ตัว แต่จะเปลี่ยนไปมากหรือน้อยก็แล้วแต่ความเป็นไป ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม หรืออาจจะสรุปได้ว่า ประเพณี คือ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ ที่เห็นว่าดีว่าถูกต้องหรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม และมีการปฏิบัติสืบทอด ๆ กันมา เช่น เกิด หมั้นหมาย สมรส ดาย บวช ปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

อมรา พงศาพิชญ์ (2537 : 1) กล่าวถึงวัฒนธรรมว่า คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนด ขึ้นมิใช่สิ่งที่มีมนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้หรืออาจเป็นการ กำหนดพฤติกรรม หรือความคิดตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้นวัฒนธรรมก็คือระบบ



ในสังคมของมนุษย์ที่สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ วัฒนธรรมเป็นสิ่ง  
ที่แสดงให้เห็นถึงการตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์โดยวิถีทางที่ทำให้มนุษย์อยู่ใน  
โลกได้ด้วยความผาสุก มนุษย์จึงสร้างวัฒนธรรมขึ้นเพื่อการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์  
ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2531 : 17-18) ได้กำหนดความหมาย  
ของวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมเป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ  
และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ  
และซาบซึ้งร่วมกัน
2. วัฒนธรรมเกิดจากการประพฤติร่วมกัน เป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของ  
สมาชิกในสังคม มีการสืบทอดเป็นมรดกทางสังคมถือกันมาจากอดีตหรืออาจสร้างเป็นสิ่งประดิษฐ์  
คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรืออาจรับสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่น
3. วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและเงื่อนไข เมื่อมีการประดิษฐ์  
คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่าย่อมทำให้  
สมาชิกในสังคมเกิดความนิยมและในที่สุดอาจเลือกใช้วัฒนธรรมที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ  
คุณภาพตามสมัย
4. วัฒนธรรมอาจจำแนกได้หลายประเภท เช่น วัฒนธรรมประจำชาติ วัฒนธรรม  
สากล วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรอบความคิดหรือวัตถุประสงค์  
ในการประยุกต์ใช้ของผู้จำแนกการจัดหมวดหมู่ของวัฒนธรรม เพื่อความสะดวกในการสื่อสาร  
ประสานงานจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินงานวัฒนธรรม
5. วัฒนธรรมของแต่ละบุคคลในสังคมย่อมมีเนื้อหา รูปแบบ บทบาทและหน้าที่  
แตกต่างกันไป หากความต้องการนั้นไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคม ก็ควรให้กลุ่มมีโอกาส  
เรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน
6. วัฒนธรรมเป็นทั้งพื้นฐานและเครื่องมือสำหรับเสริมสร้างความสามัคคี  
ความกลมเกลียวและความเป็นปึกแผ่นในหมู่ประชาชน วัฒนธรรมจะช่วยให้คนประพฤติปฏิบัติและ  
พร้อมที่จะเผชิญชีวิตอยู่ร่วมกันบนพื้นดินเดียวกัน ทั้งยามสุขและยามทุกข์
7. วัฒนธรรมเป็นกรอบและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับ  
สภาพแวดล้อมจึงถือว่า วัฒนธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคมจึงอาจจะช่วย  
ป้องกันและแก้ไขปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของสมาชิกและสังคมได้





8. วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติหรือประจำหมู่คณะ ซึ่งมีส่วนทำให้คนในชาติเป็นพวกเดียวกัน อันจะทำให้บังเกิดเป็นความรัก ความสามัคคีและจะส่งผลต่อการร่วมพลังของหมู่คณะธำรงความมั่นคงของชาติ

พระธรรมปิฎก (2537 : 25) กล่าวว่า วัฒนธรรมมีความต่อเนื่องเป็นกระแส คือ มีการสั่งสม ถ่ายทอดอย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง เป็นที่สืบเนื่องมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันและต่อไปยังอนาคต ซึ่งเป็นเรื่องของกาลเวลาที่เป็นอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

นิยพรรณ วรณศิริ (2540 : 44-45) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นระบบพฤติกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นอันดับแรก และสรุปลักษณะของวัฒนธรรมออกได้ดังต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบคิดของมนุษย์
2. วัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ไม่คงที่
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ
4. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวม มีระบบครรลอง จารีต เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

เณรมาลัย ราชภัณฑารักษ์ (2541 : 47) กล่าวว่า วัฒนธรรมมีความหมายกว้างขวางมาก หมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อช่วยในการดำรงชีวิตอยู่ในโลก อาจเป็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นใช้สอยตลอดจนความรู้เทคนิคต่าง ๆ ที่ช่วยให้มนุษย์สามารถทำเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม รวมทั้งกฎข้อบังคับความประพฤติต่าง ๆ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม จริยธรรม ศาสนา ความเชื่อ ศิลปะทัศนกรรม เป็นต้น

จ่านง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2543 : 15) สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกของสังคมหนึ่งได้ยึดถือเป็นแบบแผนของชีวิตร่วมกัน วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องหมายหรือตราประจำกลุ่มที่คนอื่นเห็นแล้วรู้ได้ทันที เช่น มีภาษา เครื่องแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหมือน ๆ กัน สำหรับคนในกลุ่มนั้น

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544 : 13) วัฒนธรรม หมายถึง วิธีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นรวมทั้งระบบคิด และความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา มีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมาตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อม

ศรีศักร วัลลิโภดม (2543 : 5) ได้เขียนเอกสารการสอนชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย หน่วยที่ 1-8 ได้มองวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเด็น คือ



ประเด็นแรก หมายถึง สิ่งที่ดีงามและมีคุณค่า ซึ่งคนในสังคมประพฤติปฏิบัติหรือแสดงออกมาช้านานในลักษณะที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปกรรม อันมีทั้งเป็นรูปธรรมและนามธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

ประเด็นที่สอง หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดขึ้น สร้างขึ้น เพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในสังคม ทั้งที่เป็นสิ่งที่ระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบ เป็นที่ยอมรับกันภายในสังคมนั้น ๆ จนบุคคลภายนอกคิดว่าแต่ละสังคมที่มีระเบียบแบบแผนดังกล่าวมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสังคม

จึงสรุปได้ว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์ในสังคมหนึ่งคิด สร้างและนำไปใช้โดยเลือกสรรสิ่งที่ดียึดถือปฏิบัติ และถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อไป

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่ดีงามมีคุณค่า ซึ่งคนในสังคมประพฤติปฏิบัติหรือแสดงออกมาช้านานในลักษณะที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปกรรมอันมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่ควรแก่การอนุรักษ์ วัฒนธรรมเป็นลักษณะที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว และศีลธรรมอันดีของประชาชน วัฒนธรรมที่นักทอ่งเทียวให้ความสนใจแบ่งเป็นอย่างน้อย 3 ลักษณะ คือ

1. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นเรื่องราวทางพุทธประวัติ และนิทานอธิบายหลักธรรมที่นำมาพัฒนาเป็นการปฏิบัติประจำจนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม เช่น ประเพณีการแห่เทียนพรรษา เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่ชาวบ้านเห็นว่าไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไป แต่เนื่องจากไม่สามารถอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดจึงเกิดเหตุการณ์นั้น จึงยกให้เป็นการกระทำจากสิ่งเหนือธรรมชาติ และเมื่อเวลาผ่านไปจึงกลายเป็นความเชื่อที่เห็นความจำเป็นของพิธีกรรมต่อเนื่องขึ้น เช่น พิธีบุญบังไฟ เป็นต้น

3. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี เป็นการปฏิบัติในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งสืบทอดมาเป็นเวลาช้านานจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในหมู่ชุมชน มักเป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดความรื่นเริงและเบิกบานใจ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง การแข่งเรือ การวิ่งควาย การกินเจ เป็นต้น

ราณี อธิชัยกุล (2546 : 44) กล่าวแล้วอาจสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง บรรดาแบบอย่างหรือวิธีการดำเนินชีวิตของชุมชนแต่ละกลุ่ม เพื่อเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคมนั้น วัฒนธรรมแต่ละสังคมจะแตกต่างกันออกไปเล็กน้อยแล้วแต่ความจำเป็นและข้อจำกัดด้านสิ่งแวดล้อม จึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ นั้นโดยหลักการแล้วเหมือนกันจะแตกต่างกันเพียงแต่วิธีการที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ วัฒนธรรมเป็นการสั่งสมจากสังคมนั้น ๆ มีการเรียนรู้และถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อ ๆ ไปได้ วัฒนธรรมใดที่มีรูปแบบหรือแนวคิดที่ไม่เหมาะสมก็จะถูกลบออกไปในที่สุด นอกจากนี้วัฒนธรรมยังหมายรวมถึงพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ มนุษย์เริ่มเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่เกิดจนวันตาย วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มียู่ก่อนแล้วก่อนเรา



เกิด เราเกิดมาในวัฒนธรรมใดก็จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในวัฒนธรรมนั้น การที่ประชากรของสังคมต่างๆ มีพฤติกรรมอย่างเดียวกันแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของตน การกระทำดังกล่าวทำให้วัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ แตกต่างกันไป การเรียนรู้ดังกล่าวผ่านสื่อกลางที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ เช่น การอบรมสั่งสอนของพ่อ แม่ ครอบครัว โรงเรียน เพื่อสถาบันศาสนาและสื่ออื่น ๆ สิ่งที่มีมนุษย์ต้องเรียนรู้ ได้แก่ ภาษา ความรู้ทางวิชาการด้านต่าง ๆ ค่านิยม ความเชื่อทางศาสนา อุดมการณ์ แบบแผนในการดำรงชีวิตหรือวิถีชีวิต และเรียนรู้ว่าจะทำตัวอย่างไร ในสถานการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกันไป สิ่งที่มีมนุษย์เรียนรู้ล้วนเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งทั้งสิ้น การอบรมสั่งสอนโดยสื่อที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ตาม ย่อมจะมีอิทธิพลต่อปัจเจกชนในสังคมไม่ว่าจะโดยตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

อุษณีย์ จุฑะศิลป์ (2547 : 55) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงความเป็นชาติให้ปรากฏชัดเจนขึ้น ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นทำให้คนไทยแตกต่างจากชาติอื่น ๆ มีเอกลักษณ์ประจำชาติที่เห็นได้จากภาษาที่ใช้ อุปนิสัยใจคอ ความรู้สึกนึกคิดตลอดจนการแสดงออกที่นุ่มนวล อันมีผลมาจากสังคมไทยที่เป็นสังคมแบบประเพณีนิยม และเป็นสังคมเกษตรกรรม เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในชนบท สภาพของสิ่งแวดล้อมที่ดี กล่อมเกลาจิตใจมีความโอบอ้อมอารี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลซึ่งกันและกันตลอดมา

การท่องเที่ยวนั้น นอกจากจะก่อให้เกิดการสร้างงาน อันนำมาซึ่งรายได้สู่ท้องถิ่นทั่วประเทศแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก อุตสาหกรรมท่องเที่ยวประกอบด้วย ปัจจัยหลายประการ แต่ที่สำคัญก็คือ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ซึ่งมีอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลายเรียงรายอยู่ในทุกพื้นที่ของประเทศ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ประเภทที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ ภูเขา น้ำตก ชายหาด ทะเล และเกาะแก่ง

2. ประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้าง และอายุ รวมทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันไป แต่ท้ายที่สุดก็กลายเป็นทรัพยากรอันมีค่าทางการท่องเที่ยวของประเทศ

3. ประเภทศิลปวัฒนธรรม กิจกรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น จะเห็นได้ว่า นอกจากทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติประเภทที่ 1 แล้ว ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภทที่ 2 และ 3 นั้นมีรากฐานมาจาก “วัฒนธรรมและประเพณี” ทั้งสิ้น หากพิจารณาความหมายและลักษณะของวัฒนธรรมที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทที่ 2 เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตน เป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน ส่วนประเภทที่ 3



มีสภาพแรกเริ่มมาจากแนวความคิด ความเชื่อและวิถีชีวิต ซึ่งเป็นนามธรรม แต่ได้มีการพัฒนาจนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบขึ้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้โดยตรง จึงเห็นได้ชัดเจนว่า วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมเท่านั้นจึงจะสามารถพัฒนาให้เป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวได้ชัดเจนว่า วัฒนธรรมเป็นแนวคิด ความเชื่อ เป็นนามธรรมล้วน ๆ แต่เพียงอย่างเดียว ไม่ถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น จึงจะสามารถพัฒนาให้เป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ตัวอย่างวัฒนธรรมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน อุทยาน ประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน โบราณวัตถุ งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลและงานประเพณี งานศิลปหัตถกรรมที่พัฒนามาเป็นสินค้าประจำท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอภินิหารไมตรีของคนไทย ล้วนแล้วแต่เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยเป็นเสมือนตัวเสริมการท่องเที่ยวให้มีความสมบูรณ์ เป็นจุดเด่นหรือจุดขายของแหล่งท่องเที่ยววันนั้น ๆ เพิ่มความประทับใจให้นักท่องเที่ยวได้มากขึ้น ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่ก็มีการผสมผสานสอดคล้องเป็นวัฒนธรรมไทยได้อย่างกลมกลืน

แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ แม้กระทั่งศาสนสถาน หรือโบราณวัตถุและสถาปัตยกรรมต่าง ๆ แสดงอดีตความเป็นมาของชาติไทยที่มีความเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมีอายุ 3-4 พันปีมาแล้ว โดยมีหลักฐานเป็นแหล่งโบราณคดีกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ต่อมาในยุคสมัยประวัติศาสตร์ อาณาจักรของชนชาติไทยก็รวมกลุ่มเป็นปึกแผ่นมั่นคงยิ่งขึ้นตั้งแต่สมัยทวารวดี เชียงแสน สุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ เป็นลำดับ ระยะเวลาอันยาวนานนี้ ทำให้มีการสั่งสมความเจริญทางวัฒนธรรมแต่ละยุคแต่ละสมัยต่อเนื่องกันมาโดยตลอด แหล่งศิลปกรรมที่มีคุณค่ายิ่งเหล่านี้ นอกจากจะมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศอีกด้วย บางแห่งถือเป็นแหล่งอารยธรรมระยะแรก ๆ ที่ปรากฏขึ้นในโลกมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของนักโบราณคดี ได้แก่ แหล่งชุมชนโบราณที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูง โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจพิเศษ (Special Interest Group) ในภูมิภาคเดียวกับแหล่งชุมชนโบราณบ้านเชียง ยังมีแหล่งท่องเที่ยวในรูปของสถาปัตยกรรมอันยิ่งใหญ่ เป็นปราสาทที่ก่อสร้างอิฐหรือหิน มีอาณาเขตกว้างขวาง การจัดองค์ประกอบรูปทรงเป็นระเบียบ มีการกำหนดรูปแบบทางภูมิสถาปัตยกรรมที่สวยงาม ตลอดจนการกำหนดหลักเกณฑ์ประณีตละเอียดอ่อน ปราสาทที่สำคัญ ได้แก่ ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทหินพนมรุ้ง และปราสาทหินเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์

ส่วนพื้นที่ภาคเหนือ มีปราสาทที่สำคัญ ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์ จังหวัดกำแพงเพชร ภาคใต้มีหลักฐานของชุมชนโบราณที่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดอารยธรรมอันเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งของโลก



วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม หมายถึง สิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ ไม่สามารถมองเห็น หรือจับต้องได้ เป็นการแสดงออกในด้านความคิด ประเพณี ขนบธรรมเนียม แบบแผนของพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มของตนว่าเป็นสิ่งที่ดีงามเหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทักษะคติ ความรู้ และความสามารถวัฒนธรรม ประเภทนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมขึ้นได้ และในบางกรณีอาจพัฒนาจนถึงขั้นเป็นอารยธรรม (Civilization) ก็ได้ เช่น การสร้างศาสนสถานในสมัยก่อน เมื่อเวลาผ่านไปจึงกลายเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

เมื่อพิจารณาถึงสาระสำคัญแล้ว สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง แบบอย่างหรือวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนแต่ละกลุ่ม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคม วัฒนธรรมแต่ละสังคมจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ และทรัพยากรต่าง ๆ ลักษณะอีกประการหนึ่งของวัฒนธรรม คือเป็นการส่งสมความคิด ความเชื่อ วิธีการ จากสังคมรุ่นก่อน ๆ มีการเรียนรู้และสามารถถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อ ๆ ไปได้ วัฒนธรรมใดที่มีรูปแบบหรือแนวคิดที่ไม่เหมาะสมก็อาจจะเลือนหายไป

วีระ อัมพันสุข (2532 : 356) กล่าวว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านได้มีการสืบทอดเป็นมรดกถึงคนไทยในยุคปัจจุบัน โดยไม่ขาดตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบทและจะสืบทอดเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านในแนวนี้ ในอนาคตด้วยอย่างแน่นอน แต่เราคนไทยก็ไม่ควรประมาทเพราะอาจมีคนไทยบางกลุ่มเข้าใจวัฒนธรรมพื้นบ้านว่าเป็นเรื่องคิดลึกลับหรือเป็นวัตถุที่ไม่มีคุณค่าอะไร ไม่ทันสมัย ไม่มีประโยชน์ ซึ่งแท้จริงแล้วคนไทยกลุ่มนั้นยังเข้าใจวัฒนธรรมพื้นบ้านไม่ถ่องแท้ก็เป็นได้ เป็นหน้าที่ของผู้เข้าใจวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างแท้จริง จะต้องช่วยกันให้เขาเหล่านั้นเข้าใจอย่างถูกต้อง เพื่อว่าชีวิตคนไทยทั้งชีวิตครอบครัว ชีวิตการทำงานและชีวิตบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม จะมีค่าสมกับที่เกิดเป็นคนไทย ไม่ว่าจะคนไทยในภาคใด เพราะวัฒนธรรมพื้นบ้านดังกล่าวเป็นของทุก ๆ ภาคนั่นเอง

วิโรฒ ศรีสุโร (2548 : 20-25) ในวัฒนธรรมอีสานกับการพัฒนา กล่าวว่า แผ่นดินอีสานน่าจะถูกลบย่อยร้างจากผู้คนและเมืองใหญ่ จนกระทั่งมีการอพยพย้ายผู้คนเข้ามาตั้งรกรากถิ่นอาศัยกลายเป็นชุมชนเล็กกระจุกกระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งเป็นอิทธิพลอารยธรรมจากกลุ่มล้านช้างผสมล้านนา (เป็นกลุ่มวัฒนธรรมไต - ลาว) ราวพุทธศตวรรษที่ 12 มีวิถีชีวิตอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของฮินดู 12 กอง 14 ระยะเวลาเหลือมล้ำต่อมาอิทธิพลจากอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาได้แผ่เข้ามา ครอบงำดินแดนอีสาน ราวพุทธศตวรรษที่ 23 จนปัจจุบันเป็นการผสมผสานกลมกลืนวัฒนธรรม ไต ลาว (พุทธ - ลี) กับวัฒนธรรมสยาม (พุทธ - พราหมณ์) ในความเชื่อของชุมชนอีสานกลายเป็น วิถีของชาวอีสานจนตราบเท่าทุกวันนี้



จิระ หงส์คารมภ์ (2548 : 5) กล่าวว่า ทูทางวัฒนธรรมเป็นทุนแห่งความสุข เป็นทุนทางจริยธรรมและเป็นทุนแห่งความยั่งยืน การสร้างความสามารถในการแข่งขัน การทำงานขององค์กรจะถูกอิทธิพลของวัฒนธรรมต่าง ๆ หล่อหลอมกับการทำงานของคนไทย ตลอดจนการมองวัฒนธรรมของผู้อื่นเพื่ออยู่ร่วมกับและเข้าใจและทำงานให้ได้ผล

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2549 : 3-5) กล่าวว่า ทุนวัฒนธรรมเป็นมรดกตกทอดและเป็นทุน ในรูปแบบที่สัมพันธ์กับชีวิต เช่น ความรู้และความชำนาญ การฝีมือช่าง ภาษา คติความเชื่อ และคำสั่งสอนที่มีลักษณะเป็นวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้สังคมอยู่ร่วมกันสงบสันติ ด้วยความนับถือซึ่งกันและกัน (เป็นครู ผู้ใหญ่ เด็ก) มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งพลวัต กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคม เพราะโลกปัจจุบันมีการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นตลอดเวลา ผู้คนมีโอกาสเรียนรู้ ชิมชั้บวัฒนธรรมข้ามประเทศ

Taylor (1984 : 88) ได้เริ่มนิยามในภาพวัฒนธรรมในยุคใหม่เมื่อ ค.ศ. 1871 และต่อมา โครเบียร์ และคล็คคอสัน ได้รวบรวมความหมายของวัฒนธรรมได้มากกว่า 160 นิยามที่ให้โดยนักสังคมศาสตร์ แต่ส่วนมากเป็นการนิยามโดยนักมานุษยวิทยา ในจำนวนคำนิยามมากกว่า 160 นิยามนั้น โครเบียร์และคล็คคอสัน ได้ศึกษาคำนิยามทั้งหมดแล้วแบ่งคำนิยามดังกล่าวออกเป็น 6 ประเภทตามความหมายที่แตกต่างกันดังนี้

1. นิยามวัฒนธรรมในความหมายเชิงพรรณนา (Descriptive)
2. นิยามวัฒนธรรมในความหมายเชิงประวัติศาสตร์ (Historical)
3. นิยามวัฒนธรรมในความหมายเชิงบรรทัดฐาน (Normative)
4. นิยามวัฒนธรรมในความหมายเชิงจิตวิทยา (Psychological)
5. นิยามวัฒนธรรมในความหมายเชิงโครงสร้าง (Structural)
6. นิยามวัฒนธรรมในความหมายเชิงประวัติศาสตร์ (Genetic)

1. การนิยามวัฒนธรรมในเชิงพรรณนา : การนิยามประเภทนี้ที่เป็นคลาสสิกเป็นของไทเลอร์ผู้นิยามวัฒนธรรมไว้ในปี ค.ศ.1871 ดังกล่าวมาแล้ว ในสมัยของไทเลอร์ นักวิชาการมักมองคำว่า “อารยธรรม” ว่ามีความหมายเหมือนคำว่า “วัฒนธรรม” แต่ในปัจจุบันนักมานุษยวิทยาไม่ยอมรับว่าเหมือนกันอีกต่อไป ไทเลอร์ ให้อิทธิพลกับ โบแอส และโบแอสให้อิทธิพลกับศิษย์ของเขาอีกต่อหนึ่งเช่น วิลเลอร์ (Willer) เบนดิคท์ (Benedict) บินตัน โลวี่ (Lowie) มาลินอฟสกี บิคนีย์ โครเบียร์ คล็คคอสัน และเฮอร์สโกวิทส์ นักมานุษยวิทยาเหล่านี้ให้นิยามวัฒนธรรมในเชิงพรรณนาทั้งสิ้น การนิยามวัฒนธรรมในเชิงพรรณนา คือการให้รายชื่อส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมในเชิงพรรณนา คือการให้รายชื่อส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรม เช่น ความรู้ ความเชื่อ



ศาสนา กฎหมาย ประเพณีและจริยธรรมเป็นต้น และมักเน้นตอนท้ายว่าวัฒนธรรมได้มาโดยการเรียนรู้ในฐานะที่เป็นสมาชิกสังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มียู่ร่วมกันในกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ

2. การนิยามวัฒนธรรมในเชิงประวัติศาสตร์ : คือการนิยามที่เห็นว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกสังคมหรือเห็นว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำกันมานานแล้ว เป็นการเน้นให้เห็นว่าวัฒนธรรมไม่ใช่ผลของการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ เช่น สีตาลีเส้นผล แต่เป็นการถ่ายทอดทางสังคม เช่น ศาสนาภาษานักมานุษยวิทยาที่นิยามวัฒนธรรมในความหมายดังกล่าว คือเอ็ดเวิร์ด สะเปอร์ (Edward Sapir) นักมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ เขานิยามวัฒนธรรมในปี ค.ศ.1921 ว่าคือมรดกทางสังคม นอกจาก สะพีร์ มีโลวาย มาลินอฟสกี ลินตัน มีด (Mead) คลีคคอสัน โครเบียร์ พาร์ชันส์ (Parsons) และแรคคลิฟฟ์-บราวน์ สำหรับลันตัน และมีด นิยามวัฒนธรรม (Culture) ว่าหมายถึงวัฒนธรรมในความหมายทั่วไป ต่างไปจากคำว่า “A culture” ซึ่งหมายถึงวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โครเบียร์ และคลีคคอสัน เน้นวัฒนธรรมว่าให้ความหมายทางสังคมจัดการกับการจัดระเบียบในสังคม มีเนื้อหาและให้แบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ

3. การนิยามวัฒนธรรมในเชิงบรรทัดฐาน : คำนิยามประเภทนี้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภทย่อย

3.1 เป็นการนิยามวัฒนธรรมในความหมายของบรรทัดฐาน กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ วิธีชีวิตของมนุษย์ แบบแผนของความคิดการกระทำและความรู้สึก จารีต การกระทำของปัจเจกชน ชุดต่าง ๆ ของพฤติกรรมหรือแบบแผนพฤติกรรม กระบวนการสร้างทางเลือกแบบต่าง ๆ วัฒนธรรมเป็นชุดหนึ่งของการนิยามสถานการณ์ที่มีพร้อมอยู่แล้วหรือวางแผนไว้ล่วงหน้าแล้วสรุปได้ว่าคำนิยามดังกล่าวเป็นการมองวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ เหล่านั้นต่อมนุษย์ด้วย การนิยามประเภทนี้เน้นลักษณะเด่นของวัฒนธรรม ที่ว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มียู่ร่วมกันในกลุ่มคนจำนวนหนึ่งจะมีการลงโทษเมื่อไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ข้อบังคับของกลุ่ม และมักเป็นพฤติกรรมที่คาดหวังให้ทุกคนปฏิบัติตาม นักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์ที่นิยามวัฒนธรรมในความหมายดังกล่าวคือ แรคคลิฟฟ์-บราวน์ วิลเล่อร์ ลินตัน คลีคคอสัน เคลลี และเฮอร์สโกวิทส์ สำหรับ แรคคลิฟฟ์-บราวน์ เขานิยามคำว่า “วัฒนธรรม” แตกต่างไปจากคำว่า “โครงสร้างทางสังคม” (Social structure) โดยเขานิยามเมื่อปี ค.ศ.1937 ที่มหาวิทยาลัยชิคาโกว่า วัฒนธรรมเป็นชุดหนึ่งของกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้คนปฏิบัติตาม คำนิยามของแรคคลิฟฟ์-บราวน์ ดังกล่าวคล้ายกับคำนิยามในกลุ่มที่นิยามวัฒนธรรมในเชิงโครงสร้าง ที่เน้นการจัดระเบียบหรือการทำหน้าที่ และยังคล้ายกับกลุ่มที่นิยามวัฒนธรรมในเชิงจิตวิทยาประเภทหนึ่ง ที่มองวัฒนธรรมว่าเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์

3.2 เป็นการนิยามวัฒนธรรมในความหมายของกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ และได้รวมแบบแผนพฤติกรรมมนุษย์ไว้ด้วย นักสังคมศาสตร์ที่ให้คำนิยามประเภทนี้เน้นวัฒนธรรมทางวัตถุ



ต่าง ๆ และสถาบันสังคม รวมทั้งพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากค่านิยมความคิดต่าง ๆ เหล่านี้ด้วย ผู้นิยามวัฒนธรรมในความหมายดังกล่าว มักเป็นนักสังคมวิทยา นักเศรษฐศาสตร์หรือนักปรัชญา นักวิชาการเหล่านี้มักเน้นตรงพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ง่าย

4. การนิยามวัฒนธรรมเชิงจิตวิทยา : ค่านิยมประเภทนี้แยกออกเป็นอีก 4 ประเภทย่อยดังนี้

4.1 เป็นกลุ่มที่นิยามวัฒนธรรม ในความหมายของการปรับตัวหรือการแก้ปัญหา พื้นฐาน เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ผู้นิยามวัฒนธรรมในความหมายดังกล่าวเน้นตรงเทคนิควิธีการและหนทางต่าง ๆ ที่มนุษย์ใช้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ผู้นิยามวัฒนธรรมในความหมายดังกล่าวคือสจิวเวิร์ด (Steward) ผู้ให้กรอบแนวคิดหรือทฤษฎีสำคัญทฤษฎีหนึ่งในมานุษยวิทยาคือ นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) นอกนั้นมี สมอลล์ (Small) ซันเนอร์ (Sunner) คลีคคอสัน และมอร์ริส (Morris) การนิยามแบบนี้คล้ายกับค่านิยมที่เน้นวัฒนธรรมว่าเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับและวิถีชีวิตของมนุษย์ และคล้ายกับค่านิยมในเชิงจิตวิทยาที่เน้นตรงการเรียนรู้

การนิยามวัฒนธรรมดังกล่าวนี้มีประโยชน์ เพราะวัฒนธรรมช่วยแก้ปัญหาของมนุษย์ แต่ในเวลาเดียวกันวัฒนธรรมสร้างปัญหาต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์ด้วย จุดอ่อนอีกอย่างของค่านิยมประเภทนี้คือ มักเน้นตรงปัญหาที่ว่าวัฒนธรรมดำรงอยู่ได้อย่างไรและประสบผลสำเร็จมาอย่างไรบ้าง ค่านิยมดังกล่าวมักไม่บอกกว่าวัฒนธรรมคืออะไรและมักเน้นวิเคราะห์ระดับปัจเจกชน เน้นว่าทำไมปัจเจกชนถึงมีชีวิตอยู่ได้และพวกเขาเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอย่างไร

4.2 กลุ่มที่นิยามวัฒนธรรมว่าได้มาโดยการเรียนรู้ ค่านิยมที่ไทเลอร์ให้ไว้เมื่อปี ค.ศ. 1871 ก็จัดอยู่ในประเภทนี้ด้วย นักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์ที่นิยามวัฒนธรรมว่าเป็นผลของการเรียนรู้ดังกล่าวคือ วิลเลอร์ คลีคคอสัน และเบเนดิกท์ พวกนี้นิยามวัฒนธรรมว่าเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ วิถีชีวิตของมนุษย์ที่ได้มาโดยการเรียนรู้ นักมานุษยวิทยาที่นิยามวัฒนธรรมดังกล่าวมีความคิดเกี่ยวกับมนุษย์ว่า มนุษย์ทุกหนแห่งไม่ว่าเชื้อชาติใด ๆ ก็ตาม จะมีระบบสมองลักษณะทางชีวะและมีศักยภาพในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เหมือนกัน นักมานุษยวิทยาขอให้นักจิตวิทยาค้นพบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ เพราะนักจิตวิทยาศึกษาเรื่องการเรียนรู้ของมนุษย์ไว้มากแต่นักมานุษยวิทยาบอกว่า มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่นทั้งหมดเพราะมนุษย์เป็นสัตว์วัฒนธรรมมนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้ได้ดีกว่าและมากกว่าสัตว์อื่นทั้งหมด แม้ว่าพฤติกรรมทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องเรียนรู้ แต่พฤติกรรมทุกอย่างที่มนุษย์เรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเป็นวัฒนธรรมเสมอไป

น่าสังเกตว่าค่านิยมของกลุ่มนี้ คล้ายกับกลุ่มที่นิยามวัฒนธรรมว่า คือกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ วิถีชีวิตของมนุษย์และการคล้อยตามกันของมนุษย์





4.3 พวกนิยามวัฒนธรรมเน้นตรงลักษณะนิสัยต่าง ๆ หรือความเคยชินของมนุษย์ที่แสดงออกในสถานการณ์สังคมประเภทต่าง ๆ นักมานุษยวิทยาคนสำคัญที่นิยามวัฒนธรรมในความหมายดังกล่าวคือ เมอร์ด็อก (Murdock) ผู้ให้แนวคิดว่าผู้ศึกษาวัฒนธรรมต้องศึกษาปัจเจกชนและพฤติกรรมต่าง ๆ ของพวกเขา เพราะมันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม นิสัยความเคยชินเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมด้วย

4.4 กลุ่มที่เน้นด้านจิตวิทยาอย่างแท้จริง เป็นคำนิยามวัฒนธรรมโดยนักจิตวิทยาสังคมหรือนักจิตวิทยาประเภทอื่น ๆ พวกนี้มักใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์และใช้ศัพท์ทางจิตวิทยาในการนิยามวัฒนธรรม นักสังคมศาสตร์กลุ่มนี้มองจิตมนุษย์ส่วนที่เต็มไปด้วยคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมว่าเป็นวัฒนธรรม

5. การนิยามวัฒนธรรมในเชิงโครงสร้าง คำนิยามประเภทนี้เน้นวัฒนธรรมว่าเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และผลที่ได้จากการเรียนรู้ รวมการจัดระเบียบหรือการทำหน้าที่ของวัฒนธรรมเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม นักมานุษยวิทยา และนักสังคมศาสตร์ที่นิยามวัฒนธรรมในความหมายดังกล่าวคือ เรดฟิลด์ (Redfield) วิลเลีย์ (Willey) อ็อกเบิร์น (Ogburn) ลินตัน คลีคคอสัน และเคลลี ศัพท์สำคัญที่ใช้ในคำนิยามประเภทนี้คือ ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมการจัดระเบียบทางวัฒนธรรม แบบแผนวัฒนธรรมเพื่อการมีชีวิตอยู่ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน (Interrelate) บูรณาการ (Integrated) และโครงสร้างทางวัฒนธรรมหรือรูปลักษณะของวัฒนธรรม (Configuration)

นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้มองวัฒนธรรมว่าเป็นผลรวมทั้งหมดของการเรียนรู้และการจัดระเบียบ ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน พวกเขามองวัฒนธรรมว่าเป็นนามธรรม เช่น ประเพณีต่าง ๆ วัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงกลุ่มคน วัฒนธรรมไม่ใช่พฤติกรรม แต่เป็นแบบแผนพฤติกรรมหรือการวางแผนที่ให้ความหมายต่อพฤติกรรมของคน วัฒนธรรมเป็นนามธรรมที่เอามาจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ คำนิยามของกลุ่มนี้เหมือนกับของกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มที่มองวัฒนธรรมว่าเป็นแบบแผนวิถีชีวิตของคน

นักมานุษยวิทยาในกลุ่มนี้เห็นว่า นักมานุษยวิทยาควรศึกษาวัฒนธรรมทั้ง 2 รูปแบบคือวัฒนธรรมที่เห็นเด่นชัดและวัฒนธรรมที่เห็นได้ไม่ชัดเจน ซึ่งผู้อยู่ในวัฒนธรรมนั้น ๆ ไม่ได้ตระหนักถึง วัฒนธรรมทั้ง 2 อย่างเป็น 2 ประเภทของนามธรรมทางวัฒนธรรม ตัวอย่างการวิเคราะห์ของ แรดคลิฟฟ์ – บราวน์ ในบทความเกี่ยวกับสถานภาพของพี่ชาย (น้องชาย) ของแม่ในแอฟริกา

แต่นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้มองส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งมีชีวิตหรือเป็นจริงพวกเขามีความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมว่า รูปแบบของวัฒนธรรมอาจคงอยู่ต่อไปได้เรื่อย ๆ แต่เนื้อหาของวัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ สรุปได้ว่าการนิยามวัฒนธรรมใน



เชิงโครงสร้าง เน้นตรงการจัดระเบียบหรือการทำหน้าที่ของวัฒนธรรมและการรักษาความสมดุลระหว่างส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรม

6. การนิยามวัฒนธรรมเชิงประวัติความเป็นมา คำนิยามประเภทนี้แบ่งเป็น 4 ประเภทย่อยดังนี้

6.1 กลุ่มที่นิยามวัฒนธรรมว่าเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ พวกนี้เน้นวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและมนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งเหล่านั้น ผู้นิยามวัฒนธรรมในความหมายดังกล่าวคือ วิลเลียม โซโรกิน (Sorokin) บิดินีย์ เฮอร์ตสโกวิทส์ คลีคคอสัน และเมอร์ต็อก นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้สนใจคำถามว่า วัฒนธรรมมาถึงจุดนี้ได้ได้อย่างไร อะไรคือปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมมีขึ้นได้และคงอยู่ได้ต่อไป กลุ่มนี้นิยามวัฒนธรรมเหมือนกลุ่มที่มองวัฒนธรรมว่าเป็นมรดกทางสังคมและเน้นการถ่ายทอดทางสังคม และยังเหมือนกลุ่มอื่น ๆ ด้วย

6.2 กลุ่มที่นิยามวัฒนธรรมว่าเป็นความคิดต่าง ๆ วิลเลียม โซโรกิน เน้นว่าวัฒนธรรมคือความคิดต่าง ๆ ของมนุษย์ นักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์ที่เห็นเช่นเดียวกันกับวิลเลียม โซโรกิน คือ แอสกู๊ด (Asgood) คลีคคอสัน ไทเลอร์ และเบ็คเกอร์ (Becker)

นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้มองไม่เห็นวัฒนธรรมทางวัตถุ สิ่งที่เขาเห็นมีแต่ความคิดของมนุษย์พวกเขาเองพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น คนสวดอ่อนวอนต่อพระเจ้าหรือเทพเจ้านั้นแสดงให้เห็นถึงความคิดของมนุษย์ การนิยามวัฒนธรรมในความหมายดังกล่าวมีจุดอ่อนตรงที่ว่า ความคิดของมนุษย์แต่อย่างเดียว จะแคบไปที่จะมองเห็นวัฒนธรรมทั้งหมดได้

6.3 กลุ่มนิยามวัฒนธรรมว่าเป็นระบบสัญลักษณ์ กลุ่มนี้เน้นความแตกต่างระหว่างมนุษย์และสัตว์อื่น ๆ มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่นทั้งหมดเพราะมนุษย์มีความสามารถในการสร้างและใช้ระบบสัญลักษณ์ นักมานุษยวิทยาคนสำคัญที่นิยามวัฒนธรรมในความหมายดังกล่าวคือ ไวท์ คำนิยามของกลุ่มนี้เหมือนของกลุ่มที่มองวัฒนธรรมในความหมายของคานิม โครสร้างการจัดระเบียบหรือการทำหน้าที่ของวัฒนธรรม

6.4 กลุ่มที่นิยามวัฒนธรรมแตกต่างไปจากกลุ่มอื่น ๆ ทั้งหมด นักสังคมศาสตร์ในกลุ่มนี้พยายามอธิบายต้นตอความเป็นมาของวัฒนธรรมส่วนต่าง ๆ โดยบอกว่าอะไรบ้างที่ไม่ใช่วัฒนธรรมเป็นค่านิยมที่ไม่น่าพอใจ แม้ว่าจะมีประโยชน์อยู่บ้าง

แม้ว่าค่านิยมประเภทต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วจะเหลื่อมล้ำกันไปบ้าง แต่การแบ่งแยกประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวยังมีประโยชน์เพื่อเข้าใจมโนภาพวัฒนธรรมว่า มันมีความหมายหลายอย่างและนักมานุษยวิทยาในสมัยปัจจุบัน ยังคงนิยามวัฒนธรรมที่จัดเข้าอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งดังกล่าว

ค่านิยมของแต่ละประเภท จะสอดคล้องกับทฤษฎีทางมานุษยวิทยาบางทฤษฎี แต่ดูเหมือนว่านักมานุษยวิทยาส่วนมากที่อยู่ในกลุ่มที่นิยามวัฒนธรรมเชิงพรรณนา ไม่ได้สนใจ



ทฤษฎีเลย พวกที่นิยมวัฒนธรรมในเชิงประวัติศาสตร์ มักใช้ทฤษฎีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมศึกษา วัฒนธรรม พวกที่นิยมวัฒนธรรมเชิงบรรทัดฐาน ใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural – Functionalism) พวกนิยมวัฒนธรรมเชิงจิตวิทยา ใช้ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมและทฤษฎี วัฒนธรรมและบุคลิกภาพ ผู้นิยมวัฒนธรรมเชิงโครงสร้างใช้ทฤษฎีโครงสร้าง และกลุ่มที่นิยม วัฒนธรรมเชิงประวัติความเป็นมา ใช้ทฤษฎีวิวัฒนาการและทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพศึกษา วัฒนธรรม

จากความหมายทั้งหมด อาจพอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมจะประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ เพราะวัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ แต่วัฒนธรรมเป็นผลรวมทางด้านความคิดของมนุษย์ในแต่ละ สังคม ซึ่งคนในสังคมนั้นจะต้องเรียนรู้เพื่อกระทำให้อุบัติตามสังคมนั้นที่ตนอาศัยอยู่
2. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมเป็นสมบัติของส่วนรวมและถ่ายทอด จากบุคคลรุ่นก่อน ซึ่งเป็นผู้รักษาวัฒนธรรมเอาไว้สู่คนรุ่นต่อไป มีการสั่งสมถ่ายทอดต่อเนื่องไปเป็น กระแสวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงบางอย่างอาจใช้เวลานานกว่า จะปรากฏให้เห็นได้ แต่บางอย่างอาจไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจน
3. วัฒนธรรมอาจสลายตัวหรือตายไปได้ เมื่อคนในสังคมนั้นไม่มีการยอมรับหรือไม่มีการถ่ายทอดต่อไปอย่างไรก็ตามลักษณะทางวัฒนธรรมที่สำคัญนั้นจะต้องมี “ความจริงและความดี งามเป็นเกณฑ์” จึงจะสามารถทำให้วัฒนธรรมนั้นดำรงอยู่ และเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงกับคนใน สังคมพระธรรมปิฎก ได้กล่าวถึงความจริงในตัว วัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมนั้นมาจากความจริง 3 ระดับคือ ระดับรากฐานที่สุด ได้แก่ สัจธรรม คือตัวความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติของธรรมชาติเป็น ตัวแท้ที่สำคัญที่สุดต่อจากสัจธรรม ได้แก่ จริยธรรม เป็นข้อมูลผูกพันที่โยงสัจธรรมนั้นเข้ากับชีวิต และสังคมมนุษย์เป็นหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความดีงาม ซึ่งเป็นความจริงที่มนุษย์ต้องนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามความเป็นจริงของธรรมชาติและสุดท้าย ได้แก่ วัฒนธรรม เป็นรูปแบบหรือวิธี ปฏิบัติตามจริยธรรมที่ปรากฏในวิถีชีวิตจริงของสังคมมนุษย์ สัจธรรมเป็นสิ่งที่คงตัว แต่วัฒนธรรม เป็นเรื่องของรูปแบบภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปได้เรื่อย ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ถิ่นฐาน บ้านเมืองและยุคสมัย เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการหรือดำรงอยู่ของมนุษย์ชั้น พื้นฐานตามธรรมชาติ การแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจาก เอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัว แบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและ กาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของ สังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยมและในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรม ให้เหมาะสมตามยุคสมัย



## 2. ลักษณะของวัฒนธรรม

นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2540 : 44–45) นักวิชาการด้านมานุษยวิทยาสังคม และวัฒนธรรม กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นระบบพฤติกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นอันดับแรก และสรุปลักษณะของวัฒนธรรม ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบคิดของมนุษย์
2. วัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ไม่คงที่
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ
4. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวม มีระบบครอง จารีต 1 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

ไพฑูรย์ มีกุล (2548 : 7) วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงระบบคิดและความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา มีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อม

ยศ สันติสมบัติ (2544 : 11 - 13) ให้นิยามเกี่ยวกับวัฒนธรรม ได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรม คนในวัฒนธรรมเดียวกันจะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นในสังคมต่าง ๆ ได้ซึ่งทำให้พฤติกรรมของเขาสอดคล้องกับผู้อื่น เช่น ค่านิยมอย่างหนึ่งในสังคมไทยคือการเคารพนับถือผู้ใหญ่ เมื่อเด็กพบผู้ใหญ่ที่ตนรู้จัก เด็กทราบดีว่าตนควรยกมือไหว้
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is Learned) จากการเกิดและการเติบโตในสังคมแห่งหนึ่งวัฒนธรรมเปรียบเสมือนมรดกทางสังคมได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (Enculturation) ซึ่งรวมถึงการอบรมของพ่อแม่ ครูอาจารย์ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับสั่งสมมาจากการเป็นสมาชิกของสังคม จากกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนี้
3. วัฒนธรรมพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของเรา ชีวิตของเราเกี่ยวข้องกับ การใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เงินตรา สัญญาณไฟจราจรหรือสัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป สัญลักษณ์ที่สำคัญของมนุษย์ก็คือ ภาษา ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างกันและกัน ภาษาและระบบสัญลักษณ์อื่น ๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถรวบรวมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติอย่างเป็นระบบและสามารถถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนรุ่นหลังต่อไป



4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และปัญญา มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เช่น สอนให้รู้จักอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ วางกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน เพื่อให้สังคมทำงานไปได้อย่างมีระบบ นอกจากนี้ยังช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เป็นพื้นฐานความอยู่รอดของมนุษย์

5. วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา มนุษย์ทุกหนทุกแห่งทั่วโลกพยายามกำหนดความหมายชีวิตการกำหนดความหมายนี้อาจกำหนดในรูปความเชื่อ พิธีกรรม เมื่อมนุษย์พยายามกำหนดความหมายของอำนาจซึ่งอำนาจนี้กลายมาเป็นการสร้าง “แนวความคิด” อันเป็นพื้นฐานการเมือง การปกครองของสังคมนั้นและการกำหนดความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ นี้เอง มนุษย์ได้สร้างสถาบันหรือองค์กรขึ้นมา

6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งไม่หยุดนิ่ง หากแต่เปลี่ยนแปลงปรับตัวตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) เช่น ความคิด ค่านิยมที่มาจากวัฒนธรรมอื่นและมีอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและยอมรับในวัฒนธรรมของเรา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมยังเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งมนุษย์พยายามควบคุมธรรมชาติและใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ถ้าหากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงเร็วจนวัฒนธรรมและประเพณีปรับตัวไม่ทันส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า วัฒนธรรมล่า (Culture Lag) และทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นรู้สึกแปลกแยก (Alienation)

สุพัตรา สุภาพ (2540 : 99) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาจากมนุษย์ มนุษย์จะเป็นผู้สร้างทำนุบำรุง ถ่ายทอดและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีวัฒนธรรม คือมีวิธีการเรียนรู้รับช่วงสืบต่อกันมาได้ และสร้างสรรค์เพิ่มเติม การที่มนุษย์สามารถสร้างวัฒนธรรมได้ดี ก็เพราะมนุษย์มีลักษณะทางกายภาพและจิตใจเป็นพิเศษเหนือสัตว์ทั้งปวง และสิ่งนี้เองที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ เพราะวัฒนธรรมทำให้คนเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมใดสังคมหนึ่งที่ประกอบไปด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี วิทยาการและทุกสิ่งทุกอย่างที่คิดและทำในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคมและยังได้กล่าวถึง วัฒนธรรมรองหรืออนุวัฒนธรรม (Subculture) ไว้ด้วยว่า แม้ว่าชนชาติเดียวกัน เช่น ไทย จีน แยก ฝรั่งเศส ก็ยังมีการแบ่งสิ่งที่ตนยึดถือและปฏิบัติต่างมีกลุ่มอื่นในชาติของตน เนื่องจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มที่ตนสมัครใจเป็นสมาชิก เช่น กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มนิสิตนักศึกษา กลุ่มอาจารย์ กลุ่มพ่อค้า กลุ่มชาวนา กลุ่มทหาร กลุ่มตำรวจ กลุ่มกรรมกร ฯลฯ



วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะที่เห็นได้ชัด เช่น ภาษา เสื้อผ้า กิริยาท่าทาง มารยาท ฯลฯ แต่ในที่นี้อาจจะแยกออกเป็น

1. วัฒนธรรมรองทางเชื้อชาติ (Ethnic Subculture) เป็นวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงที่มาของชนชาติต่าง ๆ ที่มีบุคคลหลายเชื้อชาติอยู่ปะปนกันจึงมีการสัมพันธ์กันภายในกลุ่มตนและเชื้อชาติอื่น ทำให้ได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกันหรือจากวัฒนธรรมหลัก แต่ก็ยังมีบางสิ่งบางอย่างหลงเหลืออยู่ เช่น ดูจากการแต่งกาย การเลี้ยงดูเด็ก อาหารการกิน และภาษา เรียกว่าวัฒนธรรมรอง เช่น ชาวพม่าก็ยังคงแต่งกายแบบพม่า อาหารก็ใช้น้ำมันมาก หรือชาวเขาก็กินแบบชาวเขา แม้จะได้รับความรู้ใหม่ ๆ จากเจ้าหน้าที่บ้านเมืองให้มีวิถีชีวิตที่ดีกว่าเก่าก็ตาม แยกก็ยังไม่สามารถที่จะพูดไทย กินอาหารไทยได้เพียงไร เป็นต้น แต่ในบางกลุ่มอาจจะใช้วัฒนธรรมของตนน้อยลงไปเรื่อย ๆ เช่น ชาวจีนกินอาหารรสจัดขึ้น ส่งลูกเข้าโรงเรียนไทย (แทนโรงเรียนจีน) หรือใช้นามสกุลแบบไทย ๆ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมรองทางท้องถิ่น หรือตามภาค (Regional Subculture) ในแต่ละภาคของสังคมหนึ่ง ๆ จะมีร่องรอยของประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการเริ่มมาตั้งถิ่นฐาน ซึ่งเป็นผลมาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของผู้ที่มาตั้งรกรากอยู่ ณ ที่เดียวกัน

3. วัฒนธรรมรองทางอาชีพ (Occupational Subculture) อาชีพแต่ละอาชีพมักจะมีแบบการดำรงชีวิตต่างกัน อาชีพก่อให้เกิดประเภทของเพื่อนฝูงที่เราจะคบ กำหนดขั้นของสังคม และเป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิต เช่น มีภาษาเป็นของตนเองที่ผู้ที่ยังอยู่นอกวงการจะไม่รู้ เช่น ภาษาเทคนิคของหมอ ของทนาย ของวิทยาศาสตร์ ฯลฯ ที่ผู้ไม่รู้หรือผู้ที่ไม่อยู่ในกลุ่มอาชีพนั้นจะฟังไม่เข้าใจของไทยเราก็เช่นกัน อาชีพเป็นเครื่องกำหนดขั้นของสังคม เช่น อาชีพรับราชการบางคนถือว่าสูงกว่าพ่อค้า เพราะถือว่ามีความสำคัญมีอำนาจ นักเกษตรมีอาชีพอย่างง่าย ๆ ในขณะที่พ่อค้าจะเป็นนักฉวยโอกาสและค้ากำไร

จ่านง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2543 : 15 – 28) ได้บรรยายถึงองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมในประเด็นต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Pattern of Learned Behavior) มรดกตกทอด (พันธุกรรม) แต่ในความหมายของวัฒนธรรมแล้วจะไม่ใช้พฤติกรรมที่ได้รับตกทอดมาและไม่ใช้พฤติกรรมที่เกิดจากสัญชาตญาณ บุคคลได้เรียนรู้พฤติกรรมอย่างมีจิตสำนึก (Conscious) โดยผ่านตัวแทนต่าง ๆ เช่น พ่อ แม่ เพื่อน โรงเรียน บ้าน สถาบันต่าง ๆ อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการและก่อให้เกิดอิทธิพลโดยตรงและโดยทางอ้อมต่อบุคคลในสังคม

แนวความคิดเป็นผลจากการเรียนรู้ กล่าวคือ ลักษณะย่อย ๆ ของคนและความสามารถของคนได้พัฒนาจากประสบการณ์ในอดีต ในช่วงของการเรียนรู้บุคคลมีความ



สามารถเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ บุคคลจะแก้ไขพฤติกรรมของตน โดยอาศัยประสบการณ์เป็นเครื่องช่วย ดังนั้นพฤติกรรมของมนุษย์จึงเป็นผลของการเรียนรู้ ซึ่งแยกออกได้ 2 ชนิด คือ

1.1 ทักษะคิ ค่านิยม และความรู้ เมื่อ Edmund Hilary และ Tensing Norkay ได้ประสบความสำเร็จในการไต่ขึ้นบนไหล่ของนักปีนเขาคนอื่น ๆ ซึ่งได้เคยปีนเขาลูกนี้มาก่อนซึ่งความคิดเห็นนี้แสดงนับถึงวัฒนธรรมด้วย เพราะได้มีการสร้างทักษะคิ ความรู้และค่านิยมต่อสิ่งที่ได้เคยทำมาก่อน คือ เป็นการสะสมประสบการณ์ในอดีตและพฤติกรรมของผู้อื่นในช่วงที่ผ่านมา

1.2 วัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ คือ สิ่งที่เราได้สร้าง สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา วัตถุสิ่งของเหล่านี้ อาจมีรูปแบบแตกต่างกัน ธรรมชาติได้ให้วัตถุดิบแก่เรา แต่พฤติกรรมการเรียนรู้ได้ทำให้เกิดวัตถุสำเร็จรูป ดังนั้น รูปแบบของวัฒนธรรมทางวัตถุในแต่ละแห่งจึงไม่เหมือนกัน

2. เป็นสิ่งที่มีอยู่ร่วมกัน (Shared by Members of Society) พฤติกรรมการเรียนรู้และผลของการเรียนรู้ไม่ได้เป็นสมบัติของคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นของสมาชิกของสังคมและมีารยึดถือปฏิบัติร่วมกัน การรับนำมาปฏิบัติจะมีระดับไม่ทัดเทียมกัน ขึ้นอยู่กับทางเลือกหรือสภาพการบังคับ ถ้าในสังคมใดการบังคับให้ประพฤติปฏิบัติวัฒนธรรมที่เห็นว่าเหมาะสม อยู่ในขั้นที่รุนแรง บุคคลในสังคมจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดแต่ในทางกลับกัน ถ้ากฎบังคับของสังคมหย่อนยาน บุคคลก็จะเลือกปฏิบัติมากน้อยแตกต่างกัน

3. เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา (Transmitted Among the Members of Society) พฤติกรรมการเรียนรู้เป็นการสืบทอดจากช่วงอายุหนึ่งไปยังช่วงอายุหนึ่ง และแพร่กระจายระหว่างสมาชิกของสังคม โดยสัญลักษณ์ คือ ภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด ซึ่งอาจแสดงออกในรูปของคำพูด การเขียน การสลักหรือจารึกไว้ในที่ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมในช่วงเวลานั้น ๆ สัญลักษณ์ดังกล่าวช่วยให้ มนุษย์สามารถถ่ายทอดความรู้สึก ทักษะคิ ความคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจระหว่างกันของสมาชิกในสังคม

4. สร้างความไม่พอใจให้แก่มนุษย์ได้ (Culture is Gratifying) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการข้อมูลฐานของมนุษย์ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น แต่ความต้องการดังกล่าวยังไม่เพียงพอ ความพอใจที่ได้รับจะรวมถึงความต้องการทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย การพัฒนาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความต้องการขั้นมูลฐาน ซึ่งแต่เดิมอยู่ในรูปแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนหรือสวยงามมาอยู่ในรูปที่ประณีต สวยงามและซับซ้อนมากขึ้น

5. เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ (Culture is Adaptive) วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่คงที่ (Static) แต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ได้ปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ



6. เป็นผลรวมหรือการผสานทางวัฒนธรรม (Culture is Integrative) วัฒนธรรมของชาติหนึ่งหรือสังคมหนึ่งเป็นผลรวมของแบบแผนหรือแนวทางดำเนินชีวิต โดยการนำองค์ประกอบย่อย ๆ ของวัฒนธรรมหลาย ๆ อย่างประสานเข้าด้วยกัน แม้ว่าวัฒนธรรมที่มีลักษณะแตกต่างกันจะดึงกันไปคนละทิศละทาง แต่มีแนวโน้มที่จะมีความแน่นอนและประสานกันอยู่เพื่อให้สังคมอยู่ได้

7. เป็นรูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติที่ต้องยึดถือปฏิบัติตาม (Ideal Form of Behavior) รูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิต สิ่งใดที่สมาชิกของสังคมเห็นว่าดีมีความเหมาะสม สิ่งนั้นจะกลายเป็นรูปแบบที่ทุกคนจะยึดถือและปฏิบัติตาม ในทางกลับกัน สิ่งใดที่สมาชิกของสังคมเห็นว่าไม่ควร ไม่เหมาะสม ก็จะไม่ถือปฏิบัติ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนหนึ่งสิ่งที่สังคมคาดหวังหรือเป็นแบบในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

8. เป็นลักษณะเหนืออินทรีย์ (Superorganic) Superorganic เป็นคำศัพท์ Herbert Spencer นำมาใช้เป็นคนแรก และ Kroeber ได้ศึกษาเพิ่มเติมอย่างมีหลักการ โดยเปรียบเทียบวัฒนธรรมว่าเป็นลักษณะที่เหนือจากอินทรีย์ (Organic) อินทรีย์ หมายถึง “ตัวตน” “รูปร่าง” หรือ “สาร” ลักษณะที่เหนืออินทรีย์คือ ลักษณะที่เหนือธรรมชาติหรือสัจจะของเอกภพตามบุคคล ลักษณะดังกล่าวช่วยให้มนุษย์รู้จักการเรียนรู้และทำให้ชีวิตรอดได้ทั้งทางกายภาพและทางสังคม

### 3. ประเภทของวัฒนธรรม

งามพิศ สัตย์สงวน (2538 : 53-54) ได้กล่าวว่าวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) หมายถึง วัฒนธรรมที่จับต้องสัมผัสได้ เพราะมันเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีรูปร่าง ขนาด และน้ำหนักแตกต่างกันไปตั้งแต่ จอบ เสียม มีด หม้อ รถยนต์ รถไฟ ไปจนถึงเครื่องจักรกลประเภทต่าง ๆ มนุษย์ไม่สามารถมีอยู่ได้โดยปราศจากสิ่งของเครื่องใช้บางอย่างได้ เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-Material) หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมจับต้องสัมผัสไม่ได้เพราะไม่มีรูปร่าง ขนาดหรือน้ำหนัก แต่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์มาก วัฒนธรรมประเภทนี้แบ่งเป็น 5 ประเภทย่อย คือ

2.1 สถาบันสังคมคือส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่เข้าจัดการกับปัญหาพื้นฐานของสังคม สถาบัน สังคมได้แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้ คือ สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ศาสนา การแพทย์ สาธารณสุข เป็นต้น สถาบันสังคมคือหัวใจของวัฒนธรรม

2.2 วัฒนธรรมประเภทที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม คือ วัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคม ซึ่งบางอย่างจะเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการและบางอย่างไม่เป็นทางการ วัฒนธรรมประเภทนี้คือ





2.2.1 ศาสนา ในหลักศาสนาจะมีข้อห้ามต่าง ๆ เช่น ศาสนาพุทธมีศีล 5 ศีล 8 ที่ห้ามฆ่าสัตว์ พุคฺค ปด ลักทรัพย์ คี้มของมีนเมา ศาสนาจึงช่วยควบคุมทางสังคมอย่างสำคัญ

2.2.2 ความเชื่อทางสังคม คือระบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นของคนจำนวนมากในสังคม เช่น ในสังคมไทยส่วนมากเชื่อในนรก สวรรค์ บุญ บาป การทำบุญและโลกหน้า ความเชื่อต่าง ๆ ดังกล่าวจะช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนให้อยู่ในระเบียบได้ ค่านิยมคือมาตรฐานที่ใช้วัดว่าสิ่งใดมีค่าในสังคมบ้าง เมื่อสิ่งใดมีค่าคนก็อยากได้ ความเชื่อในค่านิยมของสังคมทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมขึ้นได้

2.2.3 ประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน ประเพณีบางอย่างของไทยมีอายุนับร้อยปี เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง เข้าพรรษา เถลิงพระชนมพรรษาและบวชนาค เป็นต้น เมื่อคนทำตามประเพณีจะทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมขึ้นได้

2.2.4 กฎหมาย คือ การควบคุมทางสังคมโดยตรง กฎหมายมีความสำคัญในสังคมสมัยใหม่ เพราะมันทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมได้อย่างดี

2.3 ศิลปะ นักวิชาการยังถกเถียงกันว่าศิลปะเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ หรือไม่ใช่วัตถุในสายตาของศิลปินมักมองศิลปะเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ความจริงเป็นไปได้ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช่วัตถุด้วย ศิลปะในที่นี้หมายถึงการสร้างสรรค์ผลงานในด้านต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม ดนตรี การละคร นาฏศิลป์ และวรรณกรรม เป็นต้น

2.4 คือระบบสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อสารติดต่อกัน ภาษาในที่นี้หมายถึง ภาษาพูด ภาษาเขียนรวมกิริยาท่าทางต่าง ๆ ด้วย

2.5 พิธีกรรม เน้นเฉพาะพิธีที่ต้องทำในแต่ละขั้นตอนของประเพณีต่าง ๆ เช่น ในงานศพประกอบไปด้วยพิธีต่าง ๆ ที่ทำในช่วงเวลาที่แตกต่างกันออกไป พิธีบางอย่างทำก่อนพิธีอื่นๆ เช่น การอาบน้ำศพ แต่งตัวมาก่อนรดน้ำ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2528 : 1) กล่าวถึง วัฒนธรรมของยูเนสโกในองค์การสหประชาชาติ พ.ศ. 2513 ได้แบ่งวัฒนธรรมเป็น 5 ประเภท หรือ 5 สาขา ดังนี้

1. สาขามนุษยศาสตร์ (Humanities) ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปกรรม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดีมารยาทในสังคม คุณธรรม การปกครอง กฎหมาย เป็นต้น
2. สาขาศิลปกรรม (The Art) ภาษา วรรณกรรม ฟ้อนรำ วิจิตรศิลป์ ละคร สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และศิลปะการแสดงอื่น ๆ
3. สาขาการช่างฝีมือ (Practical Craft) ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอ การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ
4. สาขาคหกรรมศิลป์ (Domestic Art) ได้แก่ ความรู้เรื่องอาหาร การประกอบอาหาร ความรู้เรื่องเสื้อผ้า มารยาทในสังคม การแต่งกาย ความรู้ในการประกอบอาชีพ



5. สาขากีฬาและนันทนาการ (Sport & Recreation) ได้แก่ การละเล่น การบันเทิง การฟันทบ กระบี่กระบอง ภาพยนตร์ ฯลฯ

จากการประชุมระหว่างชาติ เรื่องนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งจัดขึ้นโดยองค์การยูเนสโก ณ กรุงเวนิส ได้จัดแบ่งประเภทของวัฒนธรรมตามแบบสากล ดังนี้

1. ศิลปกรรม ภาษาและวรรณคดี การละคร นาฏศิลป์ วิทยศิลป์ การดนตรี สถาปัตยกรรม ประติมากรรม ศิลปกรรมที่เกิดใหม่ด้านวิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์
2. มนุษยศาสตร์ ศาสนา จริยธรรม ปรัชญา ธรรมเนียม ประเพณี มานุษยวิทยา อุดมการณ์ ทัศนคติของคนในชาติ กฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย ฯลฯ
3. การช่างฝีมือ การทอ การแกะสลัก การเย็บปักถักร้อย การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง การทำเครื่องปั้นดินเผา การจักสาน ช่างเหล็ก ช่างไม้ ฯลฯ
4. การกีฬาและการนันทนาการ การกีฬาพื้นเมือง การละเล่นต่าง ๆ การต่อมวย การฟันทบ กระบี่กระบอง ฯลฯ
5. คหกรรมศาสตร์ อาหารการกิน เสื้อผ้า แต่งกาย การตกแต่งบ้านเรือน การเลี้ยงดูอบรมลูก มารยาทการต้อนรับ การอยู่กันเป็นครอบครัว

กระทรวงศึกษาธิการ (2506 : 104 – 105) สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี สภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้จำแนกหัวข้อ วัฒนธรรมเพื่อเป็นหลักสำหรับดำเนินการให้การศึกษา วัฒนธรรมแก่ประชาชนออกเป็น 4 สาขา คือ

1. วัฒนธรรมทางคตินิยม (Moral Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจและศีลธรรม ซึ่งได้มาจากศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นประการสำคัญ
2. วัฒนธรรมในทางวัตถุธรรม (Material Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมในทางวัตถุ เช่น เรื่องเกี่ยวกับการกินคืออยู่ดี เครื่องนุ่งห่ม บ้านเมือง ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ ซึ่งเป็นสำคัญ ของงามทางวัตถุ
3. วัฒนธรรมทางเนติธรรม (Legal Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมไทยทางกฎหมายรวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย
4. วัฒนธรรมในทางสหธรรม (Social Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมทางสังคมซึ่งนอกจากจะหมายถึง คุณธรรมต่างที่ทำให้คนเราอยู่กันอย่างผาสุกแล้ว ยังรวมทั้งระเบียบแบบแผน จรรยา มารยาทที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคมทุกชนิดด้วย

#### 4. หน้าทีของวัฒนธรรม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544 : 15–16) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตและเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่ทำให้



มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม วัฒนธรรมมีหน้าที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. เป็นตัวกำหนดรูปแบบสถาบัน เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิก และสังคมยอมรับ
  2. กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม บทบาทและความสัมพันธ์
  3. กำหนดค่านิยมของคนในสังคม การแสดงออก การศึกษา
  4. เป็นแนวทางในการใช้อบรมเลี้ยงดูจนพัฒนาเป็นบุคลิก การถ่ายทอดความรู้
  5. เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ในการอยู่ร่วมกัน เช่น ภาษา
  6. เป็นวิธีควบคุมทางสังคม การสร้างกฎเกณฑ์ ระเบียบ ประเพณี ฮีตคอง
  7. ช่วยกำหนดเป้าหมายชีวิตการพัฒนาตนเอง
5. วัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ

ธีรยุทธ บุญมี (2548 : 34) ในการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม การเมืองครั้งที่ 2 ของไทย ได้กล่าวถึงลักษณะความหลากหลายวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมไทยมีการพัฒนาบทบาทในการสร้างเสถียรภาพให้แก่สังคม ทั้งทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ศิลปะและงานฝีมือตลอดจนการเกิดการสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่น และคนไทยชาวบ้านทั่วไป

ศรีศักร วัลลิโภดม (2544 : 156-158) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทยว่ามีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรมใหม่ครั้งสำคัญคือจากอินเดีย และอีกครั้งคือรับวัฒนธรรมจากตะวันตก การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตยทำให้นโยบายของรัฐลงสู่ชุมชนระดับล่าง การทำงานในระบบราชการแต่เดิมสืบจากวงศ์ตระกูล ปัจจุบันสามัญชนสามารถไต่เต้าไปสู่ความเป็นชนชั้นทางสังคมอาจนับได้ว่าเป็นการเริ่มต้นกันใหม่กันทุกคนนั่นก็คือ แต่เดิมอาศัยสถานภาพทางวงศ์ตระกูลที่มาแต่เกิดเป็นสำคัญ (Ascribed Status) แต่ช่วงเวลานี้เปลี่ยนมาเป็นจากความรู้ความสามารถของบุคคล (Achieved Status) เป็นสำคัญ ประการหนึ่งได้เห็นได้จากการเปิดโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะการสอบชิงทุนไปศึกษาต่อในประเทศทางตะวันตกนั้นคนธรรมดาสามัญชนสามารถสอบชิงทุนได้และสามารถยกระดับสถานภาพของตนเอง ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองมาจากการสร้างสรรค์จากชนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ชนชั้นยังชีพในสังคมชวาวยังเป็นกลุ่มที่ถูกทำลายและสังคมไทยยังเคลื่อนไหวตามกระแสสังคมโลกในปัจจุบัน

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544 : 86) ได้กล่าวไว้ถึง ภูมิปัญญาอีสานกับการปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ว่า เหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อสังคมอีสานเป็นอันมากก็คือ

1. ภาษีรัชชูปากรหรือการเสียค่าหัวคนละ 4 บาทต่อปี (พ.ศ. 2464) เงินจำนวนดังกล่าวถือว่าเป็นภาระใหญ่หลวงในสังคมที่ไม่จำเป็นต้องใช้เงิน ภาษีถูกยกเลิกในปี พ.ศ. 2475



2. นโยบายการพัฒนาประเทศของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อเนื่องด้วยสมัยถนอม ประภาส และรัฐบาลต่อมาสยามทศวรรษ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ส่งเสริมให้มีการเพาะปลูกพืช เศรษฐกิจ เช่น ปอ มันสำปะหลัง ข้าวโพด ผลิตผลถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลาง ผลทำให้ ประชาชนมีหนี้สินจำนวนมาก การขยายตัวอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและบริโภคนิยม

ปรานี วงษ์เทศ (2538 : 14) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมว่า ยิ่งสังคมเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยมากขึ้นเพียงไร มนุษย์จะแบ่งเหล่าของตนเองเพิ่มตามจำนวนของ หน่วยทางสังคม เพราะด้านที่เพิ่มขึ้น ขณะที่ในสังคมดั้งเดิม ผู้คนจะร่วมพฤติกรรมหลายอย่างเข้า ด้วยกันในการประกอบกิจกรรมหนึ่ง นอกจากนี้สังคมสมัยใหม่ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนจะยิ่ง เพิ่มความเฉพาะเจาะจงมากขึ้น ในขณะที่สังคมดั้งเดิมความสัมพันธ์ของคนกระจ่ายมากกว่าการติดต่อ คมนาคมสื่อสารในสังคมที่ทันสมัย ทำให้สินค้าข่าวสาร มีอิทธิพลต่อรูปแบบทางสังคม วัฒนธรรม รวมทั้งบุคลิกภาพของคน การมีอำนาจรวมศูนย์ทำให้คนสามารถปรับบุคลิกให้เข้ากับสถานการณ์ ต่างๆ ได้มากกว่าผู้คนที่อยู่ในสังคมปิด หรือในหมู่บ้านที่ยังชีพด้วยตนเอง ทำให้ต้องสังสรรค์กัน เฉพาะกลุ่มที่รู้จักกันและคุ้นเคยกัน รวมทั้งมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ที่คุ้นเคยจึงไม่จำเป็นต้องปรับ บุคลิกภาพให้เข้ากับสภาพแตกต่าง ๆ

บุญยงค์ เกศเทศ (2536 : 44) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมว่า มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลา ปัจจัยพื้นฐานซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงมี 4 ประการ คือ

1. การค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้วแต่ซ่อนเร้นอยู่ไม่มีใครทราบมาก่อน
2. การประดิษฐ์สร้างสิ่งใหม่ที่เคยมีมาก่อนหรือคิดหาวิธีใหม่มาใช้ในสังคม
3. วิวัฒนาการการปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น
4. การแพร่กระจายให้กว้างขวางออกไปมีการหยิบยืมไปใช้กันได้

#### 6. ศิลปวัฒนธรรมประเพณีอีสาน

ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีแตกต่างกัน ไปในแต่ละท้องถิ่นแต่ละจังหวัด ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นตัวบ่งบอกถึงความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา และรูปแบบการดำเนินชีวิตตลอดจนอาชีพของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี สาเหตุที่ภาคอีสาน มีความหลากหลายหลายเชื้อชาติ และมีการติดต่อสังสรรค์กับประชาชนในประเทศใกล้เคียง จนก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมขึ้น เช่น ประชาชนชาวอีสานแถบจังหวัดเลย หนองคาย นครพนม มุกดาหาร อุบลราชธานี อำนาจเจริญ ที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศลาว ประชาชนของ ทั้งสองประเทศมีการเดินทางไปมาหากัน ทำให้เกิดการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่คล้าย ๆ กัน และรูปแบบการดำเนินชีวิตก็มีความคล้ายคลึงกันด้วย รวมทั้งชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในช่วงสงครามเวียดนาม ก็ได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมของเวียดนามเข้ามาด้วย ถึงแม้ ปัจจุบันชาวเวียดนามเหล่านี้จะได้ปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมของท้องถิ่นอีสาน (เพื่อให้การดำรงชีวิต



เป็นไปอย่างราบรื่น) โดยเฉพาะชาวเวียดนามที่เป็นวัยรุ่นในปัจจุบันได้รับการศึกษาที่ดีเหมือนกับชาวไทยทุกประการ จนแทบแยกไม่ออกว่าเป็นคนไทยอีสานหรือคนเวียดนามกันแน่ส่วนใหญ่ก็จะเห่อวัฒนธรรมตะวันตก (เหมือนเด็กวัยรุ่นของไทย) จนลืมวัฒนธรรมอันดีงามของตัวเองแต่ก็ยังมีชาวเวียดนามบางกลุ่มส่วนใหญ่เป็นคนสูงอายุยังคงยึดมั่นกับวัฒนธรรมอันดีงามของตัวเองอยู่อย่างมั่นคง ท่านสามารถศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตแบบเวียดนามได้ตามชุมชนชาวเวียดนามในจังหวัดที่กล่าวมาแล้ว ส่วนประชาชนที่อยู่ทางจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ นครราชสีมา มีการติดต่อกันกับประชาชนชาวกัมพูชาที่จะรับเอาวัฒนธรรมของกัมพูชามาประยุกต์ใช้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้ววัฒนธรรมประเพณีของคนทั้งสองเชื้อชาติก็มีความคล้ายคลึงกันอยู่แล้ว จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ก็มีความแตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่นและแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ของไทยอย่างเห็นได้ชัด ทั้งวัฒนธรรมทางด้านการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งเราสามารถสังเกตรูปแบบวัฒนธรรมที่คั่งค้างของชาวอีสานผ่านทางประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวอีสานจัดขึ้นซึ่งสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานได้เป็นอย่างดี

#### 7. การถ่ายทอด การส่งเสริม การเผยแพร่ การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม

สุรจิต นิตย์คำหาญ (2540 : 13-21) กล่าวเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมว่าสถาบันมีความสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดวัฒนธรรมประกอบด้วย ครอบครัว ศาสนา โรงเรียน และสถาบันอื่น ๆ ของสังคม เพื่อให้สังคมมีความสุข และสืบสานประเพณีปฏิบัติที่ดีงามของชุมชนต่อไป

กรมสามัญศึกษา (2541 : 12) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 46 ได้บัญญัติเอาไว้ว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2531 : 58) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน มีสาระสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน คือการก่อให้เกิดผลดีที่สนองตอบต่อกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ โดยตรงทั้งในระยะสั้นและระยะยาวตลอดจนเกิดความร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติกิจกรรมเพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านและสืบต่อกันต่อไป

ปัญญา รุ่งเรือง (2531 : 84) ได้กล่าวถึงแนวทางในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย มีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมและเผยแพร่ 2 ประการคือ

1. เพื่อให้รู้จัก เข้าใจ รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้าน



2. เพื่อให้สามารถปรับใช้นวัตกรรมพื้นบ้านกับสังคมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อการดำรงชีวิตที่สะดวกสบายอย่างพอเหมาะพอดี และสอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2531 : 1-2) ได้กล่าวถึงเรื่องการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพความสนใจและการปฏิบัติการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านในปัจจุบันอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนพอสมควร
2. เป้าหมายหลักของการส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน ควรมุ่งให้เกิดประโยชน์โดยตรงต่อกลุ่มผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ ให้มากที่สุด
3. การประยุกต์และพัฒนารูปแบบหรือเนื้อหาของวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อปลูกเร้าให้คนทั่วไปสนใจวัฒนธรรมพื้นบ้านมากยิ่งขึ้น ควรให้ความรอบคอบระมัดระวังไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านในระยะยาว
4. การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านต้องการกระทำควบคู่กันไปกับการพัฒนาองค์กรและบุคลากรทางวัฒนธรรม เช่น ศูนย์วัฒนธรรมต่าง ๆ ควรกระทำอย่างมีระบบและต่อเนื่อง
5. การจัดการศึกษาในระบบตามหลักสูตรของการศึกษาทุกระดับควรให้ตอบสนองเป้าหมายในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน คือ เน้นคุณค่าในวัฒนธรรมพื้นบ้านและสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
6. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีระบบตลอดจนการศึกษาวิจัยเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องกระทำคู่กัน
7. การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน ผู้เผยแพร่ส่วนใหญ่ยังขาดการนำเทคนิคอื่น ๆ มาช่วยในการเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน ทั้งตัวศิลปินและช่างเทคนิคต่าง ๆ ควรเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
8. ควรมีมาตรการในการควบคุมการเผยแพร่วัฒนธรรมที่ผ่านสื่อมวลชน เพื่อไม่ให้ทำลายวัฒนธรรมที่ดีงาม
9. การทำนุบำรุงวัฒนธรรมพื้นบ้านยังขาดงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลตลอดจนระเบียบวิธีการใช้เงิน

ศรีศักร วัลลิโภดม (2534 : 6) ได้แสดงทรรศนะในการอนุรักษ์และพัฒนา มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า การอนุรักษ์และพัฒนาเป็นเรื่องของบุคคลที่เป็นเจ้าของ เพราะย่อมรู้ว่าอะไรควรอนุรักษ์และพัฒนามากกว่าคนภายนอก โดยเหตุนี้เวลาที่มีการพัฒนาและอนุรักษ์จากหน่วยราชการที่มาจากส่วนกลาง คนในสังคมท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของจึงไม่เข้าใจ และเลยมักว่านั่นเป็นของทาง



ราชการและของรัฐบาลชาติบ้านเมืองไป ผลที่ตามมาจึงทำให้สิ่งที่มีการอนุรักษ์และพัฒนาเหล่านั้น กลายเป็นเพื่อการรื่นเริงและการท่องเที่ยวไป เพราะฉะนั้นการอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่รุนแรงจนเกิดความเสียดุลในการดำรงชีวิตทาง สังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในสังคม ขณะนี้จำเป็นที่จะต้องพยายามให้เกิดจิตสำนึกในเรื่องความ เป็นท้องถิ่นให้จงได้ โดยมีข้อแม้ว่าต้องจัดการให้แต่ละท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญทาง วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในลักษณะที่เท่าเทียมกัน ไม่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นใดเหนือกว่ากัน เพราะวัฒนธรรมที่คึกคักขึ้นอยู่กับการทำให้สังคมท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของมีความมั่นคงสงบราบรื่นหรือไม่ เป็นสำคัญ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของคนในสังคมที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน มีการสืบทอด มีการเรียนรู้ และมีการพัฒนาการ ปรับเปลี่ยนปรับปรุงยืดหยุ่น เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงอยู่ของชีวิต ซึ่งตอบสนองความ ต้องการของสังคม และมีลักษณะเป็นแนวคิดร่วมกับค่านิยมทางสังคม เป็นเครื่องกำหนดมาตรฐาน พฤติกรรม มีการเรียนรู้ เป็นลักษณะที่ใช้ร่วมกัน ซึ่งสามารถช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ในฐานะ ที่เป็นมรดก ประเพณีที่แตกต่าง ความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่น มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพบว่า วัฒนธรรมมีการผสมผสานและรับวัฒนธรรมอื่น ขณะเดียวกันยังคงวัฒนธรรมเดิมของตน มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

### องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

#### 1. ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism)

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) ได้กำหนดความหมาย ของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การเดินทางใด ๆ ก็ตามที่มีลักษณะ 3 ประการดังต่อไปนี้

1. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว (Temporary) แต่ไม่ใช่ไปตั้งรกรากอยู่เป็นประจำ
2. การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจหรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง (Voluntary) ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มีใช้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหา รายได้แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิง เริงรมย์ เพื่อเล่นกีฬาต่าง ๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ และติดต่อธุรกิจ



องค์การสหประชาชาติ ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อความบันเทิงใจ เยี่ยมญาติ หรือการไปร่วมประชุม แต่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน หรือไปพักผ่อนอยู่เป็นการถาวร

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2533 : 10) ได้ให้ความหมายของ “การท่องเที่ยว” (Tourism) ว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การกีฬา การติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมญาติพี่น้อง โดยใช้เงื่อนไข 3 ประการเป็นตัวกำหนด ดังนี้

1. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เดินทางด้วยจุดประสงค์ใด ๆ ที่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

วรรณ วลัยวานิช (2539 : 5-6) ในพจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism และ Tourist ไว้ดังนี้

Tourism หมายถึง การท่องเที่ยว หรือการเดินทางเพื่อความสำราญใจหรือการบริหารธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว หรือผู้ที่เดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อเฝ้าหาสุขุขรมย์ หรือเพื่อความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม แล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้นหรือท่องเที่ยว

McIntosh and Goeldner (สุรางรัตน์ ช่วยวงศ์ญาติ. 2547 : 12 ; อ้างอิงมาจาก McIntosh and Goeldner. 1984 : 22) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่าง ๆ รวมทั้งกับรัฐบาลประเทศเจ้าภาพ และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการดึงดูด ด้วยการให้การต้อนรับที่อบอุ่น เปี่ยมไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

มนัส สุวรรณ (2539 : 13-16) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวจัดว่าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน ยิ่งมนุษย์มีจำนวนมากขึ้น ทำให้ทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อชีวิตความเป็นอยู่มากขึ้น แน่นอานว่าความต้องการในการพักผ่อนก็เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัวผนวกเข้ากับความสะดวกสบาย และรวดเร็วของการสื่อสาร และการเดินทางของยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวรวดเร็ว มนุษย์ต้องการท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์หลาย ๆ อย่างเช่น ต้องการแสวงหาความสุข ความสนุกสนาน และความเพลิดเพลิน ต้องการหามิตรในต่างแดน ต้องการเป็นสิ่งแปลกใหม่ในดินแดนต่าง ๆ และสุดท้ายคือ ต้องการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศจากพื้นที่อยู่และที่ทำงานจำเจ

หม่อมหลวงศุภ ชุมสาย (2527 : 6) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางพักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสนุกสนาน ยังรวมไปถึงการเคลื่อนย้ายประชากรจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง





ทั้งภายใน และระหว่างประเทศ เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเพลิดเพลิน และ ความสัมพันธ์อันดีร่วมกัน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545 : 16) ได้เขียนวารสารชื่อ การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว มีใจความสำคัญว่ากระบวนการในการจัดการท่องเที่ยวมีรูปแบบในลักษณะที่มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยว ด้านบริการการท่องเที่ยว และด้านตลาดการท่องเที่ยว

มุกิตา ปิ่นสุนทร (2542 : 6) กล่าวว่าถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อผ่อนคลายร่างกายแลจิตใจจากกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศทางสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ มีการประกอบกิจกรรมที่สนุกสนาน ทั้งการกีฬา ทักษะศึกษา การรังสรรค์และการพักผ่อน และได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวได้ 3 ประการ คือ

1. การเดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว
2. การเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. การเดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใด ๆ ก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือ

หารายได้

สุกานดา ฟองชัย (2546 : 16) ได้ให้ความหมายของ “การท่องเที่ยว” หมายถึง การเดินทางโดยมีจุดหมายด้วยความสมัครใจจากที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อความบันเทิงเยี่ยมญาติ หรือ ศึกษาหาความรู้ แต่ไม่ใช่พำนักเป็นการถาวร

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2530 : 3 - 4) กล่าวว่า การเดินทางที่จัดเป็นการท่องเที่ยวนั้น จำเป็นต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยว ต้องมิใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้ซึ่งปกติจะประกอบไปด้วย

1.1 การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพทางกายและทางจิตใจ เช่น การไปพักผ่อนที่สถานตากอากาศ การไปอาบน้ำแร่ เป็นต้น

1.2 การเดินทางเพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น เช่น เดินทางไปดูไปเห็นสังคม วัฒนธรรม การเมือง และภูมิประเทศที่แตกต่างไปจากสิ่งแวดล้อมของตน

1.3 การเดินทางเพื่อการแข่งขันหรือชมการแข่งขันกีฬา

1.4 การเดินทางเพื่อการันทนาการ เช่น การไปชมการแสดง การไปชม

ศิลปวัตถุ เป็นต้น

2. เป็นการเดินทางที่ผู้เดินทางนั้นไม่ได้ถูกบังคับหากเป็นไปด้วยความสมัครใจ

3. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว อาจมีระยะเวลาน้อยกว่า

24 ชั่วโมง หรือมากกว่าจนเป็นปีก็ได้ แต่ไม่ว่าระยะเวลาานเท่าใด ผู้เดินทางจะต้องมีความต้องการ



ที่จะเดินทางกลับภูมิลำเนาของตน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2546 : 112) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวรวมทั้งการจัดบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดย

1. จะต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว
2. ให้ประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตมีส่วนร่วมต่อกระบวนการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้้นำภายใต้ความสามารถของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ

กล่าวโดยสรุปว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ จุดมุ่งหมายสำคัญในการศึกษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ต้องการอาศัย การปรับตัวเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่คุ้มค่า ชุมชนมีรายได้กระจายอย่างทั่วถึง ธรรมชาติ วัฒนธรรมได้รับการดูแลคุ้มครองอย่างเห็นคุณค่า ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง การท่องเที่ยวมีความเจริญรุ่งเรืองแต่การที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ นั้น ชุมชนควรที่จะต้องมีความเข้าใจ และรู้จักการจัดการท่องเที่ยวให้ถูกต้อง รู้จักการจัดวัฒนธรรมของชุมชนให้เหมาะสม และมีความร่วมมือกันในชุมชนอย่างเข้มแข็ง มีเป้าหมายในการจัดการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแท้จริง โดยสามารถตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนที่ยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

## 2. ความสำคัญของการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลก (2551 : เว็บบไซต์) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการขนาดใหญ่ ที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศชาติได้เป็นจำนวนมหาศาล ไม่ใช่คนไทยในประเทศเท่านั้น แต่รวมถึงนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่งจะนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศ เป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร ซื้อของที่ระลึก ใช้บริการต่าง ๆ มากมาย ซึ่งเป็นผลให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นและชาติโดยรวมแล้วมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว นับว่าเป็นรายได้จำนวนมากที่ช่วยลดการขาดดุลการค้าของประเทศได้ ในช่วงปี 2529 – 2532 ภาพการณ์ท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการขยายตัวในอัตราสูงอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในประเทศ และรายได้จากการท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มจาก 2.44 ล้านคน ในปี 2528 เป็น 4.8 ล้านคน ในปี 2532 หรือเพิ่มขึ้นเท่าตัวในช่วง 5 ปี ขณะที่รายได้



จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจาก 31,768 ล้านบาท ในปี 2528 เป็น 96,385 ล้านบาท ในปี 2532 ซึ่งเท่ากับเพิ่มขึ้น 3 เท่าตัว การเพิ่มขึ้นในอัตราสูงติดต่อกันของรายได้จากการท่องเที่ยวในระยะดังกล่าว กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศในช่วงดังกล่าว ขยายตัวอย่างรวดเร็ว

นิธิดา ประยงค์ (2527 : 76) องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ระบุว่า ในประเทศที่มีการท่องเที่ยวแพร่หลายและมีธุรกิจต่าง ๆ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมั่นคง การจ้างแรงงานเฉพาะในธุรกิจพักผ่อนจะมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 2-5 ของการจ้างงานทั้งหมดของประเทศนั้น และในประเทศเหล่านี้การจ้างแรงงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวหรือในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีจำนวนสูงถึงร้อยละ 5-8 ของการจ้างงานโดยตรงทั้งหมดของประเทศ การจ้างแรงงานและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวนั้น จะแฝงอยู่ในอาชีพต่าง ๆ เช่น การโรงแรม มัคคุเทศก์ บริษัทนำเที่ยว การขนส่งและการบริการ ร้านขายของที่ระลึก ตลอดจนทางด้านการกีฬา และบันเทิง โดยการจ้างงานอาจเกิดขึ้นเฉพาะในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวเท่านั้นก็ได้ แต่ไม่ได้มีความหมายว่า แรงงานด้านอุตสาหกรรมที่มีอยู่เป็นจำนวนมากและมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งหมด แต่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องกับแรงงานประเภทฝีมือ โดยเฉพาะการเตรียมบุคลากรด้านการบริหารและการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวนอกจากจะมีต่อทางเศรษฐกิจของประเทศแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสาธารณูปโภคของประเทศ โดยเฉพาะในท้องถิ่นอันเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น สาธารณูปโภคสำคัญในท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ประกอบด้วย ถนน สะพาน ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ สถานพยาบาล การรักษาความปลอดภัย การสุขาภิบาล

### 3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

จรงค์ อินทนต์ (2539 : 76-77) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคาจังหวัดลำปาง กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ไว้เป็น 2 ประการ คือ

1. การให้บริการและอำนวยความสะดวก ตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
2. การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป นอกจากนั้น

ในการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความสามารถที่รองรับได้ 3 ประการ คือ

#### 2.1 ความสามารถที่จะรองรับในเชิงกายภาพ (Physical Carrying Capacity)

หมายถึงสภาพหรือลักษณะของพื้นที่ที่จะเอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

#### 2.2 ความสะดวกที่จะรองรับทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึง

ความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว หรือความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการ แก่ผู้มาเที่ยวได้สูงสุด โดยปกติสถานที่



ท่องเที่ยวประเภทชายหาดจะมีความสามารถที่จะรับนักท่องเที่ยวและได้สูงกว่าสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ

### 2.3 ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity)

หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในสถานที่นั้น และบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวนั้นในการรองรับธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ

รัฐทิศา หิรัณยหาด (2544 : 15) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ได้สรุปแนวคิดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้กล่าวว่าเป็นรูปแบบการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาลงานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดขึ้นเลยหากเป็นไปได้ ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือตัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยก็สามารถทำได้แต่ต้องไม่ให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด

ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัยฐิติ (2542 : 7) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องโครงการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำในกรุงเทพฯ ชั้นในและบริเวณใกล้เคียง กล่าวถึงทฤษฎีการวางแผนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ จำนวนมาก แนวคิดทางด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถประมวลเป็นหัวข้อสำคัญไว้ดังต่อไปนี้

1. การตัดสินใจวางแผน และการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงคุณค่าทางด้านกายภาพและวัฒนธรรมของพื้นที่
2. การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวภายในชุมชนต้องคำนึงถึงศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งในแง่ของกายภาพ ระบบการบริการต่าง ๆ และความเปราะบางทางวัฒนธรรม
3. การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องยึดหลักความสมดุลทางวัฒนธรรม และวิถีชุมชนเป็นหลักและต้องไม่ให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน
4. การท่องเที่ยวจะต้องเป็นการจัดการและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)



5. ชุมชนควรจะมีบทบาทในการวางแผนเพื่อการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ชุมชน ตั้งแต่เริ่มต้น

6. ประชาชนในชุมชนควรจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน ผลประโยชน์ที่ได้รับอาจอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Tourism Management) หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมาย ที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม โดยคำนึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทางมาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้

เดชา ไต้สูงเนิน (2543 : 56) ได้เสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเพื่อมาปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. กลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง กลยุทธ์ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผนการดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย เช่น บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อที่สามารถหากกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้น

2. โครงสร้าง (Structure) หมายถึง โครงสร้างในองค์กรซึ่งจะเกี่ยวข้องกับ การจัดลำดับชั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะมีโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว ในบางประเทศจะมีกระทรวงการท่องเที่ยวซึ่งจะเป็นผู้จัดการและดูแลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งองค์กรการท่องเที่ยวระดับชาติ เจ้าของธุรกิจนำเที่ยว ตัวแทนการท่องเที่ยวของภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมทั้งกลุ่มเจ้าของโรงแรม ที่พัก ยานพาหนะ มัคคุเทศก์โดยแต่ละหน่วยจะทำงานในลักษณะที่เชื่อมโยงกัน มีเครือข่ายการจัดการที่เหมาะสม เช่น ถ้ามีแนวคิดทางด้านระบบนิเวศ แนวคิดนี้ก็จะสามารถเข้าไปในนโยบายของกระทรวง และสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องในทุกระดับทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนั้นการมีโครงสร้างที่ดีและเป็นรูปธรรมก็สามารถทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จได้ อย่างไรก็ตามโดยที่โครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของ RASI ด้วย ซึ่งหมายถึงความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสารข้อมูล (Information) เพราะการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็เหมือนกับธุรกิจอื่น ๆ ที่จะต้องมีผู้มีอำนาจคอยดูแลควบคุมแบ่งหน้าที่ รับผิดชอบไปตามลำดับชั้น มีผู้นำการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องต่าง ๆ และที่สำคัญคือการให้ข่าวสารข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวซึ่งควรเริ่มตั้งแต่จุดแรกที่นักท่องเที่ยวมาถึง เช่น ท่าอากาศยาน สถานีรถไฟ และสถานีขนส่ง



3. ระบบ (System) หมายถึง ระบบในการจัดการการท่องเที่ยวซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและระบบอื่น ๆ ด้วย โดยทุกระบบจะต้องมีการประสานความร่วมมือกันและมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

4. บุคลากร (Staff) หมายถึง บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบโดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ มีความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบผลสำเร็จ และสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5. ทักษะ (Skill) หมายถึง ทักษะในการทำงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความชำนาญงานจึงจะดีและมีประสิทธิภาพโดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่าง คือ ความรู้ ทักษะและทัศนคติต่องาน ความรู้ในงานเป็นสิ่งจำเป็น เป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้การทำงานต่าง ๆ มีประสิทธิภาพ ความรู้ไม่ได้หมายถึงเพียงแต่รู้ว่าทำอะไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างว่าคืออะไร ที่ไหน อย่างไรและทำไม รวมทั้งเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ซึ่งความรู้นั้นอาจจะเป็นความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ในการทำงานก็ได้ ดังนั้นผู้ที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวควรมีทั้งความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษ

6. รูปแบบ (Style) หมายถึง รูปแบบในการดำเนินงานซึ่งในแต่ละพื้นที่จะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกันในการจัดการ

7. การแบ่งปัน (Share) หมายถึง การแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะทำให้ได้รับความรู้ และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์นับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มจะทำธุรกิจทางการท่องเที่ยวได้นำข้อมูลต่าง ๆ มาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

#### 4. องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

วรรณ วรณานิช (2539 : 19-23) ได้สรุปสาระสำคัญขององค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศต่าง ๆ เพราะจะช่วยกระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แล้วยังเกิดผลดีต่อนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปด้วยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

1. นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของธุรกิจการท่องเที่ยวซึ่งประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้



- 1.1 ลักษณะของนักท่องเที่ยว จำแนกออกตามลักษณะของเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ เชื้อชาติหรือสัญชาติ
- 1.2 การกระจายของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเป็นนักท่องเที่ยว จากที่ใดบ้าง จำนวนมากน้อยเท่าใด
- 1.3 กิจกรรมต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว เช่น เพื่อการประชุม การพักผ่อนหย่อนใจ การกีฬา การเจรจาทางธุรกิจ หรือการเยี่ยมญาติ
- 1.4 ฤดูกาลท่องเที่ยว
- 1.5 ทักษะคตินักท่องเที่ยว
2. สินค้าท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวไปเที่ยวแล้วเกิด ความประทับใจ (Attraction) เพราะมีสิ่งที่มีคุณค่าด้านต่าง ๆ หลายอย่างที่ทำให้ความรู้ ความเพลิดเพลิน แก่นักท่องเที่ยว เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าต่าง ๆ เช่น
  - 2.1 คุณค่าทางวัฒนธรรม มีสิ่งที่น่าสนใจด้าน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาบัน ทางการเมือง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อนุสาวรีย์ สิ่งก่อสร้างใหม่ ๆ
  - 2.2 วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศนั้น ๆ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะต่าง ๆ การละเล่นพื้นเมือง และหัตถกรรมต่าง ๆ
  - 2.3 ทิวทัศน์หรือทัศนียภาพต่าง ๆ
  - 2.4 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ
  - 2.5 ความประทับใจจากลมฟ้าอากาศ
3. การคมนาคมขนส่ง หมายถึงการเข้าถึงแหล่งที่ท่องเที่ยวซึ่งต้องพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ดังนี้
  - 3.1 รูปแบบของการคมนาคมขนส่ง
  - 3.2 สภาพการเดินทาง ความสะดวก ปลอดภัย รวดเร็วและมีมาตรฐาน
  - 3.3 จำนวน คุณภาพและมาตรฐานของยานพาหนะ
  - 3.4 แบบแผนการเดินทางของนักท่องเที่ยว
  - 3.5 บริเวณหรือสถานที่ให้บริการแก่ผู้โดยสาร หรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวก ในการใช้ยานพาหนะ
4. ข้อมูลข่าวสารและการบริการ เป็นเอกสารเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ของ นักท่องเที่ยว เพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากขึ้น ประกอบด้วย
  - 4.1 การโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว
  - 4.2 ส่งเสริมและให้ความรู้ใหม่ ๆ โดยเผยแพร่เอกสารการนำเที่ยวแก่ชุมชน
  - 4.3 อบรมการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์



- 4.4 รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
  - 4.5 จัดทำแผนที่เส้นทางและแผนที่ท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
  - 4.6 การบริการด้านต่าง ๆ เช่น ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว อาหารและเครื่องดื่ม ของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง บริการด้านสถานที่จอดรถ เป็นต้น
  5. ความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกในการเข้าเมือง ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ธุรกิจการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงมากที่สุดซึ่งจะกระทำได้หลายอย่าง เช่น
    - 5.1 การแนะนำเจ้าของท้องถิ่นให้ช่วยเหลือนักท่องเที่ยว
    - 5.2 การแนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเรื่องการป้องกันและระมัดระวังตน
    - 5.3 กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
    - 5.4 ขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
    - 5.5 จัดหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือและให้บริการด้านต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว
    - 5.6 การอำนวยความสะดวกในการเข้าเมือง ควรจะมีการอำนวยความสะดวกเพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจตั้งแต่ก้าวแรกที่เดินทางเข้าประเทศ นั้น ๆ โดยให้ความสะดวกในเรื่องต่อไปนี้
      - 5.6.1 ระเบียบพิธีการเข้าเมือง เช่น การทำวีซ่า และศุลกากร
      - 5.6.2 การขนส่งกระเป๋าผู้โดยสาร
      - 5.6.3 การบริการการขนส่งระหว่างท่าอากาศยาน หรือสถานีขนส่งกับที่พัก
  6. องค์ประกอบด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การไฟฟ้า การประปา การสื่อสาร สถานพยาบาลและโรงพยาบาลที่ทันสมัย สะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และค่ารักษาอยู่ในอัตรา ยุติธรรม รวมทั้งความสามารถในการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล
  7. การสนับสนุนอื่น ๆ เป็นการเพิ่มความความสะดวกสบายให้นักท่องเที่ยว เช่น การเงิน การธนาคาร ระเบียบต่าง ๆ สถานที่ศึกษา หรือแหล่งค้นคว้าทางด้านต่าง ๆ ความร่วมมือระหว่างประเทศ ตลอดจนความสุภาพอ่อนโยนและมีไมตรีต่อกัน
- จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบในแต่ละระบบย่อยอีกมากมาย ที่มีบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกัน และมีความสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนอกระบบ เช่น ลักษณะทางกายภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ภูมิอากาศ ชุมชน กิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ในพื้นที่ ระบบนิเวศ ป่าไม้ แหล่งน้ำและอากาศ ตลอดจนการบริหารและจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมนอกระบบเหล่านี้อาจส่งผลต่อการท่องเที่ยวได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การจัดการท่องเที่ยว จึงเป็นการกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นต้องคำนึงถึงข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคม และ





สภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้ว การจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ

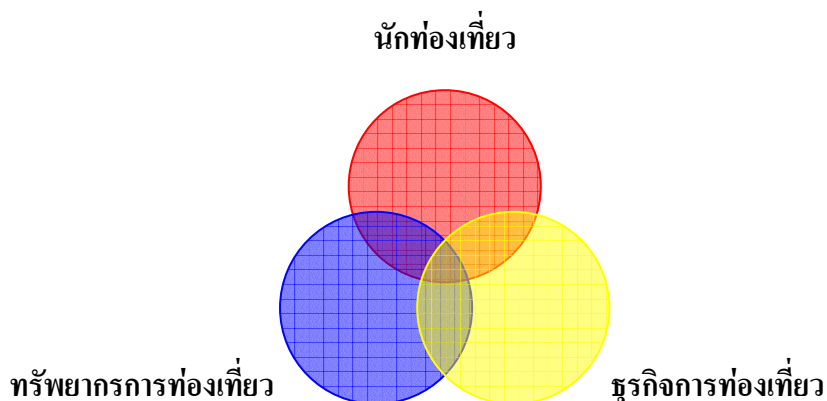
#### 5. สิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว

วสิน อิงคพัฒนากุล (2547 : 47) ปัจจุบัน “สิ่งแวดล้อม” ได้รับความสนใจจากบุคคลทุกกลุ่มในสังคม โดยจะเห็นได้จากพัฒนาการ การยอมรับ และการได้รับความสนใจจากสาธารณชนในทุกมุมมอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสิ่งแวดล้อมเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อมกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม หรือส่วนเกี่ยวข้องกับความคุณภาพชีวิตในหลากหลายรูปแบบอย่างไรก็ตาม เมื่อก้าวถึงสิ่งแวดล้อมแล้ว บุคคลทั่วไปจะจินตนาการไปถึงเฉพาะปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น และตนเองได้สัมผัสทั้งโดยประสบการณ์ตรงและจากการได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสาขาต่าง ๆ แต่แท้จริงแล้ว เมื่อก้าวถึงสิ่งแวดล้อมในมุมมองของนักวิชาการสิ่งแวดล้อมแล้ว สิ่งแวดล้อมจะหมายความรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งอาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งเมื่อก้าวถึงสิ่งแวดล้อมแล้ว อาจกล่าวได้ว่า สิ่งแวดล้อมมีความหมายที่ลึกซึ้ง มีขอบเขตกว้างขวาง และมีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกสิ่งทุกอย่าง และเพื่อให้เกิดความสะดวกในการศึกษาวิจัย การวางแผน การกำหนดนโยบาย ตลอดจนการดำเนินงานต่าง ๆ ทางด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมได้จำแนกข้อสิ่งที่ควรคำนึงถึงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ
2. มลพิษสิ่งแวดล้อม
3. ปัญหาสังคมและวัฒนธรรม

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจัดเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกัน เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งโดยตรง และทางอ้อมกับความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ, มลพิษสิ่งแวดล้อม และปัญหาสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น เมื่อได้มีการประยุกต์หลักการทางสิ่งแวดล้อม เข้ากับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแล้ว อาจกล่าวได้ว่า องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ คือ นักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และธุรกิจการท่องเที่ยว





ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว

ทั้งนี้ องค์ประกอบแต่ละส่วนย่อมมีความสัมพันธ์ และมีอิทธิพลต่อกันเสมอ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว โดยมีความแตกต่างหลากหลายเกี่ยวกับเพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับ การศึกษา สถานภาพสมรส ถิ่นพำนัก ฯลฯ เป็นผลทำให้เกิดความแตกต่างในด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ทักษะคติ ความต้องการ การกระจายตัวของนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ระยะเวลา และฤดูกาลท่องเที่ยว
  2. ทรัพยากรการท่องเที่ยว จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยสามารถจำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าว มีความแตกต่างกันทั้งในจุดกำเนิด รูปลักษณ์ ศักยภาพ ข้อจำกัด
  3. ธุรกิจการท่องเที่ยว ประกอบด้วยธุรกิจที่พักโรงแรม ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก ธุรกิจคมนาคมขนส่ง และธุรกิจนันทนาการ
- อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว ธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นเพียงปัจจัยภายในส่วนหนึ่งของระบบสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวเท่านั้น เพราะแท้จริงแล้ว ระบบสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ยังได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบ หรือปัจจัยภายนอกซึ่งประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ โครงสร้างพื้นฐาน สภาพเศรษฐกิจและการลงทุน องค์กร และความร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชน สภาพสังคม และวัฒนธรรมกฎหมายซึ่งมีอิทธิพลค่อนข้างสูงในการกำหนดรายละเอียดของการท่องเที่ยว



ดังนั้น เพื่อให้การท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนแล้วผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ทั้งในส่วนที่เป็นปัจจัย หรือองค์ประกอบภายใน และปัจจัยหรือองค์ประกอบภายนอก ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย และแผนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว ผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะเกิดขึ้นกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยว โดยต้องสอดคล้องความรู้อุดมคติ และประสบการณ์ที่ดี และเหมาะสมตามพื้นฐานของนักท่องเที่ยว
2. สนับสนุนชุมชน และสาธารณชนในการมีบทบาท และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์บริหารจัดการ และได้รับผลประโยชน์จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมุ่งหวังการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของชุมชน เป็นสำคัญ
3. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็น โดยยึดหลักการ พัฒนาที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ แหล่งท่องเที่ยว ประเภทธรรมชาตินั้น ควรคำนึงถึงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทถาวรวัตถุ โดยต้องหลีกเลี่ยงการก่อสร้างที่ขัดแย้งกับธรรมชาติรวมทั้งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้จากธรรมชาติด้วยตนเองส่วนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นควรให้ความสนใจเกี่ยวกับความเปราะบางของทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น ๆ โดยต้องหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ขัดแย้งกับกิจกรรมการท่องเที่ยว
4. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เพื่อกระจายโอกาสการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปยังชุมชนที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และองค์การพัฒนาเอกชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว
5. ติดตามตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชนท้องถิ่นตลอดจนทัศนคติและความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ผลที่ได้รับจากการประเมินผลติดตามตรวจสอบดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับเปลี่ยน และการกำหนดนโยบาย และแผนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้มีความทันสมัยและเหมาะสมอยู่เสมอ
6. พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสาขาวิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาในทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และกำหนดกลุ่มเป้าหมายทั้งในระดับรากหญ้า ระดับปฏิบัติงาน และในระดับผู้กำหนดนโยบาย
7. ส่งเสริมสนับสนุน และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของประเทศไทยไปยังต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อสร้างโอกาสให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่สำคัญทั้งในระดับ



เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในระดับโลก ทั้งนี้ ต้องให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในทุกด้านเพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

8. ความคุ้มครอง และป้องกันแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากร การท่องเที่ยว ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม และปัญหาสังคม ควบคู่กับการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตทั้งชุมชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว

#### 6. ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว

วิวัฒน์ชัย บุญศักดิ์ (2532 : 32-42) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการที่จะทูลู่เทกรวางแผนพัฒนาหรือส่งเสริมใด ๆ เพื่อให้การดำเนินการนั้น ๆ บรรลุความมุ่งหมาย และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างมีประสิทธิภาพ “ศักยภาพ” หมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมในตนเองของสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง การจัดการหรือการเข้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ฉะนั้นแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจึงมีศักยภาพหรือมีความสำคัญของตนเองแตกต่างกันไป การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงความพร้อม ความสามารถของสถานที่ว่ามีมากน้อยเพียงใด สมควรต่อการพัฒนา ปรับปรุงอย่างไร ซึ่งหากมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่นั้น ๆ จะต้องคัดเลือกเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ หรือความสามารถในการรองรับการพัฒนาได้สูงมาเป็นอันดับแรก ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสมในข้อจำกัดด้านงบประมาณด้านเครื่องมือ เครื่องใช้ และบุคลากรเป็นสำคัญ และได้เสนอหลักเกณฑ์การพิจารณาและกำหนดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ความสำคัญทางลัทธิความเชื่อทางศาสนา บรรยากาศสภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตโดยรอบ
2. สภาพการเข้าถึง ได้แก่ สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว
3. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร – เครื่องดื่ม สถานบริการต่าง ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล การรักษาความปลอดภัย เป็นต้น
4. สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง ควัน ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง
5. ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว เช่น ข้อจำกัดด้านพื้นที่ การบริการสาธารณูปโภค ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
6. ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง



จุฬามาส ไชยสร (2536 : 32 – 33) องค์ประกอบที่เป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพแบ่งออกเป็น 4 อย่าง คือ

1. ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว พิจารณาจากความสำคัญของสถานที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่วนั้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลายด้าน เช่น ต้องการความสงบ เพื่อพักผ่อน ต้องการความสนุกตื่นเต้น ต้องการเป็นที่พึงพอใจ ต้องการหาประสบการณ์และความจริง ซึ่งแบ่งออกได้ 3 ชนิด คือ

1.1 ปัจจัยจุดใจด้านธรรมชาติ (Natural Assets) ได้แก่ ป่าไม้ หาดทราย ชายทะเล น้ำตก เป็นต้น

1.2 ปัจจัยจุดใจด้านประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical and Religions Assets) ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี อนุสาวรีย์ วัด พระราชวัง เป็นต้น

1.3 ปัจจัยจุดใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Contemporary Human Product) ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี อนุสาวรีย์ วัด พระราชวัง เป็นต้น

2. ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะภูมิทัศน์ที่มีเอกลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนเท่าที่ พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ภัยธรรมชาติและการเมือง

3. ปัจจัยที่สนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักและอาหารของนักท่องเที่ยวการติดต่อเข้าใจในภาษา การให้ข่าวสารและประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการบันเทิง และร้านค้าของที่ระลึก

4. ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม จะต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสารคมนาคม

ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2542 : 27) กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวว่าประกอบไปด้วย

1. สิ่งดึงดูดใจ สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่และเหตุการณ์
2. สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภคและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร
3. การเข้าถึง ต้องมีระบบการขนส่ง ประกอบด้วย เส้นทาง พาหนะ และผู้ประกอบการ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 45 – 46) กล่าวว่า การที่จะให้มีนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมทรัพยากรท่องเที่ยวใด ๆ ก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ

1. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น ความสวยงามของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์



2. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง เป็นปัจจัยสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกันระหว่างท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง

3. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นองค์ประกอบเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาแหล่งท่องเที่ยวได้ประทับใจ เช่นที่พัก อาหาร การนำเที่ยว การแลกเปลี่ยนเงินตรา สินค้าที่ระลึก เป็นต้น

สรุปได้ว่า การพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีองค์ประกอบหลายอย่างทั้งในด้านลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ความมีเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม ตลอดจนความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวที่ล้วนเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้

## 7. การพัฒนาการท่องเที่ยว

ดิเรก ฤกษ์หรัย (2527 : 10) กล่าวถึงการพัฒนาว่าเป็นกระบวนการในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในสังคมและเศรษฐกิจ โดยเน้นการกระจายอย่างทั่วถึงลดช่องว่างความแตกต่างระหว่างความเสมอภาคในสังคมและเศรษฐกิจ โดยเน้นการกระจายอย่างทั่วถึงลดช่องว่างความแตกต่างระหว่างประชาชนให้น้อยที่สุด ตลอดจนถึงการกระจายบริการต่าง ๆ ของภาครัฐให้แก่ชนบทให้มากขึ้น และใกล้เคียงกับคนในสังคมเมือง

เพ็ญศรี เจริญวานิช และนิติพล ภูตโชติ (2542 : 70-75) ได้ศึกษาการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญแก่ประชาชนในท้องถิ่นในการเป็นเจ้าของธุรกิจท่องเที่ยว และรัฐบาลเป็นผู้ควบคุมให้การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเอกชนเป็นไปตามนโยบายด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาล ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องสนับสนุนให้ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเข้าสู่ธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในขณะที่เดียวกันผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเองก็ต้องมีจริยธรรมและจิตสำนึกที่จะให้ธุรกิจเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริงด้วยการปฏิบัติ 10 ประการ

1. ให้ตระหนักว่าการตลาดของธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่เป็นเพียงกลยุทธ์การขายที่สร้างภาพตามกระแสการตลาดเชิงนิเวศ (Green Market) แต่ต้องเป็นการสะท้อนนโยบายของการตลาดธุรกิจท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และช่วยเป็นพลังสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. ใช้กลยุทธ์การตลาดที่ให้ความเคารพต่อประชาชนและสภาพแวดล้อม โดยไม่มุ่งกอบโกยผลประโยชน์เป็นสำคัญ แต่ให้คำนึงถึงความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ของแหล่งท่องเที่ยวด้วย



3. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องศึกษาให้เข้าถึงผลกระทบของธุรกิจของตนต่อสิ่งแวดล้อม และต้องมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้ และปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. ให้การศึกษาล่วงหน้าแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการการท่องเที่ยวเพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวในการปฏิบัติตัวที่จะก่อผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมและคนในท้องถิ่นน้อยที่สุด
5. มีระบบให้บริการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ใช้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมในการลดมลพิษ พร้อมทั้งมีการใช้พลังงานน้ำและไฟฟ้าอย่างมีคุณภาพ
6. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะ และความเปราะบางของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ
7. สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมของธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งช่วยสร้างงานและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น พร้อมทั้งสนับสนุนร้านค้าหรืออาชีพที่ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ
8. พยายามนำของที่ทิ้งแล้วกลับมาใช้ใหม่ และใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเหมาะสมเพื่อลดขยะให้น้อยลง
9. จัดโครงการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยร่วมกับคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อคืนสู่แหล่งท่องเที่ยว
10. ติดตามผลกระทบจากการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว

การที่ธุรกิจนำเที่ยวเป็นธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศใดนั้นจะต้องพัฒนาธุรกิจของตนให้บริการจนลูกค้าเกิดความประทับใจ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย แนวคิดการพัฒนาจากธุรกิจนำเที่ยวธรรมดาสู่การเป็นธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศมีขั้นตอนที่สำคัญ 7 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทุกประเภทจะต้องทำการศึกษาให้เข้าถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และจะต้องมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ พร้อมทั้งให้ความรู้ และปลูกจิตสำนึกให้พนักงานมัคคุเทศก์ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ขั้นที่ 2 ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทุกประเภทจะต้องจัดรายการนำเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับนักท่องเที่ยวด้วย

ขั้นที่ 3 ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทุกประเภทจะต้องพยายามใช้บริการของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่ระลึกเชิงนิเวศ ธุรกิจที่พักเชิงนิเวศ เป็นต้น



ขั้นที่ 4 ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทุกประเภทจะต้องให้ความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้นักท่องเที่ยวทราบก่อนการเดินทาง เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม

ขั้นที่ 5 ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทุกประเภทจะต้องเคารพกฎเกณฑ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเคร่งครัด และจะต้องกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดด้วยเพื่อมิให้เกิดการทำลายแหล่งท่องเที่ยวและเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 6 ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทุกประเภทจะต้องหาวิธีประหยัดพลังงานอันจะช่วยประเทศ และยังช่วยลดผลเสียในทางนิเวศวิทยาต่าง ๆ

ขั้นที่ 7 ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทุกประเภทจะต้องพยายามรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการของตนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น รับประทานอาหารปลอดสารพิษ ไม่ใช้สารพิษทำลายบรรยากาศ

รัฐทิตยา หิรัณยหาค (2540 : 13) อ้างในโครงการวิทยุทรรศน์ในเอกสารงานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บ้านหนองขาว อำเภอกำแพง จังหวัดกาญจนบุรี ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น โดยต้องเดินทางเข้าไปเที่ยวชมอย่างเกรงใจ ให้ความเคารพต่อศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และการรักษาสภาพแวดล้อม หากสามารถกระทำได้เช่นนี้ก็จะเกิดผลจากการเรียนรู้ และเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยว

สรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยว คือ วิธีการบริหารจัดการทรัพยากร หรือสิ่งที่มีอยู่แล้วแต่เดิมให้เพิ่มขีดความสามารถในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือมากกว่าเดิมที่เคยเป็นอยู่ การพัฒนา คือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น อย่างมีทิศทาง มีเป้าหมาย มีระบบระเบียบและมีการวางแผน โดยในการพัฒนานั้นจะต้องคำนึงถึงความเสมอภาคในการกระจายผลประโยชน์จากทรัพยากรอย่างทั่วถึง คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับต่อการพัฒนา คำนึงถึงความยั่งยืนในการพัฒนา และที่สำคัญต้องคำนึงถึงกลุ่มชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะต้องให้เข้ามามีส่วนในการพัฒนาตั้งแต่ระดับของการวางแผนจนถึงระดับของการปฏิบัติให้เป็นจริงแนวทางและวิธีการพัฒนาที่ได้ผลในสังคมหนึ่งอาจไม่สามารถนำมาใช้กับอีกสังคมหนึ่ง เนื่องจากเหตุผลด้านสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

#### 8. นโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การบริหารจัดการองค์กร การบริหารจัดการท่องเที่ยวกับการตลาด ในปี 2000 อุตสาหกรรมบริการจะเข้ามามีบทบาทสูงสุด เมื่อเป็นเช่นนี้ การท่องเที่ยวจึงควรเป็นสิ่งที่ทำรายได้เข้าประเทศ มิใช่ว่ามูลค่าจะเพิ่มขึ้นหากแต่ภาคการลงทุนอื่น





ชบเซา ทำให้การท่องเที่ยวมีความสำคัญขึ้น ตอนนี้ ท.ท.ท. กำลังมีแนวคิด 1 จังหวัด 1 Package อุตสาหกรรมบริการเป็นรากฐานอุตสาหกรรมอื่น ๆ หลายอันและก่อมลภาวะน้อยที่สุด และเป็นเรื่องของมนุษย์ต่อมนุษย์ จึงจำเป็นต้องพูดถึงคนและการพัฒนา ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะพัฒนาโดยยึด “คน” เป็น ตัวตั้ง และในแผนฯ 8 เน้นเศรษฐกิจชุมชนเมื่อมาผสมผสานกับแผนฯ 9 ก็จะนำไปสู่ “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” นักบริหารที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาไม่จำเป็นต้องเอารายได้เป็นตัวตั้ง แต่เป็นการใช้การท่องเที่ยวเป็นจุดคานงัดในทุกกระบวนสังคมในสังคมใหญ่ เศรษฐกิจก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม “พาร์สัน” บอกว่าระบบสังคมใหญ่จะประกอบด้วย สังคม ศาสนา เศรษฐกิจ และการเมือง ฯลฯ การท่องเที่ยวจะใช้สัมฤทธิ์ผลทางสังคมเป็นตัววัด การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่จำเป็นต้องเท่ากันในทุกจังหวัด เช่น จะพัฒนาลำพูนให้เหมือนเชียงใหม่ คือ เป็นศูนย์กลางความเจริญ คงจะทำได้ แต่ควรจะเป็นเมืองศูนย์กลางวัฒนธรรมมากกว่าการท่องเที่ยวเป็นเรื่องเกี่ยวกับคน 3 กลุ่ม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นเอกภาพร่วมกัน นักท่องเที่ยว เป็นกลุ่มคนที่สำคัญ ดังนั้นการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึง การตลาด คือขายในสิ่งที่คนพอใจ และการเข้าถึงสินค้าที่ง่ายรวดเร็ว ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ท.ท.ท. จะเข้าไปมีส่วนบริการน้อยที่สุด ท.ท.ท. จะทำหน้าที่เป็นผู้ประสาน และปล่อยให้พื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชนมาดำเนินการ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล นักธุรกิจโรงแรมในพื้นที่ เป็นต้น

วิสัยทัศน์ของ ท.ท.ท. ปี 2555 ในที่สุดเราจะไปสู่ “มาตรฐานโลก” ภายใต้อิทธิพลไทยโดยไม่ให้ลักษณะความเป็นมาตรฐานโลกมาเปลี่ยนเอกลักษณ์ไทย ในยุคการค้าเสรี เราจะต้องสร้างคนและธุรกิจให้เข้มแข็งเพื่อต่อสู้ในยุคต่อไป การท่องเที่ยวก็จำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งเพื่อก้าวไปสู่การค้าเสรี เพราะการแข่งขันจะสูงขึ้น ดังนั้นการสร้างความเป็นมาตรฐานสากลของการท่องเที่ยว จึงเป็นเรื่องสำคัญ คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวสวยงาม
2. ชำรงเอกลักษณ์ความเป็นไทย
3. สิ่งแวดล้อมต้องปลอดภัย
4. มีความปลอดภัย
5. มาตรฐานทางการบริการ

มาตรฐานเหล่านี้กำลังจะใช้กับแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่ง รวมไปถึงโรงแรม ร้านอาหาร เช่น มาตรฐาน Green Leaf (ใบไม้สีเขียว) สำหรับโรงแรม ร้านอาหาร มีมาตรฐานที่กำหนด ดังนั้นการท่องเที่ยวจะมีประสิทธิภาพ ต้องคิดเป็น ทำเป็น ใช้เป็น ใครคือผู้ร่วมคิดกับท่าน ร่วมคิดทุกฝ่าย ทำเป็นคือจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร มีการวางแผน ตรวจสอบประเมินผล สอดคล้อง วัตถุประสงค์ ปรับการพัฒนาคือใช้การพัฒนาอย่างยั่งยืนมาใช้ เกิดประโยชน์สูงสุด ผลเสียน้อยที่สุดและคนรุ่นหลังได้ประโยชน์ การเรียนรู้จริงในสิ่งที่ได้รับมอบหมาย เพื่อริเริ่มได้ทันที รวดเร็ว แต่ต้องรอบคอบ



เพราะการท่องเที่ยวจะกระทบกับสังคม สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น เช่น Homestay อาจเกิดปัญหา ความไม่รู้จริงในการจัดการที่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านยาเสพติด/เพศสัมพันธ์ ดังนั้น Homestay จึงต้องระมัดระวัง ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นจะต้องพูดถึง “ความรับผิดชอบ” ด้วยทั้งความภาคภูมิใจหาก เกิดผลดี และรับผิดชอบต่อผลเสียที่เกิดขึ้นด้วย การท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่ควรพัฒนาอย่างระมัดระวัง และคำนึงถึงทุกสิ่งทุกอย่างให้รอบคอบ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นและ ประเทศชาติอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

#### 9. ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการ

ปัญญา ปุຍเป็ย (2534 : 2) การบริหารเกิดขึ้นมากับสังคม และพัฒนามาเป็นลำดับ ในระยะแรก ๆ อาจเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือโดยสามัญสำนึกต่อมาเมื่อสังคมเจริญขึ้น สังคมมนุษย์ จึงระบบความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น จึงทำให้เกิดแนวคิดด้านการบริหารเกิดกระบวนการและ การบริหารได้เริ่มระบบอย่างจริงจัง หลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมของโลกเป็นต้นมา และพัฒนา มาโดยสำคัญ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากมนุษย์มีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน การบริหาร ของแต่ละประเทศก็มีข้อแตกต่างกัน เช่น การบริหารของสหรัฐอเมริกาเป็นการบริหารที่เปิดกว้าง เปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความสามารถโดยถือเอาผลผลิตเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในประเทศญี่ปุ่น นั้นเป็นระบบที่ยึดถือความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีต่อองค์กรเป็นสำคัญ ความหมายของการ บริหาร เนื่องจากศาสตร์ของการบริหารนั้นเป็นศาสตร์ในด้านสังคมประยุกต์ (Applied Social Science) จึงสามารถให้ความหมายไว้ได้หลายลักษณะหลายแง่มุม

บาร์นาร์ด Barnard (1956 : 28) ให้ความหมายของการบริหารไว้สั้น ๆ ว่าการบริหาร หมายถึงการทำงานให้สำเร็จโดยบุคคลอื่น

จากคำจำกัดความดังกล่าวอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารเป็นการจัดการให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานปฏิบัติงานหรือจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคน เงิน วัสดุ ให้เกิดผลงานตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ปัจจุบันความหมายของการบริหารอาจกว้างออกไปบ้าง เพราะเราได้นำวิธีการบริหารเข้ามาร่วมใช้กับการบริหารงานของรัฐ จึงมีคำกล่าวที่เป็นที่นิยมกันคือ “การบริหารจัดการ”

ระวิงเนตร โพธิ์แก้ว (อุรุกูล ร่มกลาง. 2547 : 42) ได้ศึกษาการบริหารจัดการการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนารายได้ของเทศบาลนครปทุม จังหวัดนครปฐมลักษณะเป็นวงจรที่สำคัญ ดังนี้

1. การวางแผน หมายถึง การกำหนดแนวทางในการทำงาน
2. การจัดองค์กร หมายถึง การจัดหน่วยงานหรือส่วนงาน รวมทั้งการบรรจุคนเข้าทำงาน



3. การสั่งการ หมายถึง การกำหนดวิธีการทำงานรวมถึงการใช้อำนาจที่จะสั่งให้พนักงานปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

4. การควบคุม หมายถึง กลยุทธ์ในการที่จะอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่กำหนดไว้

อุรกุล ร่มกลาง (2547 : 29–30) อธิบายว่า ทรัพยากร การบริหาร หมายถึง องค์ประกอบหรือสิ่งที่ช่วยให้การบริหารดำเนินไปได้โดยสะดวกไม่ว่าจะเป็นการบริหารราชการหรือธุรกิจ จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรการบริหารด้วยกันทั้งนั้น โดยปกติในการบริหารจะมีทรัพยากรการบริหารพื้นฐานอยู่ 4 ประการ

1. ทรัพยากรมนุษย์ หรือ คน (Man) หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรทุกระดับ ตั้งแต่ระดับสูงสุดถึงต่ำสุด
2. เงิน (Money) หมายถึง เงินที่ใช้เป็นทุนในการดำเนินการและทุนในการพัฒนาองค์กร
3. วัสดุสิ่งของ (Material) หมายถึง เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงาน
4. การจัดการ (Management) หมายถึง กระบวนการและวิธีการจะนำทรัพยากรการบริหารอื่นให้เกิดสินค้าและบริการ

ธงชัย สันติวงษ์ (2543 : 7–8) ได้กล่าวถึงปัจจัยในการจัดการที่เป็นมูลเหตุที่สำคัญ ผู้บริหารทุกคนต้องสนใจในงานด้านการบริหารจัดการ คือ

1. คน (Man) ทรัพยากรบุคคลที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่ง ที่จะก่อผลสำเร็จให้กับกิจการ ได้อย่างมากทั้งนี้ในแง่ของปริมาณและคุณภาพ
2. เครื่องจักร (Machine) คือ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่จัดหาและซื้ออย่างพิถีพิถันเพื่อใช้ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า
3. เงิน (Money) นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรเพื่อหล่อเลี้ยงและเอื้ออำนวยให้กิจกรรมขององค์กรดำเนินไปโดยไม่ติดขัด
4. วัสดุสิ่งของ (Material) ถือเป็นปัจจัยที่มีปริมาณและมูลค่าสูงไม่ต่างไปจากปัจจัยตัวอื่น ๆ เพราะวัตถุดิบและสิ่งของเหล่านี้จะต้องมีการจัดหามาใช้ดำเนินการผลิต

ทรัพยากรทั้ง 4 ประการนี้ นับได้ว่าปัจจัยในการบริหารจัดการโดยแท้จริง เพราะทุกปัจจัยต่างก็เป็นสิ่งที่กิจการต้องจัดหาทั้งสิ้น และเป็นปัจจัยที่เกื้อกูลกันให้การบริหารจัดการประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีและเป็นที่ยอมรับของนักบริหารโดยทั่วไป ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาค้นคว้าจึงนำมาบูรณาการเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ ด้านงบประมาณ และด้านวัสดุอุปกรณ์



Fayol (อุรุกูล ร่มกลาง. 2547 : 39- 40 ; อ้างอิงมาจาก Fayol. 1949 : 39-40) ท่านผู้นี้เป็นนักอุตสาหกรรมที่ยึดระเบียบวินัยมากได้ศึกษาหน้าที่ของการบริหารหรือขององค์การบริหารและได้เสนอไว้ว่าหน้าที่ในการบริหารนั้น เป็นหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อเนื่องกัน ดังนี้

- 1) การแบ่งงานกันทำตามความสามารถ
- 2) อำนาจหน้าที่ลดหลั่นกัน
- 3) มีวินัย
- 4) มีเอกภาพในการบังคับบัญชา
- 5) ยึดหลักประโยชน์ส่วนรวม
- 6) ค่าตอบแทนต้องเป็นธรรม
- 7) หลักการรวมอำนาจ
- 8) หลักสายการบังคับบัญชา
- 9) ยึดระเบียบ กฎ คำสั่ง
- 10) ความเสมอภาค
- 11) เสถียรภาพในการทำงาน
- 12) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- 13) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 14) การศึกษาหรือเป้าหมายเดียวกัน

จากนั้น Foyal ยังเน้นเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) เป็นหลักสำคัญอีกด้วย

กูลิค และยูริวิก Gulick และ Urwick (1963 : Web Site) ทั้งสองท่านเป็นเจ้าของสำนักบริหารที่เน้นเรื่องระบบและรูปแบบโดยเสนอทฤษฎีการบริหารที่โด่งดังมากคือ “POSDCORB” เป็นทฤษฎีที่ใช้กันมาก เพราะเป็นกระบวนการทำงานที่มี 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. Planning หมายถึง การวางแผนการทำงาน
2. Organizing หมายถึง การจัดองค์การหรือการจัด โครงสร้างขององค์การ
3. Staffing หมายถึง การจัดคนเข้าทำงานโดยจัดคนที่มีความสามารถเหมาะสมกับงาน
4. Directing หมายถึง การอำนวยความสะดวกให้งานลุล่วงตามแผนงานที่กำหนดไว้
5. Co-ordinating หมายถึง การประสานงานเพื่อให้การดำเนินงานราบรื่นสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว
6. Reporting หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานให้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้สนใจรับทราบ
7. Budgetting หมายถึง งบประมาณ โดยศึกษาวิธีการในการบริหารงบประมาณและการเงิน

เวเบอร์ Weber (1968 : 38) ระบบบริหารของท่านผู้นี้มีอิทธิพลต่อการบริหารงานของระบบราชการอย่างยิ่ง เพราะเป็นระบบที่กำหนดหน้าที่ไว้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสายการบังคับบัญชาและความชัดเจนในสาระสำคัญของการบริหารงาน ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. มีการกำหนดหน้าที่แน่นอนของแต่ละคน
2. มีการบังคับบัญชาเป็นขั้นตอนลดหลั่นกันลงไป
3. มีเกณฑ์วางไว้เป็นแบบแผนปฏิบัติและยึดเป็นธรรมเนียม
4. การปฏิบัติงานยึดหลักความถูกต้องและยุติธรรม โดยไม่ยึดตัวบุคคล



5. ใช้ระบบคุณธรรมในการเลือกคนเข้าสู่องค์กร
6. ยึดหลักประสิทธิภาพของงานและส่งเสริมคนทำงานดี
7. องค์กรราชการต้องต่อเนื่องและหยุดยั้งไม่ได้

วรรณ วลัยวานิช (2539 : 76 – 77) ได้สรุปแนวคิดหลักในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็น 2 ประการ คือ

1. การให้บริการและอำนวยความสะดวกตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
  2. การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป
- นอกจากนั้น การจัดการเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะได้รับ

ของพื้นที่ (Carrying Capacity) 3 ประการคือ

1. ความสามารถที่จำได้รับในเชิงกายภาพ (Physical Carrying) หมายถึง สภาพหรือลักษณะของพื้นที่ที่จะเอื้ออำนวยเป็นสถานที่ท่องเที่ยว
2. ความสะดวกที่จะได้รับทางสังคม (Social Carrying Capacity) ความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนักท่องเที่ยว หรือ ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่ผู้มาเที่ยวได้สูงสุด โดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายหาดจะมีความสามารถที่จะรับนักท่องเที่ยวได้สูงกว่าสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ
3. ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในสถานที่นั้นและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวนั้นในการรองรับธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีวิธีการและเทคนิคของการจัดการต่างกัน โดยต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่โดยวิธีการดังนี้

3.1 การกระจายจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวไปรวมกันที่ใดที่หนึ่งของพื้นที่จะลดผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้น ซึ่งต่างกระทำได้โดย

3.1.1 การแบ่งเขตแหล่งท่องเที่ยวเป็นเขตย่อย ๆ เช่น บริเวณชมทิวทัศน์ เป็นต้น

3.1.2 เก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมสถานที่

3.2 การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เช่น การสร้างถนนเพื่อเชื่อมโยงจุดสำคัญในพื้นที่โดยไม่ให้ภูมิทัศน์บริเวณนั้น ๆ เสียไป

3.3 การจัดกิจกรรมเสริมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินและพึงพอใจและให้ความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรธรรมชาติอันจะนำไปสู่การหวงแหน



ในทรัพยากรในพื้นที่นั้น ๆ กิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ การออกไปบรรยายนอกสถานที่ การมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว การจัดนิทรรศการประเภทต่าง ๆ การนำนักท่องเที่ยวไปตามจุดต่าง ๆ พร้อมทั้งบรรยายประกอบ ใช้ภาพสไลด์และคำบรรยาย การจัดทำเครื่องหมายและคำเตือนต่าง ๆ นอกจากนี้ อาจกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ กฎข้อบังคับ ตลอดจนมีการตรวจตราพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและออกกฎหมายลงโทษผู้ละเมิดกฎข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อีกด้วย

กล่าวโดยสรุป แนวคิดของนักคิดทางการบริหาร มีลักษณะคล้ายกันเป็นส่วนใหญ่ คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อความสำเร็จของงานแต่วิธีการอาจแตกต่างกัน ทั้งนี้ผู้ศึกษามีความเชื่อมั่นว่าไม่ว่าจะใช้ทฤษฎีใดในการบริหาร บุคคลสำคัญที่สุด คือ ผู้บริหาร หมายความว่า ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในทฤษฎีการบริหารจัดการ มีความรับผิดชอบ คิด วางแผน วางโครงการ ควบคุมงานจนงานสำเร็จ มีวิสัยทัศน์กว้างไกลเพื่อความหลากหลายในวิธีการบริหารจัดการประเพณีในท้องถิ่น วางแผนการจัดการ จัดระบบรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว ควบคุมดูแลเรื่องสุขอนามัยสิ่งแวดล้อมที่ดีของแหล่งท่องเที่ยว และผู้คนที่มาท่องเที่ยว ร่วมกันบริหารทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

## 10. ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมไทย

### 10.1 การพัฒนาการเปลี่ยนแปลง

ราชบัณฑิตสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2525(ราชบัณฑิตยสถาน. 2525 : 15) ได้ให้ความหมายของ “พัฒนา” ว่าเป็น “ทำให้เจริญ” ดังนั้นการพัฒนาจึงหมายถึงการทำให้เจริญ

“การพัฒนา” หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่วไป เช่น การพัฒนาชุมชนพัฒนาประเทศ คือการทำสิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้น สนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่ง

การพัฒนาที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือการทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไปโดยมุ่งหมายว่า ลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า สภาพเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวเอง เพียงแต่ว่าจะมีปัญหามาก หรือปัญหาน้อย

ถ้าหากตีความหมายการพัฒนา จะสามารถตีความหมายได้ 2 นัย คือ

10.2 “การพัฒนา” ในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบ และในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น



“การพัฒนา” ในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง พัฒนาคบทั้งในด้านร่างกาย และจิตใจโดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดี ซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิต โดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

สังคม / สังคมไทย

นักสังคมวิทยาหลายท่านได้ให้ความหมายของสังคมว่า หมายถึง

1. กลุ่มคนจำนวนมากที่แยกจากกลุ่มอื่น โดยต่างมีความสนใจร่วมกัน มีความสัมพันธ์กัน ใช้สถาบันต่าง ๆ และวัฒนธรรมพื้นฐานร่วมกัน
2. อาณาเขต ที่ประกอบด้วยประชากรต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ตลอดถึงอิสรภาพในการปกครองตนเอง
3. กลุ่มคนหรือผู้คนที่อยู่อาศัยอยู่ร่วมกัน ณ บริเวณพื้นที่เดียวกันอย่าง เป็นระเบียบ มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันภายในกลุ่ม

จากความหมายดังกล่าว ทำให้เห็นว่าสังคมประกอบด้วยโครงสร้างที่สำคัญคือ คน กลุ่มคน สถาบันสังคมสถานภาพและบทบาท แต่สังคมได้มีเฉพาะมนุษย์เท่านั้นที่อาศัยอยู่ในสังคม ยังมีสัตว์อยู่ มีสิ่งที่ไม่มีชีวิตทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ รวมอยู่ด้วย ดังนั้นในสังคมหนึ่ง ๆ จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันไปหมดทุกส่วน ถ้าหากส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคมเกิดชำรุดเสียหายก็จะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ในสังคมได้

การพัฒนาสังคม / การพัฒนาสังคมไทย

ดังที่กล่าวแล้วว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ เมื่อนำไปใช้กับคำว่า สังคม ก็จะหมายถึงการทำให้สังคมหนึ่ง ๆ เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สังคมไทยประสบกับปัญหา หรือสภาพที่ไม่น่าพอใจ จึงต้องมีการวางแผนเพื่อให้เกิดกระบวนการของการเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะนำไปสู่สภาพใหม่ที่ดีขึ้นหรือน่าพอใจกว่าสภาพที่มีอยู่เดิมนั่นเอง

เป้าหมายการพัฒนา

เพื่อให้การพัฒนาสังคมมีการพัฒนาอย่างสมดุล จึงควรมีการพัฒนาทั้ง 2 ระดับ คือ

1. ระดับบุคคล การพัฒนาสังคมควรมีเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาคบ หรือทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีให้คนในสังคมมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการแก้ปัญหา ปรับปรุง สร้างสรรค์ความเจริญ อันจะนำไปสู่ความสามารถที่เป็นที่พึ่งแก่ตนเอง ครอบครัวและทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ กล่าวคือ ให้ประชาชนในชาติมีการดำรงชีวิตในระดับที่เหมาะสม ตามความจำเป็นพื้นฐาน มีรายได้ตามสมควรแก่ศักยภาพ มี



ปัจจัยสี่ในการครองชีพ มีการศึกษาตามสมควร มีสุขภาพอนามัยดี มีครอบครัวดี เป็นผู้มีคุณธรรม สามารถพึ่งตนเองได้ ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ

2. ระดับประเทศ เป้าหมายการพัฒนาไม่ควรมุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจ แต่เพียงด้านเดียว แต่ควรมีเป้าหมายที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมทุก ๆ ด้านควบคู่กันไป คือ เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา สังคม วัฒนธรรม ครอบครัว ประชากร สาธารณสุข เป็นต้น หรือกล่าวได้ว่า พัฒนาโครงสร้างของสังคมให้มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทุกด้านนั่นเอง

#### 11. ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยรูปแบบต่าง ๆ กับการวิจัยสาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

พิสิฐ บุญไชย (2544 : 5-7) การวิจัยในสาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์สามารถวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ ได้หลายรูปแบบ แต่ควรมองในแง่การใช้ประโยชน์ได้มากกว่า หรือสามารถตอบคำถามที่กำลังสงสัยได้ดีเพียงใด การวิจัยบางเรื่องอาจต้องใช้วิธีวิทยา หรือเทคนิคการวิจัยหลายสาขาวิชา หรือใช้เทคนิคหลายเทคนิคมาบูรณาการกันก็ได้ การวิจัยในสาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ จึงเป็นการวิจัยในลักษณะสหวิทยาการ (Interdisciplinary)

รูปแบบการวิจัยโดยทั่วไปสามารถแบ่งได้ ดังนี้

1. การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ (Natural Science Research) เป็นการวิจัยเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ แร่ธาตุ สัตว์ วิเคราะห์ตัวแปรได้โดยอาศัยเครื่องมือหรือห้องทดลอง ซึ่งสามารถควบคุมตัวแปรอื่นได้ดีตามการออกแบบการวิจัย มีการสำรวจ วิเคราะห์ทดลองอย่างมีระบบ และเป็นขั้นตอนด้วยอุปกรณ์ หรือวิธีพิเศษ เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งมีชีวิต ปรัชญาการณธรรมชาติดลอดจนสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยความรู้ หรือประสบการณ์ เพื่อเสนอความรู้ใหม่ เพื่อสุขภาพอนามัย ความผาสุก และความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ

การวิจัยรูปแบบนี้สามารถวิจัยทางวัฒนธรรมได้ กล่าวคือ หากต้องการคำตอบเชิงอธิบาย วิเคราะห์เกี่ยวกับ วัตถุ สสาร พลังงาน ก็ให้ใช้การศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์ หากมีคำถามอื่นที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าที่มีต่อชีวิตจิตใจของคน เช่น จริยธรรม ความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรมของคนกับธรรมชาติ คือ สสาร พลังงานนั้น ๆ ก็ควรใช้การวิจัยทางสังคมศาสตร์หรือการวิจัยทางวัฒนธรรม ในการอธิบายปรากฏการณ์ เช่น การศึกษาภูมิปัญญาเกี่ยวกับสมุนไพรพื้นบ้านอีสาน ศึกษาการนับถือผีของคนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

2. การวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Social Science Research) เป็นการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนในสังคมแ่งมุ่มต่าง ๆ ในอดีต ปัจจุบัน ซึ่งมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ ความสงบสุข และความวัฒนาถาวรของสังคม มีกรอบการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรม ความรู้ ความคิด ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม คุณธรรมจริยธรรม และอื่น ๆ คนหรือกลุ่มคนในสังคมเป็นผู้ถูกวิจัย หรือเรียกว่า “ประชากร” แต่หากจะศึกษาเฉพาะกรณีศึกษาก็สามารถกำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ ประชากร ชุมชน ที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาและเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับ พฤติกรรม ปรากฏการณ์ หรือปฏิกิริยา





ตลอดจนความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ และสังคม เพื่อสร้างองค์ความรู้ และความจริง ที่จะนำมาแก้ไข ปัญหาของสังคม หรือก่อให้เกิดความรู้ใหม่

สำหรับการวิจัยทางวัฒนธรรม อาจจัดอยู่ในประเภทการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ที่น่าจะเหมาะ แต่ปัจจุบันควรคำนึงถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ กล่าวคือ การวิจัยทางวัฒนธรรม ต้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในแง่อนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ การสร้างมูลค่าทาง เศรษฐกิจและความยั่งยืนของการแก้ปัญหาสังคมมากกว่า

3. การวิจัยพื้นฐาน (Basic Research) เป็นการวิจัยเพื่อรู้ ความรู้เป็นอาหารสมอง ของคน การวิจัยพื้นฐานยังมีความจำเป็นอยู่มาก เพราะเป็นพื้นฐานการวิจัยประเภทอื่น ๆ หลายสาขา เช่น การวิจัยประยุกต์ การวิจัยและพัฒนา การวิจัยพื้นฐานมีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับการวิจัยทาง วัฒนธรรมปัจจุบัน ยังจำเป็นอยู่มาก เพราะการศึกษาวรรณกรรมบางอย่าง เมื่อศึกษาแล้วทำให้เกิด ความรู้เห็นคุณค่า รู้จักตัวเอง สมควรให้มีการสืบทอด หรืออนุรักษ์ส่งเสริม ดังนั้นโครงการวิจัยทาง วัฒนธรรมเรื่องใด ๆ ก็ตาม ควรมีการกำหนดโจทย์วิจัยการศึกษาเรื่องบริบทของวัฒนธรรมที่กำลัง ศึกษาขณะนั้นด้วย เพื่อให้ผู้สนใจได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

4. การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีชื่อเรียกโดยทั่วไปว่า การวิจัยแบบ R & D เป็นการวิจัยเพื่อหาความรู้ เทคนิค วิธีการ หรือนวัตกรรม แล้วมุ่งนำ ผลการวิจัยไปพัฒนาให้ปรากฏผลอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ตั้งเป้า หรือกำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จไว้ ให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง หรือการพึ่งพาตนเองได้ในด้านต่าง ๆ เช่น มีงานทำ มีรายได้เพิ่ม ลดปัญหา อาชญากรรม เป็นต้น สำหรับการวิจัยทางวัฒนธรรม สามารถกำหนดเรื่องที่จะศึกษาในลักษณะ การวิจัยและพัฒนาได้เพราะวัฒนธรรมบางอย่างคนยังไม่รู้ ไม่เห็นคุณค่า เมื่อศึกษาแล้วนำผล การศึกษาไปสร้างมูลค่า (Value Added) ได้เช่น การวิจัยภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมแล้วพัฒนารูปแบบ ของผลิตภัณฑ์ สามารถขายสินค้าได้มากขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นเดือนละ 10,000 บาทต่อครัวเรือน

5. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการวิจัยที่มีการวัดตัวแปร การวิเคราะห์ตัวแปร การเสนอผลการวิจัยเป็นปริมาณ หรือจำนวนตัวเลข มีการหาค่าทางสถิติต่างๆ เพื่อใช้ประกอบการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม สำหรับการวิจัยทางวัฒนธรรม สามารถใช้ รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณได้ โดยกำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นคำถามวิจัยย่อย เช่น ต้องทราบความรู้ ทัศนคติ ค่านิยม จริยธรรมของกลุ่มตัวอย่าง เป็นต้น การวิจัยนี้จะมีระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ และใช้สถิติวิเคราะห์หาค่าตัวแปรตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยแต่ละเรื่อง ผู้วิจัยต้องศึกษาศาสตร์ การวิจัยในด้านนี้ประกอบการวิจัยด้วย

6. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยที่ใช้ข้อมูล ความหมาย ความสำคัญ ความดี ความงาม ฯลฯ ลักษณะที่เป็นนามธรรมหรือการแปลความหมาย การกระทำของกลุ่มประชากรที่ศึกษา เหตุปัจจัย องค์ประกอบ ผลของการกระทำ การคาดหมาย



เหตุการณ์ในเชิงพยากรณ์ แนวโน้มโดยมิได้เน้นการใช้ตัวเลขเชิงปริมาณมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น สำหรับการวิจัยทางวัฒนธรรม นักวิจัยส่วนใหญ่ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดกรอบการวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การรวบรวมข้อมูลจะเน้นเรื่อง การสังเกต การสัมภาษณ์ และการรวบรวมข้อมูลในลักษณะกระบวนการกลุ่ม การจัดเวทีประชาคม เป็นต้น

7. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนวิจัยโดยทั่วไป แต่การรวบรวมข้อมูลจะใช้การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หรือหลักฐานจากหนังสือ หรือผลการวิจัยเป็นหลัก การวิจัยแบบนี้เหมาะกับการวิจัยทางประวัติศาสตร์ บางครั้งการวิจัยเอกสารอาจเรียกว่า การวิจัยจากห้องสมุด เพราะมีการค้นคว้าเก็บข้อมูลจากห้องสมุด สำหรับการวิจัยทางวัฒนธรรมก็สามารถดำเนินการวิจัยในรูปแบบนี้ และมีการรายงานผลการศึกษาลักษณะการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในระดับบัณฑิตศึกษา กำหนดให้รวบรวมข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ขณะนี้ได้กำหนดเป็นรูปแบบการเขียนบทนิพนธ์ ระดับปริญญาโทและปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ให้มีการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ด้วย

8. การวิจัยแบบอื่น ๆ เป็นรูปแบบการวิจัยที่มีการดำเนินงานของแต่ละโครงการวิจัย อาจเรียกชื่อแตกต่างกันออกไปตามเทคนิคการรวบรวมข้อมูล หรือวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย เช่น

การสำมะโน (Census) คือการสำรวจข้อมูลประชากรทั้งหมด เช่น สำมะโนประชากร การสำมะโนแหล่งน้ำทั่วประเทศ การสำมะโนการเกษตร เป็นต้น

การศึกษาเฉพาะรายกรณี (Case Study) คือการศึกษาเฉพาะกรณีรายบุคคลใดบุคคลหนึ่ง การศึกษาชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือศึกษาหน่วยงานองค์กรใดองค์กรหนึ่ง การรวบรวมข้อมูลแบบเจาะลึกเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นต้น

การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เป็นการวิจัยภาคสนามสำรวจข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม หรือปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญ

สรุป การวิจัยทางวัฒนธรรม สามารถใช้เทคนิคการวิจัยทุกรูปแบบที่กล่าวมาอาจนำมาประยุกต์ผสมผสานเพื่อตอบคำถามตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย แล้วนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่องานทางวัฒนธรรมของชาติเป็นสำคัญ

#### ลักษณะของการวิจัย

ลักษณะของงานที่ถือว่าเป็นการวิจัย ควรประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

1. การคัดเลือกหัวข้อในการวิจัย (Selection of Problem Area)
2. การเก็บและรวบรวมข้อมูล (Method of Gathering Data)



3. การวิเคราะห์และการตีความข้อมูล (Analysis and Interpretation of the Data)

4. การเสนอผลการวิจัยและข้อสรุป (Conclusion and Final Report)

กิจกรรม หรือลักษณะงานที่เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของกาวิจัย เช่น การสำรวจเพื่อรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การทำรายงาน หรือเผยแพร่ผลงานวิจัย หรือกิจกรรมสนับสนุนการวิจัย เช่น การฝึกอบรมนักวิจัย การให้เงินอุดหนุนการวิจัย ฯลฯ เหล่านี้ไม่นับว่าเป็นการวิจัยตามนิยามขั้นต้น

โครงสร้างและองค์ประกอบของโครงการวิจัย (Structure and Function Dimension)

โครงการวิจัยก็มีองค์ประกอบเหมือนกับโครงสร้างดำเนินงานทั่ว ๆ ไป คือมีกรอบหรือทิศทางกว้าง ๆ ไว้ แล้วมีรายละเอียดค่อย ๆ เพื่อให้เป็นไปตามทิศทางนั้น โครงการวิจัยจึงมีส่วนองค์ประกอบ ดังนี้

1. ทิศทางการวิจัย (Research Direction) หมายถึง ลักษณะหรือแนวทางการทำวิจัยที่มุ่งไปสู่สิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต หากดำเนินการไปตามแนวทางนี้เป็นการคาดหวังอย่างไม่เป็นรูปธรรม ไม่เป็นตัวเลขที่กำหนดไว้ แต่ก็ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นโดยลำดับ ทั้งนี้ ทิศทางการวิจัยเปรียบเทียบกับเสมือนนโยบายวิจัย (Research Policy)

2. แผนวิจัย (Research Plan) หมายถึง โครงร่างข้อกำหนดที่ระบุเรื่องหรือลักษณะการดำเนินการในการทำวิจัยให้เป็นไปในทางสอดคล้องกับทิศทางกาวิจัย หรือนโยบายวิจัยที่กำหนดไว้

3. แผนงานวิจัย (Research Program) หมายถึง แผนซึ่งถูกกำหนดขึ้นเพื่อดำเนินการวิจัยประกอบด้วยโครงการวิจัย (Research Project) หลาย ๆ โครงการหรืออาจเรียกว่าชุดโครงการวิจัย โดยมีความสัมพันธ์ หรือสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีลักษณะบูรณาการ (Integration) ทำให้เกิดองค์รวม (Holistic Ideology) เป็นการวิจัยที่เป็นสหสาขาวิชาการ (Multi-Disciplines) และครบวงจร (Completes) โดยมีเป้าหมายที่จะนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน

4. แผนงานวิจัยย่อย (Research Sub-Program) หมายถึง หัวข้อการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัย ซึ่งกำหนดลักษณะการทำงานวิจัยของโครงการ

5. โครงการวิจัย (Research Project) หมายถึง แผนการแสดงหัวข้อรายละเอียดในการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ หรือทดลองอย่างมีระบบที่แน่นอน ซึ่งหน่วยงานหนึ่ง ๆ หรือหลายหน่วยงานจะร่วมกันดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง



6. โครงการวิจัยย่อย (Research Sub-Project) หมายถึง หัวข้อการวิจัย ภายใต้โครงการวิจัยซึ่งระบุถึงการวิจัยที่ดำเนินการ

7. งานวิจัยย่อย (Research Task) หมายถึง งานที่เป็นขั้นสุดท้ายของแต่ละโครงการวิจัย (Research Project)

8. กิจกรรมวิจัย (Research Activity) หมายถึง การแสดงหัวข้อเรื่องวิจัยที่จะต้องปฏิบัติในงานวิจัยย่อย โครงการวิจัย และแผนงานวิจัย โดยให้สอดคล้องและเป็นลำดับกับแผนการดำเนินงาน (Work Plan) ที่กำหนดไว้

### ประเภทของการวิจัย (Type of Research)

#### ประเภทของการวิจัย แบ่งได้ดังนี้

1. การวิจัยพื้นฐาน (Basic Research หรือ Pure Research หรือ Theoretical Research) เป็นการศึกษาค้นคว้าในทางทฤษฎี หรือในห้องทดลองเพื่อหาความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับสมมติฐานของปรากฏการณ์ และความจริงที่สามารถสังเกตได้ หรือเป็นการวิเคราะห์หาคุณสมบัติ โครงสร้าง หรือความสัมพันธ์ต่าง ๆ เพื่อตั้งและทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis) ทฤษฎี (Theories) และกฎต่าง ๆ (Laws) โดยมีได้มุ่งหวังที่จะใช้ประโยชน์โดยเฉพาะ

2. การวิจัยประยุกต์ (Applied Research) เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาความรู้ใหม่ ๆ และมีวัตถุประสงค์เพื่อนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเป็นการนำเอาความรู้ และวิธีการต่าง ๆ ที่ได้จากการวิจัยขั้นพื้นฐานมาประยุกต์ใช้อีกต่อหนึ่ง หรือหาวิธีใหม่ ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ได้ระบุไว้แน่ชัดล่วงหน้า

3. การพัฒนาทดลอง (Experimental Development) เป็นการศึกษาค้นคว้าโดยใช้ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย และประสบการณ์ที่มีอยู่ เพื่อสร้างวัสดุผลิตภัณฑ์ และเครื่องมือใหม่ หรือเพื่อการติดตั้งกระบวนการ ระบบและบริการใหม่หรือเพื่อการปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นให้ดีขึ้น

#### สาขาของการวิจัย

สาขาของการวิจัย หมายถึง สาขาวิชาการ และกลุ่มวิชาของสภาวิจัยแห่งชาติ ประกอบด้วย

1. สาขาวิทยาศาสตร์กายภาพและคณิตศาสตร์ ประกอบด้วยกลุ่มวิชา คณิตศาสตร์ และสถิติ ฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์เกี่ยวกับโลก และอวกาศ ธรณีวิทยา อุทกวิทยา สมุทรศาสตร์ อนุกรมวิทยา ฟิสิกส์ของสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. สาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์ ประกอบด้วยกลุ่มวิชา วิทยาศาสตร์การแพทย์ แพทยศาสตร์ สาธารณสุข เทคนิคการแพทย์ พยาบาลศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ และสังคมศาสตร์การแพทย์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง



3. สาขาวิทยาศาสตร์เคมีและเภสัช ประกอบด้วยกลุ่มวิชา อนินทรีย์เคมี อินทรีย์เคมี ชีวเคมี เคมีอุตสาหกรรม อาหารเคมี เคมีโพลิเมอร์ เคมีวิเคราะห์ ปิโตรเลียม เคมีสิ่งแวดล้อม เคมีเทคนิค นิวเคลียร์เคมี เคมีเชิงฟิสิกส์ เคมีชีวภาพ เภสัชเคมีและเภสัชวิเคราะห์ เภสัชอุตสาหกรรม เภสัชกรรม เภสัชวิทยาและพิษวิทยา เครื่องสำอางเภสัชเวช เภสัชชีวภาพ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. สาขาเกษตรศาสตร์และชีววิทยา ประกอบด้วยกลุ่มวิชา ทรัพยากรพืช การป้องกันกำจัดศัตรูพืช ทรัพยากรสัตว์ ทรัพยากรประมง ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร อุตสาหกรรมการเกษตร ระบบเกษตร ทรัพยากรดิน ธุรกิจการเกษตร วิศวกรรมและเครื่องจักรกล การเกษตร สิ่งแวดล้อมทางการเกษตร และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

5. สาขาวิศวกรรมศาสตร์และอุตสาหกรรมวิจัย ประกอบด้วยกลุ่มวิชา วิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีพื้นฐานทางวิศวกรรมศาสตร์ วิศวกรรมอุตสาหกรรมการวิจัย และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

6. สาขาปรัชญา ประกอบด้วยกลุ่มวิชา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณคดี ศิลปกรรม ภาษา สถาปัตยกรรม ศาสนา และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

7. สาขานิติศาสตร์ ประกอบด้วยกลุ่มวิชา กฎหมายมหาชน กฎหมายเอกชน กฎหมายอาญา กฎหมายเศรษฐกิจ กฎหมายธุรกิจ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายวิธีพิจารณาความ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

8. สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ประกอบด้วยกลุ่มวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นโยบายศาสตร์ อุดมการณ์ทางการเมือง สถาบันทางการเมือง ชีวิตทางการเมือง สังคมวิทยาทางการเมือง ระบบการเมือง ทฤษฎีทางการเมือง รัฐประศาสนศาสตร์ มติสาธารณะ ยุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคง และเศรษฐศาสตร์การเมือง และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

9. สาขาเศรษฐศาสตร์ ประกอบด้วยกลุ่มวิชา เศรษฐศาสตร์ พาณิชยศาสตร์ บริหารธุรกิจ การบัญชี และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

10. สาขาสังคมวิทยา ประกอบด้วยกลุ่มวิชา สังคมวิทยา ประชากรศาสตร์ มานุษยวิทยา จิตสังคมศาสตร์ ปัญหาสังคม และสังคมศาสตร์ อาชญาวิทยา กระบวนการยุติธรรม มนุษย์นิเวศวิทยา และนิเวศวิทยาสังคม พัฒนาสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิศาสตร์สังคม การศึกษา ความเสมอภาคระหว่างเพศ คติชนวิทยาและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

11. สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ ประกอบด้วยกลุ่มวิชา วิทยาการคอมพิวเตอร์ โทรมานาคม การสื่อสารดาวเทียม การสื่อสารเครือข่ายการสำรวจและรับรู้จากระยะไกล ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ นิเทศศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์ เทคนิคพิพิธภัณฑาคาร และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง



12. สาขาการศึกษา ประกอบด้วยกลุ่มวิชา พื้นฐานการศึกษา หลักสูตรและการสอน การวัดและการประเมินผลการศึกษา เทคโนโลยีการศึกษา บริหารการศึกษา จิตวิทยาและการแนะแนวการศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาพิเศษ พลศึกษา และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างกับการวิจัยทางวัฒนธรรม

ประชากร (Population) หมายถึง กลุ่มของคน สัตว์ สิ่งของ ที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติตามที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา เช่น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของอำเภอหนึ่ง จังหวัดหนึ่ง ที่มีคุณสมบัติและลักษณะที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ระดับ ม.6 ของอำเภอแห่งนี้ มีจำนวน 5,000 คน หากมีจำนวนมากเกินกว่างบประมาณ เวลาที่จะศึกษาได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่างเพื่อเลือกกลุ่มตัวอย่างตามขนาดที่เหมาะสมกับการศึกษา (Sample Size)

สำหรับการวิจัยทางวัฒนธรรม หากใช้การศึกษาแบบเชิงคุณภาพจะให้ความสำคัญมาก กับลักษณะประชากรที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ซึ่งต้องเน้นกลุ่มตัวอย่างที่รู้เรื่องดี เกี่ยวกับเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา ถือว่าเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมดได้ (Key Informants) หากมีกลุ่มตัวอย่างหลายคนก็พยายามเลือกให้กระจายหรือกำหนดแตกต่างกันตามกลุ่มประชากรแต่ละกลุ่มย่อย เช่น เพศชาย เพศหญิง ความแตกต่างกันตามกลุ่มประชากรแต่ละกลุ่มย่อย เช่น เพศชาย เพศหญิง ความแตกต่างด้านอายุ ความแตกต่างด้านอาชีพ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการเลือกกลุ่มตัวอย่างตามหลักการทางสถิติ ก็มีความจำเป็นมากในกรณีที่มีการวิจัยเชิงปริมาณสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพก็อาจใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างคล้าย ๆ กับการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งจะสร้างความเชื่อถือได้เช่นกัน ที่สำคัญ คือการสร้างเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ตามหลักสากลหรือหลักเหตุผล (Logic)

ธเนศ ต่วนชะเอม : (2546 : 25–48) การสุ่มตัวอย่าง สามารถจำแนกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1. การสุ่มแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non – Probability Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างที่ทุกหน่วยไม่มีโอกาสถูกเลือกมาทำวิจัย มีวิธีการดังต่อไปนี้
  - 1.1 การสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) เป็นวิธีการเลือกตัวอย่างจากประชากร โดยยึดการเก็บรวบรวมข้อมูลได้สะดวกเป็นสำคัญ ซึ่งไม่มีข้อกำหนดหรือเงื่อนไขใด ๆ ตัวอย่างที่ได้มาจึงมีความน่าเชื่อถือน้อย แต่เสียค่าใช้จ่ายและใช้เวลาไม่
  - 1.2 การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นวิธีสุ่มตัวอย่างจากประชากรจำนวนหนึ่งตามหัวข้อโครงการวิจัยและตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจะกำหนดเกณฑ์ในการสุ่ม



1.3 การสุ่มแบบใช้วิจารณญาณ (Experience Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างที่ใช้วิจารณญาณหรือประสบการณ์ของผู้วิจัยเอง หรือจากความรู้เดิมที่เคยมีมาก่อนแล้ว มาใช้สุ่มตัวอย่าง

1.4 การสุ่มแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างจากประชากรด้วยการกำหนดจำนวนตัวอย่างที่มีคุณสมบัติบางประการไว้ก่อน เช่น สุ่มเพศชายกับเพศหญิงมาวิจัยเท่า ๆ กัน เป็นต้น

1.5 การสุ่มแบบลูกหิมะ (Snowball Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างจากประชากร คือ สุ่มตัวอย่างประชากรมาได้แล้ว ก็ทำการขยายผล หรือสอบถามหน่วยตัวอย่างนั้น ๆ ว่ามีใครบ้างที่มีคุณลักษณะดังนี้ ก็จะได้หน่วยตัวอย่างอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน ทำเช่นนี้จนได้ขนาดตัวอย่างตามที่ต้องการ

1.6 การสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างมาศึกษาโดยบังเอิญ หรือพบเห็นใครก็สุ่มมาวิจัย ไม่มีกฎเกณฑ์อะไร คือเป็นใครก็ได้แล้วทำการเก็บข้อมูลให้ครบตามที่ต้องการ ถือว่าใช้ได้

การสุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช่ความน่าจะเป็นนี้ การวิจัยเชิงปริมาณมักไม่ค่อยใช้เพราะไม่มีความเชื่อมั่นว่า ตัวอย่างที่ได้เป็นตัวแทนที่แท้จริงของประชาชนทั้งหมดแต่ก็ยังมีการใช้อยู่ เพราะมักมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ เวลา ในการทำวิจัย การวิจัยทางวัฒนธรรมมักมีการใช้วิธีการนี้อย่างกว้างขวาง เพราะประชากรเป้าหมายที่จะศึกษาก่อนข้างมีคุณสมบัติเฉพาะ ผู้วิจัยใช้วิธีกำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติม เรียกว่าเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

2. การสุ่มแบบใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างจากประชากรที่ทุกหน่วยมีโอกาสถูกเลือกเข้ามาเป็นตัวอย่าง ซึ่งตัวอย่างที่ได้ในลักษณะนี้เป็นตัวอย่างสุ่ม (Random Sampling) อันเป็นตัวอย่างที่ได้มาโดยทำการสุ่ม (Randomization) ซึ่งมี 7 วิธี ได้แก่

2.1 การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างที่แต่ละตัวอย่างมีโอกาสถูกเลือกมาเท่า ๆ กัน โดยใช้กระบวนการสุ่มอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การจับสลาก ใช้ตารางเลขสุ่ม โยนหัวโยนก้อย ใช้คิดคำนวณหรือใช้คำสั่งคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการสุ่มแบบแทนที่หรือไม่แทนที่ก็ได้ เช่น มี 12 หมู่บ้าน สุ่มมา 3 หมู่บ้าน ก็เขียนฉลาก 12 หมู่บ้าน แล้วจับมา 3 หมู่บ้าน เป็นต้น

2.2 การสุ่มแบบเป็นระบบ (Systematic Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างที่กำหนดให้หน่วยตัวอย่าง 1 หน่วย แล้วเว้นไปทุก K หน่วย โดยมีการเรียงลำดับประชากร หรือมีกรอบตัวอย่างที่แน่นอนแล้วกำหนดขนาดประชากร ใช้สูตร  $K = N \dots$  เพื่อหาค่าช่วงสุ่ม (Sampling



Interval) แล้วหาจุดเริ่มต้น (Random Start) จะได้ตัวอย่างเป็นระบบ เช่น สุ่ม 1 คน เว้น 1 คน หรือสุ่มมา 2 บ้าน เว้นไป 5 บ้าน เป็นต้น

2.3 การสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างด้วยการแบ่งประชากรออกเป็นส่วน ๆ หรือประเภท เรียกว่า ชั้นภูมิ (Strata) แล้วสุ่มมาจำนวนหนึ่งจากแต่ละชั้นภูมิ ด้วยเทคนิคและวิธีการสุ่มชนิดอื่นอีกครั้งหนึ่ง

2.4 การสุ่มกลุ่ม (Cluster Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างที่กำหนดหน่วยตัวอย่าง (Unit) เป็นกลุ่ม (Cluster) ของหน่วยเล็ก ๆ หลาย ๆ หน่วย ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ซึ่งเมื่อสุ่มมาได้แล้ว ก็ใช้เทคนิคและวิธีการสุ่มชนิดอื่นอีกครั้งหนึ่ง ในการสุ่มกลุ่มนี้ อาจสุ่มพื้นที่ (Area Sampling) มาทำการศึกษาก็ได้ ถ้าลักษณะพื้นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

2.5 การสุ่มแบบสวนกลับ (Inverse Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแทนที่ คือ เป็นการสุ่มที่มีจำนวนหน่วย ซึ่งมีคุณลักษณะที่ต้องการเท่ากันที่กำหนดไว้

2.6 การสุ่มแบบควบคุม (Double Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสองตอน (Two – Phase Sampling) คือ ตอนที่ 1 สุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ แล้วตอนที่ 2 สุ่มตัวอย่างจากหน่วยใหญ่นั้น มาอีกครั้งหนึ่ง

2.7 การสุ่มหลายขั้น (Multi – Stage Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างจากประชากรที่เป็นหน่วยใหญ่ หรือกว้างขวางมาก มาหาหน่วยเล็ก โดยแบ่งออกเป็นขั้น ๆ เช่น ขั้นที่ 1 เลือกภาค ขั้นที่ 2 เลือกจังหวัด ขั้นที่ 3 เลือกอำเภอ ขั้นที่ 4 เลือกตำบล ขั้นที่ 5 เลือกหมู่บ้าน ขั้นที่ 6 เลือกครัวเรือน ขั้นที่ 7 เลือกบุคคลแต่ละครัวเรือน แต่ละขั้นนั้น จะใช้เทคนิคและวิธีการสุ่มชนิดใด ผู้วิจัยต้องระบุไว้ให้ชัดเจนด้วย อย่างไรก็ตาม เทคนิคการสุ่มตัวอย่างนักวิจัยอาจใช้หลายวิธีร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ตัวอย่างที่ถูกต้องสมบูรณ์และน่าเชื่อถือได้ โดยให้เป็นตัวแทนที่ดีของประชากรนั่นเอง

สำหรับขนาดของตัวอย่าง (Sampling Size) ว่าจะมีจำนวนมากน้อยเท่าไรนั้นเป็นการยากที่จะกำหนดเป็นเกณฑ์ตายตัว แต่ในทางปฏิบัติได้มีผู้กำหนดขนาดของขนาดตัวอย่างในการวิจัยไว้อย่างง่าย ๆ โดยให้ถือเกณฑ์ ดังนี้ 1) ถ้าจำนวนประชากรไม่เกิน 100 ให้ใช้ทั้งหมด 2) ถ้าจำนวนประชากรนับด้วยร้อย ให้ใช้ 25% 3) ถ้าจำนวนประชากรนับด้วยพัน ให้ใช้ 10% 4) ถ้าจำนวนประชากรนับด้วยหมื่น ให้ใช้ 1%





## องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

### 1. ความรู้เกี่ยวกับชุมชน

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2543 : 133–138) ได้อธิบายสาระแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนไว้ดังนี้

#### 1.1 ความหมายของชุมชน

ชุมชน คือ กลุ่มคนพวกหนึ่งที่มาอยู่รวมกันในอาณาบริเวณหนึ่งโดยบุคคลเหล่านี้มีความผูกพันกับอาณาบริเวณนั้น มีความยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่น มีการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน มีการพึ่งพาอาศัย แต่กระนั้นชุมชนก็ยังถือเป็นหน่วยย่อยของสังคม คือ ชุมชนไม่มีอำนาจอิสระแต่ต้องขึ้นกับอำนาจรัฐ

#### 1.2 ประเภทของชุมชน

ชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ชุมชนเมือง (Urban Community) และชุมชนชนบท (Rural Community) หลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าที่ใดเป็นเมืองหรือที่ใดเป็นชนบทนั้น แตกต่างกันไปตามทรรศนะของนักวิชาการต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น Sorokin กับ Zimmerman ถืออาชีพเป็นหลักสำคัญในการตัดสินความเป็นเมืองหรือชนบท โดยกล่าวว่า ชุมชนเมือง คือ บริเวณที่ประชากรประกอบอาชีพที่ไม่ใช่เกษตรกรรม ส่วน Louis ถือเอาจำนวนประชากรเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความเป็นเมืองหรือชนบท โดยอธิบายว่า ชุมชนเมืองจะประกอบด้วยจำนวนประชากรจำนวนมาก เป็นต้น

#### 1.3 ลักษณะของชุมชน

1.3.1 ลักษณะชุมชนเมือง ชุมชนเมืองสามารถจำแนกออกเป็นหลายลักษณะ คือ มีการเจริญเติบโตในลักษณะเหมือนวงกลม คือมีจุดศูนย์กลางเป็นย่านธุรกิจ ศูนย์กลางอุตสาหกรรม การค้าขาย การบริการทั้งของราชการและของเอกชน เป็นเขตที่มีคลังสินค้าหรือโรงงาน การอยู่อาศัยแบ่งแยกเป็นส่วน คือ เขตที่อยู่อาศัยของคนชั้นสูงหรือเขตที่อยู่อาศัยของคนชั้นกลาง

1.3.2 ลักษณะชุมชนชนบท ชุมชนชนบท บางทีหลายคนเรียกว่า “บ้านนอก” ลักษณะของชุมชน คือมีการตั้งถิ่นฐานแบบเป็นกลุ่มหมู่บ้าน ถิ่นฐานการตั้งหมู่บ้านยึดลักษณะภูมิประเทศที่ใกล้แหล่งน้ำ เพื่อสะดวกในการใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต อาชีพของคนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ มีความเชื่อประจำท้องถิ่นของตน

โดยสรุป ชุมชน คือกลุ่มคนที่รวมตัวกัน ณ บริเวณที่แห่งหนึ่งเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีโครงสร้างและเป้าหมายการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยทั่วไปสังคมไทยเรามักจะมองชุมชนออกเป็น 2 แบบ คือ ชุมชนเมือง เป็นชุมชนที่ประกอบไปด้วยประชากรจำนวนมากอยู่กันอย่างหนาแน่น มีความแตกต่างหลากหลายบุคคลและกลุ่มต่างๆ ทำให้มีความแตกต่างทาง



วัฒนธรรมด้วย ทั้งในด้านความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคติ จารีต ประเพณี และแบบแผนการดำเนินชีวิต ทำให้สังคมของคนในชุมชนเมืองไม่มีแบบแผนรวมทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน มีเอกลักษณ์ สังคมเป็นระบบสังคมเดี่ยว มีวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยนไปตามค่านิยม กลายเป็นวัฒนธรรมการเลียนแบบ มีวัฒนธรรมที่ใช้ควบคุมคนในสังคมจึงต้องมีรูปธรรมที่ชัดเจน เป็นทางการ คือ กฎหมาย และมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ควบคุม ส่วนอีกแบบ คือ ชุมชนชนบท คือชุมชนที่วิถีชีวิตมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติ การทำอาชีพส่วนมากเป็นเกษตรกรรม จึงส่งผลให้วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยมธรรมเนียม จารีต ประเพณี และทักษะคติหรือวัฒนธรรมของชาวบ้านในชุมชนชนบทเป็นไปในแนวเดียวกัน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2546 : 56-60) ความคิดที่จะเขียนหนังสือทฤษฎีและแนวคิด เศรษฐกิจชุมชนชาวนา มีที่นา 2 ทาง ส่วนที่ว่าด้วยทฤษฎีสำนกองค์กรการผลิตเกิดจากรู้สึกว่าแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในประเทศไทยยังขาดองค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจชาวนา ส่วนที่ว่าด้วยแนวคิดอนาธิปัตย์นิยม มาจากความปรารถนาที่จะเสนอและอธิบายแนวคิดนี้ ขณะที่เรากำลังเน้นการถ่ายโอนอำนาจการจัดการมาอยู่ที่ชุมชนท้องถิ่นเครือข่ายเขตเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ภูมิภาค ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่ง หนังสือนี้ประกอบด้วยทฤษฎี 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นทฤษฎีเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอธิบายกลไกการทำงานของเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนชาวนา ส่วนที่สองเป็นทฤษฎีสังคมและเศรษฐกิจ ในแง่กว้าง เสนอและอธิบายการจัดโครงสร้างสังคมทั้งหมดในรูปชุมชนและเครือข่ายในประเทศกำลังพัฒนา เช่นอินเดียและลาตินอเมริกาที่ยกมาอธิบายละเอียด เน้นที่ชุมชนชาวนาแต่ก็เป็นทฤษฎีที่อาจใช้ได้ด้วยเมื่อเศรษฐกิจแห่งชาติพัฒนาไปมีส่วนหนึ่งเป็นอุตสาหกรรม อาจถือได้ว่าทฤษฎีส่วนที่สองนี้มีส่วนช่วยอธิบายที่มาของแนวคิดแบบชุมชน และอาจเป็นส่วนเพิ่มหรือส่วนขยายของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในสังคมเศรษฐกิจแห่งชาติ และระหว่างชาติด้วย

ในส่วนแรกข้อเท็จจริงคือ ในขณะที่แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนได้รับการยอมรับมากขึ้นเป็นลำดับ ในสังคมไทยจนเป็นแนวคิดหลักขององค์กรพัฒนาเอกชนและเป็นแนวคิดสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่ระบุว่าส่งเสริมให้สถาบันครอบครัวและชุมชนเป็นสถาบันหลักของการพัฒนาสาระของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนที่ดำรงอยู่ในประเทศไทย ขณะนี้โน้มเอียงเน้นด้านวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ แต่ยังขาดสาระ และรายละเอียดทางด้านทฤษฎีเศรษฐกิจที่ว่าด้วยชุมชน วิชาเศรษฐศาสตร์ที่ศึกษากันอยู่ในเมืองไทย ซึ่งน่าจะมีส่วนสำคัญในการให้ข้อมูลและแนวทางการค้นคว้าเรื่องเศรษฐกิจชุมชนชาวนา ก็ไม่สามารถช่วยเหลือได้ วิชาเศรษฐศาสตร์ในเมืองไทย มีเนื้อหาหนักไปทางเรื่องเศรษฐกิจระบบทุน ขณะที่เรื่องเศรษฐกิจชุมชนชาวนาซึ่งเป็นเศรษฐกิจของคนส่วนใหญ่ ยังมีการศึกษากันน้อย อีกทั้งอาจไม่สามารถใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของระบบทุนนิยมมาประยุกต์ วิเคราะห์ให้เกิดความเข้าใจกลไกการทำงานและการผลิตซ้ำของเศรษฐกิจชุมชนชาวนาเศรษฐกิจชุมชนชาวนาอาจเป็นเศรษฐกิจส่วนที่ไม่ได้ดำเนินไปด้วยจุดหมายเพื่อธุรกิจ



หรือถ้าไร อาจมีกลไกการตัดสินใจและแรงขับเคลื่อนอีกชนิดหนึ่ง เพื่อการพอมิพอกินในครอบครัว เป็นลำดับแรก และดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือ มีน้ำใจต่อกันในชุมชนและระหว่างชุมชน หากเราต้องการผลักดันให้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นกระแสหลักของการพัฒนาจะต้องมีการค้นคว้าทางด้านทฤษฎีและการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจชุมชนมากขึ้น แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนจะต้องมีสาระเรื่องเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนสำคัญอยู่ด้วยและควรสามารถโยงเศรษฐกิจชุมชนเป็นเครือข่ายโยงหรือสัมพันธ์กับเศรษฐกิจสาขาอื่นเป็นเศรษฐกิจแห่งชาติได้ด้วยลักษณะทางสถาบันที่แตกต่างอย่างมากกับระบบทุนนิยม เราจะหวังพึ่งเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมคงไม่ได้จึงมีความคิดจะค้นคว้าทฤษฎีสำนักองค์กรการผลิต

ทฤษฎีสำนักรวมองค์กรการผลิตนี้เกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อต้นศตวรรษนี้ คือในรัสเซียในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการศึกษาเศรษฐกิจชาวนาอย่างลึกซึ้งและละเอียดทั้งทางข้อมูลเชิงประจักษ์และทางทฤษฎีมากกว่าที่ใดในโลก อีกทั้งที่รัสเซียมีสถาบันชุมชนหมู่บ้านดำรงอยู่มาช้านาน มีความเข้มแข็ง มีลักษณะเป็นชุมชนไม่เป็นแบบปัจเจกชน

Alexander (1939 : 25-27) ทฤษฎีที่ว่าด้วยชาวนาในรัสเซียให้ความสำคัญและพยายามศึกษา และพิสูจน์การดำรงอยู่อย่างมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจชุมชนรวมทั้งปัจจัยที่ควรส่งเสริมเพื่อปกป้องรักษาและพัฒนาสถาบันชุมชนและวิถีเศรษฐกิจชาวนา จึงน่าจะถ่ายทอดความรู้ในเรื่องทฤษฎี เศรษฐกิจชุมชนชาวนาจากรัสเซียมายังประเทศไทย โดยเฉพาะจากการศึกษาทฤษฎีของสำนักองค์กรการผลิตในรัสเซีย ทฤษฎีของชาวนาอฟว่าด้วยหลักการผลิตของเศรษฐกิจชาวนา ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ที่การใช้แรงงานในครอบครัว ไม่ใช่แรงงานรับจ้าง จุดหมายของเศรษฐกิจครอบครัวคือการประกันการบริโภค ไม่ใช่กำไร จึงอยู่ภายใต้กฎเศรษฐกิจที่ต่างจากทุนนิยม ชาวนาอฟศึกษาจากสถิติของรัสเซียก่อนการปฏิวัติ เห็นว่าเศรษฐกิจครอบครัวชาวนามีเสถียรภาพ สามารถดำรงอยู่ได้สามารถประกันการบริโภคได้โดยการใช้แรงงานของตัวเองเข้มข้นมากขึ้นในภาวะที่จำเป็น อีกทั้งหากครอบครัวชาวนาทั้งหลายรวมเป็นสหกรณ์แนวตั้งในการแปรรูปและค้าขายก็จะเป็นการพัฒนาต่อไปอีกขั้นหนึ่งด้วยความสมัครใจของชาวนาเอง ทฤษฎีของชาวนาอฟจึงเป็นทฤษฎีและวิธีค้นคว้าหาหลักที่กำกับ เศรษฐกิจครอบครัวชาวนาที่น่าสนใจ สำหรับประเทศที่มีชาวนาจำนวนมาก เช่น ประเทศของเราในส่วนของ พื้นฐานการนำเสนอส่วนนี้มาจากความเข้าใจว่าคุณลักษณะสำคัญของสังคมและวัฒนธรรมไทยเดิมคือการรักความอิสระ และความมีน้ำใจ คนไทยชอบทำอะไรตามใจ ไม่ชอบการบังคับกดขี่ ไม่ชอบการใช้อำนาจ ไม่ชอบรัฐ ขณะเดียวกันคนไทยมีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ถือเป็นพี่เป็นน้อง แบ่งกันอยู่แบ่งกันกิน อยู่รวมเป็นชุมชนขนาดเล็ก เรียกว่า บ้าน สังคมและวัฒนธรรมชาวบ้านไทยเป็นอนาธิปไตยนิยม เมื่อค้นคว้าโยงไปถึงชุมชนชาวไทนอกประเทศไทยในรัฐอัสสัม รัฐฉาน ในสิบสองปันนา ลาว และสังคมสิบสองจุไท ก็ได้พบลักษณะอนาธิปไตยนิยมนี้เช่นเดียวกัน ต่างจากสังคมและวัฒนธรรมจีนหรืออินเดียที่เป็นระบบรวมศูนย์และ



มีลำดับขั้นเข้มงวดในสังคมตามแบบขงจื้อและฮินดู ลักษณะการรวมเป็นชุมชนและเน้นความเป็นอิสระจากรัฐของชาวไทยเรานี้ ตรงกับอุดมคติของแนวคิดอนาธิปไตยนิยมจึงน่าจะมีการศึกษาแนวคิดนี้ โดยละเอียด การศึกษาแนวคิดอนาธิปไตยนิยมคือการศึกษาทฤษฎีที่ว่าด้วยชุมชนในแง่กว้าง คือที่มา เหตุผล และความชอบธรรมของการจัดองค์กรทางสังคมทั้งสังคม เป็นสังคมชุมชนหรือเครือข่ายชุมชน ไม่เฉพาะแต่ในระหว่างชาวเขา แม้ว่าแนวคิดจะเริ่มต้นมาจากประสบการณ์การสังเกตชุมชนชาวเขา ไม่เฉพาะเรื่องเศรษฐกิจแต่ขยายรวมกิจการอื่นของสังคม เช่น การปกครอง การศึกษา วัฒนธรรม ฯลฯ ขณะเดียวกันในเวลานี้ก็เป็นแนวโน้มของประเทศชาติที่คิดถ่ายโอนอำนาจการจัดการต่าง ๆ มาอยู่ที่ชุมชนท้องถิ่น เครือข่ายเขตเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ภูมิภาค ฯลฯ ลดอำนาจรัฐและระบบราชการ เป็นการกลับคืนสู่พื้นฐานที่แท้จริงของสังคมและวัฒนธรรมไทย

ทฤษฎีอนาธิปไตย เสนอว่าสังคมของชุมชนขนาดเล็กที่ปราศจากรัฐและการบังคับจะเป็นสังคมที่มีสันติสุข มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นพื้นฐาน ปีเตอร์ โครโปกิน (Peter Kropotkin) ได้เสนอการค้นพบจากการศึกษาชีวิตของสัตว์ต่าง ๆ ในไซบีเรียว่า การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) เป็นความจริงพื้นฐานของสังคมสิ่งมีชีวิตและเกิดขึ้นโดยปราศจากการบังคับ สังคมอยู่ได้เพราะ โดยเฉพาะธรรมชาติแล้วมนุษย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การอยู่เป็นสังคมเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ส่วนรัฐเป็นสถาบันที่สร้างขึ้นภายหลัง สิ่งที่รวมมนุษย์ให้อยู่กันเป็นสังคมได้ มิใช่การจำกัดบังคับ แต่คือการช่วยเหลือตอบแทนกันและมิตรภาพ การแลกเปลี่ยนโดยสมัครใจ อันเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายนั้น มิได้จำกัดอยู่เฉพาะสถาบันเศรษฐกิจ แต่พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสถาบันสังคมทุกชนิด เกิดจากความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ หวังดีต่อผู้อื่นด้วยการแลกเปลี่ยนและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชีวิตสังคมจึงเป็นไปได้ แม้ว่าจะไม่มีสถาบันรัฐภายใต้ระบบความช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยสมัครใจ มนุษย์จะมีทั้งเสรีภาพสมบูรณ์และความมั่นคง ทฤษฎีอนาธิปไตยนิยมเกิดจากประสบการณ์การจัดองค์กรสังคมแบบชุมชนหมู่บ้านทั้งในยุโรปและเอเชีย แต่ในยุโรป ความสำคัญขององค์กรชุมชนบางครั้งถูกดบังด้วยระบบทุนนิยมจึงมีความจำเป็นที่จะนำเอาประสบการณ์พื้นฐานความเป็นชุมชนในประวัติศาสตร์ชนบทและเมืองในสมัยกลางในยุโรปที่ โครโปกินอธิบายมาเสนอในหนังสือนี้ด้วย ส่วนแนวคิดอนาธิปไตยที่ปรากฏในเอเชียสะท้อนเห็นได้เด่นชัดในความคิดของมหาตมะ กานธี (Mahandas Karamchand Gandhi) หนังสือได้รายงานความคิดของกานธี เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดอนาธิปไตยนิยม หนังสือได้รวมแนวคิดใกล้เคียงอนาธิปไตยของมาเรียเตกี (Josef Carlos Mariategui) ในลาตินอเมริกาไว้ด้วย ทั้งทฤษฎีอนาธิปไตยและทฤษฎีสำนักองค์กรการผลิตถือว่าเศรษฐกิจชาวเขาที่จัดองค์กรแบบครอบครัวและชุมชน เป็นรูปแบบของสังคมและเศรษฐกิจอันพึงปรารถนา พึ่งตัวเองได้ ดำรงอยู่ได้ มีเสถียรภาพ มีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาได้ ให้เสรีภาพแก่มนุษย์ ชอบธรรม ไม่ขูดรีดผู้ใด อาจดำรงอยู่คู่ขนานไปกับรูปแบบของสังคมและเศรษฐกิจอื่น โดยทฤษฎีอนาธิปไตยเน้นการพิจารณาการจัดรูปแบบเศรษฐกิจสังคม



ชาวนาในแง่กว้าง และทฤษฎีสำนักองค์การการผลิตพิจารณาในแง่เศรษฐกิจครอบครัวชาวนาโดยเฉพาะ อีกทั้งทฤษฎีอนาธิปไตย ปรารภนาจะใช้รูปแบบสังคมอนาธิปไตยแทนที่องค์กรเศรษฐกิจและสังคมในสาขาอื่นของประเทศชาติด้วย โดยเสนอว่าสังคมอนาธิปไตยเป็นสภาพอุดมคติ หนังสือนี้อธิบายทฤษฎีสำนักองค์การการผลิตและทฤษฎีอนาธิปไตย สองทฤษฎีนี้สุดท้ายหนังสือกลับมาสำรวจแนวคิดที่ว่าด้วยเศรษฐกิจชุมชนชาวนาในประเทศไทย ซึ่งยังเป็นช่องว่างทางวิชาการอยู่มาก แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนชาวดาระด้านเศรษฐกิจ หรือถ้ามีก็เป็นการยกตัวอย่างกรณีชาวบ้านหรือชุมชนที่ประสบผลสำเร็จเป็นราย ๆ ยังไม่มีการรวบรวมสถิติเพื่อสรุปเป็นหลัก กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชาวนาแบบเป็นกรณีทั่วไป เศรษฐศาสตร์การเกษตรก็ใช้วิธีวิเคราะห์ฟาร์มแบบทุนนิยมศึกษาตลาดและราคาสินค้าเกษตรชนิดต่าง ๆ มากกว่าศึกษาองค์การการผลิตแบบครอบครัว ซึ่งเป็นหัวใจของเศรษฐกิจชุมชนชาวนา กับเศรษฐกิจสาขาอื่นในเศรษฐกิจแห่งชาติ หนังสือเสนอว่าในอนาคตควรสนใจศึกษาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นแต่ละภูมิภาคหรือเขตอย่างลึกซึ้ง เพื่อเข้าใจ และเพื่อกำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละเขตขึ้นโดยชุมชนในเขตนั่นเอง ถือว่าเขตท้องถิ่นหนึ่ง ๆ มีชีวิตเศรษฐกิจและวงจรการผลิตซ้ำของตัวเอง รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจท้องถิ่นกับเศรษฐกิจแห่งชาติ และการสร้างความมั่งคั่งแห่งชาติอันประกอบขึ้นมาจากความรุ่งเรืองของเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น

## 2. ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน คงต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันก่อนว่า “ชุมชน” คืออะไร และ “เศรษฐกิจ” คืออะไร

ชุมชน ประกอบด้วยครอบครัวหลายครอบครัวที่มาอยู่รวมในที่เดียวกัน และมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ

เศรษฐกิจ ก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “การผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต คือ การซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิต”

เศรษฐกิจชุมชน จึงหมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น คือให้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับทำผลประโยชน์บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่ จากการใช้ “ทุนของชุมชน” ซึ่งทุนของชุมชนทั้งที่เป็นทุนทางสังคม เช่น วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน ที่ดิน ทรัพยากร การคมนาคมขนส่งนั้นคือ สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่า พวกเราจะผลิตอะไรได้บ้าง ตามศักยภาพและทุนประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ เราจะผลิตกันอย่างไร แล้วเราจะแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตกันอย่างไร คือชุมชน คิดเอง ทำเอง แล้วก็ได้เอง ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ความพอเพียง ความพึ่งตนเองที่เราพูดถึงขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานเป็นอย่างมาก



พื้่งแรงงานในครอบครัว พื้่งทรัพยากรท้องถิ่น พื้่งตนเอง และพื้่งกันเองในชุมชนก่อน และหากจะขายก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ ซึ่งจะพื้่งทำให้เศรษฐกิจชุมชนนั้นพื้่งตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม

### 3. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในสังคมไทย มีอยู่หลายแนวทาง แต่มีเป้าหมายในการนำชุมชนไปสู่การพื้่งตนเอง ทั้งแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ วิสาหกิจชุมชน และอื่น ๆ ซึ่งจะได้นำเสนอแต่ละแนวคิดพอสังเขป ดังนี้

เศรษฐกิจชุมชน แนวคิดที่พื้่งว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภคจากการใช้ “ทุนของชุมชน”

### 4. เศรษฐกิจชุมชนพื้่งตนเอง

ใช้แนวคิดของพุทธศาสนา “ตนนั้นแหละเป็นที่พื้่งแห่งตน” แนวคิดนี้พื้่งเห็นว่าฐานที่สำคัญที่สุดของคนคือ คนจำเป็นต้องกิน ต้องบริโภค ดังนั้นการผลิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุดของคน การค้า และการตลาดมีความสำคัญรองลงมา เพราะฉะนั้นก่อนอื่นต้องให้ชุมชนหรือเกษตรกรผู้ผลิตพื้่งตนเองให้ได้ ชุมชนต้องพื้่งพาดตนเองให้ได้ และในท้ายที่สุดสังคมและประเทศจึงจะพื้่งตนเองได้ ก็จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพภูมิศาสตร์ และทรัพยากรท้องถิ่นควบคู่ไปกับการพื้่งตนเอง แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชนพื้่งตนเองไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการค้า หากเกษตรกรสามารถทำการผลิตข้าว ปลา อาหารไว้กินในครอบครัวได้อย่างพอเพียง เกษตรกรจะเป็นฝ่ายกำหนดตลาดได้ว่าจะนำผลผลิตส่วนที่เหลือไปสู่ตลาดเมื่อไร และสามารถกำหนดราคาเองได้ ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการเอง ผลผลิตมาจากกระบวนการชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์จากชุมชน ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสากล เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ (บูรณาการ) กระบวนการเรียนรู้ การพื้่งพาดตนเอง

### 5. เศรษฐกิจพอเพียง

ยึดหลักการผลิตและการบริโภคบนความพอประมาณ มีเหตุผล มีความสมดุล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี เป็นพื้นฐานการพัฒนาทุกเรื่อง และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนไทย โดยการพื้่งพาดตนเองได้ในยุคโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจพอเพียงจึงหมายถึงเศรษฐกิจสมดุลเป็นการกลับสู่สมดุลของสังคม เศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ความพอเพียง 7 ด้าน คือ ครอบครัวพอเพียง จิตใจ (เอื้ออาทร) พอเพียง สิ่งแวดล้อมพอเพียง ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง ปัญญาพอเพียง ฐานวัฒนธรรมพอเพียง และมีความมั่นคงพอเพียง แนวทางปฏิบัติ ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้น ได้วางแผนพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตามขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ ดังต่อไปนี้



ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 : ผลิตอาหารบริโภคเอง เหลือขาย ทำให้มีกินอิ่ม ไม่ติดหนี้ มีเงินออม

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 : รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน ทำเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น เกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร ทำธุรกิจป้อนน้ำมัน ขายอาหาร ขายสมุนไพร ตั้งศูนย์การแพทย์แผนไทย จัดการท่องเที่ยวชุมชน มีกองทุนชุมชนหรือธนาคารหมู่บ้าน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 : เชื่อมโยงกับบริษัททำธุรกิจขนาดใหญ่ รวมทั้งการส่งออกรวมไปถึงเรื่อง วิสาหกิจชุมชน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น

วิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการขนาดเล็ก ๆ เพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง ซึ่งจะต้องเชื่อมโยงกับแผนแม่บทชุมชน เกิดจากการเรียนรู้ที่ชุมชนได้ค้นพบทุนที่แท้จริงของตนเอง และเพิ่มมูลค่าและพึ่งพาตนเองได้โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญคือเหล่านี้ เป็นแนวคิดและแนวทางปฏิบัติเพื่อนำชุมชนไปสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจชุมชนจะเป็นไปไม่ได้ถ้าขาดซึ่งอำนาจ ภูมิปัญญาและการจัดการอย่างชาญฉลาด เศรษฐกิจชุมชนมิได้หวังความร่ำรวยอย่างเกินฐานะ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ากลับไปอยู่อย่างบรรพกาล จะต้องตั้งอยู่บนความพอดีไม่ไหลเอียงไปทางใดทางหนึ่ง แต่จะอยู่อย่างเรียนรู้ รู้เท่าทันถึงความเป็นไป ปราศจากการครอบงำ ภายใต้อิทธิพลที่บีบบังคับ (เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี) หลักของศาสนาพุทธ สุตท้ายสังคมไทย คือ สังคมแห่งความพอดี สังคมของทางสายกลางนั่นเอง แนวทางการขยายตัวของเศรษฐกิจชุมชนจะอย่างไร น่าจะมีการพิจารณาและศึกษานั้นคือการคิดขยายขนาดของเครือข่ายชุมชนให้ใหญ่ขึ้น เป็นฐานของการพัฒนาท้องถิ่นและภูมิภาค และถักทอเศรษฐกิจภูมิภาคขึ้นเป็นเศรษฐกิจแห่งชาติ สร้างจากล่างขึ้น ไปคู่ขนานกับกระแสเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งสร้างจากข้างบนลงมา เมื่อนั้นระบบเศรษฐกิจชุมชนจะปรากฏเป็นอีกระบบหนึ่งที่เป็นระบบของผู้คนธรรมดาสามัญแท้จริง ส่วนรัฐบาลควรเลือกเดินทางสายกลางมากกว่าที่จะเลือกเดินไปกับเศรษฐกิจกระแสใดกระแสหนึ่ง คือ การสร้างดุลยภาพระหว่างเศรษฐศาสตร์กระแสที่เรียกกันว่า “ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม” กับเศรษฐกิจกระแสรองที่เรียกกันว่า “ระบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง” โดยการสนับสนุนและส่งเสริมให้กิจกรรม ขนาดและมูลค่าของระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองเติบโตและมีบทบาทในทางเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวมมากขึ้นเป็นลำดับจนอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับระบบเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกหรือทุนนิยม การมีสองยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา



เศรษฐกิจและสังคมในแผน ฯ ฉบับเดียวกัน น่าจะทำให้ประเทศไทยมีหลักประกันความมั่นคงมากยิ่งขึ้นกว่าการเน้นแต่การส่งออกเพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกันรัฐบาลควรหันเหให้ ยุทธศาสตร์เพื่อการส่งออกมาเป็นประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ของประเทศให้มากขึ้น แทนที่จะตอบสนองผลประโยชน์ให้กับพ่อค้าส่งออกจำนวนน้อยจำนวนหนึ่งดังในอดีตที่ผ่านมา

#### 6. ความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรูปแบบเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับความเป็นอยู่และลักษณะของสังคมไทย เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจที่มองและวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบหรืออย่างเป็นองค์รวม เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจแบบกระจายตัว กระจายความเข้มแข็งและยั่งยืนไปสู่ทั่วทุกภูมิภาค เศรษฐกิจชุมชนสามารถพัฒนาขีดความสามารถของคน ครอบครัว ชุมชน จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้พึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจชุมชนเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

#### 7. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง เป็นระบบการจัดการชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนโดยเฉพาะในด้านการผลิต การบริโภคการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรและรายได้ การจัดสรรทรัพยากรและทุนชุมชนให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง พึ่งตนเองได้และเป็นรากฐานสำหรับเศรษฐกิจมหภาคในระบบเล็กกับระบบใหญ่ที่สัมพันธ์กันอย่างเกื้อหนุนและพึ่งพาอาศัยกัน

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มิใช่เป็นเครื่องมือที่จะแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจในระดับฐานล่างเท่านั้น แต่จัดเป็นกระบวนการพัฒนาความคิด ทักษะและพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของชาวชนบท โดยเริ่มจากการที่จะต้องพึ่งตนเองก่อนเป็นลำดับแรก เปลี่ยนระบบการผลิตจากเพื่อขายมาเป็นเพื่อการยังชีพ การขยายผลผลิตต้องสร้างมูลค่าเพิ่มให้มาก โดยการแปรรูปผลผลิตรวมกันขาย ประกอบธุรกิจร่วมกับเอกชน บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันหรือผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อให้เป็นรูปธรรม โดยมุ่งเน้นเป้าหมายที่จะดำเนินการ 3 ระดับ คือ ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับภูมิภาค การดำเนินงานตามโครงการการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นแนวทางที่แก้ไขปัญหาให้กับคนยากจนสามารถต่อสู้กับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในขณะนี้ได้ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งถาวร และยั่งยืนตลอดไปอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในระดับมหภาคได้อย่างรวดเร็ว

ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ (จาก <http://www.moi.go.th> 15 กุมภาพันธ์ 2550) มีสาระสำคัญ 5 ประการ คือ

ประการแรก การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ จะต้องเริ่มที่ชุมชนในชนบทหรือภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานของประเทศ อันเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจใน





ระดับมหภาค จุดสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ ยึดชุมชนเป็นหลัก ประชาชนต้องสามัคคีร่วมมือกันช่วยเหลือกัน พึ่งตนเอง และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นเสมือนทุนทางสังคม โดยเริ่มจากการส่งเสริมการผลิตพื้นฐานตามแนวทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 เป็นการทำการเกษตรผสมผสาน ซึ่งภาครัฐภาคเอกชน ต้องเข้าไปให้การช่วยเหลือสนับสนุนพี่น้องชาวชนบทที่มีที่ดินขนาดเล็กด้วยการจัดหาสระน้ำในแหล่งไร่-นา ขณะเดียวกันก็เป็นมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแล้งในช่วงฤดูแล้งด้วย ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนเป็นหลัก

ประการที่สอง การรวมกลุ่มของประชาชนต้องใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือเป็นปัจจัยที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิก เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่สมาชิกเห็นประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องใกล้ตัว เช่น การรวมกลุ่มเป้าหมายเพื่อการผลิต กลุ่มเพื่อระดมทุน กลุ่มเพื่อการแปรรูปผลผลิต กลุ่มเพื่อการตลาด และกลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน ซึ่งการรวมกลุ่มนี้จะต้องเริ่มที่กองทุนชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนกู้ยืมของชุมชนในการประกอบอาชีพ ดำรงชีวิตและสวัสดิการแก่ชุมชน และนำทุนไปใช้ในกิจกรรมการแปรรูปผลผลิต หรือกลุ่มอาชีพ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีร้านชุมชน หรือสหกรณ์เพื่อทำหน้าที่เป็นการรวมกันซื้อ รวมกันขาย ทั้งเครื่องอุปโภคบริโภค และปัจจัยการผลิต ตามทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 2 และ 3

ประการที่สาม ประชาชนในชนบทได้มีการรวมกลุ่มมานานแล้ว ซึ่งมีทั้งที่ประสบปัญหา และที่ประสบผลสำเร็จ มีการพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตัวเอง ได้ก็มีอยู่มากมาย แต่กลุ่มเหล่านั้นกระจายกันอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ขาดการเชื่อมโยงกัน ดังนั้นหากจะสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มชาวบ้านจะต้องส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านขึ้น โดยจะต้องสำรวจว่ามีกลุ่มชาวบ้านอยู่ที่ไหนบ้าง กำลังทำอะไรกันอยู่ และมีความสามารถในการบริหารงานเป็นอย่างไร ขณะเดียวกันก็ต้องรู้ว่าชาวบ้านนั้นมีปัญหา มีข้อจำกัด มีอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของเขาในเรื่องอะไรบ้าง จึงจำเป็นต้องจัดทำผังองค์กรเครือข่าย (Mapping) ขึ้น เพื่อให้ภาครัฐสามารถเข้าทำการสนับสนุนได้ตรงกับความต้องการ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนได้อย่างยั่งยืน นอกจากนั้นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งและปราชญ์ชาวบ้านทั้งหลายยังต้องเป็นแบบอย่างที่จะให้ชาวบ้านหรือกลุ่มอื่น ๆ ได้ไปศึกษาเรียนรู้กระบวนการพัฒนาที่ประสบผลสำเร็จซึ่งเปรียบเทียบเสมือนเป็นมหาวิทยาลัยของชาวบ้าน

ประการที่สี่ ปัญหาพื้นฐานของภาคเกษตรกรรม หรืออุตสาหกรรมในครัวเรือนชนบท ก็คือ “การตลาด” เพราะเมื่อชาวบ้านทำการผลิตทางการเกษตรกรรม หรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ แล้วไม่สามารถจำหน่ายได้ในราคาที่เป็นธรรม แนวคิดในการแก้ปัญหาดังกล่าว คือ การจัดให้มีตลาดนัดชุมชนหรือลานค้าชุมชนในทุกอำเภอ เพื่อให้เกษตรกรหรือกลุ่มอาชีพนำผลผลิตออกมาจำหน่ายซึ่งจะทำให้ชาวบ้านมีตลาดที่ขายผลผลิตได้ราคาที่เป็นธรรม และประชาชนในเมืองก็ซื้อผลผลิตได้ในราคาที่ถูกลงในขณะเดียวกันเกษตรกร และกลุ่มอาชีพก็สามารถใช้ลานค้าเป็นเวทีการ



เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการผลิต ซึ่งจะเป็นการช่วยให้มีการพัฒนาคุณภาพของผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ที่จะนำไปจำหน่ายในเมือง หรือต่างประเทศต่อไปได้

ประการที่ห้า ประชาชนในชนบทยังขาดการปรึกษาหารือร่วมกันในการแก้ปัญหา ของชุมชน จำเป็นต้องจัดให้มีการประชุมประชาคมเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชน ระดับอำเภอในทุก อำเภอเพื่อให้เป็นเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง วางแผน จัดทำโครงการและแสวงหางบประมาณในลักษณะแบบ “คิดเอง ทำเอง” ระหว่าง “เพื่อน” ด้วยกัน โดยผู้แทนจากส่วนราชการหน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ คอยเสริม ช่วยเหลือให้เวทีประชาคมอำเภอ งานนั้น กรมการปกครองจะทำหน้าที่ผู้ประสานงานระดมความร่วมมือในลักษณะพหุภาคี เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน และร่วมกันผลักดันยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้ประสบความสำเร็จ แนวทางแห่งความสำเร็จในการ ดำเนินงานด้านเศรษฐกิจระดับพื้นฐาน ซึ่งหมายถึงการประกอบของชาวบ้านที่เน้นความร่วมมือกัน ในรูปของกิจกรรมการเกษตรเพื่อการพอกินพอใช้และขยายสู่ระดับชุมชน ภูมิภาคในอนาคตนั้น จะมี กลไกในการปฏิบัติที่สำคัญ คือ อบต. โดยจะต้องประสานความร่วมมือกับโลกภายนอก เช่น หน่วยงาน ราชการและองค์กรกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้จะร่วมคิด ร่วมระดมทรัพยากรและร่วมมือทำงาน ให้ เกิดประชาคมในระดับสากลต่อไป ข้อเสนอนักวิชาการ คือ มุ่งให้ อบต. พัฒนาศักยภาพ หน้าที่และขีดความสามารถให้ครบ 5 หมวด ตามภารกิจที่กำหนดใน พ.ร.บ. สถาตำบล และ อบต.

1. หมวดสาธารณสุขปโภค
2. หมวดการศึกษาและข้อมูล
3. หมวดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. หมวดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
5. หมวดเศรษฐกิจชุมชน

กระทรวงมหาดไทย ถือว่า การพัฒนาชุมชนโดยผ่าน อบต. เป็นหัวใจของยุทธศาสตร์ เศรษฐกิจพึ่งตนเอง โดยมีภารกิจต้องริบดำเนินการ คือ การสร้างปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจ ชุมชนและสร้างกิจกรรมเศรษฐกิจพึ่งตนเอง โดยให้ทุกหน่วยร่วมกันเชื่อมประสาน กระตุ้น และ อำนวยให้เกิดความร่วมมือซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยรัฐบาล จะต้องสนับสนุนปัจจัยดำเนินกิจกรรมเท่าที่จำเป็นจากแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของ กระทรวงมหาดไทยข้างต้น ดร. สังสิทธิ์ พิริยะรังสรรค์ ได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า ถ้าหากเกษตรกร จำนวนมากหันเข้าสู่กระบวนการเศรษฐกิจ ชุมชนพึ่งตนเองดังกล่าว สิ่งที่จะเกิดขึ้น คือ ในระยะสั้น ในภาพรวมอาจจะทำให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในภาคการเกษตรลดลงบ้าง เนื่องจากเป็น ช่วงที่เกษตรกรกำลังปรับตัวในเรื่องการผลิตเทคนิคการผลิต และการใช้ปัจจัยในการผลิตที่ไม่ เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจตลาด แต่ในระยะยาวคาดว่าผลผลิตส่วนเกินของชาวบ้านและชุมชนจะออกสู่



ตลาดมากขึ้นเส้นอัตราดอกเบี้ยโตทางเศรษฐกิจของภาคการเกษตรมีความเป็นไปได้มากกว่า น่าจะโค้งกลับเป็นรูปตัว J (J – Curve) การขยายตัวของภาคเกษตรในทิศทางใหม่จะช่วยให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ระหว่างภาคเมืองกับชนบทติดตามมา สำหรับชาวบ้านและชุมชน สิ่งที่ได้รับเพิ่มมากขึ้นจากการเปลี่ยนวิธีการผลิต ก็คือ ความมั่นคงในชีวิตทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ชาวบ้านและชุมชนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความสุขมากขึ้น ชีวิตครอบครัวในชนบทจะกลับคืนมา วัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมจะได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ ปัญหาอาชญากรรม และความรุนแรงในชนบทจะลดลงอย่างมีนัยสำคัญ

สรุปได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาความคิด ทักษะคิด และพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของชาวชนบท เริ่มจากการที่จะต้องพึ่งพาตนเอง ปรับกระบวนการผลิต การขยายผลผลิต สร้างมูลค่าเพิ่มโดยการแปรรูปผลผลิต ดำเนินงานตาม โครงการพัฒนา เศรษฐกิจเป็นแนวทางแก้ไขปัญหา ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งถาวรและยั่งยืน

#### 8. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบยั่งยืน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2548 : 41–43) เศรษฐกิจชุมชนนั้น เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม และเป็นลักษณะเศรษฐกิจที่ฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญ คือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ความพอเพียง ความพึ่งตนเองขึ้นอยู่กับการใช้แรงงาน เพราะแรงงานเป็นสิ่งที่ครอบครัวมีอยู่โดยธรรมชาติไม่ต้องไปจ้างเป็นสิ่งที่มากับสถาบันครอบครัว โดยทั่วไปครอบครัวคิดถึงการอยู่ให้รอดก่อนแล้วจึงสะสมและค้าขาย พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตัวเองและพึ่งกันเองในชุมชนก่อน และหากจะขายซึ่งเป็นขั้นตอนที่สูงขึ้นก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ

คำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันตามกระแสด้านความคิดของแต่ละคนแต่ละกลุ่มซึ่งแตกต่างกันทั้งในระดับบุคคลและระดับนานาชาติเพื่อขยายความ ให้เข้าใจและชัดเจนมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการผสมผสานให้เกิดความสมดุลของมิติในสังคม 3 มิติ คือ เศรษฐศาสตร์ นิเวศวิทยา และสังคมวิทยาเข้าด้วยกัน โดยมีมิติทางเศรษฐศาสตร์จะเน้นหนัก การแสวงหาความสุขสมบูรณ์สูงสุด ที่ให้ความสำคัญมากขึ้นแก่ “ทุนธรรมชาติ” ส่วนมิติทางนิเวศวิทยาเตือนให้เราคำนึงถึงการพิทักษ์รักษาระบบนิเวศ มิติทางสังคมวิทยาเสนอให้มีการจัดตั้งองค์การทางสังคมในทิศทางที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสรุปดังนี้

1. มิติทางเศรษฐศาสตร์ การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดต่อเมื่อมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจพอเพียง สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนและขจัดความยากจนได้ ลดความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม ประเทศอุตสาหกรรมที่ร่ำรวยจะต้องช่วยประเทศที่ยากจนใน



การปรับปรุงสภาพแวดล้อมอย่างจริงจัง เพราะประเทศที่ยากจนส่วนหนึ่งได้สูญเสียทรัพยากรให้แก่ประเทศที่ร่ำรวยไปแล้ว

2. มิติทางสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสนับสนุนและส่งเสริมประชากรให้มีมาตรฐานการบริโภคที่อยู่ในระดับชนชั้นสามารถแบกรับได้ มีการส่งเสริมและพัฒนารูปแบบในการนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมและศักยภาพการผลิต

3. มิติทางนิเวศวิทยา การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีรูปแบบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ในระดับที่สามารถพลิกฟื้นให้กลับคืนสู่สภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมให้มากที่สุดเพราะคุณภาพของสสารหรือวัฏจักรของสสารอาจถูกทำลายลง มนุษย์ในรุ่นหลังก็ขาดโอกาสและขาดปัจจัยในการดำรงชีพได้ ทางเลือกที่สามารถกระทำได้ คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการชะลอการใช้ และการนำเทคโนโลยีสะอาดมาใช้ให้มากที่สุด

โดยหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืนมีแนวคิดมาจาก 3 แนวทางที่ต้องดำเนินไปด้วยกัน เพื่อเป็นเครื่องหมายว่าเป็นการพัฒนาที่ถาวร กล่าวคือ

1. ด้านนิเวศวิทยา การพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ความสำคัญลำดับสูงกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเน้นเรื่องความยั่งยืนของการทำงานและประสิทธิภาพของระบบนิเวศ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศในระยะยาว ทั้งนี้เพื่อส่งมอบทุนทางธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ และทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ปัจจัยการผลิตและสินค้าต่าง ๆ ให้คนรุ่นอนาคตได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

2. ด้านสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคมและกลุ่มชนระดับต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่สำคัญ คือการรักษาคุณภาพชีวิตของประชากรให้มีระดับสูงขึ้นไปอย่างยาวนาน

3. ด้านสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนยาวนานบนพื้นฐานการสงวนรักษาทุนธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์สำหรับคนรุ่นปัจจุบันและรุ่นอนาคต ทั้งนี้จำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างการผลิตและการบริโภคและการพัฒนาเทคโนโลยีที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

สรุปทางการศึกษาทำให้ทราบว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการผสมผสานให้เกิดความสมดุลของมิติในสังคมทางด้านเศรษฐศาสตร์ทางด้านสังคม และทางด้านนิเวศวิทยา ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน เป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการสงวนรักษาทุนธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมไว้ใช้ประโยชน์ ต้องปรับปรุงโครงสร้างและแนวทางการพัฒนาสำหรับปัจจุบันและอนาคต ซึ่งมีผลทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น



## 9. การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว

ปัจจุบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย และเพื่อสนับสนุนการฟื้นฟูเศรษฐกิจสังคม รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกัน และวางรากฐานระบบเศรษฐกิจและสังคมระยะยาว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้มีนโยบายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมอบหมายสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว จัดโครงการส่งเสริม สนับสนุน การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพและบทบาททางเศรษฐกิจของพื้นที่ โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมที่จะวางรากฐานการพัฒนาเป็นสังคมและชุมชนที่เข้มแข็งมีระบบบริหารจัดการที่ดี อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการค้า บริการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มการจ้างแรงงาน และกระจายรายได้สู่ชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ และพัฒนาธุรกิจบริการที่มีศักยภาพใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงวิถีชีวิตสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน ตลอดจนการส่งเสริมไทยเที่ยวไทย และการประสานความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีขีดความสามารถในการจัดบริการสาธารณะและการพัฒนารายได้ของตนเองเพิ่มขึ้น สามารถกำหนดมาตรฐานการให้บริการสาธารณะและมาตรฐานการจูงใจ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพัฒนาบริการที่ดีขึ้นและเพื่อให้ท้องถิ่นและชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

แนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น  
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีแนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว  
ดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และติดตามประเมินผล โดยให้มีแผนงาน โครงการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ
2. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
3. พัฒนากิจการการท่องเที่ยว โดยประสานงานกับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
4. พัฒนาการบริการทางการท่องเที่ยว โดยประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง มีการสร้างเครือข่ายการบริการการท่องเที่ยวและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม



5. พัฒนาการประกอบธุรกิจนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ โดยการสร้างเครือข่ายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม

6. วางแผนหาแหล่งเงินทุนในการจัดทำงบประมาณในการพัฒนา โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะใช้งบประมาณจากหน่วยใด จะขอรับการสนับสนุนจากรัฐบาลหรือไม่

10. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. การสำรวจ ค้นหาสถานที่และข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยการหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ของคนในชุมชน รวบรวมข้อมูล เส้นทาง ประวัติ และความสำคัญของสถานที่ เอาไว้ประชาสัมพันธ์ ถ้าแหล่งเดิมกำลังทรุดโทรม ก็ซ่อมแซมให้คงเดิม

2. ร่วมกันวางแผนพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึกร่วมกัน จัดทำแผนพัฒนา และปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผนวกแผนดังกล่าว เข้าไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้แผนพัฒนาในแต่ละสาขาของการพัฒนามีความเชื่อมโยงกัน และสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว

3. จัดให้มีการดูแล รักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว วางระบบในการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน และสุขอนามัยของที่พัก อาหาร ละครื่องดื่ม โดยการประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่และถือปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. การบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตรวจสอบบริการสาธารณะที่มีอยู่ว่าต้องสร้างใหม่ปรับปรุงหรือเพิ่มบริการสาธารณะใหม่ ๆ ในชุมชน ทั้งเรื่องไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ระบบการเก็บหรือกำจัดขยะ ระบบบำบัดน้ำเสีย การจัดเก็บผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ค่าผ่านทางเข้าชมในพิพิธภัณฑ์ หรือสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งอยู่ในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดทำของที่ระลึกโดยชุมชน และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์นำเที่ยวประจำท้องถิ่น บริการที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายสินค้า เป็นต้น

5. การจัดทำโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการตลาดการท่องเที่ยว โดยเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแก่สาธารณชนผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย แผ่นพับ หอกระจายข่าว อินเทอร์เน็ตตำบล เป็นต้น



## 11. นโยบายของรัฐเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550 : 15-19)

กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 10 (2550 – 2554) ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุ และนาโนเทคโนโลยี สร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมทั้งในด้านโอกาสและภัยคุกคาม จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดังกล่าวในอนาคต โดยจะต้องมีการบริหารจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาผสมร่วมกับจุดแข็งในสังคมไทย อาทิ สร้างความเชื่อมโยงเทคโนโลยีกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ มีการบริหารจัดการลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมกับชุมชน

### 2. การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน

2.1 แนวทางการปรับปรุงโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าและบริการบนพื้นฐานความรู้และความเป็นไทย โดยใช้กระบวนการพัฒนาคัลเลอร์และห่วงโซ่อุปทานรวมทั้งเครือข่ายชุมชนบนรากฐานของความรู้สมัยใหม่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อสร้างสินค้าที่มีคุณภาพและมูลค่าสูง มีตราสินค้าเป็นที่ยอมรับของตลาด รวมทั้งสร้างบรรยากาศการลงทุนที่ดี เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ เพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะการถ่ายทอดและต่อยอดเทคโนโลยี และส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศ เพื่อผลักดันยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ

2.2 พัฒนาการรวมกลุ่มอุตสาหกรรม สำหรับอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพและโอกาสด้านตลาด ด้วยการสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจให้อุตสาหกรรมที่มีศักยภาพที่ต้องปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะการรวมกลุ่มในเชิงอุตสาหกรรมและในเชิงพื้นที่ โดยเฉพาะในสาขาอาหาร ยานยนต์ สิ่งทอและเสื้อผ้าสำเร็จรูป บริการท่องเที่ยว เป็นต้น รวมทั้งการขับเคลื่อนผู้ประกอบการพัฒนาคัลเลอร์ (Cluster Development Agent) และติดตามประเมินผลการพัฒนาคัลเลอร์ในภาคการผลิตและบริการภายใต้แนวทางการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม

3. การปรับโครงสร้างภาคบริการ ให้เป็นแหล่งสร้างรายได้หลักของประเทศ โดยพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของภูมิภาค บนฐานความโดดเด่นและหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และความเป็นไทย และพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ เพื่อขยายฐานการผลิตและ



การตลาดธุรกิจการครอบคลุมระดับภูมิภาค บนฐานการสร้างความแตกต่างและความชำนาญเฉพาะ ด้านของบริการที่สำคัญ ได้แก่ ธุรกิจบริการด้านการศึกษา บริการสุขภาพและสปา ธุรกิจค้าส่งและค้าปลีก ธุรกิจบริการทางการเงิน ธุรกิจบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ธุรกิจการก่อสร้างและธุรกิจภาพยนตร์ไทย เป็นต้น

4. การวิจัยตลาดการท่องเที่ยวในเชิงลึกเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงระหว่างตลาด (Market segmentation) กับรสนิยมและความต้องการสินค้า (Product) และบริการ/อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง (Related services and incentives) ภายใต้แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีส่วนในการกระตุ้นและสร้างความเชื่อมโยงกับภาคการผลิตและบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable tourism development) โดยที่การพัฒนาในรูปแบบนี้จำเป็นต้องมีข้อมูลด้านการตลาดที่มาจากการศึกษาวิจัยในเชิงลึกเพื่อให้ได้ทราบถึงพลวัตของความต้องการ/ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม (Traveler segment) ที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรมของภูมิภาคและความเป็นไทยในบริบทที่เน้นให้ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวคุณภาพและการมีการพัฒนาสินค้าและบริการอย่างเป็นระบบครบวงจร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 กำหนดวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาประเทศไว้ว่าเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพและมีภูมิคุ้มกัน เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างรู้เท่าทันโลก เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทยทุกระดับและเพื่อแก้ปัญหาความยากจน และเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเอง ดังนั้นแผนพัฒนาฯ จึงได้วางเป้าหมายไว้หลายประการ ได้แก่ เป้าหมายคุณภาพในทางเศรษฐกิจให้ขยายตัวโดยเฉลี่ยร้อยละ 4-5 ต่อปี เป้าหมายการยกระดับคุณภาพชีวิต เป้าหมายการบริหารจัดการที่ดี เป้าหมายการลดความยากจน และเป้าหมายให้มีระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีเป้าหมายการลดความยากจน และเป้าหมายให้มีระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ สมดุล มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ซึ่งให้ความสำคัญกับการวางบทบาททางเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่ คนในชุมชนจึงมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการพัฒนา

แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ได้กำหนดกลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อให้การดำเนินการตามแผนประสบความสำเร็จด้วยการเชื่อมโยง 7 กลุ่มยุทธศาสตร์เข้าไปในสามกลุ่มหลัก คือ

1. กลุ่มสร้างระบบการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์สำคัญ คือ การปรับระบบการบริหารจัดการภาครัฐให้มีประสิทธิภาพและโปร่งใส การกระจายภารกิจและความรับผิดชอบให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างโปร่งใส การป้องกันและปราบปรามทุจริต





ประพจน์มิชอบ การพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการตรวจสอบดูแลทุกภาคส่วนในสังคม การเสริมสร้างระบบการบริหารจัดการที่ดีของภาคเอกชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน

2. กลุ่มสร้างรากฐานความเข้มแข็งของสังคม ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและการคุ้มครองทางสังคม ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองที่ยั่งยืน และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในสังคมรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมให้คนมีงานทำ การปรับปรุงระบบการคุ้มครองทางสังคมให้มีประสิทธิภาพ การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการส่งเสริมบทบาทครอบครัว องค์กรทางศาสนา โรงเรียน ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน อาสาสมัคร และสื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา

3. กลุ่มปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์การบริหารเศรษฐกิจโดยรวม ยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

นอกจากนั้น แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ยังกำหนดแผนยุทธศาสตร์สำหรับวาระแห่งชาติอีก 3 เรื่องคือ 1) การแก้ปัญหาค่าความยากจนและการกระจายรายได้ 2) การพัฒนาขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ และ 3) การพัฒนาที่ยั่งยืน และการพัฒนาทุนทางสังคม โดยกำหนดลำดับความสำคัญของการพัฒนาไว้ด้วย ซึ่งล้วนแต่เป็นยุทธศาสตร์อันส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และเป็นรากฐานสำคัญของการนำแผนพัฒนาฯ ไปปฏิบัติอันส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วย

## 12. พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2546 : 13-14) รวบรวมพระราชบัญญัติเกี่ยวกับธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 เพื่อใช้ประกอบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แนวทางการท่องเที่ยว

### พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.2535

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.2535”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป



### มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“ธุรกิจนำเที่ยว” หมายความว่า การประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการจัดหรือการให้บริการ หรือการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเดินทาง สถานที่พัก อาหาร ที่พัก และหรือ มัคคุเทศก์ให้แก่นักท่องเที่ยว

“ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว” หมายความว่า ผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวตามพระราชบัญญัตินี้

“ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว” หมายความว่า ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวตามกฎหมายว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

“นักท่องเที่ยว” หมายความว่า บุคคลที่เดินทางจากท้องถิ่นอันเป็นที่อยู่โดยปกติของตนไปยังท้องถิ่นอื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์อันมิใช่เพื่อไปประกอบอาชีพหรือหารายได้ และให้หมายความรวมถึงผู้รับบริการหรือความสะดวกจากผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวโดยเสียค่าบริการด้วย

“มัคคุเทศก์” หมายความว่า ผู้ที่นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลโดยได้รับค่าตอบแทน

“ค่าบริการ” หมายความว่า ค่าจ้างและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวจ่ายให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวสำหรับการจัดการให้บริการ หรือการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเดินทาง สถานที่พัก อาหาร และการพักผ่อน ในลักษณะเป็นการเหมาจ่าย

“ใบอนุญาต” หมายความว่า ใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวหรือใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์และแต่กรณี

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ตามพระราชบัญญัตินี้

“การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” หมายความว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตามกฎหมายว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

“ผู้ว่าการ” หมายความว่า ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยตามกฎหมายว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

“นายทะเบียน” หมายความว่า นายทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ กรุงเทพมหานคร และนายทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จังหวัด ซึ่งผู้ว่าการแต่งตั้ง

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งผู้ว่าแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้



มาตรา 4 พระราชบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับแก่ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ของส่วนราชการของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และของรัฐวิสาหกิจอื่น ตามที่จะได้กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 5 ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราท้ายพระราชบัญญัตินี้ การยกเว้นค่าธรรมเนียมและกำหนดกิจการอื่นเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

### 13. พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ได้กล่าวถึงวัฒนธรรม ดังนี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “วัฒนธรรม” หมายความว่า ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 5 บุคคลทุกคนมีหน้าที่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมแห่งชาติ และต้องผดุงส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของชาติ โดยรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมตามประเพณีอันดีงาม และช่วยกันปรับปรุงทำนุบำรุงให้ดียิ่งขึ้นตามกาลสมัย

มาตรา 6 วัฒนธรรมซึ่งบุคคลจักต้องปฏิบัติตามนอกจากจะได้อำนาจไว้โดยพระราชบัญญัติแล้ว ให้กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกาได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย จรรยาและมารยาทในที่สาธารณะสถานหรือที่ปรากฏแก่สาธารณชน
2. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการปฏิบัติตนและการปฏิบัติต่อบ้านเรือน
3. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการประพฤติตนอันเป็นทางนำมาซึ่งเกียรติของชาติไทย และพระพุทธศาสนา
4. ความมีสมรรถภาพและมารยาทเกี่ยวกับวิธีดำเนินงานอาชีพ
5. ความเจริญงอกงามแห่งจิตใจและศีลธรรมของประชาชน
6. ความเจริญก้าวหน้าในทางวรรณกรรมและศิลปกรรม

สรุปได้ว่าพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อใช้ประกอบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมแห่งชาติ ผดุงส่งเสริมรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามและช่วยกันอนุรักษ์พัฒนาให้ดียิ่งขึ้น



## บริบทพื้นที่การศึกษา

จังหวัดนครราชสีมา (สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1. 2550 : 12-17) การศึกษาความเป็นมาของจังหวัดนครราชสีมา เป็นเรื่องที่สำคัญมากต่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพราะจะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจสภาพของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความเป็นมาที่เก่าแก่จังหวัดหนึ่งของประเทศไทยค่าขวัญของจังหวัดนครราชสีมา

เดิม     นกเขาคารม   อ้อยคันร่ม   ส้มขี้ม้า   ผ้าหางกระรอก

ปัจจุบัน   เมืองหญิงกล้า   ผ้าไหมดี   หมี่โคราช   ปราสาทหิน   ดินด่านเกวียน

สัญลักษณ์ตราประจำจังหวัดนครราชสีมา



ภาพประกอบ 3 ตราประจำจังหวัดนครราชสีมา

ตราประจำจังหวัดนครราชสีมา เป็นรูปท้าวสุรนารี (คุณหญิงโม) และซุ้มประตูชุมพล แสดงถึงวีรกรรมอันกล้าหาญของท้าวสุรนารีอยู่เบื้องหลัง

ขนาดที่ตั้งและอาณาเขต

สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา (<http://www.tourthai.com>) จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบนที่ราบสูงโคราช ระหว่างเส้นรุ้งที่ 14 – 16 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 101 – 103 องศาตะวันออกอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ 259 กิโลเมตร และโดยทางรถไฟ 264 กิโลเมตร มีพื้นที่ 20,493.96 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 12,808,728 ไร่ เท่ากับร้อยละ 12.12 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขนาดของพื้นที่กว้างใหญ่เป็นอันดับหนึ่งของภูมิภาคและของประเทศ มีประชากรเป็นอันดับสองของประเทศและมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ     ติดต่อกับ   จังหวัดชัยภูมิ   และจังหวัดขอนแก่น

ทิศใต้       ติดต่อกับ   จังหวัดปราจีนบุรี   จังหวัดนครนายก   และจังหวัดสระแก้ว

ทิศตะวันออก   ติดต่อกับ   จังหวัดบุรีรัมย์   และจังหวัดขอนแก่น

ทิศตะวันตก   ติดต่อกับ   จังหวัดสระบุรี   และจังหวัดลพบุรี



### ธงประจำจังหวัด

พื้นธงสีแสด มีรูปท้าวสุรนารี และซุ้มประตูปทุมพลอยู่ในกรอบวงกลมตรงกลางพื้นธง  
สีประจำจังหวัด สีแสด

ต้นไม้ประจำจังหวัด (เดิม) ต้นราชพฤกษ์

ต้นไม้พระราชทานประจำจังหวัดนครราชสีมา

ต้นสาธร (สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงโปรดพระราชทานกล้าไม้  
มงคล พระราชทานประจำจังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2537 ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติ  
สิริกิติ์ และจังหวัดได้ทำพิธีปลูกเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2537 ณ บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด  
นครราชสีมา)

### ความรู้เกี่ยวกับโคราช

โคราช ชื่อทางการคือ นครราชสีมา

ชื่อเมืองนครราชสีมา

ปรากฏหลักฐานครั้งแรกในกฎหมายตราสามดวง สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ  
แห่งกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 1991 – 2031 นับถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2544) 553 ปี

### ประชากร

จังหวัดนครราชสีมา มีประชากรจำนวน 2,510,893 คน แยกเป็นชาย 1,249,077 คน  
หญิง 1,261,762 คน จำนวนบ้าน 581,173 บ้าน (เป็นจังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดรองจาก  
กรุงเทพมหานคร)

อำเภอที่มีประชากรมากที่สุด อำเภอเมืองนครราชสีมา 421,739 คน รองลงไปอำเภอ  
ปากช่อง 172,141 ร อำเภอพิมาย 24,022 คน

### งานเทศกาลประเพณีที่สำคัญ

งานฉลองวันแห่งชัยชนะของท่านท้าวสุรนารี 23 มีนาคม – 3 เมษายน ของทุกปี  
งานประเพณีแข่งเรือยาวพิมาย กำหนดวันเสาร์ – อาทิตย์ที่สองของเดือนพฤศจิกายน  
สถานที่แข่งขันเรือยาวประเพณีด้านหลังที่ว่าการอำเภอพิมาย  
พระเครื่องศักดิ์สิทธิ์ เกรียงคัง

พระเครื่องหลวงพ่พรหมสร (รอด) อำเภอขามสะแกแสง หลวงพ่อนิต อำเภอครบุรี  
หลวงปู่แจ้ง วัดใหม่สุนทร หลวงพ่อสังข์ วัดใหม่กรอ อำเภอโนนสูง หลวงพ่อมิ วัดญาณโสภิต  
วนาราม อำเภอสูงเนิน หลวงพ่อวัดระเว อำเภอเฉลิมพระเกียรติ หลวงพ่อพุทธ วัดป่าสาละวัน  
หลวงพ่อดี วัดหนองจอก อำเภอเมือง หลวงพ่อคุณ วัดบ้านไร่ อำเภอด่านขุนทด

สัตว์เลี้ยงมีชื่อ

แมวโคราช (แมวสีสวาด) นกเขา



อาหาร – ของฝากชื่อดัง

ผักหมีโคราช ไส้กรอกโคราช กุนเชียง หมูยอ หมูแผ่น ไก่ย่างท่าช้าง ไก่ย่างวัดป่า  
สาละวัน ไก่ย่างสี่ขีรี ไก่ย่างวังฟ้า ส้มตำ (ตำส้ม) เป็ดย่างพิมาย หอยจ้อ ขนมหินประโดค

ผ้าไหมปักธงชัย

น้อยหน้ากลางดง แดงโมขามทะเลสอ (น้ำเมา) ลิ่นจี ลำไย ฝรั่ง มะนาว ด่านเกวียน  
และผลไม้อื่น ๆ อีกมากมาย

เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน

สถานที่ท่องเที่ยวระดับโลก

อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย หรือปราสาทหินพิมาย (สมญาเพชรงามน้ำหนึ่งแห่ง  
การท่องเที่ยวไทยในนครราชสีมา)

สถาปัตยกรรมดีเด่น – ทรงแปลก

วัดศาลาลอย อำเภอเมืองนครราชสีมา

พระหินศิลาใหญ่ที่สุดในโลก

พระนอน วัดธรรมจักรเสมาราม อำเภอสูงเนิน

ประวัติศาสตร์

เนตรนิมิต (2536 : 18–24) ได้กล่าวถึง จังหวัดนครราชสีมา ความว่า การกำเนิดเมือง  
นครราชสีมา ปิวอก พ.ศ. 2199 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชขึ้นครองกรุงศรีอยุธยามีการติดต่อกับ  
ต่างประเทศหลายชาติ พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสให้ช่างมาช่วยทำนุบำรุงบ้านเมือง พ.ศ. 2205  
จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยายมราชเป็นแม่กอง เณรช่างจากกรุงศรีอยุธยาแล้มาเกณฑ์แรงงานจากเมือง  
โคราชกับเมืองเสมาช่วยกันสร้างเมืองใหม่ ห่างจากเมืองโคราชเก่าไปทางตะวันออก 800 เส้น สร้าง  
เมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมกลองชัยเกริ ขนาดกว้าง 25 เส้น ยาว 43 เส้น พื้นที่ภายในประมาณ 1,000 ไร่  
ขุดคูกว้าง 10 วา ลึก 3 วา ยาวรอบเมือง ก่อกำแพงสูง 3 วา ฐานกำแพงหนา 3 วา ยาวโดยรอบ  
2,610 วา บนกำแพงมีใบเสมาโดยรอบ มีจำนวน 4,302 ใบ มีป้อมปืนใหญ่ 15 ป้อม มีประตูเมือง  
กว้าง 1 วา 2 สอก 4 ประตู อยู่กกลางด้าน ๆ ละ 1 ประตู บนประตูทำเป็นซุ้มคฤหาสน์มุงกระเบื้องสี  
แดง มีช่อฟ้า ใบระกา ช้างคฤหาสน์มีบันได 2 ทางลงด้านใน ช้างบันไดทั้งสองข้างมีช่องทางเดินเข้า  
และออกติดต่อภายนอก ขนาดตัวคนลอดได้คนเดียว การขึ้นลงช่องนี้สายแหงกโยงซึ่งควบคุมโดยคน  
ข้างใน ประตูทิศเหนือชื่อประตูพลแสน (มีท่าลงน้ำลำตะคอง จึงเรียกว่า ประตูน้ำ หรือประตูท่าหน้า)  
ประตูทิศตะวันออกชื่อประตูพลล้าน ประตูทิศใต้ชื่อประตูไชยณรงค์ (เอาศพออกจากเมืองจึงเรียกว่า  
ประตูศิ) ประตูทิศตะวันตกชื่อประตูชุมพล

นครราชสีมา เป็นเมืองโบราณในราชอาณาจักรไทยเมืองหนึ่ง เป็นเมืองใหญ่สมัยก่อนมี  
ฐานะเป็นเมืองเจ้าพระยามหานคร เทียบเท่าเมืองนครศรีธรรมราชในภาคใต้จากหลักฐานทาง



โบราณคดีพบว่ามิชุนชนโบราณ ซึ่งเป็นร่องรอยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคหินใหม่ต่อเนื่องมาถึงยุคโลหะ กระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดนครราชสีมา ครั้นถึงสมัยประวัติศาสตร์ก็มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยทวารวดี ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเสมา ตั้งอยู่บริเวณอำเภอสูงเนินในปัจจุบัน เป็นเมืองใหญ่เชื่อกันว่าเป็นที่ตั้งของรัฐศรีจนาศะ ต่อมามีการสร้างเมืองโคราชปุระอยู่ใกล้กัน



ภาพประกอบ 4 แผนที่อำเภอในจังหวัดนครราชสีมา

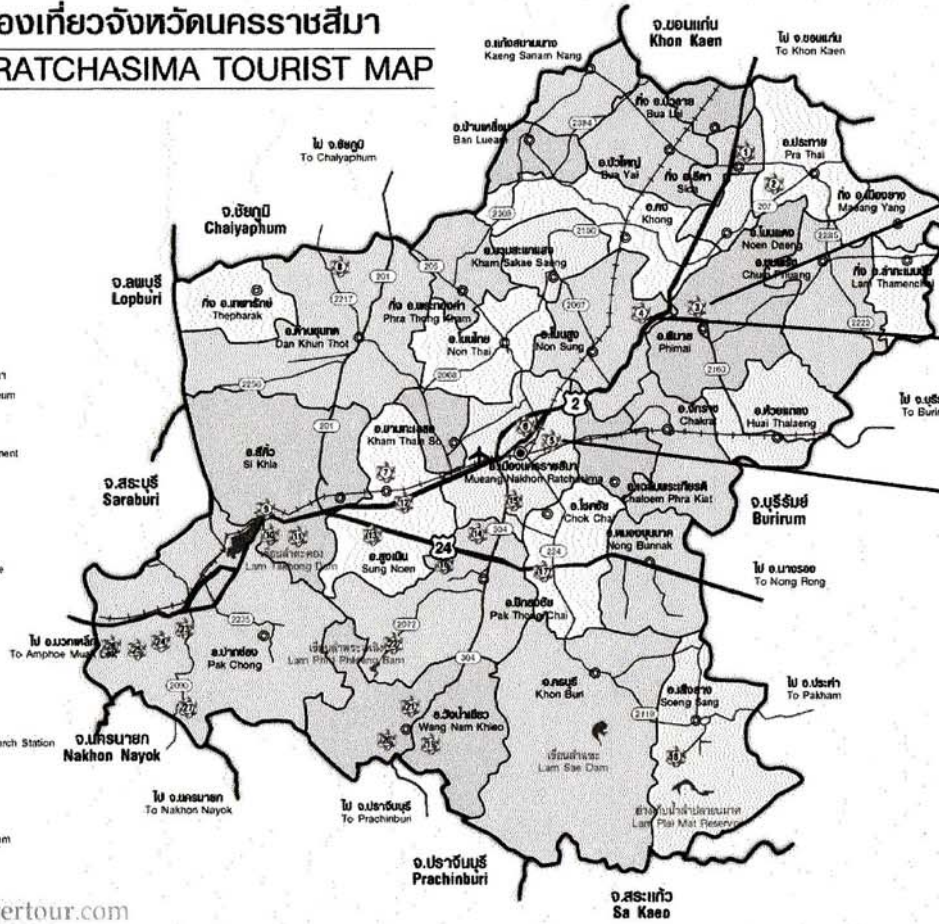


# แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา

## NAKHON RATCHASIMA TOURIST MAP

### สถานที่ท่องเที่ยว Tourist Attractions

1. ปราสาทหิน Prang Sida
2. ปราสาทหนองบัว Prasat Nong Bua
3. อุทยานประวัติศาสตร์สิรินาถ พิพิธภัณฑ์นครพนมฟ้า อุบลชาติพิพิธภัณฑ์สิรินาถ Primit National Museum
4. บ้านปราสาท Ban Prasat
5. ปราสาทหินพนมวัน Prasat Phnom Wan
6. อุทยานโบราณสถานสุวรรณภูมิ Miss Bun Lusa Monument
7. วัดธรรมจักรเสมาราม Wat Thammachak Semaram
8. วัดบ้านไร่ Wat Ban Rai
9. เขื่อนลำตะคอง Lam Takhong Khueam
10. วัดเขาหินงาม Wat Khao Chan Ngam
11. แหล่งหินสี Si Khio Quarry
12. โบราณสถานเมืองเซิน Muang Sema Historical Site
13. เขื่อนคอนกั๊ก Namtok Kong Kao
14. อุทยานไม้ดอกไม้ประดับ Petrife di Wook Park
15. สวนสัตว์นครราชสีมา Nakhon Ratchasima Zoo
16. วัดน้ำพระธาตุ Wat Na Phrahot
17. ปราสาทหินอิฐ Prasat Phakho
18. หาดชมตะวัน Hat Chom Tawan
19. เขื่อนกักน้ำใหญ่ Namtok Hual Yai
20. เขื่อนแม่ก๊ก Khao Phaeang Ma
21. สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อม Sakaerat Environment Research Station
22. เขื่อนลำพระเพลิง Khvean Lam Phra Phoeng
23. ศูนย์ฝึกวิทยุทหาร Military Doy Academy
24. ฟาร์มโรสชีย์ Chok Chai Farm
25. ไร่สุพรรณ Suwan Farm
26. วัดเทพศิรินทร์บูรณาราม Wat Thep Phitsak Purwarom
27. อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ Khao Yai National Park



อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย  
ปราสาทหินพิมาย

บ้านปราสาท

ปราสาทหินพนมวัน



แผนภาพประกอบ 5 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา





ปัจจุบันจังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดหนึ่งใน 76 จังหวัดของประเทศไทย มีชื่อเรียกกันโดยทั่วไปว่า “โคราช” เป็นจังหวัดที่มีลักษณะเด่นหลายด้าน ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจและการเมือง ทางด้านประวัติศาสตร์ เมืองนครราชสีมาเป็นเมืองเก่าและเมืองสำคัญทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สามารถใช้เป็นหลักฐานในการศึกษาค้นคว้ามากมาย วิถีกรรมและอนุสรณ์สถานของท่านท้าวสุรนารีเป็นจุดเด่นที่ทำให้ผู้คนจากภูมิภาคอื่นสนใจและเดินทางมาเคารพสักการะอยู่เป็นประจำ และทางด้านภูมิศาสตร์ จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดใหญ่ที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นศูนย์กลางการเดินทางติดต่อกับภูมิภาคอื่นทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และทางอากาศ มีการกล่าวถึงที่ตั้งของจังหวัดว่าเป็น “ประตูอีสาน” นครราชสีมา มีความหลากหลายด้านทรัพยากรธรรมชาติทั้งในเรื่องภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ ตลอดจนมีความหลากหลายด้านภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สะสมสืบทอดมานานหลายชั่วอายุคน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 49–76) ได้กล่าวถึง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมว่า จังหวัดนครราชสีมาเป็นเมืองหน้าด่านสู่ภาคอีสาน เป็นเมืองใหญ่และมีความสำคัญยิ่งในสมัยโบราณมีฐานะเป็นเมือง “เจ้าพระยามหานคร” มีอำนาจปกครองหัวเมืองใหญ่น้อยในอีสานหลายแห่ง มีโบราณสถานสมัยขอมอันใหญ่โต และเป็นเมืองแห่งวีรกรรมอันกล้าหาญของวีรสตรีไทย คือ คุณหญิงโม หรือท้าวสุรนารี

#### ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางระหว่าง 150 – 300 เมตร มีเทือกเขาใหญ่และเทือกเขาพนมดงรักทางด้านทิศใต้ และทิศตะวันตก ส่วนบริเวณตอนล่างค่อนข้างไปทางเหนือ และตะวันออกเป็นที่ราบลุ่ม แม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านจังหวัด คือแม่น้ำมูล ลำตะคอง ลำเชียงไกร ลำมาศ

#### ลักษณะภูมิอากาศ

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม ฝนตกชุกในเดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นลมร้อนที่พัดมาจากมหาสมุทรอินเดีย มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 1,321.0 มิลลิเมตร

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม ระยะนี้ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นลมหนาวและแห้ง พัดมาจากประเทศจีน เดือนธันวาคมเป็นเดือนที่อุณหภูมิต่ำสุด คือประมาณ 16 – 17 องศาเซลเซียส

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม โดยปกติจะมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายน คือประมาณ 39.7 องศาเซลเซียส



อุณหภูมิ จังหวัดนครราชสีมามีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 33 องศาเซลเซียส  
อุณหภูมิ เฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายนประมาณ 39.7 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดในเดือนธันวาคม  
ประมาณ 16.7 องศาเซลเซียส

#### ด้านเศรษฐกิจ

จังหวัดนครราชสีมามีทรัพยากรที่เอื้อต่อการผลิต ทั้งด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และ  
บริการ อาชีพและรายได้หลักของประชากรส่วนใหญ่มาจากการเกษตรเช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ การ  
ขยายตัวของการลงทุนด้านอุตสาหกรรมในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาทำให้มีนิคมอุตสาหกรรม มีการลงทุน  
ที่หลากหลาย ทั้งของนักลงทุนในประเทศและต่างประเทศ ผลิตภัณฑ์ทั้งเพื่อขายในประเทศและ  
ต่างประเทศ มีการขยายตัวของแรงงานด้านอุตสาหกรรมมากขึ้นจากความหลากหลาย ด้านและ  
ได้เปรียบด้านที่ตั้ง การลงทุนด้านบริการจึงขยายตัวมากขึ้น ทั้งบริการด้านการศึกษา การท่องเที่ยว  
และนันทนาการ

#### การปกครองจังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมา มีรูปแบบการปกครองและการบริหารราชการ 3 ส่วน คือ

1. การบริหารราชการส่วนกลาง มีส่วนราชการสังกัดส่วนกลาง ตั้งหน่วยงานปฏิบัติ  
หน้าที่ในจังหวัดประมาณ 249 หน่วย

2. การบริหารราชการส่วนภูมิภาค แบ่งออกเป็นส่วนราชการจังหวัดประมาณ 42  
หน่วย และในระดับอำเภอ แบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 32 อำเภอ 287 ตำบล 3,528 หมู่บ้าน  
ประกอบด้วย อำเภอเมืองนครราชสีมา ขามทะเลสอ ขามสะแกแสง คง ครบุรี จักราช ชุมพวง  
โชคชัย คำนูนทต โนนไทย โนนสูง บ้านเหลื่อม บัวใหญ่ ปักธงชัย ประทาย ปากช่อง พิมาย  
สีคิ้ว สูงเนิน เสงสัยหนองบุญนาค ห้วยแถลง โนนแดง แก้งสนามนาง วังน้ำเขียว  
เฉลิมพระเกียรติ อำเภอเทพารักษ์ อำเภอเมืองยาง อำเภอพระทองคำ อำเภอลำทะเมนชัย  
อำเภอบัวลาย และอำเภอสีดา

3. การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เป็นรูปแบบการบริหารราชการ ซึ่งส่วนกลางมอบ  
อำนาจให้ท้องถิ่นดำเนินการเอง โดยมีคณะหรือบุคคลที่ราษฎรในท้องถิ่นเลือกตั้งเข้ามาตามวิถีทาง  
ประชาธิปไตย เพื่อเป็นผู้บริหาร ทั้งนี้จะมีงบประมาณเป็นของตนเองและมีอิสระในการบริหารงาน  
แบ่งออกได้ดังนี้

3.1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด  
นครราชสีมา

3.2 เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลนครนครราชสีมา

3.3 เทศบาลตำบล 45 แห่ง

3.4 องค์การบริหารส่วนตำบล 287 แห่ง



สถานที่ท่องเที่ยวทางโบราณสถานจังหวัดนครราชสีมา (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นครราชสีมา. 2537 : 37-54)

เขตอำเภอเมือง อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี อนุสรณ์สถานนางสาวบุญเหลือ ศาลเจ้าหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อช้างเผือก วัดศาลาลอย วัดศาลาทอง วัดป่าสาละวัน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มหาวิทยาลัย ประสาทหินวัดพนมวัน ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏนครราชสีมา สวนสัตว์ นครราชสีมา

เขตอำเภอโชคชัย ด้านเกวียน ประสาทพะโค หรือปรารักษ์พะโค

เขตอำเภอลำทะเมนชัย ปรารักษ์คู่อู่อำเภอลำทะเมนชัย

เขตอำเภอประทาย ปราสาทนางรำ

เขตอำเภอปักธงชัย ศูนย์วัฒนธรรมผ้าไหมปักธงชัย วัดหน้าพระธาตุ เจ็อนลำพระเพลิง น้ำตกปักธงชัย

เขตอำเภอลำทะเมนชัย เจ็อนลำตะคอง วัดเขาจันทร์งาม แหล่งหินตัด

เขตอำเภอสูงเนิน ปราสาทโนนนกสูง ปราสาทเมืองแขก ปราสาทหินเมืองเก่า พระนอนพระนอน วัดพระนอนธรรมจักรเสมาราม

เขตอำเภอปากช่อง วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

เขตอำเภอพิมาย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย ไทรงาม อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

เขตอำเภอโนนสูง แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท

อำเภอเมืองนครราชสีมา

ธิดา สาระยา (2538 : 17-67) อำเภอเมืองนครราชสีมา เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ตอนกลางของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอโนนไทยและอำเภอโนนสูง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอโชคชัยและอำเภอปักธงชัย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอสูงเนินและอำเภอขามทะเลสอ

การปกครองส่วนภูมิภาค อำเภอเมืองนครราชสีมา แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 25 ตำบล ได้แก่ 1) ตำบลในเมือง 2) ตำบลโพธิ์กลาง 3) ตำบลหนองจะบก 4) ตำบลโคกสูง 5) ตำบลมะเริง 6) ตำบลหนองระเวียง 7) ตำบลปรุใหญ่ 8) ตำบลหมื่นไวย 9) ตำบลพลกรัง 10) ตำบลหนองไผ่ล้อม 11) ตำบลหัวทะเล 12) ตำบลบ้านเกาะ 13) ตำบลบ้านใหม่ 14) ตำบลพุดซา 15) ตำบลบ้านโพธิ์ 16) ตำบลจอหอ 17) ตำบลโคกกรวด 18) ตำบลไชยมงคล 19) ตำบลหนองบัวศาลา 20) ตำบลสุรนารี 21) ตำบลสีมูม 22) ตำบลตลาด 23) ตำบลพะเนา 24) ตำบลหนองกระทุ่ม 25) ตำบลหนองไข่น้ำ



การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่อยู่ที่อำเภอเมืองนครราชสีมา ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 27 แห่ง ได้แก่ เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลตำบล 7 แห่ง ดังนี้ 1) เทศบาลเมือง 2) เทศบาลตำบลโคกกรวด 3) เทศบาลตำบลจอหอ 4) เทศบาลตำบลโพธิ์กลาง 5) เทศบาลตำบลหนองไผ่ล้อม 6) เทศบาลตำบลห้วยทะเล 7) เทศบาลตำบลหนองไข่น้ำ 8) เทศบาลตำบลโคกสูง และองค์การบริหารส่วนตำบล 19 แห่ง ดังนี้ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจะบก 2) องค์การบริหารส่วนตำบลมะเริง 3) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองระเวียง 4) องค์การบริหารส่วนตำบลปรุใหญ่ 5) องค์การบริหารส่วนตำบลหมื่นไวย 6) องค์การบริหารส่วนตำบลพลกรัง 7) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเกาะ 8) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านใหม่ 9) องค์การบริหารส่วนตำบลพุดซา 10) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ 11) องค์การบริหารส่วนตำบลจอหอ 12) องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกรวด 13) องค์การบริหารส่วนตำบลไชยมงคล 14) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวศาลา 15) องค์การบริหารส่วนตำบลสุรนารี 16) องค์การบริหารส่วนตำบลสีมูม 17) องค์การบริหารส่วนตำบลตลาด 18) องค์การบริหารส่วนตำบลพะเนา 19) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกระทุ่ม

#### ปราสาทพนมวัน

ปราสาทพนมวัน หรือปราสาทหินพนมวัน (<http://www.teawmuangthai.com>) เป็นปราสาทสมัยขอมอีกแห่งหนึ่ง ที่มีลักษณะคล้ายกับปราสาทหินพิมาย แต่มีขนาดเล็กกว่า สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นก่อนปีพุทธศักราช 1625 ซึ่งก่อนที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 6 จะมีอำนาจรุ่งเรือง สถานที่ตั้งปราสาทพนมวันหรือปราสาทหินพนมวัน ตั้งอยู่เขตตำบลบ้านโพธิ์ บนถนนสายนครราชสีมา – ขอนแก่น โดยห่างจากตัวเมืองโคราชออกมาเพียง 15 กิโลเมตรเท่านั้น ในเส้นทางที่จะไปอำเภอพิมาย ปราสาทแห่งนี้เป็นศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธอันเก่าแก่ของขอมอีกแห่งหนึ่งที่น่าสนใจ

ตำนานพื้นบ้านเล่ากันว่า ได้มีฝ่ายชายกับฝ่ายหญิงแข่งกันสร้างปราสาท โดยมีทีมฝ่ายชายสร้างปราสาทพนมวันส่วนทีมฝ่ายหญิงสร้างปราสาทหินพิมาย กติกามีอยู่ว่า ถ้าทีมใดสร้างปราสาทเสร็จก่อนให้ชักโคมลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า แต่ฝ่ายทีมหญิงได้ออกอุบายชักโคมลอยขึ้นก่อนที่จะสร้างปราสาทเสร็จ พอทีมฝ่ายชายเห็นโคมลอยถูกชักขึ้นสู่ท้องฟ้าก็คิดว่าทีมตนได้พ่ายแพ้ทีมฝ่ายหญิง จึงได้ละทิ้งการก่อสร้างปราสาท ปราสาทพนมวันจึงมีสภาพที่สร้างไม่เสร็จจนถึงทุกวันนี้ ประตูลิขิตใต้ของปราสาทยังได้พบจารึกเรื่องการทำบุญของพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 สันนิษฐานว่าเดิมก่อสร้างด้วยอิฐในราวพุทธศตวรรษที่ 15 ต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ 18-19 จึงได้ สร้างอาคารหินซ้อนทับลงไป จากจารึกที่ค้นพบ เรียกปราสาทแห่งนี้ว่า “เทवासรม” เป็นศาสนสถาน ในศาสนาฮินดู ต่อมาจึงได้เปลี่ยนแปลงให้เป็นพุทธศาสนา ปัจจุบันแม้จะหักพังไปมาก แต่ยังคงเห็นซากโบราณสถานหลงเหลือเป็นเค้าโครงค่อนข้างชัดเจน เช่น ปรางค์ตุรมุขของคัประธานหลักซึ่งหันหน้าไปทางทิศ



ตะวันออกโดยมีมณฑลอยู่เบื้องหน้าและมีฉนวน (ทางเดิน) เชื่อมต่อระหว่างอาคารทั้งสองทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของปราสาทก่อด้วยหินทรายสีแดงเรียกว่า “ปราสาทน้อย” ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปหินขนาดใหญ่ บริเวณโดยรอบปราสาทมีระเบียงคดสร้างหินทรายและศิลาแลงล้อมเป็นกำแพงอยู่ มีโคปุระ (ประตูทางเข้าเทวสถาน) ก่อสร้างเป็นรูปหอสูงทั้งสี่ทิศ บริเวณรอบนอกปราสาททางด้านทิศตะวันออกห่างจากโบราณสถานเกือบ 300 เมตร มีร่องรอยของคูน้ำและเนินดินเรียกว่า “เนินอรพิม” นอกจากนี้ยังพบศิลาแลงจัดเรียงเป็นแนวคล้ายซากฐานอาคารบนเนินแห่งนี้ด้วย

การวิเคราะห์โครงกระดูกมนุษย์และประเพณีการฝังศพที่ปราสาทพนมวัน อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องราวของชุมชนโบราณก่อนการสร้างปราสาทพนมวัน ในช่วงเวลา 2 สมัย คือ สมัยที่ 1 ประมาณก่อน 370 ปีก่อนคริสตกาล ถึง 1,400 ปีก่อนคริสตกาล จากการกำหนดอายุแบบสัมบูรณ์ด้วยวิธี Accelerator Mass Spectrometry การศึกษาโครงกระดูกมนุษย์ในครั้งนี้แบ่งออกเป็นสองแนวทาง คือศึกษาด้านมานุษยวิทยากายภาพ โดยการสังเกตและอธิบายลักษณะทางกายภาพด้วยตาเปล่า ร่วมกับแนวทางการศึกษาด้านมานุษยวิทยาวัดนธรรม เพื่อศึกษาเรื่องประเพณีการฝังศพภายในแหล่ง รวมทั้งการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งโบราณคดีในบริเวณใกล้เคียงจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีซึ่งอยู่บริเวณระหว่างปราสาทประธานและปราสาทน้อยในปี พ.ศ. 2540 และบริเวณโคปุระตะวันออกในปี พ.ศ. 2535 พบว่า กลุ่มโครงกระดูกที่ศึกษา 7 โครง เป็นผู้ใหญ่มิทั้งเพศชายและเพศหญิงอายุเมื่อตายอยู่ในระหว่าง 30 - 40 ปี และมีความสูงเฉลี่ยประมาณ 162 - 171 เซนติเมตร จากโครงกระดูกทั้งหมดสามารถศึกษากะโหลกศีรษะได้เพียง 2 กะโหลก ปรากฏลักษณะมองไกลอดซ์ และมีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากคนไทยปัจจุบัน อีกทั้งผลการวิเคราะห์พยาธิสภาพที่ปรากฏในกลุ่มโครงกระดูก พบว่ามีโรคฟันผุ โรคปริทันต์หรือโรคเชื้อหุ้มฟันอักเสบ และพบการเสื่อของกระดูก นอกจากนี้ได้ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการฝังศพในบริเวณ 3 บริเวณ คือบริเวณระหว่างปราสาทประธานและปราสาทน้อย ปี พ.ศ. 2540 บริเวณโคปุระตะวันออก ปี พ.ศ. 2535 และการขุดค้นภายในโคปุระตะวันตกปี พ.ศ. 2536 ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบพิธีกรรมและความเชื่อในเรื่องความตายของชุมชนในแหล่งโบราณคดีปราสาทพนมวันทั้งสมัยที่ 1 และสมัยที่ 2 มีความคล้ายคลึงกัน ภาพรวมของรูปแบบพิธีกรรมทั้งสองสมัยมีการจัดวางศพ 3 ลักษณะ คือ นอนหงายเหยียดยาว ฝังศพครั้งที่ 2 และบรรจุศพเด็กในภาชนะดินเผา มีการมัดและห่อศพก่อนการฝัง ตลอดจนมีการอุทิศสิ่งของเครื่องใช้และเครื่องประดับให้ผู้ตาย นอกจากนั้นยังมีการหุบภาชนะดินเผาบรรจุศพหรือวางร่วมกับศพ แต่ไม่สามารถกำหนดทิศทางการหันศีรษะแน่นอนได้

ดังนั้น เมื่อสรุปผลการวิเคราะห์โครงกระดูกประกอบกับผลการศึกษาประเพณีการฝังศพพบว่าทั้งสองสมัยมีการอาศัยต่อเนื่องกันมา ผลจากการศึกษาลักษณะทางกายภาพของโครงกระดูกมีความคล้ายกันซึ่งสัมพันธ์กับผลการศึกษาประเพณีการฝังศพที่มีรูปแบบพิธีกรรมและความเชื่อในเรื่อง



ความตายที่คล้ายคลึงกัน ทั้งภายในแหล่งโบราณคดีเดียวกันและแหล่งโบราณคดีบริเวณใกล้เคียง  
อนึ่งผลการวิเคราะห์โครมโครมมนุษย์และประเพณีการฝังศพที่ปราสาทพนมวัน สามารถใช้เป็น  
ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างมากในการศึกษาแหล่งโบราณคดีอื่น ๆ ที่มีการอยู่อาศัยในลักษณะเดียวกัน  
กับแหล่งโบราณคดีปราสาทพนมวัน



ภาพประกอบ 6 ภูมิทัศน์รอบโบราณสถานปราสาทพนมวัน



ภาพประกอบ 7 โบราณสถานปราสาทพนมวัน



### อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

อำเภอพิมาย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอโนนแดงและอำเภอประทาย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอชุมพวง

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอห้วยแถลงและอำเภอจักราช

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอโนนสูงและอำเภอลำทะเมนชัย

### การปกครองส่วนภูมิภาค

ธิดา สาระยา (2538 : 17–68) อำเภอพิมายแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 12 ตำบล 208 หมู่บ้าน ดังนี้ 1) ตำบลในเมือง 2) ตำบลสัมฤทธิ์ 3) ตำบลโบสถ์ 4) ตำบลกระเบื้องใหญ่ 5) ตำบลท่าหลวง 6) ตำบลรังกาใหญ่ 7) ตำบลชีวาน 8) ตำบลนิคมสร้างตนเอง 9) ตำบลกระชอน 10) ตำบลดงใหญ่ 11) ตำบลธารละหลอด 12) ตำบลหนองระเวียง

การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ตั้งอำเภอพิมายประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 13 แห่ง ได้แก่ 1) เทศบาลตำบลพิมาย 2) องค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง 3) องค์การบริหารส่วนตำบลสัมฤทธิ์ 4) องค์การบริหารส่วนตำบลโบสถ์ 5) องค์การบริหารส่วนตำบลกระเบื้องใหญ่ 6) องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหลวง 7) องค์การบริหารส่วนตำบลรังกาใหญ่ 8) องค์การบริหารส่วนตำบลชีวาน 9) องค์การบริหารส่วนตำบลนิคมสร้างตนเอง 10) องค์การบริหารส่วนตำบลกระชอน 11) องค์การบริหารส่วนตำบลธารละหลอด 12) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองระเวียง

### อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2550 : 36–41) อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ตั้งอยู่ในตัวอำเภอพิมาย ห่างจากจังหวัดนครราชสีมาไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ระยะทาง 60 กิโลเมตร ประกอบด้วยโบราณสถานสมัยขอมที่ใหญ่โตและงดงามอลังการ นั่นคือปราสาทหินพิมาย แหล่งโบราณคดีที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ บนพื้นที่ 115 ไร่ วางแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 565 เมตร ยาว 1,030 เมตร ชื่อพิมายมาจากคำว่า วิมาย หรือวิมายปุระ ที่ปรากฏในจารึกภาษาเขมรบนแผ่นดินตรงกรอบประตูระเบียงคดด้านหน้าของปราสาท และยังปรากฏชื่อในจารึกอันอื่นหลายแห่ง ลักษณะพิเศษของปราสาทหินพิมาย คือสร้างปราสาทหันหน้าไปทางทิศใต้ต่างจากปราสาทหินอื่นที่สร้างปราสาทหันหน้าไปทางทิศตะวันออก สันนิษฐานว่าเพื่อให้หันรับกับเส้นทางที่ตัดมาจากเมืองยโสธรปุระ เมืองหลวงของอาณาจักรเขมรซึ่งเข้าสู่เมืองพิมายทางด้านทิศใต้





ภาพประกอบ 8 โบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

จากหลักฐานศิลาจารึกและศิลปะการก่อสร้าง เริ่มสร้างขึ้นในราวปลายศตวรรษที่ 16 สมัยพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 รูปแบบศิลปกรรมแบบปาปวนซึ่งเป็นศิลปะรุ่งเรืองในสมัยนั้น โดยมีศิลปะแบบนครวัด และมาเติมต่ออีกครั้งในพุทธศตวรรษที่ 18 สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เมืองพิมายเป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอาณาจักรเขมร สร้างเป็นศาสนสถานในพุทธศาสนาเถรวาท เนื่องจากพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 และพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงนับถือพุทธศาสนาเถรวาท

ปราสาทหินพิมายมีสิ่งก่อสร้างที่น่าสนใจคือ 1) สะพานนาคราช ตั้งอยู่ส่วนใต้ของซุ้มประตู ราวสะพานเป็นลำตัวพญานาคชูคอแผ่พังพาน เจ็ดเศียร ลำตัวติดกัน 2) ซุ้มประตูและกำแพงชั้นนอกของปราสาท เรียกว่า โคปุระ 3) ซุ้มประตูและกำแพงชั้นใน ซึ่งล้อมรอบปราสาทประธาน 4) ปราสาทประธาน ตั้งอยู่กลางลานภายในระเบียงคด เป็นศูนย์กลางของศาสนสถานสร้างด้วยทรายสีขาว 5) ปราสาทพรหมทัต ตั้งอยู่ด้านหน้า ปราสาทประธานเอียงไปทางซ้ายสร้างด้วยศิลาแลง 6) ปราสาทหินแดง ตั้งอยู่ทางขวา สร้างด้วยหินทรายสีแดง นอกจากนี้โบราณสถานนอกกำแพงปราสาทหินพิมาย คือ ประตูเมือง กำแพงเมือง เมรุพรหมทัตและไทรงาม อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย วิมาเยนาถุการ “นิรมิตกรรมเหนือลำน้ำมูล” เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่ออารยธรรมเจริญรุ่งเรืองของชุมชนลุ่มน้ำมูล แถบอีสานใต้ผสมจินตภาพอันสวยงามและยิ่งใหญ่อลังการ ในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี







ภาพประกอบ 9 ชุดการแสดงวิมาชะนาฏการ “นิรมิตกรรมเหนือลำน้ำมูล”

อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

อำเภอโนนสูง

คำขวัญประจำอำเภอ แหล่งข้าวพันธุ์ แหล่งโบราณคดีอารยธรรมสามพันปี  
เหรียญเบญจภาคีเครื่องลือ ชื่อสกุลศรีลงกลาง

ที่ตั้งว่าการอำเภอ ถนนศรีธานี

หมายเลขโทรศัพท์ 044 – 379258

หมายเลขโทรสาร 044 – 379258 ต่อ 17

ประวัติความเป็นมา

เดิมชื่ออำเภอกกลาง ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอโนนวัดและอำเภอโนนสูง  
ตามลำดับ เป็นอำเภอที่เป็นเส้นทางสัญจรสำคัญอำเภอหนึ่ง มีทั้งถนนมิตรภาพ ทางรถไฟ แม่น้ำมูล  
และแม่น้ำลำเชียงไกรไหลผ่าน และมีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอเมืองนครราชสีมา ประชากรส่วนใหญ่  
เกือบทั้งหมดเป็นชาวไทยโคราช จะมีชาวไทยอีสานบ้างเล็กน้อย และมีชาวไทยเชื้อสายจีนบ้างใน



ตัวอำเภอ ชาวอำเภอโนนสูงส่วนใหญ่ จะมีนามสกุลลงท้ายด้วยคำว่า “กลาง” ซึ่งเป็นชื่อเดิมของอำเภอ เช่นเดียวกับอำเภออื่นๆ ในจังหวัดนครราชสีมา ที่นิยมลงท้ายนามสกุลด้วยชื่ออำเภอ สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญคือ แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ในตำบลธารปราสาท หากเดินออกจากอำเภอเมืองนครราชสีมาตามถนนมิตรภาพ จะอยู่ก่อนถึงแยกทางเข้าอำเภอพิมาย

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอกง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอพิมาย

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองนครราชสีมา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอจักราช

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอลำทะเมนชัยและอำเภอโนนไทย

สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ในตำบลธารปราสาท หากเดินทางออกจากอำเภอเมืองนครราชสีมา ทางถนนมิตรภาพจะอยู่ก่อนถึงแยกทางเข้าอำเภอพิมาย

ที่มาของชื่อ อำเภอโนนสูงตั้งอยู่บริเวณที่เป็นที่ราบสูงจะเรียกชื่อตามสภาพภูมิศาสตร์การก่อตั้ง ตั้งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2540 ใช้ชื่อว่า “อำเภอกกลาง” เพราะตั้งอยู่ตอนกลางระหว่างอำเภอเมืองนครราชสีมาและอำเภอบัวใหญ่ ซึ่งอยู่ชายแดนของจังหวัดประกอบด้วยตำบลต่าง ๆ 11 ตำบล ต่อมาประมาณพุทธศักราช 2456 – 2459 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอโนนวัด” เพราะบริเวณที่ตั้งอำเภอเคยเป็นวัดร้างมาก่อน อีกประมาณ 30 ปี ต่อมากระทรวงมหาดไทยจึงได้เปลี่ยนชื่อเรียกตามสภาพภูมิประเทศว่า “อำเภอโนนสูง” โดยมีการปรับปรุงของอำเภอ ตำบลหมู่บ้านใหม่ คือโอนตำบลทองหลางไปขึ้นกับอำเภอเฉลิมพระเกียรติและอำเภอเมือง ยุบรวมตำบลเสลาและตำบลโนนวัดเป็นตำบลเดียวกัน คือตำบลพลสงคราม

สภาพปัจจุบัน ประกอบด้วยตำบล 16 ตำบล หมู่บ้าน 195 หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล 15 แห่ง เทศบาล 3 แห่ง และสุขาภิบาล 2 แห่ง มีพื้นที่ 714 ตารางกิโลเมตร

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป ในฤดูหนาวมีอุณหภูมิประมาณ 10 – 20 องศาเซลเซียส และในฤดูร้อนจะมีอุณหภูมิ 30 – 35 องศาเซลเซียส

ด้านเศรษฐกิจ อาชีพหลัก ได้แก่ เกษตรกรรม อาชีพเสริม อาชีพรับจ้างทั่วไป มีธนาคาร 3 แห่ง ได้แก่ ธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงศรีอยุธยา และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

ทรัพยากรน้ำ ตามแหล่งธรรมชาติที่สำคัญ คือ แม่น้ำมูล แม่น้ำลำเชียงไกร ลำธารปราสาท บึงกล่อ และบึงถนนหัก

ด้านการศึกษา มีโรงเรียนมัธยม เพื่อรองรับนักเรียนที่จบจากระดับประถมจำนวน 5 โรงเรียน คือ โรงเรียนโนนสูงศรีธานี โรงเรียนโตนดวิทยาคม โรงเรียนมะค่าวิทยา โรงเรียนศรีสุขวิทยาและโรงเรียนธารปราสาทเพชรวิทยา



ด้านประชากร จำนวนประชากรชาย รวม 62,908 คน จำนวนประชากรหญิง  
รวม 65,472 คน จำนวนประชากรทั้งสิ้น รวม 128,380 คน ความหนาแน่นของประชากร 181  
คน / ตารางกิโลเมตร

ด้านการคมนาคม ทางบก โดยทางรถยนต์ ทางรถไฟ ทางน้ำ มีท่าเรือขนส่งโดยสาร  
ด้านการเกษตรและการอุตสาหกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว โรงงาน  
อุตสาหกรรมที่สำคัญได้แก่ ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงชัยอลูมิเนียม ที่ตั้ง ถนนมิตรภาพ ตำบลโตนด อำเภอ  
โนนสูง บริษัท อาร์.พี.เค. สติลไฟท์ ที่ตั้ง ถนนมิตรภาพ ตำบลโตนด อำเภอโนนสูง

#### ตำบลธารปราสาท

ตำบลธารปราสาท ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของ อำเภอโนนสูง ประกอบไปด้วย  
19 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านลำโรง บ้านตลาดแค บ้านวังม่วง บ้านตะขบ บ้านใหม่เกษม บ้านห้วยคาใต้  
บ้านปราสาทใต้ บ้านปราสาทเหนือ บ้านห้วยคาเหนือ บ้านหนองแห่น บ้านสระแตก บ้านสามแยก  
ตลาดแค บ้านใหม่เกษมเหนือ บ้านหัวทำนบ บ้านตลาดแคตะวันออก บ้านจิวตะแบก บ้านปราสาท  
บ้านคอนยาง และบ้านหนองแห่นพัฒนา

สภาพทั่วไปของตำบล เป็นชุมชนเกษตรกรรม ในฤดูฝนน้ำจะท่วมที่นา ดินส่วนมากเป็น  
ดินเหนียวปนทราย มีบางพื้นที่ดินเป็นดินเค็มจึงมีการทำนาเกลือ

อาณาเขตตำบล : ทิศเหนือ ติด ตำบลจางัน อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา

ทิศใต้ ติด ตำบลสัมฤทธิ์ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันออก ติด ตำบลกระเบื้องใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันตก ติด ตำบลหลุมข้าว อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

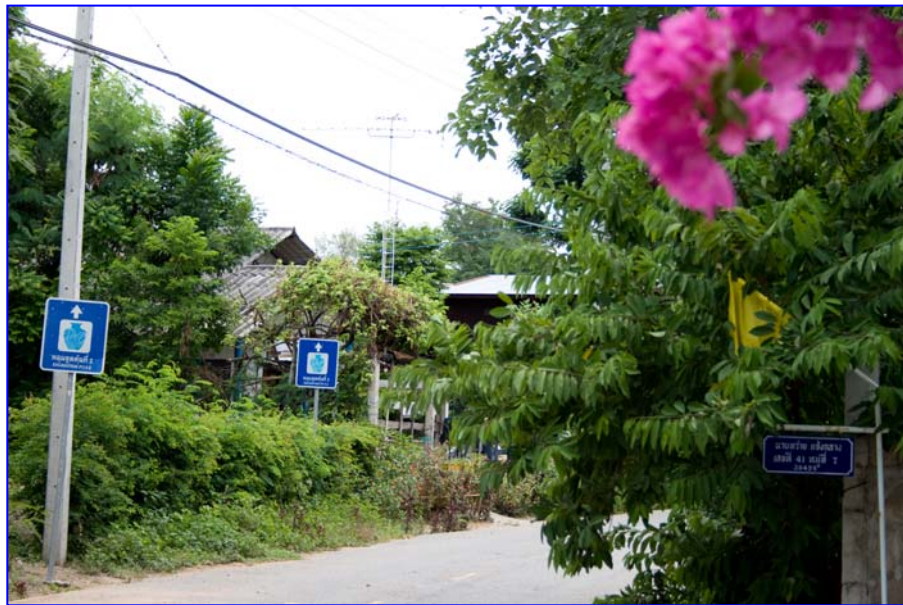
อาชีพของตำบล อาชีพหลักทำนา อาชีพเสริม ทอเสื่อและรับจ้างทั่วไป

สถานที่สำคัญของตำบล แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท





ภาพประกอบ 10 แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท



ภาพประกอบ 11 ภูมิทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท



## บ้านปราสาท

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542 : 1-2) บ้านปราสาท ตั้งอยู่ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา สามารถเดินทางไปตามถนนมิตรภาพสายกรุงเทพฯ - นครราชสีมา - ขอนแก่น จนถึงหลักกิโลเมตรที่ 44 ก็จะมีทางแยกซ้ายมือเป็นถนนลาดยางตัดผ่านทุ่งนาเขียวจี และหมู่พันธุ์ไม้ตลอดระยะ 2 ข้างทาง ด้วยระยะทาง 1,800 เมตร ก็จะเข้าสู่บ้านปราสาทได้ หมู่ที่ 7 ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา อันเป็นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดี คิดเป็นระยะทางจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 304 กิโลเมตร

บ้านปราสาท หรือปราสาทใต้ เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง พื้นที่โดยรอบเป็นทุ่งนา สวนผัก และต้นตาล ซึ่งทางทิศเหนือมีลำธารปราสาท ซึ่งแยกมาจาก ลำสะเทอด อันเป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำไหลผ่าน ถือเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญชุมชนบ้านปราสาท เพราะมีน้ำตลอดทั้งปี นอกจากนี้ยังมีสระน้ำที่ขุดขึ้นเพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำในหมู่บ้านอีก ได้แก่ สระหน้าวัดบ้านปราสาทเป็นสระที่ชาวบ้านซึ่งอยู่ห่างไกลจากลำธารปราสาท ช่วยกันขุดขึ้นเพื่อพระสงฆ์ภายในวัดและสระหนองสะแก ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน เป็นสระน้ำของโครงการสร้างงานในชนบท (กสข.) ขุดเมื่อปี พ.ศ. 2530

ตำนานบ้านปราสาท ที่มาของชื่อบ้านปราสาทนั้น เป็นที่เชื่อกันว่ามีปราสาทหินตั้งอยู่ในลำธารปราสาทเมื่อถึงช่วงฤดูแล้งระดับน้ำลดลง สามารถเดินท่องน้ำ ชมลำธารปราสาทใต้ซึ่งบริเวณท้องน้ำเป็นพื้นแข็งเหมือนปูลาดด้วยหินชากปราสาท โดยมีตำนานเกี่ยวกับปราสาทหินในลำน้ำแห่งนี้ว่า ในอดีตกาลมีการก่อสร้างปราสาทหินแข่งกัน 3 แห่ง คือ ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทหินพนมวัน ในเขตอำเภอเมืองนครราชสีมาและที่บ้านปราสาทแห่งอำเภอโนนสูงนี้ โดยตกลงกันว่าที่ใดสร้างเสร็จก่อนให้ปล่อยโคมเป็นสัญญาณ พิมายังสร้างไม่เสร็จแต่ปล่อยโคมก่อน ดังนั้นฝ่ายบ้านปราสาทจึงยกปราสาททิ้งหลังทิ้งน้ำ ทำให้เกิดเป็นที่มาของชื่อ ลำธารปราสาท และตำบลธารปราสาทในปัจจุบัน

## แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท

แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท หมู่ที่ 17 ได้แยกมาจากบ้านปราสาทใต้ หมู่ที่ 7 ในปี พ.ศ. 2544 เพื่อให้ชุมชนมีการพัฒนาต่อการประสานงานมากขึ้น บ้านปราสาทเป็นแหล่งโบราณคดีที่ขุดแต่งใหม่ เป็นแหล่งที่ 2 ต่อจากบ้านเชียง ที่มีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้ง จากการขุดแต่งหลุมพบโครงกระดูกมนุษย์ที่มีสภาพสมบูรณ์และไม่สมบูรณ์

จากหลักฐานที่ได้พบจากการขุดค้น ไม่ว่าจะเป็นโครงกระดูกมนุษย์ทั้งผู้ใหญ่และเด็ก จำนวน 60 โครงกระดูก ที่ถูกฝังเรียงรายทับซ้อนกันเป็นระดับเรื่อยลงไปในความลึกตั้งแต่ 1 เมตร จนถึง 5 เมตรเศษ รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องประดับที่ฝังรวมกับศพ หรือที่พบในชั้นดินกระจัด



กระจายในหลุมขุดค้น เช่น ภาชนะดินเผารูปต่าง ๆ มีทั้งเคลือบด้วยน้ำดินสีแดง ภาชนะดินเผาขัดมัน สีดำ ภาชนะลายเขียนสี กำไลสำริด แหวนและตุ้มหูสำริด กำไลเปลือกหอย กำไลหินอ่อน ลูกปัด แก้ว ภาชนะดินเผาขัดมันสีดำ และดินเผาที่ใช้ในการปั้นด้วย เครื่องมือเหล็กและอื่น ๆ รวมทั้ง ร่องรอยการทำกิจกรรมต่าง ๆ บนชั้นดินที่อยู่อาศัย เช่น รอยดินถูกไฟเผา รอยถ่าน หลุมขุดค้นที่ ตกแต่งจะเปิดให้ชม มีทั้งหมด 3 แห่ง

หลุมขุดค้นที่ 1 มีโครงกระดูกฝังอยู่ในชั้นดินแต่ละสมัย แต่ละยุคมีลักษณะการฝังที่ ต่างกันไป ยุค 3,000 ปี อยู่ในชั้นดินระดับล่างสุดลึก 5.5 เมตร โครงกระดูกจะหันหัวไปทางทิศ ตะวันออกเฉียงใต้ ยุค 2,500 ปี หันหัวไปทางทิศตะวันออก ยุค 2,000 ปี หันหัวไปทางทิศใต้ แต่คติ ในการฝังจะคล้ายกันคือจะนำเครื่องประดับ เช่น กำไล เปลือกหอย ลูกปัด แหวนสำริด กำไลสำริด เครื่องประดับศีรษะทำด้วยสำริดและภาชนะของผู้ตายฝังรวมไปด้วยกับผู้ตาย ในช่วงสามระยะแรกนี้ เป็นภาชนะดินเผาเคลือบน้ำดินสีแดง แบบลายเชือกทาบ ลักษณะหลักของภาชนะเป็นแบบคอแคบ ปากบาน แต่บางใบมีทรงสูงเหมือนคนโท บางชิ้นมีลักษณะเป็นทรงกลมสั้น ต่อมาในยุค 1,500 ปี นั้นลักษณะภาชนะจะเปลี่ยนเป็นแบบพินายดำ คือ มีสีดำ ผิวขัดมัน เนื้อหยาบบาง

หลุมขุดค้นที่ 2 ในดินชั้นบนพบร่องรอยของศาสนาสถานในพุทธศตวรรษที่ 13 - 16 เรียกกันว่า “คูธารปราสาท” และพบเศียรพระพุทธรูปในสมัยเดียวกัน ศิลปะทวารวดีแบบท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบรูปปั้นดินเผาผู้หญิงครึ่งตัวเอามือกุมท้องลักษณะคล้ายตั้งครรภ์ และชิ้นส่วนลายปูน ปั้นประดับปราสาท

หลุมขุดค้นที่ 3 พบโครงกระดูกในชั้นดินที่ 5.5 เมตร เป็นผู้หญิงทั้งหมด เป็นที่น่า สงเกตว่ากระดูกทุกโครงในหลุมนี้ไม่มีศีรษะและภาชนะนั้นถูกทุบให้แตกก่อนที่จะนำลงไปฝังด้วยกัน นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าเป็นโครงกระดูกของผู้หญิงที่ถูกประหารชีวิตและนำศีรษะไปแก้ประจาน และได้พบส่วนกะโหลกอยู่รวมกันในอีกที่หนึ่ง ซึ่งห่างจากจุดเดิมเพียง 500 เมตร ชาวบ้านปราสาท จะร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลในวันที่ 2 เมษายนของทุกปี

นอกจากจะเป็นแหล่งโบราณคดีที่น่าสนใจแล้ว ทางทิศเหนือของหมู่บ้านมีลำน้ำซึ่งเกิด จากต้นน้ำเขาใหญ่ไหลผ่านชื่อว่า “ธารปราสาท” ซึ่งถือเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ 1 ใน 9 ของแหล่งน้ำ สำคัญที่ใช้ประกอบพิธีสำคัญของประเทศ โดยครั้งแรกเมื่องานพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ในปี พ.ศ. 2493 ประกอบพิธีวันกาญจนาภิเษกและพิธีฉลอง 72 พรรษา 6 รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ในปี พ.ศ. 2539 และปี พ.ศ. 2542 ตามลำดับ อีกด้วย

เพื่อให้แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาทมีความพร้อมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จึงเริ่มดำเนินการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์และสิ่งอำนวยความสะดวก



ความสะดวก โดยสนับสนุนงบประมาณจากโครงการอีสานเขียว จำนวน 9 บ้าน ให้กรมศิลปากร ดำเนินการขุดค้น และขุดแต่งหลุมโบราณคดี ก่อสร้างโครงสร้างปกคลุมหลุมโบราณคดี 3 หลุม ทำถนนเข้าหมู่บ้าน และตลอดเส้นทางที่ผ่านตามหลุมทั้งสาม ระยะทางประมาณ 3,400 เมตร สร้างอาคารศูนย์บริการข่าวสารนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังได้จัดโครงการส่งเสริมอาชีพหัตถกรรม โดยได้รับการสนับสนุนวิทยากรจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม มาฝึกอาชีพในด้านการพัฒนารูปแบบ ของผลิตภัณฑ์หัตถกรรม โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเสื่อกก เช่น การทำแฟ้ม กระเป๋า หมวก เป็นต้น

พิธีบายศรีต้อนรับนักท่องเที่ยว จากการที่ได้เข้าไปพัฒนาพื้นที่ ทั้งในด้านกายภาพ และจัดโครงการเสริมต่าง ๆ ทำให้เกิดผลดีต่อชุมชนชาวบ้านปราสาทอย่างต่อเนื่อง ททท. จึงได้จัดให้มีกิจกรรมชุมชนเพิ่มเติมในลักษณะโฮมสเตย์ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 ภายใต้การดำเนินงานของ คณะกรรมการ หมู่บ้าน ชุมที่พักทางวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ให้ชุมชนปราสาท เป็นตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่พักทาง วัฒนธรรม
2. ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาและเรียนรู้ถึงชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดึงดูดใจของชุมชนบ้านปราสาท ที่ได้สืบทอดยาวนานกว่าหลายร้อยปี
3. ให้ชุมชนได้มีอาชีพเสริมและมีรายได้จากการจัดทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ของท้องถิ่นตนเอง ภายใต้จิตสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้อย่างยั่งยืน ตลอดไป

บ้านปราสาท มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,269 คน จำนวน 239 หลังคาเรือน ปัจจุบันมีที่พักที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ 36 หลังคาเรือน ๆ ละ 3 คน โดยมีค่าใช้จ่ายดังนี้

1. นักท่องเที่ยวชาวไทย คนละ 300 บาท / คืน (อาหาร 2 มื้อ)
  2. นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ คนละ 400 บาท / คืน (อาหาร 2 มื้อ)
- (หากนักท่องเที่ยวขอให้อัดอาหารเพิ่มคิดคนละ 50 บาท / มื้อ)

นอกจากนั้น ยังได้จัดให้มีการเยี่ยมชมกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ เช่น 1) กลุ่มสตรีสหกรณ์ 2) กลุ่มทำขนมและอาหาร 3) กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน 4) กลุ่มทอผ้า 5) กลุ่มมโหรี 6) กลุ่มออมทรัพย์ 7) กลุ่มโฮมสเตย์ และ 8) กลุ่มยุวอาสาสมัครกุเทศก์ รวมทั้งมีการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับนักท่องเที่ยว และการนำชมแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาทโดยวิทยากรท้องถิ่นอีกด้วย

กิจกรรมโฮมสเตย์ แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ โดยร่วมกิจกรรมลักษณะส่วนตัวและเป็นคณะในโครงการต่าง ๆ จำนวนมากตลอดมา ซึ่งส่งผลให้ได้รับรางวัลชนะเลิศจากต่างประเทศ 2 รางวัล คือ Pata Gold Awards 1994 ในประเภท Pata Heritage & Culture จาก Pacific Asia Travel Association



(PATA.) และรางวัลชนะเลิศ The Aseabta Awards for Excellence Tourism 1996 ในประเภท The Best Asean Cultural Preservation Effort.

## ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

### 1. ทฤษฎีหลัก (Grand Theory)

#### 1.1 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural – Functional Theory)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536 : 25–26) กล่าวว่า พาร์สันส์ (Parsons)

นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน มีบทบาทสำคัญมากเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural – Functional Theory) ผลงานที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีดังกล่าวปรากฏในหนังสือ Essays in Sociological Theory (1949) กับ The Social System (1951) พาร์สันส์ได้ให้ข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่า การที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคมและสังคมมีการจัดระเบียบขึ้นนั้น เนื่องจากสมาชิกในสังคมมีความสมัครใจที่จะเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมนั้น กล่าวคือบุคคลในสังคมมีจิตความสมัครใจ (Voluntarism) พาร์สันส์ได้เสนอแนวความคิดว่า การกระทำ (Action) มีความสำคัญอย่างมากในการอธิบายและศึกษาระบบสังคม การกระทำคือ การกระทำระหว่างกัน (Interaction) ระหว่างผู้กระทำ (Actor) สถานการณ์ (Situation) จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ (Goals) วิธีการ (Means) และแนวคิดของผู้กระทำ (Actor's Orientation) เมื่อขยายความให้กระจ่าง ผู้กระทำ หมายถึง บุคคลที่มีประสบการณ์ต่าง ๆ และรู้จักควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายต่าง ๆ ที่ตั้งไว้ สถานการณ์ หมายถึง เงื่อนไขต่าง ๆ ผู้กระทำรู้จักและมีอิทธิพลต่อการเลือกจุดมุ่งหมาย และจะดำเนินการต่าง ๆ ไปสู่จุดหมายนั้น ๆ และแนวคิดของผู้กระทำ หมายถึง ค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดอื่น ๆ ที่ผู้กระทำได้รับอิทธิพล ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้กระทำดำเนินการต่าง ๆ ไปสู่จุดหมายภายใต้สถานการณ์นั้น

ในสังคมนั้นมีกระบวนการที่สำคัญที่ทำให้ระบบสังคมเกิดขึ้นอย่างมีระเบียบ พาร์สันส์เรียกกระบวนการนั้นว่า “สถานะการเปลี่ยนแปลงเป็นสถาบัน (Institutionalization)” ซึ่งมีความหมายว่า การที่บุคคลมีบทบาทต่าง ๆ เนื่องจากบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นค่านิยมและความเชื่อของวัฒนธรรม วัฒนธรรมเหล่านั้นได้แทรกซึมอยู่ภายในระบบบุคลิกภาพของบุคคลได้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและเป็นระยะเวลาาน ตลอดจนมีบทลงโทษและการให้รางวัล ซึ่งช่วยสนับสนุนสถานะการเปลี่ยนแปลงเป็นสถาบันขึ้น พาร์สันส์ได้กล่าวในหลักการของการมีสถานะการเปลี่ยนแปลงเป็นสถาบันไว้ ดังนี้

1. ผู้กระทำทั้งหลายกระทำระหว่างกันภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ
2. วิธีการที่ผู้กระทำปฏิบัติกันนั้นได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างทางสังคม





3. บรรทัดฐานเกิดขึ้นจากการปรับตัวของผู้กระทำต่อคนอื่น จนสร้างเป็นบรรทัดฐานขึ้นมา

4. ในขณะที่เดียวกับที่บรรทัดฐานที่สร้างขึ้นมาจากการกระทำระหว่างกันแล้ว บรรทัดฐานเหล่านี้ถูกจำกัด

5. ในทางกลับกันบรรทัดฐานเป็นตัวกำหนดการกระทำระหว่างกัน พาร์สันส์ได้เน้นกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดเป็นระบบสังคมขึ้นเพราะมีระบบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ระบบการติดต่อ (Communication) มีภาษาเป็นสื่อสำคัญในการเกิดการกระทำระหว่างกันขึ้น

2. ระบบการรักษาขอบเขตทางสังคม (Boundary Maintenance) ต้องมีการควบคุมการรักษาความสมดุลในสังคม เพื่อให้สมาชิกในระบบสังคมมีส่วนร่วมในบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ

3. ระบบบุคลิกภาพ วัฒนธรรม และสังคมเป็นระบบที่เกื้อกูลสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

4. ระบบการควบคุมทางสังคมก็มีความจำเป็น เพื่อมิให้สมาชิกฝ่าฝืนบรรทัดฐานในสังคม

5. ระบบการอบรมขัดเกลา มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะถ่ายทอดเจตนารมณ์ของสมาชิกในสังคมไปยังสมาชิกรุ่นต่อ ๆ ไป

6. ระบบมีสถานะเปลี่ยนเป็นสถาบัน กระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับ ค่านิยม ความเชื่อ และซึมซาบในบุคลิกภาพ ทำให้มีการบูรณาการรวมหน่วยระหว่างบุคลิกภาพและวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ และเป็นระยะเวลานาน ด้วยการมีระบบการลงโทษและการให้รางวัลทำให้เกิดเป็นสถานะเปลี่ยนเป็นสถาบันขึ้น

จะเห็นได้ว่าพาร์สันส์กล่าวในระดับกว้างว่า ระบบสังคมประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ ครอบคลุมเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญต่อสมาชิกในสังคมที่จะถ่ายทอดบุคลิกภาพ อบรมสั่งสอน บทบาท จนมีสถานะเปลี่ยนเป็นสถาบันขึ้น โดยทั่วไปเราจะเห็นว่าพาร์สันส์ได้สังเกตเห็นการกระทำของบุคคลในสังคมจะต้องมีลักษณะการสมัครใจ ต้องการที่จะกระทำเพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งผู้กระทำนั้นจะต้องมีความเชื่อค่านิยมที่เป็นแนวทางไปสู่เป้าหมายนั้น นอกจากนี้สถานการณ์ต่าง ๆ ก็จะเป็นเครื่องชี้ว่าผู้กระทำจะมีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง บทบาทและสถานภาพของบุคคลต่าง ๆ ได้กระทำต่อกันจนเป็นระบบสังคม ซึ่งระบบสังคมมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. ระบบสังคมประกอบขึ้นมาจากความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น บทบาท องค์กร สถาบัน ฯลฯ ซึ่งได้ทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอและระยะเวลานานพอสมควร



2. ระบบสังคมนี้มีแนวโน้มที่จะรักษาขอบเขตสังคม เพื่อป้องกันมิให้เกิดการแทรกแซงหรือการทำลายจากระบบอื่น
3. หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายในส่วนต่าง ๆ ของระบบ ก็เพื่อความอยู่รอดหรือทำหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น
4. ระบบแต่ละระบบในสังคมทำหน้าที่เพื่อรักษาคุณภาพของสังคม
5. หากระบบไม่สามารถดำรงไว้ซึ่งคุณภาพแห่งสังคม ก็อาจสลายตัวกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบอื่นหรือเปลี่ยนเป็นระบบใหม่

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ เป็นกรอบแนวคิดทางสังคมวิทยาที่มีข้อสมมุติฐานที่ว่าสังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนระบบหนึ่ง ที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ หลายส่วนทำงานร่วมกันจนเกิดความมีเสถียรภาพ ทฤษฎีนี้ถือว่า สังคมเหมือนกับสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง (Biological Organism) ซึ่งเป็นตัวแบบ (Model) ใช้อุปมา (Analogy) เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์สังคม (Social analysis) หรือวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) โดยมีฐานคติ (Assumptions) เกี่ยวกับสังคม คือ เป็นระบบ ๆ หนึ่งที่ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกันมีระบบขอบเขตแน่นอน พร้อมทั้งมีกระบวนการรักษาบูรณาการ (Integration) และอาณาเขตนั้นไว้เสมอ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544 : 113) กล่าวว่า ไม่ต้องมีความสนใจเรื่องการเปลี่ยนแปลง เพราะเชื่อว่าถ้าส่วนประกอบหนึ่งส่วนประกอบใดของสังคมเปลี่ยนไป ส่วนประกอบอื่นจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปด้วย ลักษณะธรรมชาติของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ได้มีข้อสมมุติที่สำคัญกล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ดังนี้

1. ทุกสังคมประกอบขึ้นด้วยการบูรณาการรวมหน่วย (integration) ของหน่วยต่าง ๆ หรือส่วนประกอบหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ทางสังคม
2. ทุกองค์ประกอบของสังคมแต่ละส่วนจะทำหน้าที่หรือทำประโยชน์ซึ่งกันและกันเพื่อความสมบูรณ์และความอยู่รอดทางสังคม
3. ทุกสังคมมีแนวโน้มที่จะรักษาสมดุลภาพ
4. ทุกสังคมจะมีความมั่นคง เนื่องจากสมาชิกภายในสังคมมีความสอดคล้องและความเข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องของสถานภาพ ค่านิยม ฯลฯ

## 1.2 ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology)

นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ (2540 : 124-125) เขียนไว้ว่า Julian Steward นิยามคำว่า “นิเวศวิทยา” ว่า นิเวศวิทยาคือการปรับตัวเข้าหากันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ การปรับตัวของมนุษย์นั้นต่างจากสัตว์ตรงที่มันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม นิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือ การศึกษาถึงการปรับตัวหรือความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การศึกษาวัฒนธรรมของสัตว์คือการคิดวิเคราะห์ระบบนิเวศวิทยาของสังคมเพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะของ



วัฒนธรรมแต่ละแห่ง ถึงแม้ว่าสัจจะคิดว่าหลักนิเวศวิทยาเป็นองค์ประกอบสำคัญของสถาบันทางสังคม แต่ก็รู้ว่าไม่มีใครสามารถอธิบายองค์ประกอบทางวัฒนธรรมได้หมดทุกด้านแนวคิดทางด้านการปรับตัวทางนิเวศวิทยา นอกจากนี้สัจจะยังได้เน้นถึงความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมแต่ละแห่งอีกด้วย จากการศึกษาของสัจจะพบว่า สิ่งแวดล้อมมีผลต่อความแตกต่างในการปรับตัวของวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่ต่างกันในเรื่องสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมของสัจจะเป็นแบบวิวัฒนาการหลายสาย (Multilinear) มากกว่าวิวัฒนาการสายเดียว (Unilinear) เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปท่ามกลางปัจจัยหรือตัวแปรภายนอกมากมายซึ่งได้แก่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั่นเอง

ยศ สันตสมบัติ (2548 : 34) เขียนอธิบายว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Culture Ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม จูเลียนสัจจะ นักมานุษยวิทยาอเมริกัน ได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่าเป็น การศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (Adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคม วัฒนธรรม

สรุปได้ว่า การศึกษาตามทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นการศึกษาหาข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลกระทบจากการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อมแต่ละสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุดในแนวคิดนี้คือ กลุ่มของลักษณะหรือแบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพและการจัดการทางเศรษฐกิจ มีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญา ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างเนื่องกับการดำรงชีวิตและสืบทอดกันมา ยาวนานจนเกิดเป็นระบบวัฒนธรรม แสดงถึงวิถีคิด การดำเนินชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะแต่ละท้องถิ่น องค์ความรู้นี้มีได้ผ่านการทดลอง ปรับปรุง และพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบ โดยปฏิสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

## 2. ทฤษฎีเสริม

### 2.1 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion Theory)

ยศ สันตสมบัติ (2548 : 35) เขียนไว้ว่า ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 มีนักมานุษยวิทยา 2 กลุ่มที่เน้นอิทธิพลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) ต่อการเปลี่ยนแปลง นักมานุษยวิทยากลุ่มแรกเป็นชาวอังกฤษ นำโดย G.Elliott Smith, William J. Perry, และ W.H.R. Rivers นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้เสนอว่า อารยธรรมชั้นสูงมีจุดกำเนิดในประเทศอียิปต์



ได้นำเอาความรู้ด้านเกษตรกรรม การทำภาชนะ การหลอมเหล็ก การทอผ้าและการก่อสร้างไปใช้ทำให้ศิลปวิทยาแขนงต่าง ๆ แพร่กระจายไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลก

นักมานุษยวิทยาอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งสนใจในแนวคิดเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันและออสเตรีย เช่น Fritz Graeb และ Wilhelm Schmidt นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้เสนอว่า จุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมนั้นมีได้มีเพียงจุดเดียวหากแต่มีหลายจุด แต่ละจุดก็แพร่กระจายวัฒนธรรมของตนออกไปรอบ ๆ เป็นวงกลม เรียกว่า Culture Circle หรือ Kulturkreis ดูเหมือนว่าทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของนักมานุษยวิทยาทั้งสองกลุ่มดังกล่าวข้างต้นจะวางอยู่บนข้อสมมติฐานว่า มนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมต่าง ๆ มักไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์ ไม่รู้จักคิดค้นสิ่งใหม่ แต่มักคอยลอกเลียนจากผู้อื่นอยู่เสมอ แนวความคิดของนักมานุษยวิทยาทั้งสองกลุ่มนี้ได้รับการโจมตีจากนักมานุษยวิทยาอเมริกันในเวลาต่อมาและเสื่อมความนิยมลง

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน (2547 : 148 – 152) กล่าวว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การที่รัฐบาลได้กระจายความเจริญต่าง ๆ เข้าไปสู่ชุมชนหมู่บ้าน โดยการใช้ระบบการศึกษาเพื่อให้ชาวบ้านได้รับการศึกษากันทั่วถึง พ่อค้าได้มีการค้าขายเข้าไปซื้อผลผลิตการเกษตรในชุมชน หมู่บ้าน ชนบทได้เข้ามาในเมืองเพื่อเข้ามาค้าขาย ซื้อสินค้า หรือขายผลผลิตการเกษตรหรือการท่องเที่ยว ทำให้อิทธิพลความเป็นอยู่แบบเมืองได้เข้าไปสู่ชนบทมากขึ้นสิ่งเหล่านั้นเราอาจกล่าวได้ว่าเป็นการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ซึ่งแน่นอนว่าจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในอัตราที่เร็วมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกชุมชนอย่างมาก นอกจากนี้ย่อมจะทำให้ชาวบ้านได้มีการพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิมเพราะสิ่งที่ได้รับจากเมือง อันได้แก่ ความสะดวกสบาย ฟ้าใหม่ไม่ต้องทอด้วยตนเองแต่สามารถที่จะซื้อที่ตลาดได้ นอกจากนี้ยังเป็นการนำไปสู่ความทันสมัยอีกด้วย กล่าวคือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้เปลี่ยนแปลงไป หมู่บ้านอัมพวัน และหมู่บ้านกำแพงกุ่มว่าชาวบ้านทั้งสองชุมชน ได้รับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมอยู่อย่างมาก ชาวบ้านเข้าไปเที่ยวหรือติดต่อธุรกิจในเมืองอยู่มาก ย่อมจะได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมในเมืองอยู่บ้าง การแต่งกายของคนหนุ่มสาวในปัจจุบันจะไม่เหมือนกับเมื่อ 13 ปีที่แล้ว ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันหนุ่มสาวรู้จักใส่กางเกงยีนส์ เครื่องสำอาง และอื่น ๆ

จากลักษณะดังกล่าวสามารถสรุปผลของการเปลี่ยนแปลง ดังตัวอย่าง



การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม → การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม  
 อัตราของการเปลี่ยนแปลง  
 การพัฒนาคุณภาพชีวิต  
 การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย

การแพร่กระจายเกิดขึ้นมาได้ก็โดย เมื่อมีการติดต่อกันระหว่างคนต่างชุมชนหรือ โดยเฉพาะคนที่ต่างวัฒนธรรมกัน การติดต่อระหว่างบุคคลสองพวกนี้จึงเป็นทางแพร่ความรู้และสิ่งแปลกใหม่ที่เรียกว่า “นวัตกรรม” หรือความเจริญได้ทางหนึ่ง การฝึกอบรม ชุมชนใดมีประชากรที่ได้รับการฝึกอบรมสูงมากเท่าไรก็จะทำให้ชุมชนนั้น ๆ เกิดการพัฒนาขึ้น

## 2.2 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)

สตูเนตร โปธิสาร (2007 : 23) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน เป็นทฤษฎีแห่งการปรับตัว คือเมื่อการแสดงออกนั้นได้รับการชมเชย หรือตำหนิน้อยที่สุด การแสดงออกเช่นนั้นก็จะถูกขยายผลต่อไปและถูกยอมรับมากขึ้น ทฤษฎีนี้สามารถนำไปอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้คือเมื่อสังคมยอมรับ ชมเชย การกระทำเช่นนั้นก็จะถูกขยายผลต่อไปได้ โดยหลักการว่า

1. การกระทำนั้นผ่านมาได้รับคำชมเชย ปัจจุบันก็ได้รับคำชมเชย อนาคตก็ต้องกระทำต่อไป
2. การได้รับคำยกย่องชมเชยมากขึ้นก็ยิ่งตอบสนองในการกระทำที่มากขึ้น
3. มีแรงกดดันเท่าไรก็มีแรงดันเท่านั้น คือการกระทำที่มีประโยชน์ต่อสังคมมากเท่าใด สังคมก็ตอบสนองมากเท่านั้น เช่น การเรียนประวัติศาสตร์ลาวที่ผู้เรียนทำไปมีประโยชน์ต่อสังคมลาว สังคมลาวก็รับรู้ผู้เรียนมากเท่านั้น
4. ยิ่งสังคมรับรู้คุณค่าในอดีตและปัจจุบันมากเท่าใด การกระทำของผู้นั้นก็ยิ่งจะทวีคุณค่ามากยิ่งขึ้น
5. ถ้าบุคคลผู้มีความค่านั้นไม่ได้รับความเป็นธรรม เราก็จะแสดงปฏิกิริยาตอบแบบทันควันและหนักหน่วงเช่นกัน

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน จึงเป็นทฤษฎีทางสังคมที่สัมพันธ์กันแบบปฏิกิริยา โดยมีผลประโยชน์รองรับอยู่ ฉะนั้นทฤษฎีนี้จึงสามารถอธิบายและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมได้

ยุกต์ Yukt (1989 : 28) ได้อธิบายให้เข้าใจถึงการเพิ่มและสูญเสียอำนาจเหมือนกับกระบวนการแลกเปลี่ยนอิทธิพลระหว่างผู้นำกับผู้ตามที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในการอยู่ร่วมกัน ทฤษฎีนี้พิจารณาบนพื้นฐานของกระบวนการมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อใช้อธิบายพฤติกรรมของกลุ่มคนในสังคมอันซับซ้อน



สิ่งสำคัญของการมีความสัมพันธ์กันในสังคมก็เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรือความพอใจด้านต่าง ๆ กัน การนำประสบการณ์นั้น ๆ มาใช้ได้ในการดำเนินการแลกเปลี่ยนทางสังคมไม่ใช่แต่เพียงผลประโยชน์ด้านวัตถุ ยังรวมทางด้านจิตใจ เช่น การถูกยอมรับ ยกย่องและผลกระทบทางจิตใจอื่น ๆ ทุกคนเรียนรู้การแลกเปลี่ยนทางสังคมตั้งแต่เยาว์วัย และพัฒนาการแลกเปลี่ยนตามความคาดหวังของตนเองมากขึ้นและต้องการความยุติธรรมมากขึ้นด้วย มีทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมมากมาย แต่ที่น่าสนใจเรื่องอำนาจของผู้นำ ได้แก่ ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเกิดผู้นำในกลุ่มขนาดเล็ก (Emergent Leaders in Small Groups) ผู้นำแบบทางการในองค์กรต่าง ๆ (Formal Leaders in Organization) การเกิดผู้นำในกลุ่มขนาดเล็ก (Emergent Leaders in Small Groups) โดยทั่วไปเมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์ก็จะมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งถูกยอมรับให้เป็นผู้นำของกลุ่มขึ้นมาเมื่อผู้นำนั้นได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการทำงานต่าง ๆ ของกลุ่ม ตามความคาดหวังของสมาชิกได้ดีกว่าคนอื่น และมีความจงรักภักดีต่อกลุ่ม หรือทำงานเพื่อกลุ่มมากกว่าส่วนตัว

นอกจากจะได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อสมาชิกของกลุ่มในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจของกลุ่ม การยอมรับในฐานะและอิทธิพลของผู้นำจะขึ้นอยู่กับความสามารถดำเนินการ จัดหาสิ่งที่กลุ่มต้องการ เช่น วัสดุอุปกรณ์ ข่าวสาร ข้อมูลที่จำเป็นแก่กลุ่ม รวมทั้งการแก้ไขปัญหาสำคัญ ๆ ของกลุ่มได้ด้วยดี ยิ่งกว่านั้นหากผู้นำสามารถหาแนวทางใหม่ ๆ ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ ความศรัทธาและไว้วางใจในความเป็นผู้เชี่ยวชาญของผู้นำก็จะยิ่งมากขึ้น และยึดมั่นตลอดไป แต่ถ้าหากแนวทางใหม่ ๆ นั้นไม่ประสบความสำเร็จ และการไม่สำเร็จนั้น เนื่องมาจากการตัดสินใจที่ผิดพลาด หรือเนื่องจากการไม่มีความสามารถของผู้นำมากกว่าการล้มเหลวที่มาจากสิ่งแวดล้อมที่คาดการณ์ไม่ได้ ผู้นำก็จะถูกประเมินค่าภาวะผู้นำในด้านลบ และจะลบมากขึ้นถ้าการดำเนินการที่ก่อให้เกิดล้มเหลวนั้นเนื่องมาจากการผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าเพื่อส่วนรวม การสูญเสียฐานะและอำนาจของการเป็นผู้นำนั้นจะมากหรือน้อยนอกจากจะขึ้นอยู่กับความล้มเหลวของการดำเนินการแล้ว ยังขึ้นอยู่กับขนาดของความคาดหวังที่สมาชิกในกลุ่มเคยมีให้กับผู้นำด้วย คือ ถ้าสมาชิกให้การยกย่องผู้นำ ไว้วางใจในความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญสูงเมื่อผู้นำผิดพลาดก็จะสูญเสียฐานะและอำนาจมากกว่าผู้นำที่ผู้ตามคาดหวังไว้ไม่สูงนัก และผู้นำจะยิ่งสูญเสียฐานะและอำนาจมากขึ้น ถ้าการล้มเหลวนั้นก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อสมาชิกของกลุ่ม ผู้นำแบบทางการในองค์กรต่าง ๆ (Formal Leaders in Organization) ผู้นำอย่างเป็นทางการก็จะมีกระบวนการเพิ่มอิทธิพล หรือสะสมอิทธิพล เมื่อแสดงให้เห็นในความเชี่ยวชาญและจงรักภักดีต่อองค์กรของตน เหมือนกับผู้นำที่เกิดขึ้นในกลุ่มขนาดเล็กที่กล่าวมาแล้ว



อำนาจหน้าที่ (Authority) ซึ่งเป็นอำนาจจากตำแหน่ง (Position Power) และมี ภาระหน้าที่ในการบริหารโดยตรง จึงทำให้มีอิทธิพลโดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับ การยอมรับในความสามารถ ของผู้นำจากผู้ตามเท่าใดนัก นอกจากนั้นผู้นำที่ไม่มีความสามารถก็ยังสามารถจะเกาะยึดอยู่กับ ตำแหน่งได้จนหมดวาระหรือเกษียณด้วยซ้ำไป อย่างไรก็ตามผู้นำแบบทางการก็สามารถจะสูญเสีย การยอมรับฐานะและอำนาจจากความเชี่ยวชาญ (Expert power) ซึ่งได้มาอย่างถูกต้องตามกฎระเบียบ ได้ เนื่องจากการแสดงออกถึงการไม่มีความสามารถในการปฏิบัติงาน การไม่มีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ และยังไม่มีความสามารถแก้ไขปัญหาสำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นได้อีกด้วย ผู้นำแบบทางการจะมีอยู่ 2 ลักษณะคือ ผู้นำจากการแต่งตั้งและผู้นำจากการเลือกตั้ง ผู้นำที่มาจาก การเลือกตั้งจะสร้างความหวัง สูงให้แก่ผู้ตามและจะต้องมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้นกว่าผู้นำจากการแต่งตั้ง ผู้นำ จากการเลือกตั้งต้องการการสนับสนุนจากผู้ตามมากกว่าผู้นำที่มาจาก การแต่งตั้ง และมีแนวโน้มจะ ปกป้องผลประโยชน์ต่าง ๆ รวมทั้งหาทางเปลี่ยนแปลงให้เกิดผลดีแก่ผู้ตามมากกว่าผู้นำแบบแต่งตั้ง อย่างไรก็ตาม ผู้นำที่มาจาก การเลือกตั้งจะถูกต่อต้านได้ง่ายกว่าผู้นำที่มาจาก การแต่งตั้ง

ถ้าหากงานที่ปฏิบัติไม่ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายในการพิจารณา ภาระหน้าที่ที่ผู้นำที่จะก่อให้เกิดอำนาจหรือสูญเสียอำนาจนั้น ไม่ใช่พิจารณาเฉพาะความสามารถในการ แก้ปัญหาและการทำให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มเท่านั้น หากแต่ต้องพิจารณาถึง ภาระหน้าที่ของผู้นำต่อไปด้วย คือการจัดตั้งหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ การจัดสรรรางวัลตอบแทนที่ ยุติธรรม การสนับสนุนด้านจิตใจ การเป็นตัวแทนของกลุ่มในการรักษาผลประโยชน์ การสามารถ ปรับองค์การให้สอดคล้องในสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง สนองตอบต่อความต้องการและความคาดหวัง ของสมาชิก นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับชนิดของกลุ่มคนและสถานการณ์ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะทำให้ผู้นำ ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติภาระหน้าที่

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

รัฐทิทยา หิรัณยหาด (2544 : 15) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Tourism) คือการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมทั้งการเดินทางเพื่อชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือ ไม่ให้เกิดขึ้นเลยหากเป็นไปได้ ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรม พื้นบ้านดั้งเดิมไว้ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือตัดแปลง ศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย และเพื่อไม่ให้เกิดความยึดเยื้อก็ สามารถทำได้แต่ต้องไม่ให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด



บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 5) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม

สงศรี วงษ์เวช (2545 : 19) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวหาความรู้เพิ่มเติมโดยไม่ต้องเข้าเรียนในชั้นเรียน นักท่องเที่ยวจะได้ทั้งความรู้ทางด้านวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ และยังได้ความเพลิดเพลินสนุกสนาน ผ่อนคลายไปในตัว ที่สำคัญการท่องเที่ยวประเภทนี้จะช่วยทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจ ซาบซึ้งในสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นแล้วเกิดความคิดไปสู่การอนุรักษ์ บำรุงรักษา วัฒนธรรมประเพณี และสภาพแวดล้อมให้อยู่คู่กับแหล่งท่องเที่ยววัน ๆ

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ ประชาชนในท้องถิ่นต้องเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อแสดงความคิดเห็นและแจ้งระดับความต้องการพัฒนาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนในฐานะเป็นผู้ชำนาญการเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป

#### แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

พจนา สวนศรี (2547 : 6) กล่าวว่า คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางทางการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองบทบาทของโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ คือ การเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวให้คนที่จะเยี่ยมชมชุมชนได้เข้าใจเรื่องราวของชุมชนรูปแบบการท่องเที่ยว กติกาข้อปฏิบัติเมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจน จนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ซึ่งก็มีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน

เขาวภา เจริญรัตน์ (2549 : 17) มีแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทวัฒนธรรมไทยกับการท่องเที่ยว จากการแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ประเภทธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวล้วนจัดอยู่ในกลุ่มของวัฒนธรรมทั้งสิ้น โดยพิจารณาจากความหมายและลักษณะของวัฒนธรรม
2. ประเภทสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ประเภทนี้เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตนเป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัด
3. ประเภทศิลปะทางวัฒนธรรม ประเภทนี้เป็นต้นตอมาจากแนวความคิดเชื่อ วิถีประเพณี ซึ่งเป็นนามธรรม แต่ได้มีการพัฒนาจนมีองค์ประกอบมาเสริมขึ้นจนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปประกอบขึ้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้โดยตรง





สำหรับประเทศไทยวัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลประเพณี งานหัตถกรรม และสินค้าในท้องถิ่น ต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอรรถาธิบายไมตรีของคนไทย ทรัพยากรประเภท ศิลปวัฒนธรรมมากมายหลายประเภท แต่เมื่อรวมกันแล้วกลับมีความสอดคล้อง ผสมผสานและกลมกลืนเป็นวัฒนธรรมได้อย่างสมบูรณ์

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

### 1. ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดของการเดินทางท่องเที่ยวในโลกปัจจุบัน นักท่องเที่ยวจะคำนึงถึงความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ยังคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย จึงเลือกการเดินทางตามความสนใจของตนเองแต่ครั้งต้องคุณค่าของเงินและค่าของเวลาดังนั้นจึงเลือกรูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้งที่มีหลากหลายในท้องถิ่นต่าง ๆ

### 2. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่

ตามที่นักพัฒนาการท่องเที่ยวจากองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) และสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association : PATA) ได้ศึกษารูปแบบการบริการที่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น โดยใช้หลักการของแผนแม่บทของโลกหรือ Agenda 21 เป็นกรอบการจัดการ ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) แนวคิดต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนมุ่งเน้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมปรับเปลี่ยนแนวคิดการจัดการเข้ากับกระแสโลกที่เปลี่ยนไปจากสังคมบริโภคนิยมเข้าสู่สังคมที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ ดังนั้นขอบเขตของการพัฒนา จึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบของการท่องเที่ยวหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน (All Tourism Should be Sustainable Tourism : Dowling, 1995) โดยคำนึงถึงหลักการปฏิบัติ 4 ประการคือ

1. การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถรองรับของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (เอกลักษณ์และอัตลักษณ์)



3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้เป็นพันธมิตร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว

4. การประสานความต้องการและกำหนดแผนงานทางเศรษฐกิจ การดำรงอยู่ของสังคมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดสามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุดและใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุด

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนคือ หลักการจัดการเพื่อให้รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยื่อนอย่างสม่ำเสมอ แม้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นก็ตาม แต่ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาไว้อย่างคงมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ดั้งเดิม ไม่เสื่อมคลาย เป็นธุรกิจบริการที่มีผลกำไร แต่ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอก็ตาม ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นจะต้องไม่เกิดขึ้น หรือหากมีต้องเป็นผลกระทบน้อยที่สุด จึงสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้ยาวนานที่สุด

### 3. การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

สุรพิชัย พรหมสิทธิ์ (2547 : 6) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนหรือ Sustainable Tourism เป็นแนวความคิดที่ได้รับความสนใจจากผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวอย่างแพร่หลาย ในปัจจุบันการเดินทางท่องเที่ยวมีความหมายมากกว่าการได้เห็นภูมิประเทศ หรือสัมผัสภูมิอากาศที่แตกต่างออกไป ความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นระหว่างผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะการที่ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวสามารถจัดการการเดินทางท่องเที่ยวโดยปราศจากผลกระทบ (Impacts) ทางธรรมชาติวัฒนธรรม และสังคม ในการศึกษาวิจัยในปัจจุบันได้ให้ข้อสรุปว่า การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น เกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะด้านการวางแผน (Tourism Planning) และการจัดการรวมถึงพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Management and Human Resources Development) ทั้งนี้เนื่องจาก

1. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่รักษา (Protect) อนุรักษ์ (Preserve) และการสร้างความเข้าใจอันดี (Understanding) เกี่ยวกับท้องถิ่นท่องเที่ยวของผู้ที่อาศัย นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ



2. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จึงมีความหมายกว้างกว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และมีความสำคัญมากกว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยทั่วไป เนื่องจากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นมุ่งเน้นผลประโยชน์ (Ultimate Benefits) ซึ่งเกิดขึ้นกับผู้อยู่อาศัย นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ

3. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ และประเมินผลดีและผลเสีย (Cost and Benefit Analysis) การให้ผู้อาศัยในท้องถิ่นนั้น ๆ มีส่วนวิพากษ์แผนการท่องเที่ยว รวมถึงการศึกษาร่วมกันระหว่างผู้อาศัยในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว

#### 4. หลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

นักวิชาการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวได้กำหนดหลักการในการจัดการการท่องเที่ยวทุกรูปแบบที่ยั่งยืนตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลกไว้ดังนี้

##### 1. อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable)

หมายถึง ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากร ทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างดั้งเดิมอย่างเพียงพอหรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพใช้อย่างประหยัดต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติ ต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประกอบอยู่ด้วย การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึงการสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข รู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูนและเสริมสร้างไว้ให้มากที่สุดเพียงพอต่อการใช้ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม การปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรนั้น ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอย่างเหมาะสม และสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน ตัวอย่างการอนุรักษ์ป่าไฟ เราสามารถเข้าไปตัดต้นไม้ที่สามารถใช้งานได้หรือเก็บหน่ออ่อนไปกินเป็นอาหารได้กอละ 2 - 4 ต้น โดยทิ้งหน่ออ่อนไว้กอละ 3 - 4 หน่อและปล่อยให้มันเติบโตต่อไปเป็นต้นแก่ เพื่อเก็บไว้ใช้ต่อไปได้ หรือการจัดงานประเพณีสงกรานต์ ควรจัดงานในรูปแบบเดิมที่ปู่ย่าตาทวดเคยจัดกัน การเล่นน้ำควรเป็นไปอย่างสุภาพใช้ขันตักรดที่ตัวกัน (มิใช่ใช้ถังยกสาด อันเป็นกิริยาที่ไม่สุภาพ)

2. ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็น กับการลดการก่อของเสีย (Reducing Over - Consumption and Waste) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องร่วมกันวางแผนกับผู้เกี่ยวข้องจัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ หรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติ มีคุณภาพเหมือนกันหรือใช้ทดแทนกันได้ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก เช่น สิ่งก่อสร้างที่ใช้ไม้จากธรรมชาติ หากคิดให้ลดการใช้ไม้ลงโดยใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติคล้ายไม้สร้างเสริมประกอบก็เป็นการลดการใช้ไม้ หรือลดการตัดต้นไม้ลงได้ เป็นต้น หรือกรณีการสร้างอาคารเพื่อ



บริการนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการจะต้องวางแผนก่อสร้างอาคารให้ได้รับแสงสว่างธรรมชาติมากที่สุด อาจใช้วัสดุโปร่งแสงประกอบ เพื่อลดการใช้แสงสว่างจากไฟฟ้า โรงแรมบางแห่งออกแบบห้องคือฟิชอปให้มีพื้นที่ใช้สอย 2 บริเวณ คือพื้นที่เป็นระเบียบมีแสงสว่างและลมพัดผ่านได้ตลอดเวลา อีกส่วนหนึ่งในอาคารใช้เครื่องปรับอากาศ ซึ่งนับเป็นการจัดการที่ลดการใช้พลังงานไฟฟ้าได้ การใช้เชื้อเพลิงและไฟฟ้าอย่างประหยัดนั้น อาจหาพลังงานจากธรรมชาติทดแทนได้ เช่น การใช้กังหันลม การใช้เซลล์พลังงานแสงอาทิตย์ มีส่วนช่วยในการลดค่าใช้จ่าย หรือลดต้นทุนการผลิต ทำให้ธุรกิจมีผลกำไรมากขึ้น ส่วนการลดการก่อของเสีย อาทิ ขยะปฏิภูมิต้องหาวิธีการจัดการโดยการแยกประเภทขยะ ซึ่งขยะเหล่านี้สามารถนำเข้าสู่ระบบการหมุนเวียนการใช้ (Reuse) การใช้ซ้ำ (Renew) และการแปรรูปกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) ส่วนขยะเปียก อาจนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ และนำหมักปุ๋ยจุลินทรีย์ได้

### 3. รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคม และ

วัฒนธรรม (Maintain Diversity) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยวโดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลาย เพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มคุณค่า และมาตรฐานการบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในสถานที่นั้นนานขึ้น หรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นน้ำตก อาจเพิ่มกิจกรรมการดูนก การปีนหน้าผา เป็นต้น หรือหมู่บ้านวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดี อาจเพิ่มกิจกรรมการนั่งเกวียนเทียมวัวหรือควาย การทำเส้นทางจักรยานให้นักท่องเที่ยว ชมรอบหมู่บ้าน การเป็นอาสาสมัครนักโบราณคดีขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดี โดยมีนักโบราณคดีสอนหลักการเบื้องต้นให้ เป็นต้น

### 4. ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning)

รับผิดชอบ การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ แต่ต้องประสานแผนการพัฒนา กับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองท้องถิ่น (อบต. หรือ เทศบาล) แผนพัฒนาของสำนักงานโยธาและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มขึ้น)

### 5. ต้องนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economy)

ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่น นำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการในท้องถิ่น



ตัวอย่างเช่น การหาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมใหม่ๆ ในแต่ละตำบล อันเป็นนโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน ก็เพื่อการขยายฐานสร้างรายได้เสริมให้กับท้องถิ่น

6. การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving Local Communities) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวควรร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบองค์รวม (Participation Approach) โดยเข้าร่วมทำในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วมวิเคราะห์ หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวด้วยกัน ร่วมประเมินผลการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย

7. หมั่นประชุม และปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders and The Public) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องประสานกับพหุภาคี ได้แก่ ชุมชนหรือประชาชนในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ เพื่อร่วมประชุมปรึกษาหารือ ทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยวการประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการตลาด โดยจัดการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกัน เช่น การกำหนดราคาค่าบริการรถโดยสาร หรือรถรับจ้างในท้องถิ่นควรเป็นราคามาตรฐานเดียวกันหรือการใช้ที่สาธารณะประโยชน์ การใช้น้ำดิบเพื่อบริโภคจากแหล่งเดียวกัน การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

8. การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) การให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งพนักงานดูงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้พนักงานมีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว เช่น การฝึกอบรมพนักงานเสิร์ฟในร้านอาหารให้รู้วิธีการเสิร์ฟอาหารที่เป็นมาตรฐานสากล การฝึกแม่บ้านให้การต้อนรับแบบโฮมสเตย์ การอบรมนักท่องเที่ยวที่มีความหมายธรรมชาติ อบรมนักท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

9. การจัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม (Marketing Tourism Responsibly) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมกับผู้เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวข่าวสารการบริการการขาย ให้พร้อมมีเพียงพอต่อการเผยแพร่ ซึ่งอาจจัดทำในรูปแบบสื่อทัศนูปกรณ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกสารแผ่นพับ หนังสือคู่มือ วิดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น



10. ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย (Undertaking Research) ความจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มคุณค่า รวมถึงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง การสอบถามเห็นจากใบประเมินผล หรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการ นำมาปรับปรุงและแก้ไขการจัดการ การบริการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวได้

5. เกณฑ์กำหนดแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการจัดการที่ยั่งยืน (Criteria for Tourism Destination)

การจัดการแหล่งการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจที่คุ้มค่าตามแนวคิดกระแสเศรษฐกิจสมัยโลกไร้พรมแดนนั้น ผู้รับผิดชอบในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวจะต้องมีเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อกำหนดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท โดยนำหลักการและขั้นตอนของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมาใช้แล้ว แต่ละแห่งควรมีเกณฑ์ดังนี้

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นดั้งเดิม มีความสะอาด ร่มรื่น มีความพร้อมในการบริหารจัดการ มีศูนย์ศึกษาธรรมชาติหรือวัฒนธรรม ภายในศูนย์มีบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น มีศูนย์เตอร์บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ ห้องสุขาสะอาด มุมจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม มุมจำหน่ายของที่ระลึก รวมทั้งมีระบบบริการคนพิการด้วย การบริการจัดการในลักษณะการเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีความปลอดภัย สะดวกต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยวทุกระดับ (เยาวชน คนสูงอายุ และคนพิการ) ต่อการเดินทาง

2. มีการจัดทำเส้นทางศึกษาแหล่งท่องเที่ยว (ธรรมชาติและวัฒนธรรม) ทั้งเส้นทางไปและกลับทางเดิม เส้นทางเป็นแบบวงรอบหรือวงกลมอย่างน้อย 1 เส้นทาง การจัดทำเส้นทางศึกษาและท่องเที่ยวนั้น ต้องคำนึงถึงความสะดวกสำหรับคนพิการตามหลักสากล มีป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเป็นระยะ ๆ เพื่อให้เกิดความรู้แก่นักท่องเที่ยว มีแผนที่และคู่มือนำเที่ยว ประกอบป้ายสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งต่อวัน มีมัคคุเทศก์หรือวิทยากรหรือนักสื่อความหมาย ท้องถิ่นที่รอบรู้นำชม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ความรู้ ความเข้าใจ มีความทรงจำ ได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น มีการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น และพหุภาคี เช่น องค์กรภาค รัฐบาล องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) องค์กรบริหารท้องถิ่น (เทศบาล และอบต.) และ แบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและโปร่งใส มีนโยบายและแผนงานต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งแผนงานการรักษาสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระยะสั้น ระยะยาว เช่น แผนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการขยะ การจัดการน้ำเสีย การ



จัดการมลพิษต่าง ๆ ให้มีมาตรฐานสากล มีแผนพัฒนาบุคลากร และการบริการสู่ระดับมาตรฐานสากล หากแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักแรมจะต้องเป็นที่พักแรมที่รักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีแผนงานการประเมินผล การปฏิบัติงาน ผลการบริการ เพื่อพัฒนาการจัดการได้ตามมาตรฐานสากล

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึงการท่องเที่ยวทุกประเภทที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ กล่าวคือเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คงไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมเดิม โดยไม่เข้าไปเปลี่ยนแปลงให้แตกต่างไปจากเดิมและมุ่งเน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นโดยทั่วถึง มุ่งเน้นให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติงานอย่างเสมอภาค กระจายรายได้สู่ท้องถิ่นให้มากที่สุดโดยอย่างทั่วถึง

#### 6. แนวคิดการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นแนวความคิดที่จะดำรงอยู่ของชีวิต หรือระบบความคิด วัฒนธรรมของมนุษย์ ต้องมีความรับผิดชอบในการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อให้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้รับใช้อย่างยั่งยืน มนุษย์จึงมีขอบเขตในการจัดการกับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างมีความรับผิดชอบ โดยสรุปได้ว่า

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมการละเล่นต่าง ๆ
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยืดยาว
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชน ท้องถิ่นและคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) เป็นทางออกที่ดีทางหนึ่งของการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น แต่อุปสรรคที่สำคัญในการ



นำเอาแนวคิดมาลงมือปฏิบัติอยู่ที่ความสามารถในการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างกระแสพัฒนาและกระแสการอนุรักษ์ ซึ่งจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการคนในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ตลอดจนนักท่องเที่ยวในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและรอบคอบเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในปัจจุบันและอนาคต แนวคิดของการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ คือ

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อนแล้วจึงพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่
2. ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. ควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมต่อการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้น ๆ
4. ควรสนับสนุนให้มีการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นเพื่อการก่อสร้าง ตลอดจนการใช้ประโยชน์การผลิตต่าง ๆ ของคนในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดดุลการค้าต่างประเทศได้ทางหนึ่งและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย
5. การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบที่สามารถนารายได้เข้าสู่ท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน
6. ควรมุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้ผลตอบแทนสูงให้กับคนในท้องถิ่น

#### แนวคิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic Development)

นิยพวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ (2540 : 127-128) เขียนไว้ว่าทฤษฎีการพัฒนาทางเศรษฐกิจมีอยู่มากมายหลายแนวคิด เช่น แนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์และแนวคิดทางรัฐศาสตร์ เป็นต้น นักมานุษยวิทยาได้มองว่าการพัฒนาของวัฒนธรรมถูกกำหนดโดยระบบนิเวศวิทยามนุษย์ ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในเชิงสร้างสรรค์ การที่มนุษย์ออกแรงจัดสรรและพัฒนาธรรมชาติได้เท่าใด ระบบธรรมชาติก็จะมาตอบสนองการกินคืออยู่ดีของมนุษย์เท่านั้น

ทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจของ David C McClelland เน้นในเชิงจิตวิทยา เขาเชื่อว่า “คนที่ทำอะไรไม่ได้มุ่งที่เป้าหมายที่เป็นเงินทอง และศักดิ์ศรี แต่ทำให้เกิดความภูมิใจในความสำเร็จของชีวิต (Achievement) เท่านั้นจะเป็นคนที่ทำให้เกิดการ





พัฒนาขึ้นในสังคม McClelland ยังใช้ตัวแปรทางด้านความต้องการความสำเร็จส่วนตัว ความสามารถส่วนบุคคลและการบรรลุเป้าหมายของบุคคลเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จ โดยการวัดจากการพัฒนาในชีวิตแต่หนหลังของบุคคลที่ถูกรับทักไว้และจะศึกษาจากเอกสารทางด้านอัตชีวประวัติของบุคคลนั้นเพื่อการทดสอบของจิตวิทยาสำหรับช่วงชีวิตปัจจุบันของบุคคลผู้นั้น ผลของการศึกษาวิจัยพบว่า ประชากรที่เป็นชาวนามีความสำเร็จต่ำ โอกาสถูกปิดกั้นและพวกเขาถูกเอาเปรียบทางสังคม ซึ่งจะนำไปสู่ความล้มเหลวและด้อยพัฒนา หากสังคมทอดทิ้งพวกเขา

กล่าวได้ว่า การที่คนในชุมชนร่วมกันพัฒนา กลุ่มอาชีพและกลุ่มกิจกรรมในชุมชน สร้างความภาคภูมิใจ ความเป็นเอกลักษณ์ของตนหรือชุมชน ตามทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจ เชื่อว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ต้องการของคนทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ ก็ถือเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและของประเทศชาติด้วย

จากแนวคิดและหลักการข้างต้นสรุปได้ว่า การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องอาศัยกระบวนการวางแผน และมีการดำเนินงานเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งต้องอาศัยแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่นควบคู่กันไป คือจะอย่างไรในการพัฒนาเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ขณะเดียวกันท้องถิ่นก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมในปัจจุบันและยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องในอนาคต

ผู้วิจัยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาเป็นกรอบแนวคิด เพื่อการศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

## งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### 1. งานวิจัยในประเทศ

นักวิจัยหลายท่านได้ศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ดังนี้

ทรงคุณ จันทจร (2549 : 1-111) ได้วิจัยการศึกษาและการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่สามารถนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคอีสาน โดยเน้นจังหวัดมหาสารคามเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปะและวัฒนธรรมภาคอีสาน ทำได้โดยใช้ยุทธศาสตร์ MICE กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว ใช้การประชุมสัมมนา การแสดงสิ่งประดิษฐ์ การประชุมใหญ่ระดับนานาชาติ และการจัดแสดงนิทรรศการควรให้สถาบันอุดมศึกษาและส่วนราชการเป็นแกนนำ เพราะจังหวัดมหาสารคามมีสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐ



มากที่สุดใภาคอีสาน กิจกรรมจะต้องสามารถนำเสนอจุดขายที่เด่นของสถาบัน หรือองค์กรเน้นการวางแผนร่วมกันทำอย่างต่อเนื่องตลอดปี และควรวางแผนจัดการท่องเที่ยวให้กระจายไปทุกอำเภอ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์และมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยครั้งนี้คือ การเน้นการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มนักวิชาการ ข้าราชการ นักศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมายรอง ควรจัดการท่องเที่ยวช่วงสั้น 1-2 วัน เน้นให้กลุ่มนักวิชาการ ข้าราชการ นักธุรกิจ ควรมี Package การท่องเที่ยวให้เลือกอย่างหลากหลาย เน้นการใช้จ่ายอย่างครบวงจรของนักท่องเที่ยว เริ่มตั้งแต่การเดินทาง การพักรวมแบบท้องถิ่น โรงแรมที่พักสินค้า พื้นบ้าน การแสดงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ควรให้สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยราชการ ต่าง ๆ เป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดทุกเดือน และควรคำนึงถึงฤดูกาลที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวแต่ละประเภท นอกจากนี้ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

สมสมัย อ่อนคำ (2547 : 76) ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ ประเพณีแข่งเรือจะถูกจัดขึ้น ณ บ่อพันขันทุกปี ในเทศกาลออกพรรษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อบวงสรวงปู่ผ่านเจ้าพ่อบ่อพันขัน ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มาแต่โบราณ ให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากภัยทั้งปวง และเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงตลอดจนส่งเสริมความสามัคคีระหว่างชุมชน เป็นงานประจำระดับอำเภอที่ยิ่งใหญ่ และเมื่อปี พ.ศ. 2540 ทางกิ่งอำเภอหนองฮี และสภาองค์กรบริหารส่วนตำบลเด่นราษฎร์ ได้จัดทำแผนโครงการขอพระราชทานถ้วยรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาเป็นรางวัลเทศกาลบวงสรวงปู่ผ่านเจ้าพ่อบ่อพันขัน

ธัญญา นวลละออง (2547 : 23-29) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี ได้กล่าวถึงการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทยถูกจัดว่าเป็นสาขาทางเศรษฐกิจหลักที่สำคัญที่สร้างรายได้เข้าประเทศได้เป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการหมุนเวียนและกระจายได้สู่ภูมิภาค รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการวางแผนการพัฒนาอย่างรอบคอบชัดเจน เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีส่วนสัมพันธ์กับทรัพยากรต่างๆ ทั้งด้านธรรมชาติ ประเพณี จนถึงชีวิตของผู้คนในสังคมผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวย่อมส่งผลต่อสิ่งต่างๆ เหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการสำคัญและจำเป็นในการกำหนดกรอบทิศทางขึ้นตอน และเป้าหมายการพัฒนา การท่องเที่ยวเพื่อป้องกันมิให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปตามยถากรรมและส่งผลเสียต่อสังคมในที่สุด



สุมาลี วงษ์วิฑิต และระพีพรรณ ทองห่อ (2547 : 158–159) ได้กล่าวไว้ใน รายงานการวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวทางน้ำ : การพัฒนาเศรษฐกิจการค้าการบริการภายใต้ข้อตกลง GATS

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยเหตุที่การดำเนินงาน ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ยังไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเท่าใดนัก ประกอบกับ สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากรวมทั้งการบังคับใช้ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันซึ่งกำหนดถึงสิทธิของประชาชนเพิ่มเติมขึ้นหลายประการ จึงทำให้เริ่มต้น จัดทำแผน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันด้วยการระดมความคิดของทุกภาคส่วนในสังคมทุกระดับ ทั้งในระดับจังหวัด อนุภาค และระดับชาติ ซึ่งยังคงมีแนวคิดที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และ การพัฒนาที่ยั่งยืน อันเป็นแนวคิดต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฉบับที่ 8 และส่งผลให้แผนพัฒนาฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 – 2549) ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เน้นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการพัฒนา ซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาที่สมดุล ความพอประมาณ ความมีคุณภาพ ความสามารถในการ พึ่งพาตนเอง ความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน และมีภูมิคุ้มกันทันกระแสโลกาภิวัตน์ รวมทั้งมี ระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยมุ่งพัฒนาสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณ ภาพ ในสามด้าน คือ 1) สังคมคุณภาพ 2) สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และ 3) สังคม สมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

สุชาดา รัตนภูมิพงษ์ (2546 : 110) ได้วิจัยวัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็น ทรัพยากรการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมปัจจุบันของชุมชน บ้านปราสาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่าชาวบ้านปราสาทมีวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่ง ปรากฏตามหลักฐานทางโบราณคดีทำให้บ้านปราสาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวและทำหน้าที่เป็นสิ่งดึงดูด ใจนักท่องเที่ยว และมีวัฒนธรรมปัจจุบันคือด้านการผลิต ความเชื่อ การอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเป็น วัฒนธรรมรองรับทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวต้อง อาศัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ดังนั้นชาวบ้านจึงให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสาน วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมโดยเน้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน

เสกสรรค์ ขงวนิชย์ และคณะ (2546 : 87) ได้วิจัยการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม อย่างแรกคือ เจ้าหน้าที่ หน่วยงานของรัฐบาลและผู้ประกอบการ กลุ่มที่สอง คือ นักท่องเที่ยวตามสถานที่ต่างๆ จังหวัดที่ ทำการศึกษา คือ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม หนองบัวลำภู อุดรธานี หนองคาย สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร ผลการวิจัยมีดังนี้ การศึกษารูปแบบของแหล่งที่พักแรมที่สนับสนุน การท่องเที่ยวกรณีจังหวัดหนองคาย พบว่าจังหวัดหนองคายมีที่พักแรมประเภทโรงแรม รีสอร์ท



เกสท์เฮ้าส์ และบังกะโล ผู้เข้าพักแรมเสนอความคิดในเรื่องทำเลที่ตั้งที่พักแรมที่เหมาะสมมากที่สุด คือการเลือกทำเลให้ที่พักแรมตั้งอยู่ในเมืองและใกล้สถานบริการต่าง ๆ รองลงมา คือทำเลใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว และบริเวณชานเมือง ลักษณะของที่พักเพื่อสุขภาพและโฮมสเตย์ หรือที่พักระยะยาว สถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมมากที่สุดสำหรับผู้เดินทางมายังจังหวัดหนองคาย คือตลาดอินโดจีน ท่าเสด็จ รองลงมาคือวัดโพธิ์ชัย สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ศาลาแก้วกู่และหาดจอมมณี จากผลการวิจัยดังกล่าว ตั้งข้อสังเกตได้ว่า วัดโพธิ์ชัยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมมากที่สุด ธุรกิจบริการอาหารที่สนับสนุนการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็น อาหารพื้นเมืองซึ่ง แสดงถึงเอกลักษณ์และความเป็นอยู่ของชุมชน การพัฒนาตลาดสินค้าของที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยว พบว่าของที่ระลึกเป็นพวกสิ่งเตือนความทรงจำให้นักท่องเที่ยวระลึกถึงแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น ได้แก่ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม เสื้อผ้าไหมพรม เครื่องเงินผลิตภัณฑ์จากป่า ไวน์ผลไม้ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวในช่วงวันหยุดหรือหยุดเทศกาล การออกแบบพัฒนาสื่อเพื่อการส่งเสริมการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว พบว่าสื่อด้านป้ายออกทางมีการเคลื่อนย้ายชำรุดทำให้นักท่องเที่ยวสับสนในการเดินทาง สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทโปสเตอร์และแผ่นพับมีจำนวนน้อยมาก จะพบเห็นเฉพาะในสำนักงานเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและห้างร้านโรงแรมขนาดใหญ่ การศึกษาการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ พบว่า สปป.ลาว กัมพูชา และเวียดนามมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น นักเที่ยวส่วนมากจะใช้ประเทศไทยเป็นจุดเริ่มต้นของการการเดินทางเพราะว่าประเทศไทยมีระบบการคมนาคม ไม่ว่าทั้งอากาศ ทางบกหรือทางรถไฟที่สะดวกสบายและเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน นักท่องเที่ยวสามารถเลือกแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติโบราณสถาน วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนได้ตามที่ต้องการ

พุทธรักษ์ พิจิตร (2545 : 79) ได้มีผลการวิจัยที่เกิดจากการมองการท่องเที่ยวด้วยสายตาของคนไทยในท้องถิ่นมากที่สุดในงานวิจัยเรื่อง “ศักยภาพการท่องเที่ยวในด้านการแข่งขันและเป็นตลาดท่องเที่ยวแห่งใหม่ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิตลาวที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือศึกษาข้อมูลพื้นฐานภูมิหลัง และการขยายตัวของการท่องเที่ยวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ช่วงปี ค.ศ. 1994 – 1999 นอกจากนี้ยังศึกษาศักยภาพในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวและศักยภาพการเป็นตลาดท่องเที่ยวแห่งใหม่ของ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในช่วงปี ค.ศ. 1994 – 1999 และศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวปัจจุบันในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งผลการศึกษาพบว่าดัชนีความได้เปรียบในการดึงดูดนักท่องเที่ยวของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของแปซิฟิกในตลาดการท่องเที่ยวสำคัญ



(ยกเว้นตลาดในฝรั่งเศส) แต่มีค่าเท่ากับดัชนีความได้เปรียบของจีน เนื่องจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ยังไม่มีความพร้อมในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นสาธารณูปโภคสาธารณูปการ การขาดบุคลากรทางการท่องเที่ยว แต่ก็มีความแนวโน้มที่จะขยายตัวมากขึ้น ภายใต้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้แก่ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ปัญหาประชาชนไม่เข้าใจในประโยชน์ของการท่องเที่ยวและปัญหาจากการขาดแคลนงบประมาณในการท่องเที่ยว

พจนา กริ่งไกร (2545 : 2) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า บทบาทของผู้นำชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมทั้งด้านการร่วมคิดวางแผนทางการร่วมดำเนินการ การร่วมประสานงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการร่วมติดตามผลการประเมินการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ส่วนปัจจัยส่วนของบุคคลของประชาชนเฉพาะด้านเพศมีผลต่อการมีส่วนร่วมด้านการคิดวางแผนทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น และผลการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วม และปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมตำบลโป่งงาม

ศมา ณ ระนอง (2545 : 4) ได้ศึกษาการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น : ศึกษากรณี ชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงมี 3 ลักษณะ คือ 1) กลุ่มทุน มีหน้าที่ในการจัดหาและระดมทุนเพื่อให้เกิดมีทุนหมุนเวียนในชุมชนมากที่สุด นอกจากนั้นยังเปิดให้สมาชิกกู้ยืมเงิน 2) กลุ่มอาชีพ มีหน้าที่ในการส่งเสริมอาชีพให้สมาชิกภายในชุมชนมีอาชีพเสริมนอกจากทำเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน 3) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีหน้าที่หลักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์ และควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมไปถึงการปลูกจิตสำนึกให้คนภายในชุมชนรู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (พจนา ชัชวาล. 2547 : 1-10 ; อ้างอิงมาจาก ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2545 : 88) ได้ศึกษาโครงการวิถีธรรม วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและวิถีชีวิตผู้คน หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมาตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่างๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวข้องพึ่งพา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

รัฐทิตยา หิรัณยหาด (2544 : 15) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนาเพื่อศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี



ได้สรุปไว้ว่า วิธีการดำเนินชีวิตของมนุษย์สมาชิกระดับตั้งแต่ชั้นบรรพบุรุษเป็นต้นมา ร่วมกันสร้างสมอย่างต่อเนื่องจนเห็นเป็นลักษณะเด่นเฉพาะในสังคมมนุษย์นั้น ๆ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงอัจฉริยะและคุณค่าของมนุษย์ชาติ นอกจากนี้ยังได้กำหนดความสำคัญของวัฒนธรรมว่ามีอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ

1. วัฒนธรรมแสดงถึงอัจฉริยภาพของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต (Culture Reveals Man's Intelligence in Leading Ways of Life)
2. วัฒนธรรมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมมนุษย์ (Culture is an Organization and Unity of Society) เช่นการกำหนดบรรทัดฐานทางสังคมต่าง ๆ อาทิ วิถีประชา (Folkways) ขนบประเพณี (More) กฎหมาย (Laws) ค่านิยม (Values) และความเชื่อ (Beliefs) ฯลฯ
3. วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงถึงความเหมือน และความแตกต่างกันของสังคมมนุษย์ (Culture is a Similarity and Diversity of Society) วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนต่างก็มีวิถีชีวิตเฉพาะที่เป็นของตนเอง โดยมาจากการถ่ายทอดหรือปรับปรุงอย่างต่อเนื่องมาหลายชั่วคนจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคนนั้น ๆ

วิรุทธ ไชยเพชร (2542 : 6-8) ได้ศึกษาประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่สองนางพี่น้อง จังหวัดมุกดาหาร ทำให้ทราบถึงรายละเอียดขององค์ประกอบและขั้นตอนประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่สองนางพี่น้อง ในปีหนึ่ง ๆ ชาวมุกดาหารจะจัดพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าแม่สองนางพี่น้องในเดือน 6 และเดือน 11 คือ ในเดือน 6 ขึ้น 11 ค่ำ เป็นการบวงสรวงใหญ่ มีพิธีรำถวายโดยตัวแทนดอนทั้ง 7 ด้วย ส่วนในเดือน 11 ขึ้น 13 ค่ำ เป็นพิธีเบิกน่านน้ำ คือพิธีแห่เจ้าแม่สองนางพี่น้องทั้งทางบกและทางน้ำก่อนที่จะมีการแข่งเรือออกพรรษา ซึ่งพิธีกรรมการบวงสรวงองค์ประกอบของพิธีกรรมและขั้นตอนของพิธีกรรมตลอดจนคติความเชื่อของชาวเมืองมุกดาหารที่มีต่อเจ้าแม่สองนาง พี่น้องจังหวัดมุกดาหารนั้นผู้วิจัยจะได้ศึกษาต่อไป ทั้งนี้ด้วยแรงบันดาลใจที่ว่าเหตุใดในยุคโลกวิวัฒน์จึงถือได้ว่าเป็นยุคที่การศึกษาได้พัฒนาถึงระดับหนึ่งแล้วแต่ทำไมประชาชนยังเชื่อถือยึดมั่นอยู่กับความเชื่อเหล่านี้

เพ็ญศรี เจริญวานิช และนิติพล ภูตะโชติ (2541 : 3-143) ได้ศึกษาการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน 5 จังหวัด คือ ขอนแก่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ เลย และอุบลราชธานี วัตถุประสงค์ทางการศึกษาถึงการรับรู้ทัศนคติ และความคิดเห็นที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม วิธีเหมาะสมต่อการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยศึกษาจากประชากร 3 กลุ่มคือ เจ้าหน้าที่ด้านการท่องเที่ยวในหน่วยงานของภาครัฐ ผู้บริหารหรือตัวแทนของสถานประกอบการที่ทำธุรกิจนำเที่ยว และนักท่องเที่ยว



ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักการท่องเที่ยว ชอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถึงแม้ว่าไม่ทราบความหมายที่ชัดเจน แต่ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถูกต้อง มีโอกาสทางการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รูปแบบที่เหมาะสมส่วนใหญ่คือการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาธรรมชาติและศึกษาวัฒนธรรม กิจกรรมที่เหมาะสมคือ เที่ยวงานประเพณี การชมการแสดงศิลปะพื้นบ้าน วิธีการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การทำประชาสัมพันธ์มากขึ้น และช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญมากที่สุดในการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การขาดเจ้าหน้าที่ในการดูแลแนะนำนักท่องเที่ยวและการขาดการดูแลเอาใจใส่จากรัฐ

อรรพรรณ พันธุ์เนตร (2541 : 2) ได้ศึกษาการประเมินความต้องการการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่าประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว และมีความต้องการให้หมู่บ้านมีการพัฒนาในระดับสูง และประชาชนต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหาดจับปลาบึกในระดับกลางด้านปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านจิตวิทยา ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กรณีของประชาชนที่มีภูมิสำเนาแตกต่างกันมีความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พจนา สวนศรี (2540 : 22-23) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้สรุปว่า การจัดการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นมิติของการพัฒนาแบบยั่งยืนในด้าน

1. สิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรรวมทั้งจัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด
2. การเมือง เป็นการให้ความสำคัญกับประชาชนระดับล่าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นการแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ของกลุ่ม คนที่ต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเมืองที่เติบโตจนไร้ราก
4. ด้านเศรษฐกิจ นำไปสู่การกระจายรายได้และผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นประชาชนในพื้นที่ที่เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาและควบคุมความเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ภายใต้มิติที่ไม่มีความขัดแย้งการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ



ศรีสุพรรณ อุดมประเสริฐ (2540 : 15) ได้วิจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากวิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์เสนอต่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่องการปฏิรูปเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้ให้ภาพการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในช่วงปี ค.ศ. 1986 – 1995 อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจแบบผสมซึ่งเป็นการเลือกระบบเศรษฐกิจที่ดีของทั้งสังคมนิยมและทุนนิยมมารวมเข้าด้วยกันภายใต้ันโยบายจินตนาการใหม่ ทั้งนี้ผลการศึกษาพบว่าผลกระทบจากการปฏิรูปเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ก่อให้เกิดขึ้นก็คือเกิดการกระจายรายได้ไม่ทั่วถึง สวัสดิการที่ประชาชนได้รับลดลง ราคาสินค้าที่จำเป็นสำหรับการบริโภคและอัตราเงินเฟ้อเพิ่มขึ้น ซึ่งสร้างความเดือนร้อนให้กับประชาชนเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน

เสริม ผลเพิ่ม (2541 : 239) ได้วิจัยประเพณีแข่งเรือจังหวัดอุบลราชธานี ว่าจากประเพณีแข่งเรือประจำปีของชาวเมืองอุบลได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมความเป็นอยู่ตลอดจนรูปแบบการปกครอง ทำให้มองเห็นถึงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพของบ้านเมืองที่มุ่งสู่ความเจริญพยายามพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้ยั่งยืนก้าวหน้าทันต่อ

การเปลี่ยนแปลงของโลกและในขณะเดียวกันให้มีการส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านไปด้วย

จรงค์ อินทยนต์ (2536 : 76–77) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็น 2 ประการคือ

1. การให้บริหารและอำนวยความสะดวก ตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
2. การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

นอกจากนั้นในการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงความสามารถที่รองรับได้ 3 ประการคือ

#### 2.1 ความสามารถที่จะรองรับในเชิงกายภาพ (Physical Carrying Capacity)

หมายถึง สภาพหรือลักษณะของพื้นที่ที่จะเอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

#### 2.2 ความสะดวกที่จะรองรับทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึง

ความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนักท่องเที่ยว หรือความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการ แก่ผู้มาเที่ยวได้สูงสุด โดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายหาดจะมีความสามารถที่จะรับนักท่องเที่ยวและได้สูงกว่าสถานที่ประเภทอุทยานแห่งชาติ

#### 2.3 ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity)

หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในสถานที่นั้น และบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวนั้นในการรองรับธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ





จุฬามาศ ไชยสร (2536 : 2-79) ได้วิจัยการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำการสำรวจข้อมูลและศึกษารายละเอียดและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งการจัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวและวางแผนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน การวัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจากตัวแปรที่สำคัญคือความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่สำคัญคือ ปัญหาทางด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการในแหล่งท่องเที่ยว และปัญหาการขาดจิตสำนึกในการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการวางแผนพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่นการปรับปรุงสภาพภายในแหล่งท่องเที่ยวให้สะอาด มีระเบียบคงสภาพสมดุลทางสิ่งแวดล้อมไว้ให้มากที่สุด ให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ควรพัฒนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเร่งด่วน เช่นการปรับปรุงถนน การสร้างสุขา การจัดที่จอดรถ การจัดตั้งศูนย์พยาบาล การจัดหาภาชนะรองรับขยะ การจัดร้านจำหน่ายอาหารและสินค้าพื้นเมืองรวมทั้งของที่ระลึก การจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ การจัดดูแลนักท่องเที่ยวให้ได้รับความปลอดภัย เป็นต้น

ยศ สันตสมบัติ (2540 : 10) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรม พร้อมได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการด้วยกันคือ 1) วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคม 2)

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is Learned) เปรียบเสมือน “มรดกทางสังคม” 3) วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งสัญลักษณ์ที่สำคัญที่มนุษย์ใช้ก็คือ 4) วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ 5) วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต และสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว 6) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอยู่ตลอดเวลา อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้กับประเทศและส่งผลบวกต่อระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญยิ่ง ซึ่งในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนี้ต้องเริ่มจากชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของพื้นที่ นั่นก็คือองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนที่สามารถควบคุม ดูแล ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ดังนั้นหากองค์การบริหารส่วนตำบลทราบถึงบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ดีก็จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามลำดับ



## 2. งานวิจัยต่างประเทศ

นักวิจัยหลายท่านในต่างประเทศ ได้ศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ดังนี้

Bunten (2006 : 94) ได้ศึกษาการเป็นเจ้าของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับอุตสาหกรรมของท้องถิ่น ระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย , ลอสแอนเจลิส กล่าวว่า วิทยานิพนธ์นี้นำเสนอเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยของอเมริกาที่มีและไม่มีต้นกำเนิดหรือการกระทำผิดด้านการท่องเที่ยว และศึกษาให้เข้าใจเอกลักษณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมของพวกเขาทั้งหลายการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมนั้นเหมาะแก่การรักษาไว้ วิจัยนี้ใช้เวลากว่า 3 ปี ที่เก็บข้อมูล ศึกษากับชนเผ่าซึ่งเป็นเจ้าของธุรกิจการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมในเมือง Sitka อลาสกา และการได้เข้าไปมีส่วนร่วมของการท่องเที่ยวชาวอเมริกันอินเดียด้วย การท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม และส่วนอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

Mayor (2006 : 81) ได้วิจัยการปรับปรุงการท่องเที่ยวของเราเอง (We come to rebuild ourselves : tourist spaces , and reconceptualizing transformative learning theory) การศึกษา ระดับปริญญาเอกมหาวิทยาลัยคอร์เนล ได้กล่าวถึงงานวิจัยของเขาว่า ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเดินทางเพื่อที่จะเรียนรู้ และตรวจดูว่านักท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีประสบการณ์ และได้ร่วมวงสนทนากับอาสาสมัครระยะสั้น ๆ เหล่านี้ และพักกับพวกเขาในมอญเลีย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลใช้เวลาหกเดือนครึ่ง ใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ อะไรเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยพบว่านักท่องเที่ยวเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการทำวิจัยครั้งนี้ ตามประสบการณ์ที่เขามี ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเหล่านี้ความแตกต่างกัน และเขาได้ให้ข้อมูลที่จะพัฒนา ปรับปรุง การท่องเที่ยวพอ ๆ กับเจ้าของบ้าน และผู้วิจัยได้ค้นพบบทสรุปหลักคือ นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการเติมเต็ม

Hritz (2006 : 110) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อท้องถิ่น : กรณีรัฐอินเดียนาโพลิส มหาวิทยาลัยอินเดียนา ระดับปริญญาเอก กล่าวได้ว่าเมื่อสิบกว่าปีมาแล้วเมืองอินเดียนาโพลิส ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าของรัฐอินเดียนา มีความเจริญเติบโตทางด้านการท่องเที่ยว และเจริญขึ้นเรื่อย ๆ จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีมากมาย จากการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวใน 30 ปีล่าสุด มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาว่ามีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างไร และประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว ธุรกิจการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม การประชุมการท่องเที่ยวด้านกีฬาอาจมีในรัฐอินเดียนา การศึกษานี้ใช้แก้ปัญหาที่กระทบต่อการท่องเที่ยว ระบบเศรษฐกิจ สังคมและสังคม ความแตกต่างก็ถูกค้นพบจากการศึกษา และให้เราสนับสนุนการท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ผู้มีนโยบายเกี่ยวข้องและผู้วางแผนการท่องเที่ยวของอินเดียนาโพลิส ควรจะติดตามคุณภาพชีวิต และความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในตัวเมือง และการโฆษณา เพื่อดึงดูดความสนใจ กระตุ้นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์แก่สังคมและชุมชน



Aspinall (2006 : 97-125) ได้วิจัยการเปลี่ยนแปลง : การสนับสนุนทางสังคมกับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเมืองที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและคุณภาพชีวิตของผู้คนในเมืองที่มีการท่องเที่ยวเป็นตัวอย่างในการวิจัย การวิจัยนี้มีเป้าหมายคือต้องการทราบว่านักท่องเที่ยวมีผลต่อผู้คนในสังคมอย่างไร โดยตรวจสอบสถานะสังคมก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงวิถยานิพนธ์นี้จะประเมินค่าความเหมาะสมในการตัดสินใจการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญคือ ประเมินคุณภาพชีวิตจากการท่องเที่ยว ประเมินสิ่งแวดล้อมสังคม เศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว และประเมินความพึงพอใจจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการวิจัยสรุปได้ว่าชุมชนในชนบทอาจมีศักยภาพการท่องเที่ยวน้อยกว่าสังคมเมือง และมีขีดจำกัดเกี่ยวกับสังคมและยังพบว่าคุณภาพชีวิตก็ด้อยกว่า การประเมินเกี่ยวกับสังคม การประเมินไม่อาจนำมาใช้ได้ เพราะเรื่องอย่างนี้ขึ้นอยู่กับจิตใจด้วย

Mitz (2006 : 115) ได้วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศแคนาดาเป็นงานวิจัยระดับปริญญาโท ของมหาวิทยาลัยรอยัล โรด (Royal Roads University) เรื่องมุมมองของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว (A Community's Perspective On Tourism Development) มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อค้นหา พิสูจน์ มุมมองของมิทซ์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวมากกว่านั้นเป็นการค้นพบการท่องเที่ยวชุมชน การต้องการติดต่อสื่อสารและต้องร่วมมือกันจากบุคคลหลายฝ่าย เพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่มการท่องเที่ยว จากการหาหรือผู้ที่มีส่วนร่วมในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ World Cafeseacute นอกจากนี้ได้มีมุมมองหลาย ๆ มุมมอง มากกว่าระบบมุมมองต้องการความร่วมมือภายในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภาพรวมทั้งหมดต้องมองภายในชุมชนการเพิ่มมูลค่าและวิสัยทัศน์ที่จะทำองค์กรแข็งแกร่งเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

(Control Power Tourism Development and Conservation : Planning an Island with a Traditional Culture Taiwan China) ได้กล่าวถึงคนที่อยู่ในท้องถิ่น ทุกวันนี้มักเป็นเป้าหมายและไม่ได้รับการปกป้องและเป็นจุดหมายของนักท่องเที่ยวเนื่องจากธรรมชาติที่สภาพแวดล้อมสวยงามและวัฒนธรรมอันน่าพิศวง ด้วยเหตุนี้ เป็นข้อขัดแย้งระหว่างคนท้องถิ่นและผู้สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีหลายทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และมีอิทธิพลอำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและคนท้องถิ่นโดยใช้เกาะลันยูเป็นกรณีศึกษา เพราะว่า 90% ของประชาชนในเกาะประกอบด้วยคนที่เกิดที่นี่ ชาวยามิ (Yami) ดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมได้อย่างเข้มแข็งแต่พวกเขากำลังเผชิญหน้ากับนโยบายการอนุรักษ์ธรรมชาติและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวผลกระทบทั้งสามอย่าง ได้แก่ สิ่งแวดล้อมการอนุรักษ์ และภาพลักษณ์วัฒนธรรมของชาวยามิ ได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยว วิถยานิพนธ์ปริญญาเอกฉบับนี้ ได้สรุปนโยบายและกลยุทธ์วางแผนและพัฒนาเกาะลันยู เพื่อว่าประเพณีและวัฒนธรรมของชาวลันยูคงอยู่อย่างยั่งยืน



Chan (2005 : 98-112) ได้ศึกษาธุรกิจการค้าขายและการท่องเที่ยวในลาวไกล เวียดนาม กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีน – เวียดนาม และการพัฒนาชายแดน งานวิจัยนี้ชี้บอ ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและจีน ทางวัฒนธรรม การเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นแน่ชัดว่าสังคม ได้มีความสัมพันธ์ที่กระหว่างชาวเวียดนามและจีน ในแง่เศรษฐกิจ การค้า และการท่องเที่ยวใน บริเวณชายแดนของจีนและเวียดนาม ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ การพัฒนา สภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจได้มีการฟื้นฟูขึ้นมาตั้งแต่ปี 1990 ได้มีการขยายขอบเขตในการติดต่อ ในขณะที่ศึกษาพบว่าการค้าระหว่างพรมแดนขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการร่วมงาน การใช้กลยุทธ์และหนทางในการพัฒนาความสัมพันธ์ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากรัฐ มีการสร้าง มิตรภาพและความสัมพันธ์ที่ดี ลดความซับซ้อนยุ่งยากในการแข่งขัน สิ่งสำคัญในการพัฒนา เศรษฐกิจประสบความสำเร็จจะต้องมีเป้าหมาย มีทัศนคติ มุมมองจากจุดเริ่มต้นด้วยกัน นอกจากนี้ ต้องศึกษาเรียนรู้มนุษยวิทยาและวัฒนธรรมที่นำไปสู่ความทันสมัยต่อไป

Xie (2001 : 121) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหหลำ ประเทศจีน (Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages in Haiman, China) จากการศึกษาพบว่า การไป ที่เที่ยวที่ไหหลำ เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประจำเผ่าที่สืบทอดต่อกันมา ในขณะที่เดียวกันก็มีการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับการลงทุนหรือไม่ นักวิจัยได้ทำการวิจัย โดยแสดงให้เห็นว่าเกาะไหหลำเป็นสถานที่เปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรมอันเก่าแก่ วิทยานิพนธ์นี้มี จุดมุ่งหมายหลักก็คือ อธิบายให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชนเผ่าลี ในเกาะไหหลำ ประเทศจีน โดยพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คนที่เข้ามามีบทบาทสำคัญคือรัฐบาล นักลงทุน นักท่องเที่ยว และกลุ่มชนพื้นเมือง โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานการพัฒนา ปี ค.ศ. 1989 เกี่ยวกับ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับสินค้า วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ตัวการที่เก็บริกษาวัฒนธรรม ความมีเสถียรภาพของ ชนเผ่า และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ต่าง ๆ แม้ว่าวัฒนธรรมหลายอย่างค่อนข้างจะสมบูรณ์และสวยงาม มีเอกลักษณ์แต่นักลงทุนบางคนมี ความคิดเห็นขัดแย้งก่อความตึงเครียดในกลุ่มนักลงทุน เนื่องจากรัฐบาลสนใจเรื่องเสถียรภาพของ ประชาชนมากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายนักลงทุนเข้าใจในเจตนาของชนเผ่าผิด ไปว่าพวกเขาต้องการทำงานและเงิน แต่พวกเขาต้องการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของพวกเขามากกว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่คืออยู่แล้วไม่ควรจะไปให้ใครประเมินค่าเพื่อทำให้เกิดความ สนใจ อีกทั้งเกาะไหหลำนี้ควรยึดความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ไม่ควรยึดมาตรฐาน พื้นฐานการศึกษา

Gunn (1994 : 112) ได้อธิบายเรื่องการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวว่า การวางแผน การท่องเที่ยวควรเริ่มจากกิจกรรมของคนเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และต้องการรวบรวมข้อมูล เพื่อหากิจกรรมของนักท่องเที่ยว ตลอดจนสามารถคาดการณ์ถึงแนวโน้มการเสื่อมโทรมของ



สภาพแวดล้อมได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ควรมีการพัฒนาบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นเจ้าบ้าน (Host) และแขก (Guest) หรือนักท่องเที่ยวที่มาจากที่อื่นอีกด้วย

Tim (1994 : 115 - 119) ได้วิจัยเศรษฐกิจและศาสนา ศึกษากรณีพุทธศาสนา ทูนิเซียในประเทศไทย พบว่าตัวบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ที่เกิดกับเศรษฐกิจและศาสนา ซึ่งทางเศรษฐกิจก็เป็นผลผลิตทางศาสนาเช่นเดียวกัน เศรษฐกิจก็มีผลต่อการตีความของศาสนาเมื่อถึงยุคโลกาภิวัตน์ แพร่ขยายยิ่งขึ้นในโลก ไม่ว่าจะได้อิทธิพลหรือบังคับให้ยอมรับการยืนยันเป็นแบบองค์การทางเศรษฐกิจแต่ประเทศเหล่านี้ก็ได้ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อศาสนา ซึ่งมีผลให้เกิดผลเสียทางศาสนาและวัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ

Chailes (1976 : 138) ได้ศึกษา Planning For Tourism Development ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มธรรมชาติ ได้แก่ ความงามทางธรรมชาติ และสภาพภูมิอากาศ 2) กลุ่มสังคม ได้แก่ งานประเพณี สินค้าพื้นเมือง งานแสดงสินค้าเอกลักษณ์ของพื้นบ้าน 3) กลุ่มทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ โบราณสถาน ลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์ 4) ความบันเทิงและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้แก่ ร้านอาหารสินค้า ด้านการพักผ่อน ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ สถานบันเทิง 5) โครงสร้างพื้นฐานด้านอาหารและที่พัก

Farmelo (1995 : 35-38) ได้ศึกษาร้านขายของกรณีผู้หญิงพื้นเมืองกับการพัฒนาทางวัฒนธรรม พบว่าเมื่อผู้หญิงในท้องถิ่นไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหาโครงการพัฒนาก็จะดำเนินไปอย่างช้าและการทำงานก็จะเกิดความกดดันประกอบไปด้วยองค์การหญิงทอผ้าจะเริ่มเรียกร้องยื่นข้อเสนอที่ต้องการ

Seibert (1995 : 1320 - A) ได้กล่าวว่า การพัฒนาผลผลิตใหม่ ล้วนต้องบูรณาการจากหลาย ๆ ฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิต หรือนวัตกรรมการผลิต นอกจากนั้นยังพบว่า ผู้ผลิตแต่ละคนหรือผลการปฏิบัติงานของแต่ละคน แม้จะเป็นภายใต้กรอบงานเดียวกันก็น่าจะผสมผสานกันได้

Veramu (1996 : 6-9) ได้ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนกับการศึกษาภายใต้ของมหาสมุทรแปซิฟิกซึ่งการใช้อำนาจในการพัฒนาเศรษฐกิจไม่ช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืน ทางเลือกใหม่ที่ดีกว่าคือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Kanno (1997 : 156) ได้ศึกษาวิถีชุมชนที่สามารถลดต้นทุนการบริหารจัดการของกลุ่มธุรกิจชุมชนได้ ทำให้กลุ่มชุมชนที่มีขนาดใหญ่เกินไปจนวิถีชุมชนไม่มีผลต่อสมาชิกหรือการดำเนินกิจกรรมอยู่ภายนอกขอบเขตวิถีชุมชน มีต้นทุนการบริหารจัดการสูง ทำให้อาจไม่สามารถดำเนินอยู่ได้ในเชิงการค้า ซึ่งจากการศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มทอผ้า 2 กลุ่มในจังหวัดขอนแก่นพบว่า กลุ่มแรกเป็นสมาชิกศูนย์ศิลปหัตถกรรมพัฒนาสตรีอีสาน ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนช่วยจัดการ



การตลาดให้การดำเนินงานของกลุ่มอาศัยกลไกนอกวิถีมุมชนมาก ทำให้การดำรงอยู่ของกลุ่มต้องพึ่งพาอาศัยองค์กรภายนอกเป็นสำคัญในขณะที่กลุ่มหลังดำเนินงาน โดยชุมชนเองทั้งหมด และสามารถดำรงอยู่ได้ในเชิงการค้าและมีต้นทุนการบริหารจัดการต่ำ เป็นผลของ 2 ปัจจัยที่สืบเนื่องจากวิถีมุมชน คือ 1) ผู้นำที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนซึ่งเป็นผลจากค่านิยมที่ต้องการรักษาชื่อเสียงของตนในชุมชนไว้ และ 2) ผู้ประสานงานด้านการตลาด ซึ่งได้ส่วนแบ่งจากกำไรของผลผลิตเป็นรายชิ้น ทำให้มีแรงจูงใจที่จะขยายผลผลิตและกระตุ้นสมาชิกทำการผลิตให้ได้มากที่สุด จึงเป็นแรงผลักดันที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมการผลิตและการค้าร่วมกันของกลุ่ม

Cory (1993 : 4394 – A) ได้ศึกษาถึงประสิทธิภาพของการจัดการในยุคเทคโนโลยี พบว่าความสำเร็จของแต่ละองค์กรจะมาจากองค์ประกอบที่หลากหลาย จะมีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ในกรณีที่บริษัทที่ลงทุนน้อย ผู้จัดการมักจะไม่นำถึงความต้องการของลูกค้า หนทางของการลงทุนในกรณีที่มีการลงทุนสูงบริษัทมักจะคำนึงถึงความต้องการของลูกค้าและกลไกทางเทคโนโลยี ถ้าหากไม่พบว่ามีความต้องการของตลาดฝ่ายวิจัยจะเข้าหาลูกค้าเพื่อนำเอาข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาผลผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า

Favela (1994 : 1914–A) ได้ค้นพบว่า การพัฒนาระบบข้อมูลด้านการผลิตนั้น ผู้วิจัยได้เสนอใน 3 ขั้นตอน คือโดยการให้กระบวนการพัฒนา โดยการพัฒนาต้นแบบขึ้นมาเพื่อประกอบการพิจารณาและตัดสินใจของฝ่ายบริหาร โดยการนำเอาระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

Choi and Cheung (2007 : 438–452) ได้ศึกษาพื้นฐานสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และการศึกษาของโลกมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดความสนใจ ศึกษาผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เพื่อสร้างความมั่นใจ สร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของคนสังคม ชุมชน ใช้ภูมิปัญญาในการปรับตัวสัมพันธ์ในสภาพแวดล้อมหรือระบบนิเวศของชุมชน พบวิธีสร้างคุณภาพให้บรรลุวัตถุประสงค์และปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น คือต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดผลิตนโยบาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญา ประสบการณ์ และเสียงของคนภายในชุมชน เป็นยุทธศาสตร์การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตโดยกระบวนการนโยบายซึ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หลักการท่องเที่ยวนั้น จะต้องอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติและชุมชน ทำอย่างไรจึงจะให้การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน นั่นก็หมายความว่า ถ้ามีแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยว ชุมชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจจากแหล่งท่องเที่ยวในขณะที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมไม่เสื่อมโทรม การให้



ความรู้ การสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและ  
นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงนำเอาหลักการสำคัญดังกล่าวมาประยุกต์  
เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน



## บทที่ 3

### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยและดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย
  - 1.1 ด้านเนื้อหา
  - 1.2 วิธีวิจัย
  - 1.3 ระยะเวลาการวิจัย
  - 1.4 พื้นที่วิจัย
  - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
  - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
  - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
  - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

### ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา  
ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาในการศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา มีประเด็นศึกษาดังต่อไปนี้
  1. ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา
  2. สภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา
  3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา





## 2. วิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา ครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการเก็บข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม โดยการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการจัดสนทนากลุ่ม โดยการจดบันทึกแล้วนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์

## 3. ระยะเวลาการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2551 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2552

## 4. พื้นที่ที่วิจัย

การกำหนดพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดบ้านปราสาท หมู่ที่ 7 หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 17 ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีความหลากหลายทางด้าน ศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน เพื่อศึกษาความเป็นมา สภาพและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจาก 8 กลุ่มกิจกรรม ได้แก่ 1) กลุ่มสตรีสหกรณ์ 2) กลุ่มขนมและอาหาร 3) กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน 4) กลุ่มอ้อมทรัพย์ 5) กลุ่มทอผ้า 6) กลุ่มมโหรี 7) กลุ่มโฮมสเตย์ 8) กลุ่มยูวอาสาสมัครเทศก์ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่วิจัยแล้วนำเอาผลการศึกษาได้ที่ได้มาเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมในสภาพปัจจุบัน มีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องอย่างมีระบบ

## 5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้ใช้เป็นพื้นที่ทำการวิจัย ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทำการวิจัย 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) เป็นกลุ่มบุคคลที่คาดว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูลในแนวลึกได้ จำนวน 13 คน ดังนี้

1.1 ภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เจ้าหน้าที่แหล่งโบราณสถานบ้านปราสาท จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่ง



ประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา เขต 1 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 2 คน ครู 2 คน รวม 6 คน

1.2 ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผู้ประกอบการร้านค้า 2 คน รวม 2 คน

1.3 ภาคชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ประสานงานชมรมท่องเที่ยว 1 คน ผู้ประสานงานที่พักในชุมชน 1 คน ผู้อาวุโส 3 คน รวม 5 คน

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) เป็นกลุ่มสมาชิกของแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจำนวน 24 คน ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้นำผู้ปฏิบัติ เป็นหัวหน้ากลุ่มอาชีพ 8 คน

2.2 สมาชิกกลุ่มอาชีพ กลุ่มละ 2 คน รวม 16 คน

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) เป็นกลุ่มบุคคลทั่วไป เช่น นักท่องเที่ยว ผู้ซื้อ ผู้ขาย กลุ่มผู้บริโภค จำนวน 10 คน

### วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา ได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

#### 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัยเป็นเครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

1. แบบสำรวจ (Survey) เพื่อบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับด้านนิเวศวิทยา ด้านภูมิศาสตร์ทางกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิต เพื่อการเข้าถึง ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2. แบบสังเกต (Observation) โดยเริ่มการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชน ใช้สังเกตกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัด นครราชสีมา โดยใช้แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสังเกตแบบไม่มี ส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

3. แบบสัมภาษณ์ (Interview) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นความรู้เกี่ยวกับความเป็นมา สภาพและปัญหาของแหล่ง



ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural Interview) และโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structural Interview)

4. แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) การจัดสนทนากลุ่มเพื่อทราบระดับความคิดเห็นร่วมกัน โดยการตั้งกรอบแนวคิดและรูปแบบการสนทนา แสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นความรู้สภาพและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อหาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการหาแนวทางการพัฒนาจากกลุ่มผู้ปฏิบัติ ประมาณ 5-8 คน ได้แก่ กลุ่มอาชีพหัตถกรรม กลุ่มขนมและอาหาร กลุ่มทอผ้า กลุ่มดนตรีไทย กลุ่มนักแสดง กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ กลุ่มมัคคุเทศก์น้อย และกลุ่มโฮมสเตย์ แล้วร่วมกันสรุปผลของแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

## 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับงานวิจัย ดังนี้

1. สร้างความคุ้นเคย ความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง
2. กำหนดวัน เวลา สถานที่
3. ผู้วิจัยจะดำเนินงานตามกรอบแนวคิด โดยนำเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มในแต่ละกิจกรรม เพื่อให้ทราบถึงความรู้และการพัฒนาองค์ความรู้ ตลอดจนทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามในพื้นที่ที่ทำการวิจัยมีดังนี้

1. การสำรวจ (Survey) ผู้วิจัยทำการสำรวจจดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับด้านนิเวศวิทยา ด้านภูมิศาสตร์ทางกายภาพด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิต เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ มาเก็บรวบรวม

2. การสังเกต (Observation) ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการสังเกต

### 2 วิธี ดังนี้

2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม พร้อมกับสังเกต ซักถามข้อมูลที่สงสัยแล้วจดบันทึก โดยเริ่มตั้งแต่ความสนใจในการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชน

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยได้สังเกตสภาพเหตุการณ์ทั่วไปของกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม



### 2.3 การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยใช้รูปแบบการสัมภาษณ์ 2 วิธีดังนี้

#### 2.3.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural Interview) ผู้วิจัย

กำหนดการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตามแนวทางการสัมภาษณ์ เพื่อหาคำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัย

#### 2.3.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structural Interview)

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายเปิดเพื่อรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้นำไปเป็นแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มกิจกรรม

#### 2.3.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยกำหนดเก็บ

รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ปฏิบัติจากการสนทนาตามกรอบแนวคิดของการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมปัญหาและอุปสรรคทุกด้าน ตลอดจนทั้งแนวทางแก้ปัญหาและอุปสรรคแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

### 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการภาคสนาม มาแยกประเด็นออกตามความมุ่งหมายของการวิจัย และจำแนกตามกรอบแนวคิดของการวิจัย แล้วนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้อง โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) หากมีส่วนใดยังไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยก็จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดกระทำข้อมูลตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายผลตามความมุ่งหมายของการวิจัย

### 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำผลของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ตามความมุ่งหมายของการวิจัยแล้ว จึงนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามกระบวนการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากภาคสนามและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง



## บทที่ 4

### ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ 3 ประการ คือ เพื่อศึกษาความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้ทำการจัดเก็บข้อมูลจากการสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา
2. สภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา
3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

#### ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

บ้านปราสาท ได้ก่อตั้งบ้านเรือนมานานหลายพันปี มีนิทานปรัมปราที่ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าติดต่อกันมาว่า มียอดปราสาทอยู่ในลำน้ำ ลำน้ำแห่งนี้ไหลผ่านกลางหมู่บ้าน ลำน้ำจึงถูกตั้งชื่อว่า ลำปราสาท ส่วนหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่สองฝั่งนั้นได้ตั้งชื่อว่า บ้านปราสาทเหนือ และบ้านปราสาทใต้ จนปัจจุบัน ลำปราสาทเชื่อว่ามีคุณศักดิ์สิทธิ์มาตั้งแต่สมัยนั้น จะสังเกตได้จากเมื่อมีคนแปลกหน้าหรือคนต่างถิ่นมาลงอาบน้ำในลำปราสาทเมื่อไร มักจะถูกผีเจ้าน้ำ ทำให้เจ็บป่วยกะทันหัน แต่ไม่ถึงกับเสียชีวิต ในสมัยนั้นและต่อ ๆ มา เมื่อลูกหลานจะลงไปอาบน้ำในลำปราสาท จะต้องมิใช่ผู้แก่ไปบอกผีเจ้าน้ำเสียก่อนว่า “ตาไรกับยายรวยเอ๋ย ขอนำมาให้ลูกหลานอาบเบิ่งเด้อ” จะไม่มี เหตุการณ์ร้าย ๆ เกิดขึ้น หากใครถูกผีอำทำให้เจ็บป่วย ปู่เฒ่าย่าแก่ในหมู่บ้านจะหาดอกไม้ ธูปเทียน ไปบนบานศาลกล่าวให้ จากนั้นผู้ถูกผีอำก็จะหายเป็นปกติ ลำปราสาทแห่งนี้ ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าติดต่อกันมาหลายยุคหลายสมัยว่ามีความศักดิ์สิทธิ์เหนือลำน้ำทั่วไป สมัยนั้นเมื่อถึงวันพระขึ้น 8 ค่ำ 15 ค่ำ ชาวบ้านจะ



ได้ยื่นเสียงปี่พาทย์ฆ้องกลอง ตีแห่มาตามสายน้ำทุกวันพระลำปราสาทมีความศักดิ์สิทธิ์มาก จนทางสำนักพระราชวังได้มาทำพิธีตักน้ำในลำปราสาท ซึ่งถือว่าเป็นลำน้ำศักดิ์สิทธิ์แห่งที่ 9 ของประเทศไทย ไปทำพิธีในพระบรมมหาราชวัง เมื่อทรงราชาภิเษกและครั้งที่ 2 เมื่อครองราชย์ครบ 50 พรรษา ครั้งที่ 3 เมื่อพระชนมายุครบรอบ 72 พรรษา ต่อมาเมื่อปี 2495 บ้านปราสาทหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งเป็นทางการว่าบ้านปราสาทได้หมู่ที่ 7 ได้แบ่งเขตออกจากตำบลโนนสูง และได้ตั้งชื่อเป็นตำบลธารปราสาทในขณะนั้น โดยนำเอาลำธารเป็นชื่อของตำบล ซึ่งบ้านปราสาทได้ภายหลังแบ่งเขตการปกครองมาเป็นตำบลธารปราสาทแล้ว บ้านปราสาทได้ได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ขึ้นมาปกครองหมู่บ้าน

ในปี พ.ศ. 2544 ได้มีการแยกตัวของหมู่บ้านในพื้นที่ บ้านปราสาท หรือบ้านปราสาทได้หมู่ที่ 7 ออกมาเป็นหมู่บ้านใหม่ คือ หมู่บ้านธารปราสาท หมู่ที่ 17 โดยมีเหตุผลในการขอแยกหมู่บ้านก็เพื่อให้ชุมชนมีการพัฒนาให้รุ่งเรืองมากขึ้นและสะดวกต่อการประสานงานกับหน่วยงานราชการ ซึ่งมีนายสำรวม ฉิมกลาง เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และยังคงดำรงตำแหน่งอยู่จน ณ ปัจจุบัน บ้านปราสาท ที่คนเรียกขานกันในอดีต จึงได้มีการแยกตัวออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือบ้านปราสาทได้หมู่ 7 และบ้านธารปราสาท หมู่ 17 ในปัจจุบัน

สำหรับที่มาของชื่อบ้านธารปราสาทนั้น เป็นที่เชื่อกันในหมู่บ้านว่ามีปราสาทหินตั้งอยู่ในลำธารปราสาท เมื่อถึงช่วงฤดูแล้งระดับน้ำลดลงสามารถเดินชมลำธารปราสาทได้ซึ่งบริเวณท้องน้ำจะเป็นพื้นแข็งเหมือนปูลาดด้วยหินชากปราสาท โดยมีตำนานเกี่ยวกับปราสาทหินในลำน้ำแห่งนี้ว่า ในอดีตการมีการก่อสร้างปราสาทหินแข่งกัน 3 แห่ง คือ ปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย ปราสาทหินพนมวัน อำเภอเมือง และบ้านปราสาท โดยตกลงกันว่าที่ใดสร้างเสร็จก่อนให้ปล่อยโคมเป็นสัญญาณ แต่ปรากฏว่าปราสาทหินพิมายยังสร้างไม่แล้วเสร็จแต่ปล่อยโคมก่อน ดังนั้นบ้านปราสาทจึงยกปราสาททิ้งหลังทิ้งลงน้ำ ทำให้เกิดที่มาของชื่อลำธารปราสาท และตำบลธารปราสาทในปัจจุบัน

จากประวัติความเป็นมาอันยาวนานและความโดดเด่นของโบราณสถานของบ้านปราสาทตลอดจนมีวัฒนธรรม ซึ่งจากหลักฐานที่ได้ค้นพบสันนิษฐานว่า ชุมชนบ้านปราสาทเคยมีผู้อาศัยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ ที่มีหลักฐานของกลุ่มวัฒนธรรมแบบทวาราวดีและแบบเขมรโบราณ ระหว่าง 2,500 – 3,000 ปีมาแล้ว รวมทั้งประเพณีท้องถิ่นที่สืบสานกันมาจนเป็นชุมชนที่เข้มแข็งถึงปัจจุบัน

ยุคก่อนประวัติศาสตร์บนพื้นที่ชุมชนบ้านปราสาท

จากร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี กล่าวได้ว่าเมื่อราว 3,000 ปีมาแล้ว ได้มีกลุ่มชนโบราณเริ่มเข้ามาปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยกระจายอยู่ทั่วเนินดินปราสาทแห่งนี้ คนเหล่านั้นมีความสามารถในการผลิตภาชนะดินเผาที่มีคุณภาพดี รูปแบบสวยงามแบบเอกลักษณ์เฉพาะตัว



นั่นคือภาชนะดินเผารูปทรงต่าง ๆ ซึ่งเคลือบผิวด้วยน้ำดินสีแดงและขัดมัน โดยเฉพาะแบบที่เรียกว่า ทรงปากแตร หรือปากบานมีรูปร่างเหมือนคนโทคอแคบปากบานสูง บางใบมีการตกแต่งผิวด้วย ลายเชือกทาบหรือลายเขียนสีคล้ายแบบบ้านเชียง และยังมีภาชนะแบบมีมุมหรือสันกลาง ภาชนะด้วย นอกจากการผลิตเครื่องปั้นดินเผาแล้วยังรู้จักการปั้นด้วยเพื่อนำไปทอผ้า รู้จักการทำ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับตกแต่งร่างกายจากวัสดุธรรมชาติต่าง ๆ จำพวกหิน เปลือกหอย กระดุกสัตว์ เช่น ขวานหิน กำไลหิน กำไลเปลือกหอย ลูกปัดเปลือกหอย เครื่องใช้ปลายแหลม คล้ายปืนปักผมทำด้วยกระดูกสัตว์ และจากหลักฐานพบกำไลที่ทำจากเปลือกหอยทะเลต่าง ๆ ทั้งเล็กและใหญ่จำนวนมากพอสมควร

ดังนั้นหลักฐานในแหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นการยืนยันว่าคนก่อนประวัติศาสตร์ ระยะเวลาของบ้านปราสาทนี้มีการติดต่อสัมพันธ์ถ่ายทอดวิธีการทำเครื่องมือเครื่องใช้บางอย่าง รวมถึงการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือวัตถุกับชุมชนโบราณในท้องถิ่นอื่นด้วย อาจจะเป็นชุมชนที่อยู่ ชายทะเล หรือชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ในแถบภาคกลาง เช่น ลพบุรี ซึ่งเชื่อว่าจะน่าจะเป็นศูนย์กลาง แห่งหนึ่งในการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือวัตถุในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

หลังจากนั้นต่อมาอีกราว 5,000 ปี พบว่าพัฒนาการในการอยู่อาศัยและการทำ เครื่องใช้ที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะรูปแบบของภาชนะดินเผาจากลักษณะคนโทคอแคบปากบานเคลือบ น้ำดินสีแดง ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากในระบายนั้นได้หมดไป คงเหลือแต่เพียงภาชนะแบบมีสันและ แบบทรงกลมธรรมดา คอกว้างปากไม่สูงบานมาก ตกแต่งผิวด้านนอกด้วยลายเชือกทาบ การเคลือบ ผิวด้านในด้วยน้ำดินสีแดงก็ลดน้อยลงมากและหายไปที่สุด ส่วนการตกแต่งด้วยการเขียนสีนั้นหลังจากระยะแรกแล้วแทบจะไม่ปรากฏอีกเลย จากนั้นก็เริ่มมีภาชนะดินเผาอีกแบบหนึ่งซึ่งมีลักษณะ เฉพาะตัวเช่นกัน เข้ามาแทนที่นั่นคือภาชนะดินเผาแบบที่เรียกกันว่า “พิมายดำ” โดยภาชนะดินเผา ประเภทนี้ (กำหนดอายุราว 1,000 – 2,500 ปีมาแล้ว) มีผิวสีดำขัดมัน เนื้อหยาบบาง มักจะตกแต่ง ผิวด้านในและภายนอกด้วยลายเส้นขัดมันให้เป็นเส้นขนานบ้าง หรือลายกันหอย ซึ่งภาชนะดินเผา แบบพิมายดำนี้ได้พบในแหล่งโบราณคดีหลายแห่งในพื้นที่ของอีสานตอนล่างบริเวณใกล้เคียงกันนี้

พัฒนาการในด้านอื่นพบว่าคนก่อนประวัติศาสตร์รุ่นนี้รู้จักการนำโลหะสำริดมาทำ เป็นเครื่องใช้ขึ้นเองแล้ว โดยเฉพาะหลักฐานเกี่ยวกับการหล่อสำริด เช่น เบ้าหลอมสำริด แม่พิมพ์ ขวานสำริดและพบเครื่องประดับและเครื่องใช้ที่ทำจากสำริดเป็นจำนวนมาก เช่น ขวาน กำไล ต่างหู ห่วง กลี๋ยว เครื่องประดับหน้า และกระพรวน เป็นต้น ต่อมารู้จักการใช้เครื่องมือเหล็กและก้าวหน้า จนสามารถทำเครื่องใช้ที่ผสมกันระหว่างโลหะทั้งสองชนิด เช่น ห่วงสำริดหุ้มด้วยเหล็ก สำหรับ เครื่องประดับร่างกายได้เปลี่ยนจากลักษณะกำไลหินและกำไลเปลือกหอยมาเป็นเครื่องประดับทำด้วย สำริดเป็นส่วนใหญ่ และยังได้พบเครื่องประดับบางอย่างที่เพิ่มขึ้นแตกต่างจากคนรุ่นแรกก็คือลูกปัด หิน เครื่องประดับคล้ายจี๋ห้อยคอทำด้วยหินลูกปัดแก้วสีต่าง ๆ และลูกปัดดินเผา



ด้านอาหารการกินของคนยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านปราสาท พบหลักฐานว่าคนรุ่นนี้รู้จักเพาะปลูกข้าวแล้ว (ซึ่งในกลุ่มชนรุ่นแรกไม่พบหลักฐานชัดเจนพอที่จะยืนยันได้ว่ามีการเพาะปลูกข้าวแล้วหรือยัง) ซึ่งข้าวดังกล่าวนอกจากจะปลูกเพื่อการบริโภคแล้วยังใช้ในพิธีกรรมบางอย่างด้วยหลักฐานต่าง ๆ ที่บอกถึงการเพาะปลูกข้าวนั้นก็คือได้พบเมล็ดข้าวในเศษภาชนะดินเผา พบเมล็ดข้าวเปลือกโรยอยู่กับหลุมฝังศพ พบเครื่องมือเหล็กลักษณะแบบเคียวเกี่ยวข้าวและมีการเลี้ยงสัตว์ประเภทหมู หมา วัว ควาย ซึ่งวัวควายนี้น่าจะเป็นการเลี้ยงไว้ทั้งเพื่อเป็นอาหารและเลี้ยงไว้ใช้งาน รวมทั้งร่องรอยหลักฐานในการขุดคูน้ำล้อมรอบที่อยู่อาศัยนั้นนอกจากจะเป็นการป้องกันน้ำท่วมแล้ว ยังใช้เป็นแหล่งน้ำในการอุปโภคและการเพาะปลูกด้วย

ส่วนศาสนสถานคูบ้านคูเมืองของหมู่บ้านนั้น พบว่าในราวพุทธศตวรรษที่ 16 หรือประมาณ 1,000 ปีมาแล้ว ได้มีหลักฐานของศาสนสถานทวารวดีแบบท้องถิ่นปรากฏขึ้นที่แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ ซึ่งเรียกกันในปัจจุบันว่า “คูธารปราสาท” ศาสนสถานดังกล่าวนอกจากจะพบปูนปั้นพระพุทธรูปและลวดลายประดับในรูปแบบของศิลปะทวารวดีแล้วยังพบโบราณวัตถุอื่น ๆ เช่น เศษภาชนะดินเผาเคลือบสีน้ำตาลแบบเครื่องถ้วยเขมรจำนวนหนึ่ง ฐานรองรับรูปเคารพทำจากหินทรายและศิลาแลง หินทรายชนธิประติมากรรมเป็นรูปปิกกา อีกทั้งได้เคยพบเทวรูปหรือรูปบุคคลทำจากหินทรายที่โบราณสถานคูปราสาทแห่งนี้ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ได้สูญหายไปแล้ว ไม่สามารถติดตามกลับมาได้ รวมทั้งตัวโบราณสถานเองก็ถูกลักลอบขุดทำลายมาตั้งแต่ครั้งอดีตจนสูญเสียดินสอพุน ทำให้ไม่สามารถศึกษาถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมของโบราณสถานแห่งนี้ได้ แต่เมื่อประมวลข้อมูลหลักฐานทั้งหมดของแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ก็สามารถกล่าวได้ว่าในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ได้มีอิทธิพลของศาสนาพุทธเข้ามาเกี่ยวข้องกับชุมชนโบราณในบ้านปราสาท ทำให้ชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ที่อยู่ดั้งเดิมค่อย ๆ กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในสมัยประวัติศาสตร์ และต่อมายังมีอิทธิพลของรูปแบบศิลปะเขมรจากละแวกใกล้เคียง เช่น อาจจะเป็นจากพิมายเข้ามาปะปนเกี่ยวข้องด้วยระยะเวลาหนึ่งแต่ไม่นานนัก จากนั้นหลักฐานการอยู่อาศัยก็ขาดหายไป

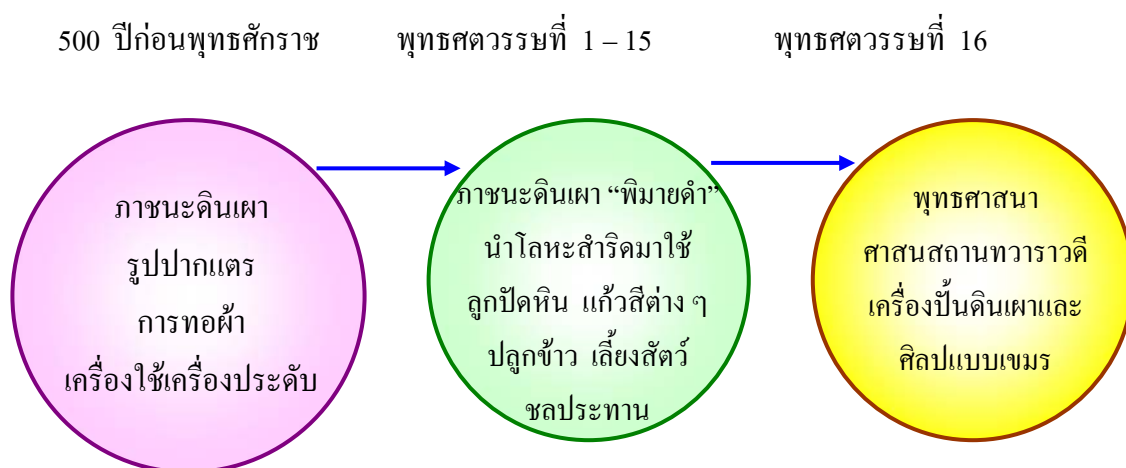
ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ยุคเริ่มตั้งถิ่นฐานนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนที่เข้ามาอาศัยโดยการปลูกบ้านเรือนขึ้น และจากหลักฐานทางโบราณคดีที่ถูกขุดพบนั้น ยืนยันได้ว่ามีการผลิตภาชนะดินเผาที่มีคุณภาพดี เช่น ถ้วยรูปทรงต่าง ๆ เคลือบด้วยดินน้ำดินสีแดง และขัดมันมีการรู้จักปั่นด้ายเพื่อนำไปทอผ้า มีการทำเครื่องมือเครื่องใช้จากวัสดุธรรมชาติมาประดับตามร่างกายและในรุ่นต่อมามีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้จากสำริด รวมทั้งสถาปัตยกรรมของโบราณสถานมากมาย

สำหรับการพัฒนาสังเกตเห็นอย่างชัดเจนว่า วิธีการดำเนินชีวิต การผลิตภาชนะ เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับใช้สอย การเพาะปลูก หรือการเลี้ยงสัตว์ ล้วนแล้วแต่เป็นการผลิตหรือการใช้สอยเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันเท่านั้น โดยไม่มีการผลิตเพื่อการค้า จึงกล่าวได้ว่า ยังไม่มีตัว





ขับเคลื่อนการจัดการที่เป็นรูปธรรมเพื่อเกิดการท่องเที่ยวเกิดขึ้น แต่ก็ถือว่ายุคนี้เป็นจุดเริ่มต้นของแหล่งโบราณคดีที่สำคัญที่มีการผลิตโบราณวัตถุและประเพณีและวัฒนธรรมที่ดึงดูดที่ตกทอดและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของคนรุ่นในปัจจุบัน



ภาพประกอบ 12 แผนภาพแสดงการพัฒนาการของชุมชนบ้านปราสาทในยุคเริ่มตั้งถิ่นฐาน  
จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบโดยกรมศิลปากร

การขุดค้นทางโบราณคดีในปี พ.ศ. 2534 กรมศิลปากรได้รับงบประมาณสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้พัฒนาแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาทเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จัดทำในลักษณะพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง จากหลักฐานที่ค้นพบสมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ รูปแบบและขนาดของฝังหลุมขุดค้นแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ขุดค้นและหลักฐานที่ได้พบ หลุมขุดค้นจำนวน 3 หลุมได้แก่

หลุมขุดค้นที่ 1 บริเวณกลางเนินดินของหมู่บ้าน มีฝังหลุมเป็นรูปตัวแอลในภาษาอังกฤษ ความยาวด้านละ 10 เมตร กว้าง 4 เมตร ลึก 5.50 เมตร พบโครงกระดูกฝังอยู่ในชั้นดินระดับล่างสุดยุค 3,000 ปี โครงกระดูกหันหัวไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ยุค 2,500 ปี หันหัวไปทางทิศตะวันออกเฉียง ยุค 2,000 ปี หันหัวไปทางทิศใต้ ในการฝังจะคล้ายกันคือนำเครื่องประดับ กำไล เปลือกหอย ลูกปัด แหวนสำริด กำไลสำริด เครื่องประดับศีรษะทำด้วยสำริด และภาษาชนเผ่าของผู้ตายฝังรวมกัน





ภาพประกอบ 13 ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีหลุมขุดค้นที่ 1

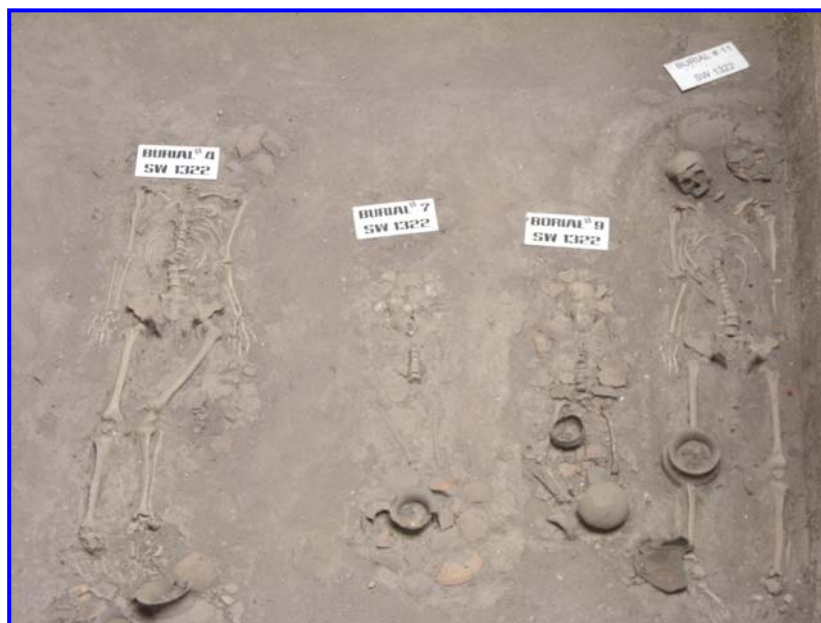
หลุมขุดค้นที่ 2 อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านขนาดของหลุม ความยาว 4 เมตร กว้าง 4 เมตร ลึก 5.50 เมตร ดินชั้นบนพบร่องรอยของศาสนสถาน เศียรพระพุทธรูป ศิลปะทวารวดีแบบทอ้งถิ่น รูปปั้นดินเผาผู้หญิงครึ่งตัวเอามือกุมท้องลักษณะคล้ายตั้งครรภ์ และ ชิ้นส่วนลายปูนปั้นประดับปราสาท



ภาพประกอบ 14 ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีหลุมขุดค้นที่ 2



หลุมขุดค้นที่ 3 อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน ขนาดของหลุมเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความยาว 6 เมตร กว้าง 4 เมตร ลึก 5.50 เมตร พบโครงกระดูกเป็นผู้หญิงทั้งหมด ไม่มีศีรษะ และภาชนะถูกทุบให้แตกก่อนที่จะนำลงไปฝัง นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าเป็นโครงกระดูกของผู้หญิงที่ถูกประหารชีวิตและนำศีรษะไปแห่ประจาน ได้พบส่วนกะโหลกศีรษะห่างจากจุดเดิม 500 เมตร



ภาพประกอบ 15 ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีหลุมขุดค้นที่ 3



ภาพประกอบ 16 คนก่อนยุคประวัติศาสตร์ ด้านวิถีชีวิตที่บ้านปราสาท



### ลักษณะภูมิประเทศและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

บ้านปราสาทมีลักษณะหมู่บ้านเป็นชุมชนใหญ่ในพื้นที่ราบ มีหนองน้ำ ทุ่งหญ้า ลำห้วย ฝายกั้นน้ำ ซึ่งชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการทำเกษตร สภาพดินเป็นดินร่วนเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชผลการเกษตร ซึ่งถือได้ว่าเป็นชุมชนเกษตรกรรม ในฤดูฝนน้ำจะท่วมที่นา ดินส่วนมากเป็นดินเหนียวปนทราย มีบางพื้นที่เป็นดินเค็มจึงมีการทำนาเกลือ โดยชาวบ้านปราสาทเป็นหมู่บ้านขนาดกลางตั้งอยู่บนเนินดินสูงรูปร่างเกือบจะเป็นวงรีวางตัวยาวตามแนวตะวันออก – ตะวันตก ขนาดของเนินดินยาวประมาณ 750 เมตร และกว้าง 450 เมตร พื้นที่ที่สูงสุดจากพื้นดินโดยรอบประมาณ 5 เมตรลาดเอียงลงไปทางทิศใต้มีการปลูกสร้างบ้านเรือนที่อาศัย แนวไม้และไม้ยืนต้นทั่วบริเวณเนินดิน พื้นที่โดยรอบเป็นทุ่งนา สวนผักและต้นตาล ทางด้านทิศเหนือมีลำธารปราสาทซึ่งแยกมาจากลำสะเทต เป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำมูลไหลผ่าน ถือเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อชุมชนบ้านปราสาท เพราะมีน้ำตลอดทั้งปี ในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านปราสาทนั้น จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า การตั้งถิ่นฐานของชาวปราสาทในระยะก่อนประวัติศาสตร์จะมีจำนวนน้อยเนื่องจากผลกระทบทางธรรมชาติของระดับน้ำขึ้น – ลง ทำให้เป็นอุปสรรคในการดำรงชีพ มีการใช้เทคโนโลยีในการดำรงชีวิตที่ไม่ซับซ้อนและดีพอที่จะควบคุมผลกระทบทางธรรมชาติได้ ดังนั้นการตั้งถิ่นฐานของชุมชนจึงมักจะพบในพื้นที่ที่มีระดับพื้นสูง น้ำท่วมไม่ถึง และมีแหล่งน้ำใช้หรือบริเวณที่ได้รับผลกระทบน้อยกว่า ซึ่งชุมชนโบราณบ้านปราสาท เป็นกลุ่มชนที่อพยพเคลื่อนย้ายมาจากแอ่งสกลนคร หรืออีสานเหนือ มาเลือกเอาพื้นที่เนินดินบ้านปราสาทอยู่ใกล้แหล่งน้ำและมีความอุดมสมบูรณ์เป็นที่อาศัยและเพาะปลูก แต่เนื่องจากบริเวณที่ตั้งของเนินดินอยู่ในบริเวณที่ราบอันเกิดจากตะกอนของน้ำแต่มีทางออกไปสู่ที่ราบต่ำซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของแหล่ง จากลักษณะดังกล่าวในหน้าน้ำหลากจะทำให้เกิดสภาวะดินเค็มบางพื้นที่ในช่วงฤดูแล้งชุมชนโบราณที่บ้านปราสาทต้องตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่สูง พร้อมทั้งขุดคูน้ำคันดินเชื่อมกับลำธารปราสาทเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งและป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝน

อาณาเขตติดต่อ บ้านปราสาทใต้ ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 7 และบ้านธารปราสาทตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 17 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา สามารถแบ่งอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่นและจำนวนเนื้อที่ได้ดังนี้

บ้านปราสาทใต้ หมู่ที่ 7 มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านใหม่เกษม หมู่ที่ 5 ตำบลธารปราสาท

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านธารปราสาท หมู่ที่ 17 ตำบลธารปราสาท

ทิศตะวันออก ติดต่อกับถนนมิตรภาพ ตำบลทุ่งสัมฤทธิ์ อำเภอพิมาย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านปราสาทเหนือ หมู่ที่ 8 ตำบลธารปราสาท



บ้านธารปราสาท หมู่ที่ 17 มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านปราสาทเหนือ หมู่ที่ 8 ตำบลธารปราสาท

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านห้วยคาใต้ หมู่ที่ 6 ตำบลธารปราสาท

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านปราสาทใต้ หมู่ที่ 7 ตำบลธารปราสาท

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านดอนยาง หมู่ที่ 18 ตำบลธารปราสาท



ภาพประกอบ 17 ลักษณะภูมิประเทศและสภาพทั่วไปของบ้านปราสาท



ภาพประกอบ 18 ลำปราสาท ลำน้ำศักดิ์สิทธิ์แห่งที่ 9 ของประเทศไทย ที่นำไปทำพิธีทรง  
ครองราชย์ครบ 50 พรรษา และพระชนมายุครบ 72 พรรษา



### ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศ (สถานีตรวจอากาศนครราชสีมา. 2551) ลักษณะอากาศทั่วไปของบ้านปราสาทซึ่งเป็นชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา พบว่าอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมที่พัดประจำเป็นฤดูกาลมี 2 ชนิด โดยพัดจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือในฤดูหนาว เรียกว่าลมตะวันออกเฉียงเหนือ อิทธิพลของลมนี้ทำให้บริเวณจังหวัดนครราชสีมาประสบกับภาวะอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง ส่วนลมมรสุมอีกชนิดหนึ่งคือลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งลมนี้จะพัดจากทิศตะวันตกเฉียงใต้และทิศใต้เป็นส่วนใหญ่ ลมมรสุมนี้จะพัดอยู่ในช่วงฤดูฝน มีผลทำให้อากาศชุ่มชื้นและมีฝนตกทั่วไป หากพิจารณาถึงฤดูกาลของจังหวัดนครราชสีมา เมื่อพิจารณาตามลักษณะลมฟ้าอากาศของประเทศไทยแบ่งออกได้เป็น 3 ฤดู ดังนี้ 1) ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ 2) ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม และในเดือนเมษายนจะเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนมากที่สุด 3) ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดปกคลุมประเทศไทย ในระยะนี้จึงมีความชุ่มชื้นมาก ทำให้มีฝนตกมาก ตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมจนถึงกลางเดือนตุลาคม หลังจากนั้นฝนจะเริ่มลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว

### ด้านสาธารณูปโภค

การไฟฟ้า การให้บริการไฟฟ้าในเขตชุมชนบ้านปราสาท พบว่า สามารถให้บริการชาวบ้านอย่างทั่วถึง โดยครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลปราสาท จำนวน 1,573 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 94.75 โดยมีการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอโนนสูงเป็นผู้รับผิดชอบ

การประปา ในการบริการด้านประปาของชุมชนบ้านปราสาท พบว่า ปัจจุบันมีการประปาส่วนภูมิภาค สำนักงานประปาอำเภอโนนสูง เป็นผู้ให้บริการในเขตพื้นที่ชุมชน โดยมีจำนวนครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้ทั้งหมด 997 ครัวเรือน จำนวนน้ำประปาที่ผลิตได้ 720 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน และมีจำนวนที่มีการใช้น้ำประปาเฉลี่ยประมาณ 600 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน นอกจากนี้ในพื้นที่ก็ยังมีระบบประปาหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ราษฎรในหมู่บ้านและในเขตตำบลปราสาท

การสื่อสาร การสื่อสารที่สำคัญของชุมชนบ้านปราสาทคือ โทรศัพท์เป็นสาธารณูปโภคพื้นฐานของหมู่บ้าน โดยมีโทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 3 ตู้ และมีครัวเรือนที่มีโทรศัพท์บ้านใช้จำนวน 19 ครัวเรือน

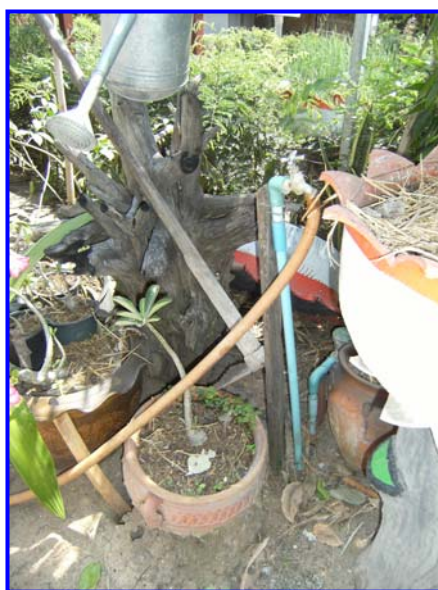
การคมนาคม การคมนาคมซึ่งถือว่าเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของหมู่บ้านนั้นมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 ถนนมิตรภาพ (นครราชสีมา – ขอนแก่น) เป็นถนนคอนกรีตผ่านทางเข้าหมู่บ้าน และถนนทางเข้าหมู่บ้านแยกมิตรภาพเป็นถนนคอนกรีตที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว



มีระยะทางประมาณ 1,800 เมตร โดยได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา



ภาพประกอบ 19 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคให้บริการชุมชน



ภาพประกอบ 20 การประปาของชุมชนให้บริการชุมชนบ้านปราสาท





ภาพประกอบ 21 ถนนทางเข้าหมู่บ้านปราสาทแยกจากถนนมิตรภาพ

นอกจากนี้ในส่วนของสาธารณูปโภคจากแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ ลำธารปราสาท ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ ซึ่งได้แยกมาจากลำสะเทต ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำมูลที่ไหลผ่านและถือเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อชุมชนบ้านปราสาทแห่งนี้ เนื่องจากมีน้ำตลอดทั้งปี



ภาพประกอบ 22 ลำปราสาทด้านทิศเหนือเป็นหมู่บ้านปราสาทเหนือ







ภาพประกอบ 23 แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้ทำมาหากิน

#### ลักษณะสังคมและครอบครัว

ลักษณะสังคมของชาวบ้านปราสาทเช่นเดียวกับสังคมชนบททั่วไป โดยลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่แยกมาจากครอบครัวขยาย ประกอบด้วยสมาชิก พ่อ – แม่ และลูก ส่วนครอบครัวขยาย ประกอบด้วยสมาชิก คือ ปู่ – ย่า, ตา – ยาย, พ่อ – แม่ และลูก ครอบครัวมีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ด้วย การตั้งบ้านเรือนมักจะอยู่ในกลุ่มในเครือญาติเดียวกัน มีการช่วยเหลือกันในด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นทั้งจากระบบเครือญาติและระบบสังคมที่เกี่ยวข้องกันแม้ว่าจะไม่ได้เป็นญาติพี่น้องกันก็ตามต่างรู้สึกว่าคุณเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่จะต้องให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังจะเห็นได้จากมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขกทำนา งานบวช งานแต่งงาน งานบุญ หรืองานประเพณีต่าง ๆ

ปัจจุบันบ้านปราสาทแบ่งการปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ หมู่ที่ 8 บ้านปราสาทเหนือ หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดกลาง ตั้งอยู่บนเนินดินสูงรูปร่างเกือบจะเป็นวงรีวางตามยาวตามแนวตะวันออก – ตะวันตก ขนาดของเนินดินยาวประมาณ 750 เมตร และกว้างประมาณ 450 เมตร ลาดเอียงไปทางทิศใต้ บ้านปราสาทเหนือ หมู่ 8 ตั้งอยู่ทางฝั่งทิศเหนือของลำธารปราสาท มีการปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย พื้นที่โดยรอบเป็นทุ่งนา ทางทิศเหนือมีลำธารปราสาท ซึ่งแยกมาจากลำสะเทอดอันเป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำมูลไหลผ่าน ถือเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อชุมชนบ้านปราสาทเพราะมีน้ำตลอดทั้งปี



โครงสร้างประชากรชุมชนบ้านปราสาทมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 365 ครัวเรือน และมีประชากรทั้งหมด 1,552 คน เป็นเพศชาย 763 คน และเพศหญิง 789 คน โดยบ้านปราสาทได้ หมู่ที่ 7 มีจำนวนครัวเรือน 174 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 677 คน เพศชาย 323 คน เพศหญิง 354 คน บ้านปราสาทเหนือ หมู่ที่ 8 มีจำนวนครัวเรือน 96 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 381 คน เพศชาย 186 คน เพศหญิง 195 คน และบ้านธารปราสาท หมู่ที่ 17 มีจำนวน ครัวเรือน 95 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 494 คน เพศชาย 254 คน เพศหญิง 240 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลธารปราสาท. 2551 : 12-16)

#### ด้านศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น

บ้านปราสาท เป็นชุมชนที่มีวัด 1 แห่งคือวัดบ้านปราสาท ชาวบ้านนับถือศาสนา พุทธ มีความเชื่อในเรื่องบุญบาป นิยมการทำบุญ โดยมีการตักบาตร นำอาหารไปถวายพระทั้งในวัน ธรรมดาและวันพระ ถ้าเป็นวันพระชาวบ้านจะพร้อมใจกันไปทำบุญที่วัดแทบทุกครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีประเพณีความเชื่อในเรื่องที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการทำมาหากิน และชีวิตประจำวันในการอยู่ ร่วมกันของสังคม

ความเชื่อเรื่องศาลตาปู่ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผู้ที่ปกปักรักษาหมู่บ้านให้ชาวบ้าน ในหมู่บ้านอยู่อย่างสงบสุขและเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในหมู่บ้าน เช่น การบนบาน ศาลกล่าว การขอให้ตนเองประสบความสำเร็จ และเมื่อตัวเองประสบผลสำเร็จแล้วก็จะมาทำพิธี แก่บน ซึ่งสิ่งที่ใช้แก่บนก็จะใช้สิ่งของตามความเชื่อ นั่นคือเหล้า 1 ขวด ไก่ 1 ตัว ดอกไม้รูปเทียน และในการทำพิธี ก็จะใช้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่อยู่ในหมู่บ้านเป็นผู้ทำพิธี และความเชื่อในเรื่องนี้ก็มีมานานแล้ว และยังยึดถือปฏิบัติ มาจนถึงปัจจุบันนี้



ภาพประกอบ 24 ศาลตาปู่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ





### ภาพประกอบ 25 ความเชื่อที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ

ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกสร้าง โดยเสาแรกที่จะยกคือเสาเอกและเสาโท ซึ่งชาวบ้านจะมีความเชื่อว่าก่อนที่จะยกเสานั้นจะต้องมีการนำสิ่งของต่างๆ มาผูกกับดินเสาและใส่ลงในก้นหลุม อาทิ เช่น ไบบัว ไบคุณ เงิน และที่เสาเอกและเสาโท จะมีการผูกต้นอ้อย ต้นกล้วย และไช้ตักปลาไว้ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข มั่นคง ยั่งยืน ร่ำรวย และเจริญก้าวหน้าในชีวิต และเมื่อมีการสร้างบ้านเสร็จก็จะมีการขึ้นบ้านใหม่ โดยจะนิมนต์พระมาสวด ทำพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่สมาชิกในครอบครัว

ประเพณีท้องถิ่นของแต่ละเดือนจะมีกิจกรรมหรืองานพิธีที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ประเพณี 12 เดือนของบ้านปราสาท คือ

เดือนอ้าย เป็นช่วงการเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งถือว่าเป็นการสิ้นสุดการทำงานปี  
 ในวันพ่อแห่งชาติมีการตักบาตรและจุดเทียนชัยถวายพระพร  
 ในช่วงเย็น และช่วงเย็นวันที่ 31 ธันวาคมของทุกปีจะมีงานเลี้ยง  
 ส่งสรรค์ส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ที่โรงเรียน  
 เดือนยี่ชาวบ้านช่วยกันนวดข้าวและนำข้าวขึ้นยุ้ง  
 เดือนสาม มีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันมาฆบูชา ชาวบ้านจะไป  
 ทำบุญกันที่วัด

เดือนสี่ หลังจากเสร็จสิ้นการทำงานชาวบ้านก็จะทำงานหัตถกรรมและรับจ้าง  
 ทั่วไป เป็นเดือนที่ชาวบ้านนิยมจัดพิธีที่เป็นมงคล เช่น งานแต่งงาน งานบวชนาค เพราะเชื่อกันว่า  
 ถ้าประกอบพิธีในเดือนคู่ จะทำให้งานราบรื่นและอยู่เย็นเป็นสุข

เดือนห้า เป็นเดือนที่ซึ่งชาวบ้านมักนิยมประกอบพิธีที่อัปมงคล เช่น การจุด  
 กระดูกของผู้ที่ล่วงลับขึ้นมาทำการเผาเพื่ออุทิศส่วนกุศล นอกจากนี้ ยังมีพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณ  
 บรรพบุรุษ ประเพณีสงกรานต์ งานเลี้ยงศาลาป่า



เดือนหก เป็นช่วงฤดูการทำนา เป็นเดือนที่เริ่มมีการแห่นางแมวเพื่อทำการ  
ขอฝนและมีการประกอบพิธีการแรกนาขวัญ

เดือนเจ็ด เริ่มหว่านไถ ทำนา

เดือนแปดงานบุญเข้าพรรษา (เริ่ม 1 ค่ำ เดือน 8) แห่เทียนพรรษา

เดือนเก้า เป็นเดือนสุดท้ายของการหว่านไถ มีวันที่สำคัญคือ วันแม่แห่งชาติ  
จะมีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งในตอนเช้า ช่วงกลางวันจะช่วยกันทำความสะอาดหมู่บ้าน  
และช่วงเย็นก็จะมีการรวมตัวกันจุดเทียนชัยถวายพระพรที่หน้าอาคารพิพิธภัณฑน์ของหมู่บ้าน

เดือนสิบ มีประเพณีทำบุญตักบาตรสารทไทย

เดือนสิบเอ็ด ข้าวเริ่มออกรวง ชาวบ้านจะทำพิธีเรียกขวัญข้าว เตรียมการทำบุญ  
ออกพรรษา (แรม 8 ค่ำ เดือน 11) มีการตักบาตรเทโวโรหณะ

เดือนสิบสอง ประเพณีลอยกระทง ซึ่งจะไปลอยกันที่วัด หรือในลำธารปราสาท  
ภาษา ประชากรส่วนใหญ่พูดภาษาโคราช บางส่วนใช้ภาษาอื่น (เฉพาะเขย – สะใภ้)

การแต่งกาย

ชายนุ่งกางเกง หญิงนุ่งผ้าถุง สวมเสื้อสุภาพ

ด้านการศึกษา

การศึกษามีสถานศึกษา 2 แห่ง คือ 1) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง รับเด็กอายุตั้งแต่  
2 ปีครึ่ง ถึง 4 ปี 2) โรงเรียนบ้านธารปราสาท เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษา  
ปีที่ 6

ด้านเศรษฐกิจชุมชน

ชาวบ้านในชุมชนบ้านปราสาทส่วนใหญ่มีการศึกษาไม่ค่อนสูงนัก จึงทำให้การ  
ประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นการประกอบอาชีพงานฝีมือ งานหัตถกรรมด้านสิ่งทอ ด้านจักสาน  
ในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จึงมีการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัฒนธรรม  
โดยใช้วัดกุฎิบในท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์มาเป็นจุดเริ่มต้นของอาชีพเสริมที่มีรายได้  
เพิ่มให้กับครอบครัว ทำให้มีเงินหมุนเวียนในชุมชน นักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมโบราณสถานบ้าน  
ปราสาท ชุมชนในหมู่บ้านสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มกิจกรรมสนองต่อนักท่องเที่ยว โดยการ  
สนับสนุนจากหน่วยงานทางราชการ และเอกชนที่มองเห็นความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง  
ชุมชนบ้านปราสาทจึงรวมกลุ่มกิจกรรมได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่ทางราชการจัดสนองตามความ  
ต้องการของชุมชน ทั้ง 8 กลุ่มกิจกรรม ทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีการดำเนินงานอย่างเต็มรูปแบบ



## สภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

จากการลงพื้นที่ทำการศึกษาเพื่อการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง ทำให้สภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทจากกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่มที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนจากนักท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชนจะเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมตามความสนใจ โดยคำนึงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ลักษณะของงานและความสามารถในการเรียนรู้ของตนเอง มีกลุ่มกิจกรรมดังนี้

### 1. กลุ่มสตรีสหกรณ์

การดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกจะเป็นสตรีทั้งหมดที่ต้องการปฏิบัติกิจกรรมอยู่ในความดูแลของสหกรณ์การเกษตรโนนสูง จำกัด งบประมาณในการดำเนินงานครั้งแรกได้จากการรวมกลุ่มของสมาชิก 10 คน ๆ ละ 100 บาท โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อสร้างความสามัคคี เพื่อช่วยเหลือชุมชน และเพื่อส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ มีกิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม ได้แก่ ก่อนปี พ.ศ. 2536 มีการทอเสื่อกลาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 มีการติดต่อประสานงานกับกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมให้มาอบรมเกี่ยวกับการทำกระเป๋า รองเท้า หมวก เป็นต้น ในปี พ.ศ. 2540 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมนำความรู้มาเพิ่มเติมและในปี พ.ศ. 2545 ได้ส่งผลิตภัณฑ์เข้าสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในระดับ 2 ดาวจากผลิตภัณฑ์เสื่ออก ซึ่งสมาชิกในกลุ่มก็ภูมิใจในผลิตภัณฑ์ที่ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ สถานที่ตั้งของกลุ่มบ้านเลขที่ 61/1 หมู่ที่ 17 บ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท นางปรานอม นิคมกลาง เป็นประธานกลุ่ม สถานที่สำหรับปฏิบัติกิจกรรมต่อเติมจากบ้านพัก สมาชิกจะรวมกลุ่มกันเป็นการส่งเสริมสตรีให้มีบทบาทในชุมชน กิจกรรมสำคัญของกลุ่มได้แก่ การทอเสื่ออกกลายแล้วประยุกต์มาทำเป็นกระเป๋า รองเท้า หมวก รูปแบบของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด จะขึ้นไปตามความนิยมของตลาด แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่ทำจากการทอเสื่ออกกลายทั้งสิ้น จากนั้นจึงนำผลผลิตแต่ละชนิดส่งเข้ากลุ่มสตรีสหกรณ์ เพื่อวางจำหน่ายในร้านค้าของกลุ่มอีกส่วนหนึ่งทางกลุ่มจะดำเนินงานเองโดยส่งไปจำหน่ายในร้านค้าของชุมชนตามจุดของการท่องเที่ยวในโบราณสถาน ราคาของสินค้าแต่ละชิ้นสมาชิกจะเป็นผู้ร่วมกำหนดราคา ซึ่งขึ้นอยู่กับรูปแบบความยากง่ายของการผลิต ขนาดของผลิตภัณฑ์ ต้นทุนที่ดำเนินการ การร่วมสมัยของผลิตภัณฑ์ สมาชิกจะมีรายได้ตามจำนวนของผลผลิตแต่ละชนิดที่ส่งเข้ากลุ่ม และจำหน่ายได้แล้วของแต่ละเดือน รายได้ของสมาชิกแต่ละคนจึงมีรายรับที่ไม่เท่ากัน นอกจากนี้ กลุ่มสตรีสหกรณ์ยังมีร้านค้าซึ่งดำเนินงานในรูปแบบของสหกรณ์ รับจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นศูนย์รวมผลิตภัณฑ์เพื่อบริการนักท่องเที่ยว ตั้งอยู่ใกล้กับอาคารพิพิธภัณฑ์สะดวกกับการเลือกซื้อสินค้าที่เป็นของที่ระลึกของแหล่งท่องเที่ยวก่อนเดินทางกลับ



ซึ่งเป็นรายได้อีกส่วนหนึ่งซึ่งทางกลุ่มสตรีสหกรณ์ได้รับผลประโยชน์ (ปรานอม ฉิมกลาง. 2551 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 26 ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มกิจกรรมสตรีสหกรณ์

ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานของกลุ่มสตรีสหกรณ์ที่มีผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่มสมาชิกในกลุ่มได้พบความเป็นมาของปัญหาที่เกิดขึ้นและได้ร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ไขเพื่อผลิตภัณฑ์จากเสื่อกกที่แปรรูปเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีรูปแบบที่หลากหลาย เป็นที่ต้องการของตลาดและเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยว ปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1. ด้านองค์กร โครงสร้างในองค์กรที่จัดลำดับขั้น และการแบ่งหน้าที่การปฏิบัติงานที่ไม่เหมาะสม แม้จะมีการวางระบบงานวางแผนการดำเนินงานแต่ความเป็นเครือข่ายมีวัยที่ต่างกัน คนไทยจะเคารพผู้อาวุโสกว่าจึงไม่กล้าที่จะว่ากล่าวตักเตือนกันในการปฏิบัติงาน การไม่ตรงต่อเวลาใครอยากจะมาเมื่อไรก็ได้ จะมาวันไหนก็ได้หรือไม่มาก็ได้ เพราะรายได้ที่สมาชิกได้รับมาจากกาส่งจำนวนของประเภทของสินค้าและเมื่อจำหน่ายสินค้าได้แล้วจึงขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน คุณภาพของสินค้าแต่ละประเภทมีมาตรฐานที่ไม่เหมือนกัน สมาชิกในกลุ่มจึงร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ไขโดยการจัดแบ่งลำดับของงาน การแบ่งหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงได้ผลผลิตให้ชัดเจนใครร่วมกันทำงานไม่ใช่ต่างคนต่างทำ การแบ่งหน้าที่แบ่งตามความสามารถ ความชำนาญคือ ผู้เตรียมวัสดุทุกชนิด ผู้ทอเสื่อกก ผู้แปรรูปออกเป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ ตามที่สมาชิกร่วมกันวางแผนไว้ จำนวนคนในหน้าที่จะไม่เท่ากันแต่เป็นลักษณะของหน้าที่ สมาชิกทุกคนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหน้าที่การทำงานได้ทุกขั้นตอน เพื่อปรับเปลี่ยนหน้าที่งาน



ส่วนด้านเวลาการปฏิบัติงานให้มีสมดุลเวลาของสมาชิก กำหนดการทำงานในหนึ่งวันให้ชัดเจน รายได้ของสมาชิกได้เฉลี่ยเท่ากันในแต่ละเดือนสำหรับผู้ปฏิบัติงานตามปกติ

2. ด้านการประชาสัมพันธ์ กลุ่มไม่มีการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม รูปแบบของผลิตภัณฑ์ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์จากเสื่อกกที่ร่วมสมัยเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว วิธีการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งมีทั้งประโยชน์ได้เรียนรู้ได้ร่วมปฏิบัติการทอเสื่อกก และการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากเสื่อกก สมาชิกในกลุ่มจึงร่วมกันคิดการประชาสัมพันธ์กลุ่มสตรีสหกรณ์ให้เป็นรูปธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทุกชนิดที่ผลิตจากเสื่อกก โดยจัดทำแผ่นพับที่มีองค์ประกอบที่ครบถ้วนจากการเรียนรู้ ชื่อเรื่องของแผ่นพับ แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท และกิจกรรมกลุ่มสตรีสหกรณ์ สอดแทรกภาพที่สวยงามของทุกกลุ่ม และเสนอภาพของผลิตภัณฑ์ทุกประเภทที่ทำจากเสื่อกก พร้อมทั้งคำเชิญชวน นำแผ่นพับของกลุ่มไปวางประชาสัมพันธ์ที่พิพิธภัณฑ์บ้านปราสาทที่เป็นจุดที่นักท่องเที่ยวเข้าชมเป็นจุดแรก ทุก ๆ วันจะมีการกระจายเสียงของชุมชนบ้านปราสาทในภาคเช้า และภาคเย็น เมื่อจบจากข่าวประจำวันของสื่อวิทยุกระจายเสียงของหมู่บ้าน ก็จะมีการประชาสัมพันธ์กลุ่มกิจกรรม เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจของชุมชนให้ร่วมกันคิดเสริมสร้างกลุ่มกิจกรรม อีกทั้งนักท่องเที่ยวจะได้ฟังและเกิดความรู้สึกรักอยากไปชมและร่วมปฏิบัติกิจกรรมตามวิถีชีวิตของชนบทและการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ตามความสนใจเป็นของที่ระลึก

3. ด้านเงินทุน กลุ่มสตรีสหกรณ์มีปัญหาด้านการเงินทุนที่จะซื้ออุปกรณ์ ในการดำเนินงานของกลุ่มที่ชำระตามการใช้งาน ครั้งแรกที่จัดตั้งกลุ่มสมาชิกทุกคนจะออกทุนคนละ 100บาท จัดซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน เมื่อผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายได้แล้วหักต้นทุนของแต่ละชิ้นเงินที่เหลือก็จะเป็นรายได้ของสมาชิก เมื่ออุปกรณ์ชำรุดเสียหายสมาชิกก็จะซื้อหามาทดแทนเอง บางครั้งขาดผู้รับผิดชอบงานขาดความต่อเนื่อง ผลผลิตไม่มีจำหน่ายตามกิจกรรมที่กลุ่มกำหนด เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าปฏิบัติกิจกรรม ผลิตภัณฑ์เสนอขายไม่มีตามต้องการ สมาชิกในกลุ่มจึงแก้ปัญหาโดยการเรียกเก็บเงินสมทบเข้ากลุ่มตามรายได้แต่ละเดือนร้อยละ 10 เพื่อเป็นกองทุนของกลุ่มในการจัดซื้ออุปกรณ์ที่ชำรุดและการปรับปรุงงานของกลุ่มกิจกรรม

4. ด้านการส่งเสริมการตลาด ปัญหาที่เกิดจากผลิตภัณฑ์จากเสื่อกกได้จำหน่ายโดยกลุ่มเป็นผู้จำหน่ายเอง นักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมโบราณสถานและเข้าชมกลุ่มกิจกรรมจะซื้อแต่ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นตลอดเวลาจะมีมากพอที่จะขยายตลาดไปสู่ท้องถิ่นอื่น เพื่อจะได้มีเงินทุนหมุนเวียน มีรายได้จากผลิตภัณฑ์ไม่คั่งงอก สมาชิกจึงร่วมกันคิดแก้ปัญหาหลากหลายวิธี โดยการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง จำหน่ายตามงานนิทรรศการ งานแสดงสินค้าที่จัดขึ้นในอำเภอและในจังหวัด เช่น งาน “วันข้าว” ของอำเภอโนนสูง งานฉลองชัยชนะท้าวสุรนารี ซึ่งเป็นงานประจำที่มีนักท่องเที่ยวมาก การจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางงานผลิตภัณฑ์จะกระจายไปทุกชุมชน งาน



นิทรรศการและงานประจำปีเป็นการนำเสนอผลิตภัณฑ์ของกลุ่มกิจกรรมให้เป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับของตลาด สามารถเพิ่มรายได้และยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน

5. ด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน กลุ่มสตรีสหกรณ์ไม่มีโอกาสได้เข้ารับการอบรมโดยสม่ำเสมอ และไม่มีโอกาสได้ศึกษาดูงาน การได้รับการอบรมจะเป็นสิ่งจำเป็นมาก ความรู้ในเรื่องใหม่ ๆ สำหรับนำมาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นย่อมนำมาซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น การได้ไปศึกษาดูงานเป็นผลในด้านแนวคิดสร้างสรรค์ประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการหรือความนิยมของผู้บริโภค สมาชิกได้คิดหาวิธีการโดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้เรื่องผลิตภัณฑ์แนวใหม่ที่สามารถนำรูปแบบผลิตภัณฑ์ประยุกต์ใช้กับเสื่อกก และนำสมาชิกไปเข้าอบรมต่างสถานที่เมื่อมีการเปิดอบรม ตลอดทั้งไปศึกษาดูงานจากการแสดงนิทรรศการของอำเภอ ของระดับจังหวัด และที่เมืองทองธานี นำประสบการณ์ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากเสื่อกก สมาชิกทุกคนพร้อมจะรับโอกาสที่ดีอย่างเต็มใจ

จากสภาพและปัญหาของกลุ่มสตรีสหกรณ์ที่พบ สมาชิกของกลุ่มได้ร่วมคิดร่วมทำเพื่อหาสาเหตุความเป็นมาของปัญหา แล้วหาทางแก้ปัญหาเรื่อยมา เพื่อส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสื่อกกให้ได้รับความนิยมเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป และเป็นสินค้าที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการเป็นการเพิ่มรายได้ให้ชุมชน

## 2. กลุ่มขนมและอาหาร

การดำเนินงานของกลุ่มขนมและอาหาร ซึ่งเกิดจากความชอบและการมีฝีมือในการทำอาหาร เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2536 อาหารส่วนใหญ่เป็นอาหารพื้นบ้านปรุงด้วยวัตถุดิบที่หาได้ในพื้นที่ การทำอาหารจะมีทั้งอาหารพื้นบ้านและอาหารสากล รวมทั้งอาหารหวานอย่างเช่น ขนมกะหรี่ปั๊บ ขนมกรอบเก็ม โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อสร้างความสามัคคี เพื่อช่วยเหลือชุมชน เพื่อส่งเสริมให้สตรีหรือแม่บ้านมีบทบาทพัฒนาอาชีพเสริมแก่ครอบครัว มีกิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม ได้แก่ ในปี พ.ศ. 2536 ศูนย์ศึกษาอาชีพโดยนักพัฒนากรของหน่วยงานของรัฐให้คำแนะนำ ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 มีการยุบกลุ่มเนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ไปทำงานอื่น แต่ในระหว่างนั้นก็มีการทำอาหารชนิดต่าง ๆ รวมกันที่วัด โดยมีการแลกเปลี่ยนอาหารระหว่างครอบครัวเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2538 เมื่อมีการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดขึ้น กลุ่มทำขนมก็มีการรวมตัวกันอีกครั้ง และในปัจจุบันมีการทำอาหารหลากหลายชนิด ในกรณีที่มีการปรุงอาหารบริการนักท่องเที่ยวที่มาเข้าพัก ทางกลุ่มจะทำอาหารพื้นบ้านไว้บริการ มีการทำเพื่อการสาธิต จะทำขนมห่อ ขนมดอกจอก และขนมฝักบัว เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าชมขั้นตอนและวิธีการทำอาหาร มีการจัดทำเพื่อจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในกลุ่มที่ชอบทำอาหารเหมือนกัน สถานที่ตั้งของกลุ่ม บ้านเลขที่ 282 หมู่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท นางประนอม ละอองกลาง เป็นประธานกลุ่ม สถานที่สำหรับปฏิบัติกิจกรรมใช้ชั้นล่างของบ้านซึ่งเป็นที่ถุนโล่ง บรรยากาศเย็นสบาย มีทั้งอาหารพื้นบ้าน





ปรุงด้วยวัตถุดิบพื้นบ้าน และอาหารแบบสากลง่าย ๆ สำหรับชาวต่างประเทศในที่พักแบบโฮมสเตย์ แต่เน้นอาหารพื้นบ้าน ขนมก็จะขนมของท้องถิ่น ที่นำมาจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน อาหารที่นำเสนอ แกงส้มผักรวม ผักสด ๆ ตามฤดูกาล ผัดหมีโคราช ไก่ย่าง ส้มตำ น้ำพริกจิ้มกับผักสด หลากหลายชนิดตามฤดูกาล ขนมซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ขนมห่อที่ชาวบ้านภูมิใจและเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นกลุ่มขนมและอาหารจะมีรายได้จากการร่วมกันผลิต บริการนักท่องเที่ยวที่เข้าพักตามโครงการของกลุ่มโฮมสเตย์ในช่วงเย็นของวันที่มีพิธีบายศรีสู่ขวัญของกลุ่มที่จัดขึ้น และการนำผลิตภัณฑ์ของสมาชิกส่งเข้าจำหน่ายในร้านค้าสตรีทมาร์เก็ต ร้านค้าในชุมชนตามจุดการท่องเที่ยว ในบริเวณโบราณสถาน อาหารและขนมที่จำหน่ายได้ขึ้นอยู่กับความต้องการบริโภคที่มีความชอบในอาหารพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวจะซื้อเป็นของฝากเป็นขนมที่เก็บไว้ได้ตามลักษณะของขนม เช่น ขนมห่อ ขนมนางเล็ด ขนมดอกจอก รายได้ของสมาชิกมี 2 ประเภท คือ ประเภทแรกจะแบ่งรายได้เท่ากัน เมื่อหักต้นทุนจากการเลี้ยงรับเป็นหมู่คณะ ประเภทที่สองได้จากการผลิตขนมส่งให้กลุ่มเพื่อนำไปวางจำหน่ายในร้านค้าชุมชน รายได้ขึ้นอยู่กับจำนวนผลผลิตที่นำไปส่งจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวและผู้บริโภคทั่วไป รายได้ของสมาชิกจึงไม่แน่นอน (ประนอม ละอองกลาง, 2551 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 27 ขนมห่อ ขนมนางเล็ด เป็นขนมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ปัญหาที่เกิดจากสภาพการดำเนินงานของกลุ่มขนมและอาหารที่มีผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มได้พบความเป็นมาของปัญหาที่เกิดขึ้น และได้ร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ไข เพื่อเพิ่มผลผลิตขนมและอาหารท้องถิ่นที่วัตถุดิบในชุมชน รสชาติโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจในสินค้าที่มีคุณภาพ เป็นที่ต้องการจะซื้อเพื่อรับประทานและเป็นของฝากจากแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทมีปัญหาคือต้องแก้ไข ดังนี้



1. ด้านการประชาสัมพันธ์ ไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมให้เห็นรูปแบบของขนมของอาหารพื้นเมือง คุณภาพ รสชาติ พร้อมทั้งชนิดของขนมและอาหาร การประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องจะช่วยให้นักท่องเที่ยวที่เป็นหมุ่คณะ หรือนักท่องเที่ยวอิสระเกิดความสนใจ สร้างแรงจูงใจอยากเข้าร่วมกิจกรรมลองชิมก็จะส่งผลถึงรายได้เพิ่มของกลุ่มกิจกรรม สมาชิกในกลุ่มร่วมกันหาวิธีการดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยการทำแผ่นใบปลิวสีสดใสสวยงาม บอกถึงชนิดของขนมได้แก่ ขนมห่อ ขนมนางเล็ด ขนมดอกจอก ขนมฝักบัว บอกส่วนผสมของขนมแต่ละชนิด อาหารพื้นเมืองของชุมชนได้แก่ อาหารประเภทปลาหนึ่ง ปลาทอด ปลาหมก ห่อหมกหน่อไม้ แกงส้มฝักรวม แกงฝักหวานกับไข่มดแดง ผัดเผ็ดไก่บ้าน น้ำพริกปลาสด น้ำพริกปลาร้า ผักสดตามฤดูกาล ผัดผักตามฤดูกาล ตลอดทั้งไข่เจียวหอมแดง ชนิดของอาหารพื้นเมืองจะจัดไม่เหมือนกันทุกวัน ขึ้นอยู่กับฤดูกาลของการท่องเที่ยว ภาพและการนำเสนอรายละเอียดที่สีสดน่าดู ทำให้นักท่องเที่ยวและผู้บริโภคอยากลิ้มลอง เป็นแรงดึงดูดอีกอย่างที่จะช่วยเพิ่มรายได้ การสื่อสารของวิทยุในชุมชน ช่วงเช้าและช่วงเย็นหลังกระจายเสียงข่าวสารต่าง ๆ แล้วจึงประชาสัมพันธ์กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยผู้ฟังทั่วไปได้รับรู้ อยากลิ้มลอง อยากซื้อเป็นของฝากและนำไปรับประทาน ความต่อเนื่องในการประชาสัมพันธ์จะช่วยให้เพิ่มรายได้ของกลุ่มกิจกรรม

2. ด้านอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ไม่มีอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาหารที่ถูกสุขลักษณะเป็นบางชนิด เช่น หมวกสวมสำหรับผู้ประกอบการ ผ้ากันเปื้อนที่ดูสะอาดตา อุปกรณ์ประกอบอาหารที่เป็นพลาสติก (ช้อน จาน ทัพพี กะละมัง ถาด) ผ้าเช็ดมือที่สะอาด ผ้ากันเปื้อน หมวกสวมสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบอาหาร เครื่องใช้ที่สิ้นเปลือง เช่น กระดาษทิชชู สมาชิกในกลุ่มจึงหาวิธีการแก้ปัญหาโดยเปลี่ยนจากอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นพลาสติกไม่ถูกสุขลักษณะและเป็นอันตรายต่อผู้บริโภคทั้งหมดเป็นอลูมิเนียม และสแตนเลสแม้ว่าจะเป็นการลงทุนที่สูงแต่มีความปลอดภัย ซื้ออุปกรณ์ผ้ากันเปื้อน หมวก สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเตรียมกระดาษทิชชูให้พอเพียงตลอดเวลา ทำความสะอาดและเปลี่ยนผ้าเช็ดมือให้หน้าดู อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่ถูกสุขลักษณะได้มาตรฐานจะเป็นแรงจูงใจให้ความมั่นใจกับผู้ร่วมกิจกรรมและผู้บริโภค

3. ด้านการส่งเสริมการตลาด ปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มขนมและอาหารในด้านการตลาด เกิดจากขนมและอาหารจะมีอายุของการรับประทานและการขยายตลาด การเก็บรักษาเพื่อเป็นของฝาก บางชนิดเมื่อข้ามวันก็รับประทานไม่ได้โดยเฉพาะอาหารที่รับประทานกับข้าว ถ้าผู้บริโภคซื้อกลับบ้านผู้ขายต้องบอกกล่าวกับผู้บริโภคให้เข้าใจ ส่วนขนมจะมีอายุการรับประทานที่ต่างกัน เช่น ขนมห่อ ขนมฝักบัว จะรับประทานวันต่อวัน ขนมนางเล็ด ขนมดอกจอก เก็บในอุณหภูมิปกติและอยู่ในหีบห่อที่เหมาะสมเก็บไว้รับประทานได้ 3 วัน ยังกรอบอร่อยเหมือนรสชาติดั้งเดิม ส่วนการขยายตลาดไปยังชุมชนใกล้เคียง ได้นำขนมจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางในชุมชน



ใกล้เคียง ร่วมเสนอในงานนิทรรศการต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จัก นำเสนอขนมและอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่มีความภูมิใจในภูมิปัญญาให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้าพักโฮมสเตย์ทุกครั้ง เพื่อประชาสัมพันธ์ด้านส่งเสริมการขายตลาดช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

4. ด้านผู้สืบทอดการทำขนมและอาหาร ปัญหาที่เกิดจากผู้สืบทอดการทำขนมและอาหารที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จากสาเหตุที่คนรุ่นใหม่ไม่มีความนิยมรับประทานอาหารที่เป็นขนมและอาหารแบบไทย ผลจากการโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ ทำให้คนรุ่นใหม่รู้จักขนมและอาหารที่นำเข้ามาจากต่างประเทศและมีค่านิยมที่ผิดกับผู้รับประทานขนมไทย อาหารไทยว่าเป็นผู้มีรสนิยมแบบโบราณไม่น่าคบหาสมาคม คนรุ่นใหม่จึงหันไปนิยมรับประทานขนมและอาหารต่างประเทศซึ่งมีราคาแพง ไม่สนใจขนมและอาหารแบบไทย สมาชิกในกลุ่มได้เรียนรู้ช่วยกันคิดหาวิธีการที่จะนำคนใกล้กับตนเองที่เป็นสมาชิกในครอบครัวได้มาสัมผัสกับการทำขนมและอาหารโดยการให้มีส่วนร่วมกับการทำขนมและอาหารเริ่มจากสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถปฏิบัติคล้ายการเล่น เช่น นำเตี๊ยกหลานที่เป็นเพื่อนกันมาร้อนแป้ง กรองน้ำใบเตย ให้เกิดการเรียนรู้ในขั้นตอนง่าย ๆ แล้วกล่าวชมเชยเมื่อทำงานสำเร็จ ถ้าทำไม่ถูกต้องผิดพลาดให้แนะนำลองทำใหม่ อย่าตำหนิประเภทของงานควรเลือกในสิ่งที่ทำแล้วประสบความสำเร็จก่อนตามวัยของผู้ร่วมปฏิบัติ แล้วจะเกิดความอยากลองตามธรรมชาติของมนุษย์ ความซึมซับในงานจะเกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว คำชมเชยเป็นน้ำทิพย์ของมนุษย์ทุกคนควรหลีกเลี่ยงการบังคับ ให้ค่าตอบแทนเป็นเงินบ้าง จากเด็กสองสามคนจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้ความรู้ทุกขั้นตอน ตลอดทั้งเคล็ดลับของขนมและอาหารทุกชนิด กาลเวลาในการสืบทอดภูมิปัญญาทำได้ตลอดชีวิตจะเกิดความภูมิใจทั้งผู้ให้และผู้รับ

5. ด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน ไม่มีการอบรมและการศึกษาดูงาน การอบรมจะได้ความรู้และเคล็ดลับในการประกอบอาหาร แม้จะเป็นเรื่องของอาหารทุกชนิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนการศึกษาดูงานจะได้ประสบการณ์ที่แปลกใหม่ รูปแบบของงานที่สร้างสรรค์และความนิยมของการรับประทานขนมและอาหาร กลุ่มขนมและอาหารมีความจำเป็นมากในการเข้ารับการอบรมและศึกษาดูงาน เช่น ส่วนประกอบที่เพิ่มขึ้นที่ทำให้อาหารมีอายุมากกว่าเดิม สีสันทที่ขอรับประทานจากสมุนไพรต่าง ๆ ซึ่งได้รับความนิยม รูปแบบของขนมที่นิยมซึ่งเป็นแรงจูงใจในการซื้อ การบริโภค การหีบห่อที่มีมูลค่าเพิ่มของอาหาร สมาชิกในกลุ่มจึงรวมตัวกันไปเข้ารับการอบรมที่มีการจัดขึ้นตามหน่วยงานที่แจ้งมาและจากการค้นหาแหล่งบริการความรู้ รวมกลุ่มกันไปดูงานที่ชุมชนที่ได้รับความสำเร็จในการจัดนิทรรศการตามงานของอำเภอและจังหวัด ไปดูงานระดับประเทศที่จัดขึ้นที่เมืองทองธานี นำประสบการณ์ที่พบเห็นมาร่วมกันคิดสร้างสรรค์งานในกลุ่มขนมและอาหารมีความแปลกเพิ่มคุณภาพของขนมและอาหารจะช่วยเพิ่มจำนวนที่จำหน่ายได้ แต่ยังเป็นขนมและอาหารที่คงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น



จากสภาพและปัญหาของกลุ่มขนมและอาหารที่พบ กลุ่มกิจกรรมจึงร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ปัญหาทุกขั้นตอนเพื่อให้สมาชิกในกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น จากประสบการณ์ใหม่ความนิยมของคนรุ่นใหม่ต้องนำมาปรับปรุง ผสมผสานแนวคิดแล้วนำไปเพิ่มคุณค่าของขนมและอาหารทั้งด้านรสชาติ การเก็บรักษา การบรรจุหีบห่อที่ช่วยเพิ่มมูลค่าของขนมและอาหาร สมาชิกทุกคนและผู้ร่วมอยู่ในครอบครัวต้องให้คำชมเชยเพื่อประสบความสำเร็จในการปฏิบัติกิจกรรม การเสริมแรงจะนำไปสู่ความสามัคคีในกลุ่ม แรงใจจะช่วยให้งานพัฒนางานส่งผลถึงการพัฒนารายได้ในชุมชน

### 3. กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน

การดำเนินงานของกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน สมาชิกในกลุ่มมีทั้งชายและหญิง มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ซึ่งทำด้วยมือจากการร่วมคิด ร่วมทำโดยการแปรรูปหัตถกรรมจากต้นกก เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2536 ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ ได้แก่ แป้งเอกสาร กระเป่า หมวก รองเท้า เป็นต้น ปัจจุบันมีสมาชิก 11 คน โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้วัสดุ คือ ต้นกก ที่เดิมมีเฉพาะการสานเสื่อ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นกก และเพื่อเสริมสร้างให้คนในชุมชนมีรายได้ นอกเหนือจากอาชีพหลัก มีกิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม ได้แก่ การผลิตแป้งเอกสาร กระเป่า หมวก รองเท้า จากต้นกก ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่หาง่ายในพื้นที่ของชุมชน สถานที่ตั้งของกลุ่ม บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 17 บ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท นายตำรวจ ฉิมกลาง ประธานกลุ่ม ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน สถานที่ปฏิบัติงานหัตถกรรมต่อเติมจากที่พักอาศัย เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้สมาชิกในกลุ่ม ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นคือ ต้นกก ที่มีขึ้นทั่วไปในแหล่งน้ำธรรมชาติ นำมาทอเป็นเสื่อ พัฒนาเป็นกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ การผลิตแป้งเอกสารแบบต่าง ๆ เช่น กระเป่า หมวก รองเท้า ลักษณะงานจะมีทั้งการทอการถักจากต้นกก แล้วจึงนำมาประกอบเป็นชิ้นงานตามต้องการ มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและกลุ่มผู้บริโภคทั่วไป ผลิตภัณฑ์ที่ได้จะส่งเข้ากลุ่มเพื่อไปวางจำหน่ายในร้านค้าสตรีสหกรณ์ ร้านค้าของชุมชน บางครั้งในงานเทศกาลของทางหน่วยราชการเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมในอำเภอ และงานประจำปีฉลองชัยชนะท่าน้าวสุรนารี ทำให้เป็นที่รู้จักสินค้าผลิตภัณฑ์ของกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านปราสาท รายได้ของสมาชิกตามจำนวนผลผลิตที่จำหน่ายได้ สมาชิกเกิดความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและจะร่วมใจกันสืบสานวัฒนธรรมต่อไป (ตำรวจ ฉิมกลาง. 2551 : สัมภาษณ์)





ภาพประกอบ 28 ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน

ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานของกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านที่เกิดจากผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มได้พบความเป็นมาของปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านเงินทุน ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านวัตถุดิบตามธรรมชาติ และด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน สมาชิกจึงได้ร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ปัญหา เพื่อผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการและได้รับความนิยมนักท่องเที่ยว สร้างรายได้เพิ่มให้แก่กลุ่ม ปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1. ด้านการประชาสัมพันธ์ ขาดการประชาสัมพันธ์ในคุณภาพของผลิตภัณฑ์ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันคิดสร้างสรรค์จากแนวความคิดของชายและหญิง ผลิตภัณฑ์มีทั้งการถักและการทอ ผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงให้กลุ่ม ได้แก่ การผลิตเพิ่มเอกสาร รูปแบบต่าง ๆ การถักรองเท้า การถักกระเป๋าจากเสื่อกก สมาชิกในกลุ่มจึงร่วมกันคิดแก้ปัญหาในการขาดการประชาสัมพันธ์ โดยจัดการออกเสียงตามสาย ซึ่งทางชุมชนได้ส่งการกระจายเสียงทุกวันทั้งภาคเช้าและภาคเย็น มีรายละเอียดของผลิตภัณฑ์ความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์ทุกชนิด นำบทสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวไปออกรายการเพื่อดึงดูดความสนใจในผลิตภัณฑ์ รูปแบบ คุณภาพ การใช้งานของสินค้า สีเส้นของแผ่นพับมีความสำคัญกับความสนใจของนักท่องเที่ยวที่จะนำทางในการเข้าร่วมกิจกรรมและการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ตามต้องการ การประชาสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องของการกระจายเสียงในชุมชน การออกแผ่นพับที่พิพิธภัณฑสถานปราสาท และที่ทำการของกลุ่มจะเป็นการสร้างรายได้เพิ่มจากนักท่องเที่ยว

2. ด้านเงินทุน การขาดเงินทุนของกลุ่มในการดำเนินงานทำให้ได้ผลผลิตลดลง สาเหตุที่เกิดปัญหากกลุ่มต้องบำรุง ซ่อมแซมอุปกรณ์เครื่องมือในการเย็บกระเป๋าเอกสาร ซึ่งเกิดการชำรุดบ่อย ๆ ในการใช้งานต้องหาทุนเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ของกลุ่มในการจัดทำแผ่นพับ และการจัดซื้อวัตถุดิบเพื่อเป็นทุนให้สมาชิก สมาชิกในกลุ่มจึงร่วมคิดหาวิธีการแก้ปัญหาโดยการใช้เงินกองทุนที่เก็บจากสมาชิกร้อยละ 10 ของรายได้ จัดซื้ออุปกรณ์ บำรุงซ่อมแซมเครื่องมือ จัดทำ



แผ่นพับ และจัดซื้อวัตถุดิบ ค่าบริการน้ำฟ้าฟ้าของกลุ่ม ถ้ามีการชำระมากเงินทุนจะไม่พอบำรุงรักษา สมาชิกทุกคนก็ต้องหาวิธีการโดยการช่วยกันวางเงินทุนใหม่ หรือยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์ตาม ข้อตกลงของกลุ่ม สมาชิกทุกคนรับรู้ในรูปคณะกรรมการ เมื่อระดมได้จากการขายผลผลิต คณะกรรมการก็จะนำเงินคืนจากแหล่งเงินกู้ยืม

3. ด้านการส่งเสริมการตลาด ปัญหาด้านการส่งเสริมการตลาดเกิดจากผลผลิตที่ผลิตขึ้นมากพอที่จะขยายการตลาดเพื่อไม่ให้ผลิตภัณฑ์ทุกชนิดเก็บไว้นานจะเสื่อมคุณภาพ และอายุการใช้งานของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด ผู้บริโภคจะมีอายุการใช้งานน้อยลง อีกทั้งต้องการขยายตลาดไปยังต่างอำเภอ ต่างจังหวัดเพื่อจำหน่ายสินค้า สมาชิกจึงมีการร่วมคิดร่วมทำโดยการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางนำไปขายในชุมชนต่าง ๆ จัดจำหน่ายตามหน่วยงานราชการจะมีการจัดนิทรรศการ การออกร้านในงานประจำปี หรือการจัดแสดงผลงานของกลุ่มแม่บ้านในต่างจังหวัด จะมีรายได้เพิ่มจากการจำหน่ายสินค้าของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน และร้านค้าของชุมชน การส่งเสริมการตลาดจะเป็นการควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ในการแข่งขันกับสินค้าที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งผู้บริโภคจะนำมาเปรียบเทียบในการเลือกซื้อ

4. ด้านวัตถุดิบตามธรรมชาติ ปัญหาจากวัตถุดิบทางธรรมชาติของชุมชนในหน้าแล้งจะเจริญเติบโตไม่เต็มที่ ไม่ได้ขนาดตามต้องการ ดันกกตามแหล่งน้ำธรรมชาติที่ไม่เพียงพอกับความต้องการในการผลิต สมาชิกของกลุ่มจึงหาวิธีการเตรียมวัสดุสำหรับเก็บไว้ในหน้าแล้ง แต่ไม่เพียงพอกับการผลิตจะต้องจัดซื้อจากชุมชนใกล้เคียงเก็บไว้บริการในการดำเนินงานเพื่อผลผลิตที่ไม่ขาดตลาดและก่อให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่อง ปัญหาจากวัตถุดิบไม่เพียงพอจะเป็นผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น แต่ราคาของสินค้าทางกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านจะใช้ราคาเดิมตามการประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์และรูปแบบของผลิตภัณฑ์

5. ด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน ปัญหาที่เกิดจากการอบรมและการศึกษาดูงานขาดความต่อเนื่อง เกิดจากงบประมาณการเดินทางของสมาชิกทุกคนไม่เพียงพอในการบริการ เมื่อมีการอบรมทุกคนต้องจ่ายค่าลงทะเบียนเอง ซึ่งเป็นผลกระทบของสมาชิกในการดำรงชีวิต แม้การอบรมจะเป็นการนำความรู้มาใช้กับผลิตภัณฑ์ของตนเอง การศึกษาดูงานซึ่งสมาชิกมีความอยากรู้ อยากนำประสบการณ์มาใช้ในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานในแนวใหม่ตามความนิยมและความต้องการของผู้บริโภคที่ต่างวัยต่างเพศกัน สมาชิกในกลุ่มจึงคิดหาวิธีการหาทุนสำหรับการศึกษาดูงานและการอบรมเพิ่มเติมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเก็บเงินจากสมาชิกร้อยละ 5 จากรายได้เป็นกองทุนในการดำเนินกิจกรรม

การค้นพบปัญหาของสมาชิกในกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านแล้วสมาชิกทุกคนช่วยกันหาวิธีการแก้ปัญหาให้ผ่านไปตามสาเหตุความเป็นมา ทำให้เกิดความสามัคคีในกลุ่มกิจกรรม ผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายได้จะช่วยเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกและครอบครัวให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข



#### 4. กลุ่มทอผ้า

กลุ่มทอผ้าเริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2530 เริ่มแรกในงบประมาณคนละ 200 บาท ต่อมา พ.ศ. 2541 มีงบประมาณจากการอุดหนุนจาก อบต. 100,000 บาท นอกจากนี้มีเงินอุดหนุน จากที่ทีเอส 15,000 บาท เพื่อมาฝึกอบรมการทอผ้าให้กับเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน และได้ทำการปลูก ต้นหม่อนที่บริเวณบ้าน ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญคือ ผ้าไหม ผ้าโทเร ผ้าฝ้าย ผ้ามัดหมี่ เป็นต้น มีสมาชิก จำนวน 15 คน โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อสร้างความสามัคคี เพื่อสืบทอดลายผ้าไหม ไทยที่สวยงาม และเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้นอกเหนือจากอาชีพหลัก มีกิจกรรมที่สำคัญ ของกลุ่ม ได้แก่ สมาชิกในกลุ่มเริ่มต้นจากการเลี้ยงไหม โดยในช่วงแรกทำการปลูกต้นหม่อนไว้ที่ หน้าบ้าน แต่ต่อมาทางองค์การตลาดเพื่อการเกษตร (อตก.) ได้จัดให้มีที่ดินสำหรับปลูกต้นหม่อน เนื้อที่ 2 ไร่ สมาชิกสามารถเลี้ยงไหมได้มากขึ้น รวมถึงขั้นตอนการทำงานในขั้นตอนสาวไหม และ การมัดหมี่เพื่อย้อมสีผ้าไหม ตลอดจนการทอผ้าไหมออกมาเป็นผืนที่มีลวดลายที่สวยงาม สืบทอด วัฒนธรรมของชุมชนเป็นมรดกทางวัฒนธรรม สถานที่ตั้งบ้านเลขที่ 33/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท นางสินพลี แนบกลาง ประธานกลุ่มโดยมีนายสุภาพ แนบกลาง เป็นผู้มีความ เชี่ยวชาญพิเศษด้านการทอผ้าโบราณ สถานที่ปฏิบัติงานต่อเดิมจากที่อยู่อาศัย ใช้สีย้อมผ้าไหมจาก ต้นไม้ในท้องถิ่น เช่น ต้นเพกาให้สีน้ำตาล ต้นประดู่ให้สีเหลือง ผลผลิตผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าโทเร และผ้ามัดหมี่ ลวดลายใหม่ ๆ ปัจจุบันปรับเปลี่ยนการทอผ้าเป็นระบบครอบครัว ส่วนมากจะซื้อเส้น ไหมที่สีสันสวยงาม ซื้อฝ้ายโทเรที่สำเร็จรูปแล้วนำมาแต่ยังใช้วิธีการทอผ้าโบราณ ซึ่งปราชญ์ท้องถิ่น เป็นผู้สืบทอดลวดลายของผ้าเส้นไหมที่มีการทอผสมกับใยสังเคราะห์ จะทำให้ซักง่าย รีดง่าย คงสภาพ แต่จะไม่สวยงามเท่าเทียมผ้าไหม กลุ่มทอผ้าจึงหันมาสนใจการทอผ้าฝ้าย แต่ยังคง ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีลวดลายใหม่ ตามกระแสนิยมของผู้บริโภคโดยการซื้อเส้นด้ายสีสันตาม ต้องการมาทอผ้าแบบโบราณซึ่งเป็นความภูมิใจในเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ส่วนการจำหน่ายมี 2 ลักษณะ คือ จำหน่ายเป็นผืนความยาวตามที่ผู้บริโภคต้องการ และนำผ้าที่ทอแล้วมาตัดเย็บเป็นย้อม กระเป๋า ขนาดต่างกันออกแบบลวดลายสลับสีสัน จำหน่ายเป็นของฝาก ของที่ระลึกตามความ ต้องการของตลาดผู้บริโภคที่มีวัยต่างกัน ความต้องการย่อมต่างกัน ปัจจุบันการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม จะลดน้อยลง เพราะขั้นตอนของการได้เส้นไหมจะเสียเวลา ไม่ทันกับกลุ่มผู้บริโภคซึ่งต้องการสินค้า ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูป เพียงแต่ขอรับการดูขั้นตอนการปฏิบัติงานมีความอยากทดลองการทอผ้าหรือ ท้องถิ่นเรียกว่า ทอหูก ซึ่งกลุ่มทอผ้ามีความภูมิใจในการทอผ้าแบบโบราณ ที่มีนักท่องเที่ยวให้ความ สนใจมาก รายได้ปัจจุบันของสมาชิกได้จากงานผลผลิตที่ส่งจำหน่ายโดยวางขายที่ทำการกลุ่มและ ส่งจำหน่ายที่ร้านค้าชุมชนตามจำนวนของผลผลิตของสมาชิกแต่ละคน รายได้จึงมีความแตกต่างกัน (สุภาพ – สินพลี แนบกลาง. 2551 : สัมภาษณ์)





ภาพประกอบ 29 การทอผ้าลวดลายสวยงามเสริมรายได้ให้ชุมชน

ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้ามีผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มได้พบความเป็นมาของปัญหาที่เกิดขึ้นจึงได้ร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อผลิตผ้าจาก การทอผ้าแบบโบราณ ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านปราสาท เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมนำไปสร้างรายได้ให้กับชุมชน ในการปฏิบัติงานกลุ่มทอผ้ามีปัญหาที่สมาชิกทุกคนได้ร่วมกันคิดหาทางแก้ไข ดังนี้

1. ด้านการประชาสัมพันธ์ กลุ่มทอผ้าไม่มีการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ซึ่งจะเป็นทางเลือกของผู้บริโภคที่ได้เห็นรูปแบบ คุณภาพของสินค้า รายละเอียดที่เป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ผ้าโทเร ผ้าฝ้าย ผ้ามัดหมี่ แต่จะรับการประชาสัมพันธ์จากการบอกเล่าของคนในชุมชนและยุวมัคคุเทศก์ สมาชิกของกลุ่มจึงมีแนวคิดร่วมกันว่าต้องจัดทำแผ่นพับที่มีรายละเอียดของกลุ่ม มีภาพชนิดของผ้า กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวร่วมปฏิบัติได้ เป็นแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวเกิดความสนใจจากแผ่นพับสีสวยพร้อมทั้งรายละเอียดของผลิตภัณฑ์จะนำไปสู่การเลือกซื้อเมื่อได้เข้าไปสัมผัสและเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ศูนย์กลางการประชาสัมพันธ์ที่พิพิธภัณฑ์บ้านปราสาท

2. ด้านเงินทุน กลุ่มทอผ้ามีปัญหาด้านเงินทุนที่ต้องนำไปซื้ออุปกรณ์มาซ่อมแซม ส่วนที่ชำรุดของเครื่องมือทอผ้าตลอดการดำเนินงาน และการซื้อเส้นไหม เส้นด้ายที่สำเร็จพร้อมที่จะทอผ้าแบบโบราณมาสำรองให้กับสมาชิก เพราะว่าการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมไม่เพียงพอกับการทอผ้า แต่มีการดำเนินงานสำหรับการสาธิตกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ชม กลุ่มกิจกรรมจะทอผ้าแบบโบราณจากเส้นด้ายหลากหลายชนิดตามความนิยมของตลาด สมาชิกในกลุ่มจึงหาวิธีแก้ปัญหา โดยนำรายได้จากสมาชิกร้อยละ 10 เป็นเงินสมทบกองทุนของกลุ่มในการดำเนินงานซื้ออุปกรณ์ซ่อมแซมเครื่องมือการทอผ้า และสำรองจ่ายการตั้งซื้อเส้นไหม เส้นด้ายให้สมาชิกเพื่อสมาชิกได้รับรายได้จากผลิตภัณฑ์จึงหักเข้ากองทุนจากการสำรองจ่ายของแต่ละคน





3. ด้านการส่งเสริมการตลาด กลุ่มทอผ้าไม่มีตลาดสำหรับรับผลิตภัณฑ์ไปจำหน่าย ในปัจจุบันวางจำหน่ายในกลุ่มกิจกรรม และร้านค้าชุมชน เมื่อสมาชิกนำผลผลิตเข้ามาส่งให้กลุ่มจำนวนมากเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว ยังมีผลิตภัณฑ์อีกจำนวนหนึ่งที่ต้องนำออกจำหน่ายสมาชิกในกลุ่มจึงร่วมกันหาวิธีการขยายตลาดโดยการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางเพื่อนำไปวางในตลาดชุมชนอื่น จำหน่ายในงานแสดงนิทรรศการ งานแสดงสินค้าที่จัดขึ้นในอำเภอและหน่วยราชการต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นการเผยแพร่คุณภาพของผลิตภัณฑ์จากการทอผ้าให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

4. ด้านผู้สืบทอดการทอผ้า ปัญหาของผู้สืบทอดการทอผ้าของคนรุ่นใหม่จะสนใจน้อยมาก ความนิยมเสื้อผ้าเครื่องใช้แบบสากล ซึ่งราคาไม่สูง หาซื้อได้ทั่วไป ง่ายต่อการซื้อเป็นส่วนที่ทำให้ภูมิปัญญาที่มีความสลับซับซ้อน มีเคล็ดลับในการผลิต ราคาสูง แม้จะมีความสวยงามถูกมองข้ามไปจากชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่นพร้อมทั้งผู้สูงวัยมีความเป็นห่วงเกรงว่าจะถูกลบเลือนไปพร้อมกับกาลเวลา สมาชิกในกลุ่มที่มีความผูกพันกับการทอผ้าได้ร่วมกันคิดหาวิธีการถ่ายทอดการทอผ้าแบบโบราณของท้องถิ่น โดยสร้างแรงจูงใจ สร้างความใกล้ชิดให้บุคคลในครอบครัวได้ร่วมงานในสิ่งที่พวกเขาสนใจตามวัยของเด็ก ชมเชยการปฏิบัติ แนะนำให้โดยผู้รับไม่รู้ตัว ความรู้ความผูกพันความภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นแม้จะใช้ระยะเวลาที่ยาวนานแต่ก็คุ้มค่า จะได้ผู้สืบทอดกิจกรรมที่มีคุณภาพร่วมมือกันจูงใจคนรุ่นใหม่พร้อมกันทุกครอบครัว สมาชิกใหม่ที่เป็นผู้สืบทอดการทอผ้าจะมีจำนวนมากขึ้นขึ้นอยู่กับความสามารถของสมาชิกในกลุ่ม

5. ด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน ปัญหาด้านการอบรมและการศึกษาดูงานเกิดจากงบประมาณที่ต้องใช้จ่ายและระยะเวลาในการเดินทาง กลุ่มกิจกรรมไม่มีงบประมาณรองรับในด้านนี้ เมื่อสมาชิกในกลุ่มต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่เพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์เพิ่มมูลค่าของสินค้าให้เป็นที่นิยมของผู้บริโภค เช่น ของที่ระลึกที่ทำจากผ้าชนิดต่าง ๆ การบรรจุหีบห่อผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ พร้อมทั้งจะนำไปมอบให้กับคนพิเศษในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งการอบรมและการศึกษาดูงานก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์แปลกใหม่จากประสบการณ์ที่ได้รับมากมาย นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ สร้างรายได้เพิ่มให้กับชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากสภาพและปัญหาของกลุ่มทอผ้าที่ได้พบสมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ปัญหา สร้างความรักความสามัคคี มีความผูกพันกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าที่สืบทอดต่อกันมา ปราชญ์ท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถมีความห่วงใยในการทอผ้าลวดลายโบราณ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นบ้านปราสาท วัฒนธรรมที่มีคุณค่าทุกคนในชุมชนต้องร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์สิ่งที่ดีงามคู่กับสังคมตลอดไป

#### 5. กลุ่มมโหรี

กลุ่มมโหรีเริ่มจากเดิมที่ชาวบ้านได้เล่นดนตรีเพื่อความบันเทิงในครัวเรือน ต่อมาผู้ใหญ่จึงเสนอและชักชวนให้มีการรวมกลุ่มในการผลิตเครื่องดนตรี เพื่อจะได้ของงบประมาณ



ช่วยเหลือในการดำเนินการได้ ผลลัพธ์ที่สำคัญ คือ ซอ จะเข้ ปี่ พิณ ขลุ่ย ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 19 คน โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อสร้างความสามัคคี เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้นอกเหนือจากอาชีพหลัก มีกิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม ได้แก่ ประดิษฐ์เครื่องดนตรีไทยประเภทต่าง ๆ เช่น ซอ จะเข้ ปี่ พิณ ขลุ่ย ระนาด มีทั้งขนาดเท่าของจริงและของที่ระลึก สถานที่ตั้งของกลุ่มบ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท นายอุทัย ทัพกลาง ประธานกลุ่ม โดยใช้ได้ถุนบ้าน ซึ่งเป็นแบบชาวไทยชนบททั่วไป เป็นแหล่งผลิตเครื่องดนตรีไทย ตลอดทั้งใช้ฝึกซ้อมวงมโหรี ร่มเงาของต้นไม้ใหญ่และบริเวณใกล้เคียงเป็นที่ฝึกซ้อมวงกลุ่มมโหรี ได้ประดิษฐ์ซอด้วง ซอด้วง จะเข้ ปี่ พิณ ขลุ่ย ระนาดเอก ระนาดทุ้ม เครื่องดนตรีแต่ละชิ้นเทียบเคียงกับตัวโน้ตสากล วงมโหรีได้รับออกงานในชุมชนบ้านปราสาท ทั้งงานบุญ งานบวช งานศพ ชุมชนใกล้เคียงในอำเภอและต่างอำเภอ ทางกลุ่มมโหรีก็รับออกงานด้วย นอกจากประดิษฐ์เครื่องดนตรีไทยแล้วยังร่วมพลังความคิดกันประดิษฐ์เป็นชิ้นเล็กเพื่อเสนอจำหน่ายเป็นของฝากของที่ระลึกชิ้นเล็กตามความต้องการของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้บริโภค กลุ่มมโหรีมีความภูมิใจในชิ้นงานที่ต้องใช้เวลาในการประดิษฐ์ แต่มีผู้บริโภคสินค้าจำนวนน้อยจึงนำความรู้ความสามารถร่วมกับผลิตงานชิ้นเล็ก ๆ เพื่อรองรับกลุ่มผู้บริโภคที่วัยต่างกัน ซึ่งเป็นรายได้อีกส่วนหนึ่ง สมาชิกในกลุ่มส่วนมากเป็นผู้สูงวัยอายุ 50 ปีขึ้นไป การออกงานแต่ละครั้งจะไม่สะดวกในการเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรี รายได้จากการบรรเลงจึงขึ้นอยู่กับระยะเวลา ความใกล้ไกลของสถานที่จัดงาน เพราะผู้ที่ชื่นชอบในวงมโหรีก็จะเป็นผู้สูงวัยเช่นกัน ความชอบพอสนทนสนมจึงเป็นส่วนหนึ่งของรายได้ในแต่ละครั้ง ซึ่งบางครั้งก็ออกงานฟรีเพราะความเป็นคนไทย ความเป็นญาติพี่น้อง ตลอดทั้งงานการกุศลในชุมชน (อุทัย ทัพกลาง. 2551 : สัมภาษณ์ ; แสง ตรวสูงเนิน. 2551 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 30 ระนาดและของที่ระลึกจากกลุ่มมโหรี



ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานของกลุ่มมโหรีที่มีผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่มสมาชิกในกลุ่มซึ่งเป็นผู้อาวุโสของชุมชน เป็นที่เคารพนับถือของชุมชน และเป็นที่ยึดใจของคนทั่วไป ในชุมชนต่าง ๆ ได้พบปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มมโหรี สมาชิกได้ร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ไข เพื่อเพิ่มผลผลิตของงานให้เป็นที่ต้องการของตลาด และได้รับความนิยมนักท่องเที่ยว สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1. ด้านเงินทุน ปัญหาเงินทุนเกิดจากเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงแต่ละชนิดจะเพิ่มขึ้นใหญ่ เช่น ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซออู้ ซอด้วง จะเข้ ขลุ่ย เป็นต้น กลุ่มมโหรีจะประดิษฐ์ขึ้นเองทุกชิ้น มีทั้งจำหน่ายและใช้บรรเลงของวงมโหรี แต่ละชิ้นจะใช้เงินทุนสูงตามลักษณะของงานใช้ระยะเวลาประดิษฐ์นาน การประดิษฐ์ที่มีมาตรฐานจากปราชญ์ท้องถิ่นที่มีความรักในผลงานขาดเงินทุนในการดำเนินงาน งานชิ้นใหญ่กว่าจะขายได้แต่ละชิ้นระยะเวลาไม่สามารถกำหนดได้ เพราะผู้บริโภคคือผู้ที่อยู่ในวงมโหรีชุมชนอื่นเช่นกัน สมาชิกในกลุ่มจึงคิดหาแนวทางการแก้ปัญหา โดยการใช้เงินสมทบจากสมาชิก ร้อยละ 10 จากรายได้ของเครื่องดนตรีที่จำหน่ายได้ร่วมเป็นกองทุนของกลุ่มในการผลิตเครื่องดนตรีในวงมโหรี

2. ด้านการส่งเสริมการตลาด การส่งเสริมการตลาดมีปัญหาเกิดจากกลุ่มมโหรีได้ผลิตเครื่องดนตรีชิ้นเล็ก ชิ้นจิ๋ว เป็นของฝากของที่ระลึกของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถนำติดตัวกลับบ้านได้สะดวก แล้วนำไปวางขายที่กลุ่มและที่ร้านค้าชุมชน ซึ่งมีกลุ่มสตรีสหกรณ์เป็นกลุ่มดำเนินงาน เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย สร้างรายได้ให้กับสมาชิก ปัญหาเกิดจากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มต้องการตลาดจำหน่ายในแหล่งชุมชนทั่วไป เพื่อเผยแพร่ผลิตภัณฑ์สู่สาธารณชนให้เป็นที่รู้จักและนิยมในกลุ่มบุคคลทั่วไป สมาชิกจึงคิดหาแนวทางจึงติดต่อวางจำหน่ายตามร้านค้าในตัวอำเภอใกล้เคียงที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ร้านค้าของที่ระลึก การจัดนิทรรศการในตัวอำเภอและงานประจำปีของจังหวัด ซึ่งเป็นการเผยแพร่งานสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม การผลิตเครื่องดนตรีในวงมโหรีขนาดจิ๋ว ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

3. ด้านผู้สืบทอดวงมโหรี คนตรีทุกชนิดผู้เล่นผู้ที่ได้สัมผัสที่มีความรักความผูกพันเป็นผู้มีจิตใจละเอียดอ่อน มีความอ่อนโยน ทุ่มทอความรู้สึกลึกและเวลา จึงมีปัญหาในการสืบทอดในด้านการผลิต โดยเฉพาะเครื่องดนตรีไทย ความนิยมของการเล่นและการผลิตน้อยมาก อนุชนรุ่นหลังจะสืบทอดด้านการเล่นจึงเกิดปัญหาด้านการผลิต สมาชิกในกลุ่มมโหรีของชุมชนกลุ่มกิจกรรมจึงร่วมกันหาแนวทางปฏิบัติโดยใช้วิธีการนำเด็ก นำวัยรุ่นเข้าร่วมกิจกรรมบรรเลงให้เกิดความสนุกสนาน เกิดความรักในเสียงการบรรเลงมโหรี ประทับใจเมื่อมีส่วนร่วมในกิจกรรม การได้จับเครื่องดนตรี ทดลองเล่นในเครื่องดนตรีที่สนใจ ชักชวนเพื่อน ๆ มาร่วมกิจกรรม เกิดความผูกพันอยากเล่นได้เหมือนผู้อื่น ได้รับคำชมเชยได้รับกำลังใจ ปราชญ์ท้องถิ่นเริ่มถ่ายทอดด้านการผลิต



ในเครื่องดนตรีที่ผู้เล่นชอบ มีเคล็ดลับพิเศษของคนตรีแต่ละชนิดจะได้ผู้สืบทอดของชุมชนทุกชนิดของวงมโหรี ซึ่งผู้เล่นแต่ละคนย่อมชอบเครื่องเล่นต่างชนิดกัน การถ่ายทอดวิชาที่เกิดจากปราชญ์ท้องถิ่นต้องใช้เวลาแต่คุ้มค่าในการดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม

4. ด้านการรวมวงมโหรีด้านการฝึกซ้อม ปัญหาที่เกิดจากสถานที่ที่ไม่อำนวยในการฝึกซ้อมดนตรีตามธรรมชาติ เมื่อไม่มีการบรรเลงเป็นวงร่วมกันผู้อยู่ใกล้สถานที่ฝึกซ้อมจะเกิดความรำคาญ เพราะในการฝึกเครื่องดนตรีแต่ละชนิดที่ต่างคนต่างฝึก เสียงต่างกัน ลองผิดลองถูกบ้านใกล้เรือนเคียงจะเกิดอารมณ์ที่ไม่พอใจทำงานอื่นไม่ได้ผลจากมลพิษทางเสียงดนตรีที่ดังแข่งกันในการฝึกจนกว่าจะคล่องในเครื่องดนตรีของผู้เล่น สมาชิกในกลุ่มจึงหาสถานที่ฝึกที่รบกวนชุมชนน้อยที่สุด ได้รับความอนุเคราะห์จากโรงเรียนบ้านปราสาทให้ฝึกซ้อมได้หลังจากเลิกเรียนและสิ้นสุดของกิจกรรมโรงเรียนทุกวัน

กลุ่มกิจกรรมมโหรี ได้ร่วมพลังความคิดของสมาชิกเพื่อหาสาเหตุของปัญหาร่วมกันแก้ไขเรื่อยมาซึ่งเป็นการภูมิใจของผู้รักในเสียงดนตรี บางครั้งปัญหามาซึ่งประโยชน์ เช่น ในการรวมวงไม่มีสถานที่ฝึกบรรเลงเมื่อโรงเรียนบ้านปราสาทอนุเคราะห์ ผลดีได้รับผู้สืบทอดจากนักเรียนที่สนใจ มีใจรักในศิลปวัฒนธรรมอีกส่วนหนึ่ง ทั้งผู้เล่นและผู้ผลิตในอนาคตพลังของอนุชนในชุมชนบ้านปราสาทยังคงอยู่ในเสียงเพลงและงานสร้างสรรค์ของกลุ่มกิจกรรมมโหรี

#### 6. กลุ่มออมทรัพย์

การดำเนินงานก่อตั้งขึ้น โดยได้รับการส่งเสริมจากกลุ่มพัฒนาชุมชนของชุมชนบ้านปราสาท โดยชาวบ้านได้เล็งเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ จึงมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์และให้ความสามัคคีในกลุ่ม เพื่อพัฒนาพื้นฐานชีวิต และเพื่อใช้เป็นทุนประกอบอาชีพที่สุจริต มีกิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม ได้แก่ จัดให้มีการสมัครสมาชิก ฝากเงินออมทรัพย์ จัดเป็นกองทุนออมทรัพย์และจัดให้มีการกู้ยืมเพื่อเป็นทุนสำหรับการประกอบอาชีพ สำหรับสมาชิก สถานที่ตั้งบ้านเลขที่ 285 หมู่ที่ 17 บ้านปราสาทตำบลธารปราสาท นางสมพิศ อาศัยทรัพย์ ประธานกลุ่ม สถานที่ปฏิบัติงานใช้บ้านเป็นที่จัดตั้งกลุ่ม การออมทรัพย์เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักแบ่งรายได้ของตนเองออกเป็นส่วน ๆ ในการดำเนินชีวิตจะต้องมีเงินทุนเพื่อการพัฒนาพื้นฐานชีวิตให้ดีขึ้น เพื่อเป็นทุนการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว เพื่อการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย กลุ่มออมทรัพย์จะรณรงค์ให้จัดรับสมาชิกตลอดไปจำนวนสมาชิกจะไม่คงที่ ปัจจุบันมีสมาชิก 171 คน มีเงินสะสม 171,050 บาท ทางกลุ่มจึงร่วมกันจัดเป็นกองทุนออมทรัพย์และจัดให้มีการกู้ยืมเพื่อเป็นทุนประกอบอาชีพ บัญชีออมทรัพย์ใช้บัญชีของธนาคารออมสิน ในสภาพเป็นจริงสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์และชาวบ้านที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ จะนำเงินและบัญชีฝากไว้กับผู้ใหญ่บ้านของตนเอง เมื่อผู้ใหญ่บ้านเข้าธนาคารก็นำไปฝากของแต่ละหมู่บ้านเอง ในการดำเนินงานของกลุ่มจะไม่เป็นไปตามข้อตกลงของ



กลุ่มคือการนำบัญชีออมทรัพย์ไปฝากเดือนละครั้ง สมาชิกของกลุ่มจะมีเงินปันผลซึ่งได้ประโยชน์จากการกู้ยืมของสมาชิก และได้จากดอกเบี้ยตามระบบธนาคาร กิจกรรมของกลุ่มมุ่งปลูกฝังการรู้จักออมทรัพย์ไว้เป็นพื้นฐานในชีวิตจากรายได้ในแต่ละครั้งที่ได้รับ แม้จะไม่เป็นจำนวนเงินที่มากนัก (สมพิศ อาศัยทรัพย์. 2551 : สัมภาษณ์)

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ที่มีผลต่อเศรษฐกิจของชุมชน เป็นการพัฒนาพื้นฐานชีวิตให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข สมาชิกในกลุ่มพบปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้การดำเนินกิจกรรมไม่สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงได้ร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ปัญหา เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการออมทรัพย์ของกลุ่มกิจกรรมอย่างมีระบบ ปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1. การฝากเงิน ปัญหาที่เกิดขึ้นจากสมาชิกในกลุ่มเมื่อมีรายได้ที่เกิดจากการปฏิบัติงานไม่มีการวางแผนการบริหารเงินออกเป็นส่วน ๆ ซึ่งจะมีส่วนหนึ่งควรเก็บออมทรัพย์ไว้พัฒนาชีวิต การฝากเงินออมทรัพย์จึงไม่สม่ำเสมอ จะมีปัญหามากในการเปิดภาคเรียนแต่ละครั้ง และเมื่อต้องการใช้ประกอบอาชีพ อีกประการหนึ่งสมาชิกบางส่วนจะนำเงินไปฝากกับผู้ใหญ่นบ้านจึงเกิดความสับสนในการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรม สมาชิกในกลุ่มจึงหาแนวทางแก้ปัญหาโดยการเชิญผู้ใหญ่นบ้านของแต่ละหมู่บ้านให้ความรู้ในการวางแผนการบริหารเงินเพื่อการดำเนินชีวิต การศึกษา การเจ็บป่วย และออมทรัพย์ ซึ่งการออมทรัพย์แม้ครั้งละไม่มากก็ควรปฏิบัติให้เป็นนิสัยจะช่วยแก้ปัญหาของครอบครัวได้ในระดับหนึ่ง และให้ทุกคนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มนำเงินไปฝากกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อนำเข้าธนาคารสู่ระบบที่ถูกต้อง เมื่อสิ้นปีทุกคนจะได้รับเงินดอกเบี้ยตามระบบ

2. การกู้เงิน ปัญหาเกิดจากสมาชิกในกลุ่มมีความจำเป็นต้องการเงินเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างเร่งด่วนพร้อม ๆ กัน จากการจัดเป็นกองทุนออมทรัพย์เพื่อให้เป็นทุนสำหรับการประกอบอาชีพ กลุ่มกิจกรรมจะจัดให้ตามความต้องการทันทีไม่ได้ การดำเนินงานเป็นไปตามระบบธนาคาร สมาชิกจะร่วมกันคิดแก้ปัญหาเพื่อไม่ให้ชุมชนเกิดความแตกความสามัคคีกัน โดยจัดลำดับลงชื่อทั้งผู้กู้ยืมและผู้ประกันเป็นหลักฐาน ทุกคนเป็นสมาชิกของกลุ่มกิจกรรมแล้วดำเนินการกู้ยืมตามลำดับ

3. การรณรงค์การเป็นสมาชิกของกลุ่ม กลุ่มกิจกรรมออมทรัพย์มีปัญหาด้านการรณรงค์ผลสัมฤทธิ์ในจำนวนสมาชิกไม่ค่อยจะเพิ่มจากสาเหตุชาวบ้านส่วนมากจะมีวิถีชีวิตแบบพอเพียง มีความสุขในการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย รายได้ที่รับจะเก็บไว้กับตนเอง ไม่นิยมการฝากเงินหรือนำเงินที่ได้รับไปฝากที่ธนาคารโดยตรง สมาชิกจึงร่วมกันคิดหาแนวทางโดยการสร้างความเชื่อมั่นในกลุ่มกิจกรรมออมทรัพย์รณรงค์เสียงตามสายของชุมชนทุกครั้งที่มีการกระจายเสียง ให้ความรู้ในด้านการบริหารเงินภายในครอบครัว ประกาศรายชื่อของผู้ฝากเงินออมทรัพย์ทุกครั้งเพื่อกระตุ้นสร้างแรงจูงใจ ประกาศรายชื่อสมาชิกคนใหม่ให้ชุมชนได้รับรู้



จากสภาพปัญหาของกลุ่มกิจกรรมออมทรัพย์ สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันคิดหาวิธีการ แก้ปัญหาในการฝากเงิน การกู้ยืมเงิน การรณรงค์การเป็นสมาชิกใหม่ เพื่อนำเงินจากการออมทรัพย์ ดอกเบี้ย เงินปันผลมาใช้จ่ายในการดำรงชีวิตในอนาคตร่วมสร้างครอบครัวให้มีความสุขและลด ปัญหาให้แก่ชุมชน

#### 7. กลุ่มโฮมสเตย์

การดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์ ก่อตั้งโดยได้รับการส่งเสริมจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดกิจกรรมชุมชนของหมู่บ้านพักทางวัฒนธรรม ตั้งแต่ปี 2536 โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้ชุมชนบ้านปราสาท เป็นตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่พักทางวัฒนธรรม ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาและเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตวัฒนธรรมตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามของ ชุมชนบ้านปราสาทที่ได้สืบทอดยาวนานกว่าหลายร้อยปี ให้ชุมชนได้มีอาชีพเสริมและมีรายได้จาก การจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของท้องถิ่นตนเองภายใต้จิตสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนตลอดไป สถานที่ตั้งที่ทำการกลุ่ม บ้านปราสาท ตั้งอยู่เลขที่ 282 หมู่ที่ 7 ตำบลธารปราสาท นายบุญช่วย แรมพิมาย เป็นประธาน เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านปราสาทการดำเนิน กิจกรรมเพื่อส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้จากการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของท้องถิ่นภายใต้ จิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นไว้อย่างยั่งยืน ชมการ สาธิตกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่มกิจกรรมที่ทำรายได้เพิ่มของชุมชนตลอดทั้งปี พิธีบายศรีสู่ขวัญภายใต้ ระเบียบข้อบังคับกลุ่มโฮมสเตย์บ้านปราสาท มีที่พัก 36 หลังคาเรียน กิจกรรมโฮมสเตย์ได้รับความ นิยมทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยร่วมกิจกรรมลักษณะเป็นการส่วนตัวและเป็นหมู่คณะใน โครงการต่าง ๆ จำนวนมาก ตลอดส่งผลให้ได้รับรางวัลชนะเลิศ Pata Gold Aseanta Gold Awards ปี 2539 ในภาคพื้นเอเชียฯ ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ในกลุ่มกิจกรรม

คณะกรรมการกลุ่มหมู่บ้านพักโฮมสเตย์บ้านปราสาท

ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

1. นายบุญช่วย แรมพิมาย ประธานกรรมการ
2. นายสำรวม ฉิมกลาง รองประธาน
3. นางสังวาล สัตยญาอรียาภรณ์ เลขานุการ
4. นายอุทัย ทัพกลาง เภรัญญิก
5. นายเทียม ละอองกลาง ประชาสัมพันธ์ / ประสานงาน
6. นายจรูญ จอมกลาง ประชาสัมพันธ์ / ประสานงาน
7. นางเวียงพิงค์ เสงี่ยมกลาง ปฏิคม
8. นางวิเชษฐ น้อยกลาง ผู้ช่วยปฏิคม



9. นายจรัส แนบกลาง ฝ่ายสถานที่
10. นายพัก คุมกลาง ผู้ช่วยฝ่ายสถานที่
11. นายแสง ตรวจสูงเนิน กรรมการ
12. นายสุภาพ แนบกลาง กรรมการ
13. นายไพโรจน์ แนบกลาง กรรมการ
14. นางสมพงษ์ นาคปราสาท กรรมการ
15. นางบุญจันทร์ ละมัยกลาง กรรมการ

#### คณะกรรมการที่ปรึกษา

1. นายอำเภอโนนสูง
2. ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปากรที่ 12 (พิมาย)
3. ผู้อำนวยการ ททท. สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1
4. นายกองค้ำการบริการส่วนตำบลธารปราสาท
5. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านธารปราสาท

กลุ่มโฮมสเตย์บ้านปราสาทเน้นจุดขายที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ มีความรู้เท่าทันสิ่งที่จะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลง เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จัดที่พักสัมผัสกับวัฒนธรรมชนบท แต่มีแนวทางปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน

1. เติงนอนที่สบายในราคาสมเหตุผล
2. ห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด
3. อาหารพื้นบ้านง่าย ๆ สะอาด ปรุงมาอย่างดี
4. ทิวทัศน์และธรรมชาติของชนบทที่สวยงาม
5. ประวัติศาสตร์ และ ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น
6. มีกิจกรรมกลุ่มการท่องเที่ยวในพื้นที่
7. ร้านค้าทั่วไป และร้านค้าจำหน่ายของที่ระลึก
8. ความบันเทิง ดนตรี และการแสดงพื้นบ้าน
9. ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
10. ความเป็นมิตรและรอยยิ้มของชาวบ้าน

จะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว และกิจกรรมกลุ่มที่จัดให้นักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมทุกกลุ่มได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง เป็นโฮมสเตย์หรือที่พักทางวัฒนธรรมที่ชุมชนเกิดความภูมิใจ ส่วนรายได้จากการจัดกิจกรรมของกลุ่มโฮมสเตย์สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์มีอยู่ 36 หลัง อยู่ในหมู่ที่ 7 จำนวน 17 หลัง อีก 19 หลังอยู่ในหมู่ที่ 17



มีคณะกรรมการโฮมสเตย์ จำนวน 15 คน เป็นชุดเดิมตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเมื่อปี 2540 มีหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอ/ตำบลเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา มีการประชุมเดือนละครั้ง

การจัดกิจกรรมให้กลุ่มนักท่องเที่ยว จำนวน 2 วัน 1 คืน คือหากเป็นหมู่คณะจะจัดให้มีพิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับนักท่องเที่ยวช่วงเย็นถึงค่ำ รุ่งเช้าจัดอาหารให้นักท่องเที่ยวทำบุญตักบาตร นำชมกลุ่มกิจกรรมต่างๆ โดยมีค่าใช้จ่ายดังนี้

1. นักท่องเที่ยวชาวไทย คนละ/คืน (อาหาร 2 มื้อ) 300 บาท
2. นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ คนละ/คืน (อาหาร 2 มื้อ) 400 บาท  
(หากนักท่องเที่ยวต้องการจัดอาหารเพิ่มคิดคนละ 50 บาท/มื้อ)
3. ค่าวมโหรี 500 บาท
6. ค่าจัดทำบายศรีสู่ขวัญ พร้อมเครื่องเสียง 1,000 บาท
7. ค่าแสดงของนักเรียน ชุดละ 500 บาท
8. ค่าใช้จ่ายกิจกรรมบายศรีสู่ขวัญและชมกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ คนละ 2,500 บาท
9. ค่าบริการ 500 บาท

การบริหารจัดการงบประมาณของกิจกรรมโฮมสเตย์ประกอบด้วยกองทุน 2 กองทุน คือกองทุนแหล่งโบราณคดีซึ่งได้จากการบริจาคและกองทุนกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ ซึ่งเรียกเก็บจากสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์กรณีการพักค้างคืน หลังละ 100 บาท และเรียกเก็บค่าอาหาร 50 บาทต่อคนเข้าพักเป็นอาหารเลี้ยงรวมช่วงพิธีบายศรีสู่ขวัญโดย แต่ละหลังรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 3 คน

แหล่งวัตถุดิบเพื่อจัดบริการอาหารให้แก่นักท่องเที่ยวคือ ตลาดพิมาย (เมืองใหม่) โดยมอบหมายให้กลุ่มทำขนมและอาหารเป็นผู้ไปจัดซื้อ ส่วนน้ำดื่มเป็นน้ำดื่มบรรจุขวด และน้ำใช้จากระบบประปาหมู่บ้านที่มีลำธารปราสาทเป็นแหล่งน้ำดิบ (บุญช่วย แรมพิมาย. 2551 : สัมภาษณ์ ; เทียม ละอองกลาง. 2551 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 31 กลุ่มกิจกรรมโฮมสเตย์บ้านปราสาท





ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มโฮมสเตย์ สมาชิกในกลุ่มได้พบความเป็นมาของปัญหาที่เกิดขึ้น และได้ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหในด้าน การประชาสัมพันธ์ ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว ด้านระบบการจัดการด้านการแต่งกาย ด้านการอบรมและการศึกษาดูงานเพื่อให้สมาชิกในกลุ่มจะมีความสุขในการปฏิบัติกิจกรรม ร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ที่คนในชุมชนต้องสืบทอดต่อไป ปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1. ด้านการประชาสัมพันธ์ ปัญหาจากด้านประชาสัมพันธ์เกิดจากการผู้รับบริการ ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่เป็นหมู่คณะไม่เรียนรู้จากผู้นำการท่องเที่ยวในเรื่องกฎระเบียบของบ้านพักโฮมสเตย์บ้านปราสาท กลุ่มกิจกรรมที่น่าชมและพิธีบายศรีสู่ขวัญ จึงมีปัญหาความไม่เข้าใจกันเวลาที่กำหนดกิจกรรมจึงคลาดเคลื่อน สมาชิกในกลุ่มจึงมีวิธีแก้ไข โดยผู้นำการท่องเที่ยวที่เป็นหมู่คณะให้แจ้งโดยตรง นักท่องเที่ยวที่เป็นชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ถ้าเป็นชาวต่างประเทศต้องมีมีคูปองที่ประจำ จำนวนเท่าไรแยกชาย หญิง ผู้นำการท่องเที่ยวจะต้องแจ้งกฎระเบียบของการเข้าพัก การปฏิบัติงานตามวิถีชีวิตของชุมชน กิจกรรมที่เข้าร่วมนักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติตามอย่างไรจึงจะมีความสุข ได้ทั้งความรู้และความบันเทิงและเกิดความประทับใจ สามารถติดต่อโดยตรงกับผู้ประสานงาน โทร. (044) 367075 และ (044) 367070 ได้ตลอดเวลา

2. ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว ปัญหาเกิดจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่ผู้นำการท่องเที่ยวที่แจ้งมาซึ่งผู้ประสานงานจะไม่ตรงกับความเป็นจริง บางคณะมากกว่าจำนวนที่แจ้ง บางคณะมาน้อยกว่าที่แจ้ง เป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดบ้านพัก ด้านอาหาร ด้านการดำเนินกิจกรรม ด้านพิธีบายศรีสู่ขวัญ เพราะทุกอย่างจะต้องมีความสัมพันธ์กัน บางครั้งจะมีนักท่องเที่ยวหลายคณะ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต้องมีการเตรียมงานทุกด้านให้ทุกคณะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชน สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันคิดแก้ปัญหาเรื่องจำนวนนักท่องเที่ยวที่แน่นอนเป็นการยืนยันก่อนเข้าพัก หลังจากตอบตกลงทั้งสองฝ่ายอีกครั้งก่อน 1 วัน ส่วนนักท่องเที่ยวที่มาเป็นส่วนตัวสามารถแจ้งก่อนล่วงหน้าได้ 1 วันก่อนเข้าพักพร้อมทั้งต้องการร่วมกิจกรรมอะไร ฉะนั้นจำนวนนักท่องเที่ยวต้องสื่อสารกันให้แน่นอน

3. ด้านระบบการจัดการ ปัญหาที่เกิดจากระบบการจัดการมาจากนักท่องเที่ยวที่เข้าพักโฮมสเตย์ที่อื่นนำมาเปรียบเทียบกับบริการของบ้านปราสาทในด้านจำนวนผู้เข้าพักในแต่ละหลัง รูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่มีความแตกต่างกัน สมาชิกจึงร่วมกันหาแนวทางแก้ไขโดยวิธีเมื่อผู้เข้าพักมาถึงจัดที่ต้อนรับในสถานที่ที่รองรับจำนวนคณะผู้ท่องเที่ยว คณะใหญ่ต้อนรับที่ห้องประชุมโรงเรียนบ้านปราสาท แล้วอธิบายให้คณะท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงขั้นตอน กติกาการเข้าร่วมกิจกรรมและการบริการของกลุ่มโฮมสเตย์ให้เข้าใจ จึงมอบหน้าที่จัดผู้เข้าพักให้กับผู้นำการท่องเที่ยวในเรื่องเวลานัดหมายกิจกรรมผู้ประสานงานของกลุ่มโฮมสเตย์ร่วมประสานงานกับผู้นำการท่องเที่ยวของแต่ละคณะ การดำเนินกิจกรรมจะมีความสุข



4. ด้านการแต่งกาย ปัญหาที่เกิดจากด้านการแต่งกาย ส่วนใหญ่จะเกิดจากชาวต่างประเทศ ผู้หญิงจะแต่งกายตามสบาย เช่น สวมกางเกงขาสั้นเกินไป สวมเสื้อยืดสายเดี่ยวเพียงสายเดี่ยว หรือวัยรุ่นของไทยที่แต่งกายไม่เหมาะสม สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันหาแนวทางปฏิบัติโดยแจ้งให้คณะท่องเที่ยวทราบถึงความเหมาะสมในการแต่งกายของชุมชนบ้านปราสาทที่ต้องการอนุรักษ์ความเป็นไทย ให้นักท่องเที่ยวทราบเจตนารมณ์ที่แท้จริง ถ้านักท่องเที่ยวไม่มีกางเกงหรือเสื้อที่เหมาะสมในการเข้าร่วมกิจกรรม ทางกลุ่มกิจกรรมได้เตรียมผ้าถุงและเสื้อให้เช่าที่บ้านพักโฮมสเตย์

5. ด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน ปัญหาด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาการจัดการที่พักโฮมสเตย์ให้เป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยวยิ่งขึ้นเกิดจากจำนวนสมาชิกที่มากจำนวน 36 หลังคาเรือน งบประมาณซึ่งเป็นงบประมาณจากการเก็บหลังคาเรือนละ 100 บาทต่อผู้เข้าพักหนึ่งครั้งจัดเข้ากองทุนของกลุ่มกิจกรรมมีไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ทางสมาชิกของกลุ่มจึงร่วมกันคิดหาแนวทางการอบรมและการศึกษาดูงาน แบ่งผู้เข้าอบรมพร้อมการศึกษาดูงานออกเป็นชุดตามลักษณะงานที่ต้องการศึกษาหมุนเวียนกันไปก็จะมิงงบประมาณเพียงพอโดยไม่เดือดร้อนสมาชิก เพราะที่พักรโฮมสเตย์บ้านปราสาทเป็นโฮมสเตย์ตัวอย่างที่ได้รับรางวัลชนะเลิศจากภาคพื้นอาเซียนแต่การไปดูงานศึกษาจากโฮมสเตย์ในชุมชนอื่นเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาการจัดการให้ประทับใจ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปราสาทจะได้เปรียบชุมชนอื่นเพราะมีแหล่งโบราณคดีและวิถีชีวิตของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

จากปัญหาและสภาพของกลุ่มโฮมสเตย์ที่สมบูรณ์ สมาชิกของกลุ่มจึงช่วยกันร่วมคิดหาทางแก้ไขได้ไม่ยากนัก ส่งผลให้กลุ่มกิจกรรมโฮมสเตย์มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีการแก้ปัญหาที่รวดเร็ว แม้ปัญหาจะเกิดขึ้นทุกหมู่คณะแต่การบริการพร้อมการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมก็ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ รวมเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นสิ่งงดงามของชาติ

#### 8. กลุ่มยุวอาสาสมัครเทศก์

การดำเนินงานของกลุ่มมัคคุเทศก์ ก่อตั้งขึ้นการรวมกลุ่มของนักเรียน โรงเรียนบ้านปราสาท ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชน โดยมีอาจารย์เป็นผู้ให้คำแนะนำ และให้การฝึกอบรม เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการลงสถานที่จริง ๆ ปัจจุบันมีสมาชิก 62 คน มีอาจารย์จัญญ จอมกลาง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษากลุ่ม และเด็กหญิงประภัสสร กุสิรัมย์ เป็นประธานกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อฝึกให้เด็กในชุมชน สามารถถ่ายทอดความรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนของตนเองได้ เพื่อฝึกใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเพื่อฝึกให้เด็กรู้จักการทำงานเป็นทีม มีกิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม ได้แก่ การเตรียมภาพความพร้อมของยุวมัคคุเทศก์ โดยการเข้ารับการฝึกอบรม เตรียมความพร้อมกับการฝึกก่อนการลงสถานที่จริง ๆ และในทุก ๆ วันศุกร์จะอบรมหลักสูตรโดยการฝึกพูดหน้าชั้นเรียน โดยให้พูดถึงแหล่งโบราณคดี ประวัติของหมู่บ้าน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น วิถี



ชีวิตของชุมชน และการนำเสนอกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม ยูวมัคคุเทศก์จะทำงานเป็นทีม ๆ ละ 2 คน หรือตามความต้องการของนักท่องเที่ยว จะทำงานในวันหยุดราชการและวันนักขัตฤกษ์ จำนวน ยูวมัคคุเทศก์แต่ละวันมากขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยว รายได้ขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยวแต่ละคน จะมอบให้ในขณะเดียวกันจะมีนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวแบบอิสระโดยไม่แจ้งไว้ก่อนมัคคุเทศก์จะนำเที่ยวตามจุดที่บริการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานและกลุ่มกิจกรรม รายได้จากส่วนนี้ก็จะไม่แน่นอนเช่นกัน ส่วนมากจะมอบเงินให้มัคคุเทศก์เพื่อเป็นทุนการศึกษาแล้วแต่ความมีน้ำใจของนักท่องเที่ยวแต่ละคนหรือแต่ละคณะ (เจริญ จอมกลาง. 2551 : สัมภาษณ์ ; ณิชชา สมดี. 2551 : สัมภาษณ์ ; วาริรัตน์ แนบกลาง. 2551 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 32 การปฏิบัติกิจกรรมของกลุ่มยูวอสามัคคุเทศก์

ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานของกลุ่มยูวอสามัคคุเทศก์ที่มีผลกระทบต่อรายได้ของสมาชิก สมาชิกในกลุ่มได้พบความเป็นมาของปัญหาด้านการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ด้านพาหนะ ด้านการจัดยูวมัคคุเทศก์เข้าปฏิบัติกิจกรรม ด้านการบริการ ด้านความรู้ความสามารถด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน สมาชิกในกลุ่มจึงได้ร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาในการดำเนินกิจกรรมให้เป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยว ปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1. ด้านการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ มีปัญหาการพูดสื่อสารที่ไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ยูวอสามัคคุเทศก์เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 มีความสามารถเพียงภาษาอังกฤษพื้นฐาน เมื่อพบกับชาวต่างประเทศหลากหลายชาติก็เกิดปัญหา แต่สมาชิกในกลุ่มก็ร่วมกันแก้ปัญหาได้เป็นครั้งคราว ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวกับชาวไทยก็จะสื่อสารผ่านชาว



ไทยที่น่าเที่ยว ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มาเที่ยวแบบอิสระส่วนมากจะใช้ภาษาเมื่อประกอบอิริยาบถ นักท่องเที่ยวก็ได้รับความประทับใจในความตั้งใจและความเป็นไทยในการปฏิบัติกิจกรรม

2. ด้านพาหนะ ปัญหาเรื่องการเดินทางโดยใช้จักรยานส่วนตัวบางคนก็ไม่มีพาหนะของยูวอสามัคคุเทศก์จำเป็นกับการปฏิบัติกิจกรรมมาก ระยะจากบ้านถึงจุดนัดพบที่พิพิธภัณฑ์นักท่องเที่ยวบางคนใช้รถยนต์ส่วนตัวก่อให้เกิดปัญหาการติดตามบริการ หรือขณะที่พักรับประทานอาหารกลางวันบางคนก็ต้องไปรับประทานอาหารที่บ้าน การเดินทางย่อมเสียเวลา ระยะแรกทีกลุ่มกิจกรรมตั้งขึ้นเคยมีจักรยานสำหรับยูวอสามัคคุเทศก์ปัจจุบันได้ขำรดตามกาลเวลาใช้การไม่ได้สมาชิกจึงร่วมคิดร่วมปฏิบัติโดยการซื้อแท็กซี่เพื่อน แต่ถ้าไปคนละทางในการปฏิบัติกิจกรรมก็ยังคงต้องเดินด้วยเท้าหรือนั่งรถไปกับนักท่องเที่ยวที่มีจิตเมตตาตามลักษณะของนักท่องเที่ยวแต่ละคณะ

3. ด้านการจัดยูวอสามัคคุเทศก์เข้าปฏิบัติกิจกรรม มีปัญหากับนักท่องเที่ยวอิสระ ส่วนนักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์จะเกิดปัญหาน้อยปัญหาเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวอิสระที่ไม่เข้าใจบทบาทของยูวอสามัคคุเทศก์จะตามใจตนเอง บางครั้งต้องการบริการ บางครั้งไม่ต้องการรับบริการ บางคณะ บางคน นักท่องเที่ยวมีน้ำใจกับยูวอสามัคคุเทศก์ บางคนคิดว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติค่าตอบแทนที่ไม่มีการกำหนดจึงมีรายได้ที่ไม่แน่นอน การแก้ปัญหของสมาชิกโดยการรับค่าบริการจากนักท่องเที่ยวที่มีน้ำใจเป็นค่าอาหารกลางวัน เพื่อนที่ไม่ได้รับค่าบริการก็จะช่วยกันแบ่งรายได้เป็นค่าอาหาร เพราะบางวันตนเองอาจจะไม่ได้รับค่าบริการ

4. ด้านความรู้ความสามารถ ปัญหาที่เกิดขึ้นด้านความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานของยูวอสามัคคุเทศก์ คือด้านการถ่ายทอดความรู้ในด้านประวัติความเป็นมา ความเชื่อของคนในชุมชน วิถีชีวิตของชุมชนและกลุ่มกิจกรรม ยังไม่เรียนรู้ให้กว้างขวาง เพื่ออธิบายให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ สมาชิกจึงร่วมกันแก้ปัญหาโดยทุกคนร่วมกันค้นคว้าและศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชุมชน หลุมขุดค้นทั้ง 3 หลุม ภูมิทัศน์ที่โดดเด่นของชุมชน ฝึกการพูดต่อหน้าชุมชน ฝึกเป็นประจำให้เกิดความมั่นใจ แก้ไขสิ่งที่บกพร่องจากการติชมของเพื่อน ๆ

5. ด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากยูวอสามัคคุเทศก์เป็นนักเรียนที่ต้องเรียนตามปกติ งบประมาณไม่มีรองรับ การอบรมและการศึกษาดูงานจึงไม่มีโอกาส สมาชิกทุกคนร่วมคิดหาทางแก้ปัญหาโดยการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ได้จากการอบรมจากรุ่นพี่คำแนะนำจากผู้ประสานงานและได้ออกไปดูการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ซึ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในรุ่นปัจจุบันยังไม่มีโอกาสได้ไปศึกษากับกลุ่มจะมีบางคนที่ได้ไปกับผู้ปกครองเพราะวันหยุดปกติและวันหยุดนักขัตฤกษ์พร้อมกันที่สมาชิกต้องปฏิบัติกิจกรรม



สภาพปัญหาของกลุ่มอาสาสมัครเทศก์จะเป็นปัญหาที่ได้รับการแก้ไขตลอดการปฏิบัติกิจกรรม จากรายได้ที่ไม่แน่นอนและความเป็นเด็กที่มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติกิจกรรมก็จะได้รับความเมตตาจากนักท่องเที่ยวตลอดมาทำให้ผู้สมัครเทศก์เกิดความภาคภูมิใจและมีกำลังใจที่จะปฏิบัติกิจกรรมในชุมชน

## แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 8 กลุ่ม ได้มีแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อนำไปเป็นแนวทางดำเนินงาน ประกอบด้วย แนวทางการพัฒนาด้านกลยุทธ์ ด้านโครงสร้าง ด้านระบบการจัดการ ด้านบุคลากร ด้านทักษะในการทำงาน ด้านรูปแบบในการดำเนินงาน และด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

### 1. แนวทางการพัฒนาด้านกลยุทธ์

กลยุทธ์เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ของกลุ่มกิจกรรม การจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงาน การควบคุมการดำเนินงาน และขอบเขตของกลุ่มกิจกรรมในแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยการเลือกแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุดในการวางแผนการดำเนินงานที่กลุ่มกิจกรรมสามารถนำแนวทางพัฒนาไปปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท ประกอบด้วยกลุ่มสตรีสหกรณ์ กลุ่มขนมและอาหาร กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มมโหรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มโฮมสเตย์และกลุ่มอาสาสมัครเทศก์ ได้ดำเนินการศึกษาวัตถุประสงค์ของกลุ่มกำหนดไว้ตามมติที่ประชุมของคณะกรรมการกลุ่มกิจกรรม สมาชิกทุกคนได้ร่วมประชุมในกลุ่มของตนเองเพื่อทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ดังนี้

1. วัตถุประสงค์กลุ่มสตรีสหกรณ์ เพื่อสร้างความสามัคคีเพื่อช่วยเหลือชุมชน และเพื่อส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน
2. วัตถุประสงค์กลุ่มขนมและอาหาร เพื่อสร้างความสามัคคีเพื่อช่วยเหลือชุมชน และเพื่อส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทพัฒนาอาชีพเสริมแต่ครอบครัว
3. วัตถุประสงค์กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่วัสดุท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเปลือก และเพื่อเสริมสร้างให้คนในชุมชนมีรายได้นอกเหนือจากอาชีพหลัก
4. วัตถุประสงค์กลุ่มทอผ้า เพื่อสร้างความสามัคคี เพื่อสืบทอดลายผ้าไหมที่สวยงาม และเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้นอกเหนือจากอาชีพหลัก



5. วัตถุประสงค์กลุ่มมโหรี เพื่อสร้างความสามัคคี เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้ นอกเหนือจากอาชีพหลัก
6. วัตถุประสงค์กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์และความสามัคคีในกลุ่ม เพื่อพัฒนาพื้นฐานชีวิต และเพื่อใช้เป็นทุนประกอบอาชีพที่สุจริต
7. วัตถุประสงค์กลุ่มโสมสเดย์ เพื่อให้ชุมชนบ้านปราสาทเป็นตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่พิกทางวัฒนธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ค้ำจุนของชุมชนบ้านปราสาทที่ได้สืบทอดยาวนานกว่าหลายร้อยปี และเพื่อให้ชุมชนได้มีอาชีพเสริม และมีรายได้จากการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของท้องถิ่นตนเองภายใต้จิตสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้อย่างยั่งยืนตลอดไป
8. วัตถุประสงค์กลุ่มยุวอาสาสมัครเทศก์ เพื่อฝึกให้เด็กในชุมชนสามารถถ่ายทอดความรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนของตนเองได้ เพื่อฝึกใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเพื่อฝึกให้เด็กรู้จักการทำงานเป็นทีม

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของกลุ่มกิจกรรมทั้ง 8 กลุ่มจะมีความหมายที่คล้ายคลึงกัน ความต้องการที่จะให้ชุมชนพัฒนาทุกด้านไปพร้อมกันบนพื้นฐานของวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น สมาชิกในกลุ่มกิจกรรมได้เรียนรู้และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์กับชุมชน

การจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงานแต่ละกลุ่มกิจกรรม คณะกรรมการของกลุ่มกิจกรรมได้ใช้กระบวนการกลุ่ม ประชุม สัมมนาด้านการปฏิบัติงานของกลุ่มตั้งแต่เริ่มปฏิบัติจนถึงผลสำเร็จของงาน แล้วร่วมกันจัดลำดับกิจกรรมของกลุ่ม จึงนำผลการจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงานมาถ่ายทอดให้สมาชิกภายในกลุ่มของตนเอง เพื่อนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติงานในกลุ่มของตนเองให้มีประสิทธิภาพในผลงานมากยิ่งขึ้น

การควบคุมการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมต้องมีความสอดคล้องกับการจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงาน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การควบคุมด้านเวลาของลำดับงานแต่ละขั้นตอนตามที่จัดไว้จะทำให้ได้ผลงานเป็นไปตามที่คาดหวัง จะทำให้ผู้ปฏิบัติได้เรียนรู้ถึงความสำเร็จในกิจกรรม ซึ่งสมาชิกสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีระบบ ในการวางแผนระบบครอบครัวจะเป็นผลดีกับชุมชน และเป็นการควบคุมการดำเนินงานของสมาชิกอย่างมีระบบ

ขอบเขตของกลุ่มกิจกรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงาน และการควบคุมการดำเนินงานตามขั้นตอนให้เกิดประสิทธิภาพตามที่กำหนด คณะกรรมการประชุมปรึกษา วางแผนงานที่ต้องการความสำเร็จในผลงานว่า ต้องการ



อะไรบ้าง ต้องการเพียงใด แล้วถ่ายทอดให้สมาชิกในกลุ่มของตนนำไปปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางเดียวกัน

แนวทางพัฒนาด้านกลยุทธ์ในการปฏิบัติงานของกลุ่มกิจกรรมจะประสบความสำเร็จ พัฒนางานได้ ต้องมีความสอดคล้องกันในระหว่างวัตถุประสงค์ของกลุ่มกิจกรรม การจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินกิจกรรม การควบคุมการดำเนินงาน และขอบเขตของกลุ่มกิจกรรม กลยุทธ์ที่เหมาะสมในการวางแผน การดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมต้องสามารถนำแนวทางพัฒนาไปปฏิบัติได้ ดังนั้นกลุ่มกิจกรรมทั้ง 8 กลุ่ม จะนำแนวทางการพัฒนาด้านกลยุทธ์ไปใช้เป็นเป้าหมายในการดำเนินงานไปพร้อม ๆ กันทุกกลุ่มกิจกรรม

## 2. แนวทางการพัฒนาด้านโครงสร้าง

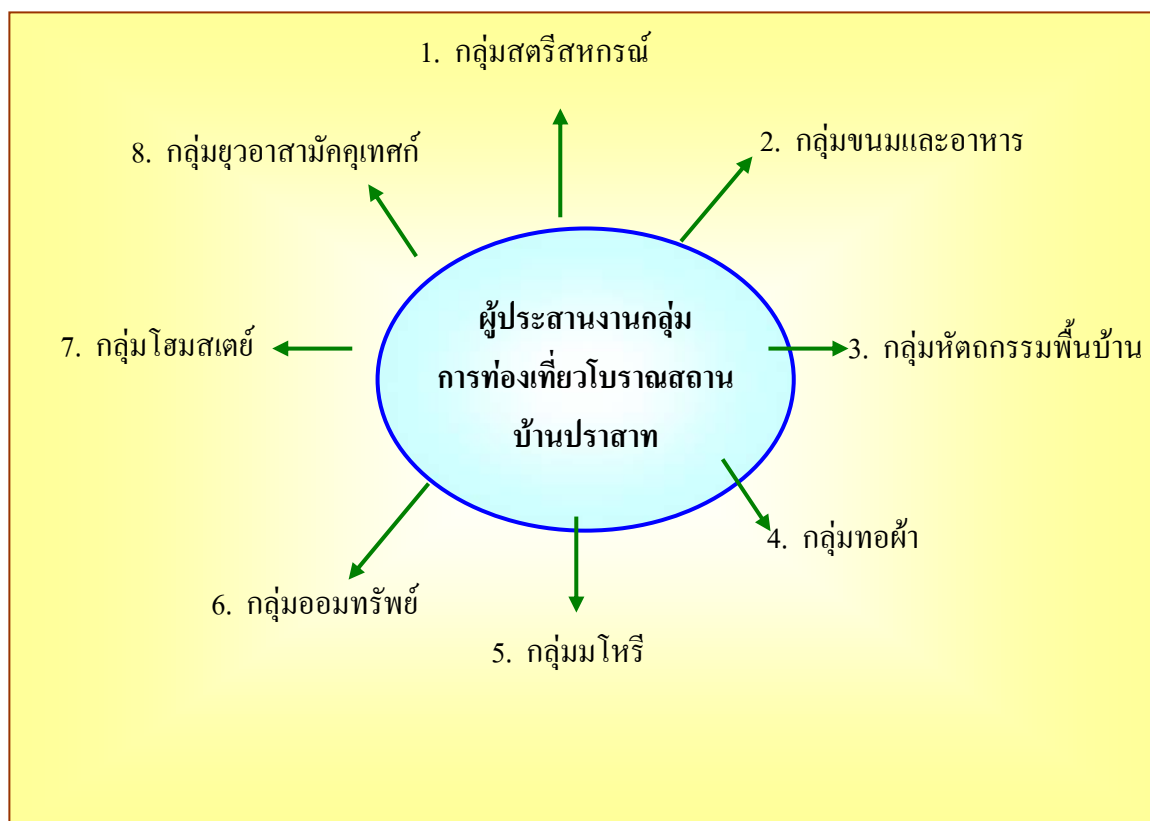
โครงสร้างในองค์กรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับชั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติงาน เพราะโครงสร้างที่ดีจะเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญนำไปสู่ความสำเร็จของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท การมีโครงสร้างที่ดีเป็นรูปธรรมก็สามารถทำให้เป็นแนวทางการพัฒนาของกลุ่มกิจกรรมประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ อย่างไรก็ตาม โครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่ การสนับสนุน และข่าวสารข้อมูลเพราะการจัดการของกลุ่มกิจกรรมก็เหมือนกับธุรกิจอื่น ๆ ที่จะต้องมีความรับผิดชอบไปตามขั้นตอน จะต้องต้องมีผู้มีความรับผิดชอบการแบ่งงานที่รับผิดชอบ มีผู้นำในการจัดการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรม มีการให้บริการข่าวสารข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องต่าง ๆ อย่างละเอียดซึ่งควรเริ่มตั้งแต่จุดแรกที่นักท่องเที่ยวมาถึง เพราะนักท่องเที่ยวเป็นผู้บริโภคที่จะสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มกิจกรรม

### โครงสร้างในองค์กรของกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม

หากจะพิจารณาด้านโครงสร้างขององค์กรนั้น สำหรับการจัดการโครงสร้างในองค์กรการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปราสาทปัจจุบัน พบว่ามีการจัดโครงสร้างการทำงานออกเป็นกลุ่ม ๆ ซึ่งการทำงานกันระหว่างกลุ่มจะมีทีมผู้ประสานงานกลุ่มคอยประสานงานกลางเพื่อการทำงานที่สะดวกราบรื่นในการดำเนินการ ในแต่ละกลุ่มย่อย ๆ ก็จะมีการจัดโครงสร้างองค์กรของแต่ละกลุ่มตามความเหมาะสมกับลักษณะการดำเนินการเฉพาะของแต่ละกลุ่ม ลักษณะของกลุ่มการทำงานแต่ละกลุ่มจะแบ่งหน้าที่การทำงานตามลำดับขั้นและตำแหน่งคือ ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ ผู้ประสานงาน เลขานุการ ทรัพย์สิน กรรมการและสมาชิก โดยแต่ละคนจะทำงานประสานกันตามภาระหน้าที่และตำแหน่งของตนในกลุ่มที่ตนรับผิดชอบ แต่อย่างไรก็ตามจากแผนภูมิดังกล่าวจะพบว่า ในองค์ประกอบของโครงสร้างขององค์กรยังขาดในส่วนของ การประชาสัมพันธ์ในการท่องเที่ยว ที่จะมีส่วนสำคัญและช่วยในการประชาสัมพันธ์ วางแผนการตลาด และฝ่ายฝึกอบรมที่ทำหน้าที่ให้การฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ เช่น การถ่ายทอดภูมิปัญญา การจัดหา



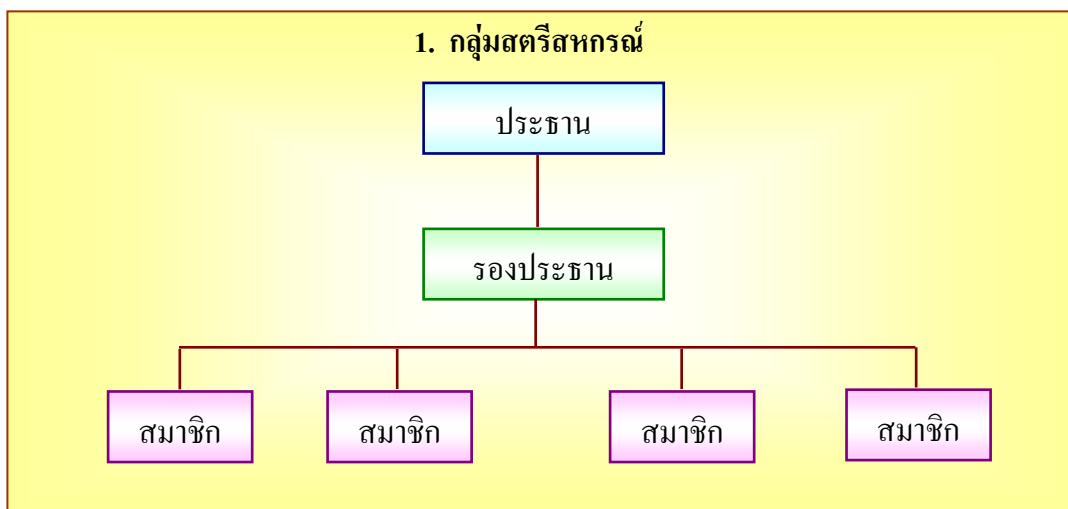
บุคลากรจากภายนอกมาอบรมให้กับสมาชิกกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากการสำรวจโครงสร้างในองค์กร ดังภาพประกอบ 32 - 41



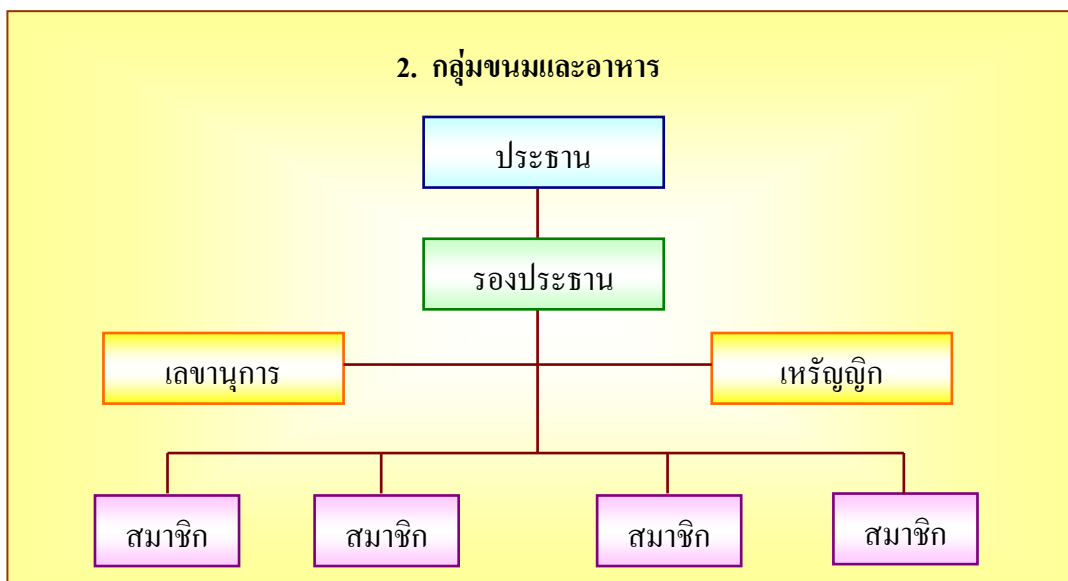
ภาพประกอบ 33 โครงสร้างการจัดการองค์กรการท่องเที่ยว 8 กลุ่มกิจกรรมของโบราณสถาน บ้านปราสาท





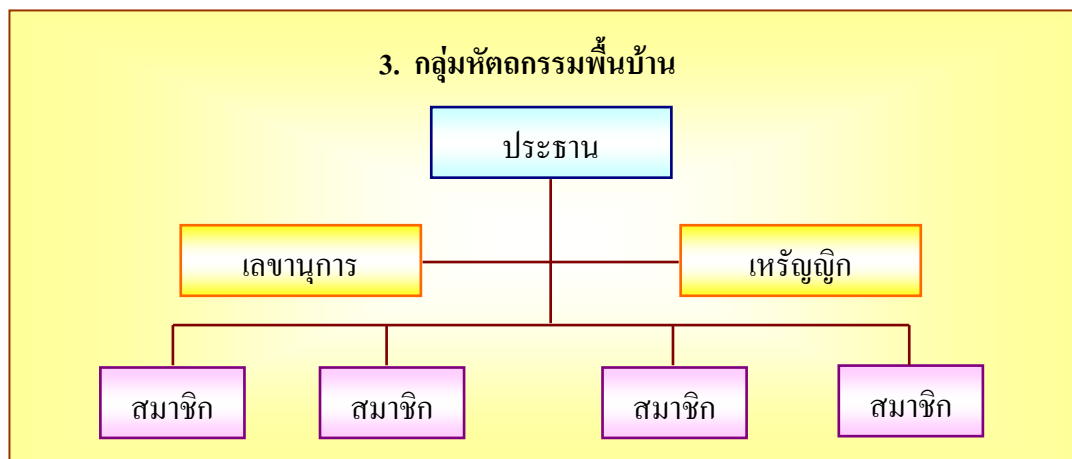


ภาพประกอบ 34 โครงสร้างการจัดการองค์กรกลุ่มสตรีสหกรณ์

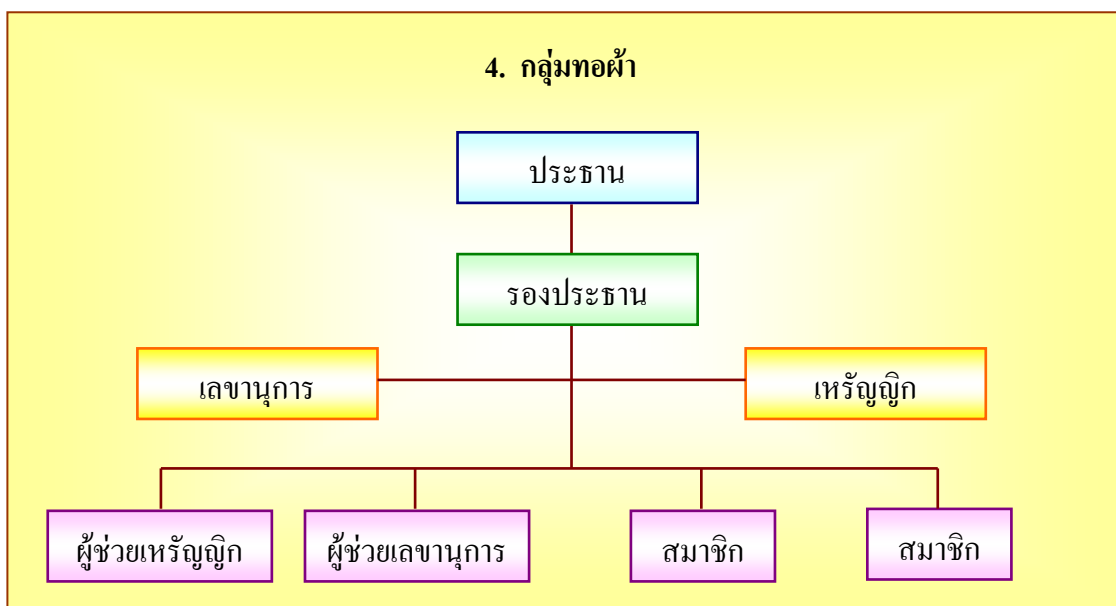


ภาพประกอบ 35 โครงสร้างการจัดการองค์กรกลุ่มขนมและอาหาร



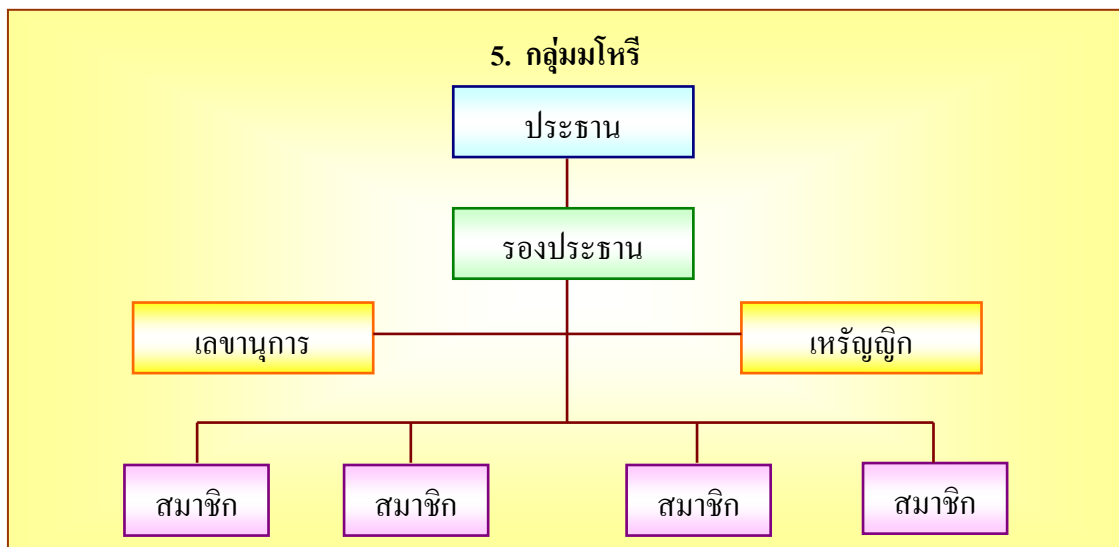


ภาพประกอบ 36 โครงสร้างการจัดการองค์กรกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน

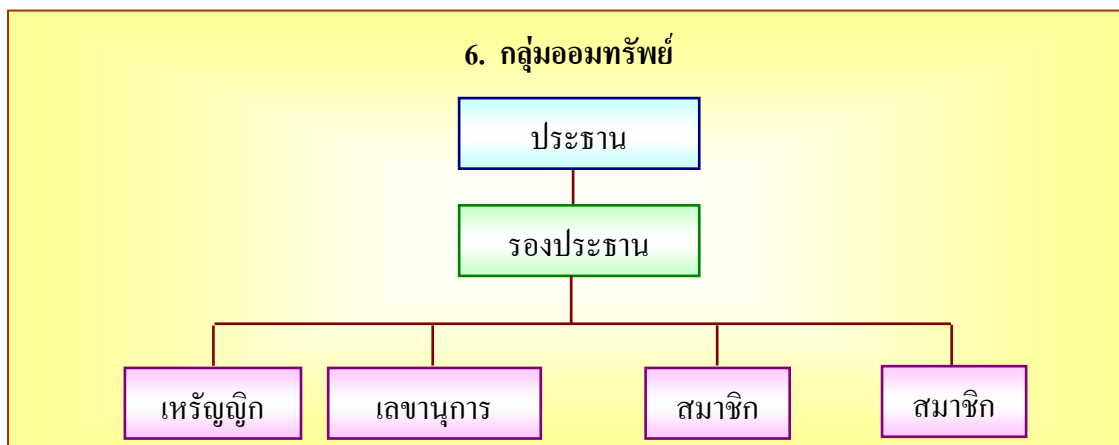


ภาพประกอบ 37 โครงสร้างการจัดองค์กรกลุ่มทอผ้า



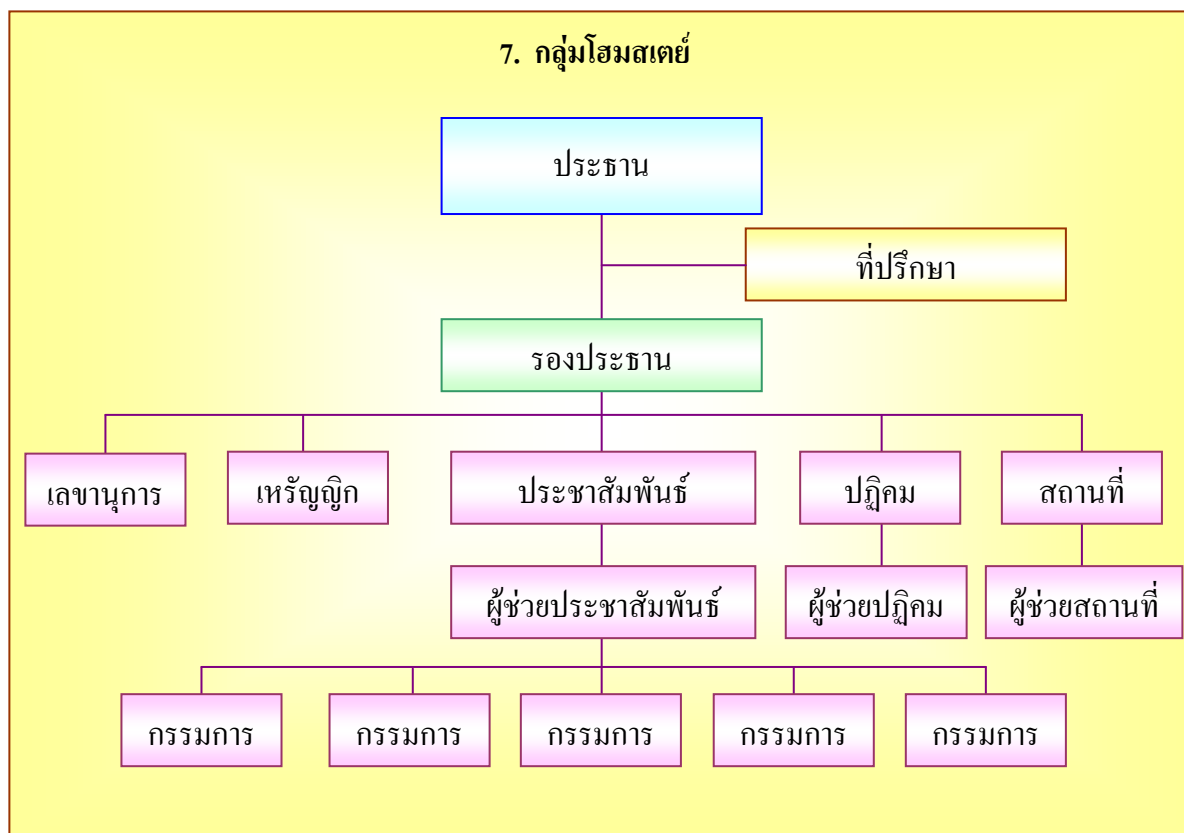


ภาพประกอบ 38 โครงสร้างการจัดการองค์การกลุ่มมโหรี

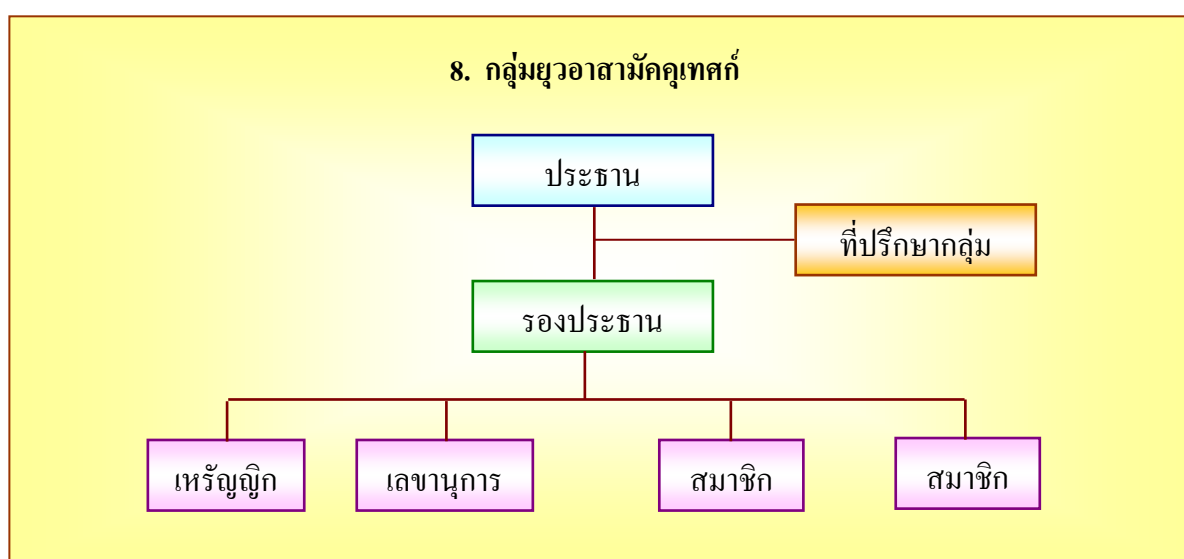


ภาพประกอบ 39 โครงสร้างการจัดการองค์การกลุ่มออมทรัพย์



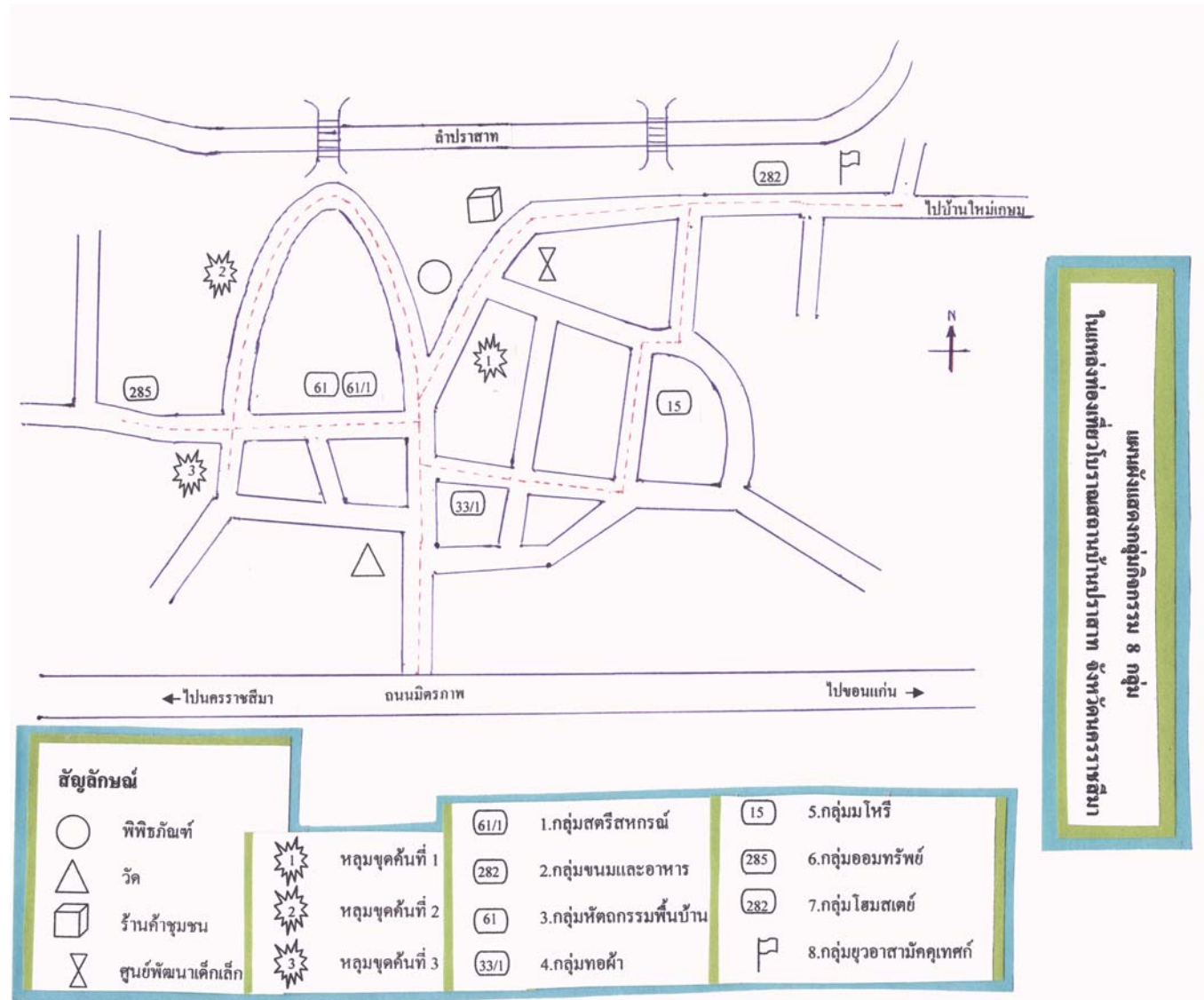


ภาพประกอบ 40 โครงสร้างการจัดการองค์กรกลุ่มโฮมสเตย์



ภาพประกอบ 41 โครงสร้างการจัดองค์กรกลุ่มยูวอสามัคคีเทศก์





ภาพประกอบ 42 แผนที่แสดงกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม ในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

จะเห็นได้ว่าโครงสร้างการจัดการองค์กรของกลุ่มกิจกรรมทั้ง 8 กลุ่ม สามารถนำแนวทางไปปฏิบัติได้ แต่ยังคงขาดด้านประชาสัมพันธ์ในกลุ่มกิจกรรม การวางแผนการตลาด และฝ่ายฝึกอบรมจะทำให้โครงสร้างองค์กรสมบูรณ์ขึ้น กลุ่มกิจกรรมที่นำไปดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จต้องมีผู้มีอำนาจในหน้าที่คอยควบคุมดูแลแบ่งหน้าที่ตามลำดับ สมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบ มีความมานะมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเวลา ได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องและการประชาสัมพันธ์ข่าวสารข้อมูลของกลุ่มกิจกรรม โครงสร้างการจัดการองค์กรจึงเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการพัฒนาของกลุ่มกิจกรรม เพื่อนำไปดำเนินการให้สมาชิกในกลุ่มตนเองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

### 3. แนวทางการพัฒนาด้านระบบการจัดการ

ระบบการจัดการกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่มในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทที่ครอบคลุมถึงระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการการเงิน การจัดการทรัพยากรบุคคล การตลาด และระบบอื่น ๆ โดยทุกระบบจะต้องมีการประสานความร่วมมือและมีความสัมพันธ์กันทุกขั้นตอน

ในด้านระบบการจัดการของกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม การจัดการดำเนินงานในการปฏิบัติกิจกรรมด้านการจัดเก็บข้อมูลของผลผลิตของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท จำนวนผลผลิตของกลุ่มสตรีสหกรณ์ กลุ่มขนมและอาหาร กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มทอผ้า และกลุ่มมโหรี หรือข้อมูลการปฏิบัติงานของกลุ่มมโหรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มโฮมสเตย์ และกลุ่มยูวอาสาสมัครเทศก์หรือการจัดเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ในแต่ละครั้งการจัดเก็บข้อมูลที่ได้จากการประชุมทุกครั้งของแต่ละกลุ่มกิจกรรม รวมทั้งการจัดการจัดเก็บข้อมูลด้านรายได้ การจัดเก็บข้อมูลด้านการตลาดโดยกลุ่มกิจกรรมจำหน่ายเองหรือผ่านพ่อค้าคนกลาง ข้อมูลการหักเงินสมทบของรายได้ของสมาชิก การจัดเก็บข้อมูลด้านการประชาสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่มกิจกรรม เช่น แผ่นพับ ทำที่ครั้ง ๆ ละกี่แผ่น จุดเด่นของการประชาสัมพันธ์ในแผ่นพับ ข้อที่ต้องปรับปรุง การออกเสียงตามสายของชุมชนแต่ละครั้งมีสาระสำคัญอย่างไร วันที่ทำการประชาสัมพันธ์ เวลาใด ใช้เวลาประชาสัมพันธ์กี่นาที และสถิติของนักท่องเที่ยว

ระบบการจัดการปฏิบัติการของกลุ่มกิจกรรมมีรูปแบบที่กลุ่มได้วางแผน การดำเนินไว้ว่าเป็นระบบของแต่ละกลุ่มกิจกรรม โดยมีการประสานงานและความร่วมมือของสมาชิก ปัญหาที่เกิดขึ้นของแต่ละกลุ่มกิจกรรมซึ่งได้มีแนวทางพัฒนาแล้วอย่างมีระบบ ประกอบด้วยระบบการจัดการของกลุ่มสตรีสหกรณ์ คือด้านเงินทุนและด้านการส่งเสริมการตลาด ระบบการจัดการของกลุ่มขนมและอาหาร คือด้านเครื่องมือ เครื่องใช้และการส่งเสริมการตลาดด้านการบรรจุหีบห่อของผลิตภัณฑ์ ระบบการจัดการของกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน คือด้านเงินทุนและการส่งเสริมการตลาด ระบบการจัดการของกลุ่มทอผ้า คือด้านเงินทุนและการส่งเสริมการตลาด ระบบการจัดการของกลุ่มมโหรี คือด้านเงินทุนและการส่งเสริมการตลาด ระบบการจัดการของกลุ่มออมทรัพย์ คือ



ด้านการฝากเงินและการบริการกู้ยืมเงิน ระบบการจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์ คือระบบการจัดการเข้าที่พัก และการแต่งกายของนักท่องเที่ยว ระบบการจัดการกลุ่มชาวอาสาสมัครเทศก์ คือการจัดยูวอาสาสมัครเทศก์เข้าปฏิบัติกิจกรรมซึ่งต้องลงวันเวลาปฏิบัติงานเป็นประจำ การจัดระบบของการปฏิบัติการจากมติของกลุ่มกิจกรรมทุกครั้งที่มีการวางแผนพัฒนาจะต้องประชุมให้ความรู้ให้แก่สมาชิกในกลุ่มได้รับรู้ในทิศทางเดียวกัน

จะเห็นได้ว่า สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มกิจกรรมด้านระบบการจัดการปฏิบัติการของกลุ่มกิจกรรมมีลักษณะคล้ายกัน สมาชิกในกลุ่มได้ศึกษาหาความรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่มกิจกรรมหรือหน่วยงานอื่นภายนอกกลุ่มเมื่อมีข้อสรุปซึ่งเป็นความรู้ใหม่จึงนำมาถ่ายทอดเป็นแนวทางพัฒนาของกลุ่มของตน

ระบบการจัดการการเงิน รายได้จากการปฏิบัติงานเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน กลุ่มกิจกรรมได้จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่ม โดยมีเหรียญของกลุ่มเป็นผู้ดำเนินงาน บางกลุ่มจะใช้สมาชิกหรือกรรมการของกลุ่มที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้ดำเนินงาน แล้วจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายจากการปฏิบัติงานแบบง่ายตามความเข้าใจของผู้ปฏิบัติและตามสภาพของชุมชนที่มีความเชื่อถือกัน จึงมีการร่วมประชุมหาแนวคิดที่มีระบบการจัดการที่ถูกต้องตามหลักการกลุ่มกิจกรรมทุกกลุ่มจึงเชิญวิทยากรจากหน่วยงานราชการของส่วนอำเภอ ส่วนตำบลและคณะมาให้การอบรมสัมมนาให้ความรู้กับสมาชิก โดยมีเหรียญของกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการจัดการอย่างมีระบบ เกิดความโปร่งใสทำงานเป็นปัจจุบัน มีหลักฐานสามารถชี้แจงได้ทุกขณะเป็นแนวทางการพัฒนาที่นำไปปฏิบัติได้

ระบบการจัดการทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรบุคคลเป็นสิ่งที่มีความสำคัญรวมไปถึงประเทศชาติ ความเจริญของท้องถิ่นขึ้นอยู่กับระบบการจัดการบุคคลเข้าดำเนินงานตามความสามารถและความต้องการ และมีความผูกพันในกิจกรรมที่ร่วมปฏิบัติ ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทมีบุคคลที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่นซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน กลุ่มกิจกรรมจึงเชิญท่านเข้าร่วมงานกลุ่มเพื่อถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา แต่ละกลุ่มได้จัดลำดับของการทำงานตั้งแต่เริ่มต้นกิจกรรมจนถึงลำดับสุดท้าย กำหนดจำนวนบุคคลรองรับขั้นตอนของกิจกรรมแล้วประชุมสมาชิกให้ลงตำแหน่งการปฏิบัติงานที่ต้องรับผิดชอบตามความสามารถและความเหมาะสม การจัดการอย่างมีระบบจะช่วยให้ความสำเร็จของงานมีคุณภาพเป็นไปตามเป้าหมายแต่ต้องมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนางานให้เป็นที่ต้องการของตลาดซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและมีการแข่งขันกันตลอดเวลา ฉะนั้นระบบการจัดการทรัพยากรบุคคลจึงเป็นแนวทางปฏิบัติของชุมชนในกลุ่มกิจกรรมที่เหมาะสม



ระบบการจัดการการส่งเสริมการตลาด การส่งเสริมการตลาดมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มยอดขายหน่วยสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มกิจกรรมและการดำเนินงานในด้านบริการของกลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มยูอาสามัคคุเทศก์ การส่งเสริมการตลาดเป็นการแจ้งข่าวสารและจูงใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และการบริการการท่องเที่ยวรวมทั้งกิจกรรมที่ไปกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจซื้อสินค้า กิจกรรมในการส่งเสริมการตลาด อันดับแรกคือ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ มีการส่งเสริมการขาย การลด แลก แจก แถม มีส่วนลดเป็นเงินสดและการแถมของชำร่วยที่ผลิตโดยกลุ่มกิจกรรม ให้สมาชิกในกลุ่มเป็นพนักงานขายสินค้าให้กับลูกค้าโดยตรง เพื่อพบปะแนะนำสินค้า วางจำหน่ายในงานแสดงสินค้าของอำเภอ จังหวัด ห้างสรรพสินค้า ซึ่งปัจจุบันจะมีให้ดำเนินงานได้หลากหลาย การส่งเสริมการตลาดของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวบ้านปราสาท ได้มีการใช้แผ่นพับใบปลิวโฆษณา การแจกนามบัตร โฆษณาในวารสารท้องถิ่น ลงในนิตยสาร ลงโฆษณาในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีการเปิดตัวโดยการเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่พัฒนากรอำเภอ พัฒนาการจังหวัด ด้วยการใช้ช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ การประชาสัมพันธ์การประสานความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ทำให้เป็นที่รู้จัก สร้างชื่อเสียง เป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชนผู้สนใจทั่วไป พร้อมทั้งจัดทำปฏิทินฤดูกาลการท่องเที่ยวถือว่าเป็นแนวทางการส่งเสริมการตลาดซึ่งเป็นระบบการจัดการที่ดี

ระบบการจัดการจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทนั้น ทุกกลุ่มควรนำแนวทางพัฒนาที่หลากหลายไปปรับใช้ให้เหมาะสม ทั้งระบบการดำเนินงาน ระบบการปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรบุคคล การส่งเสริมการตลาด ทุกระบบจะต้องมีการประสานความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มตลอดทั้งองค์กรภายนอก ความสัมพันธ์กับทุกชั้นตอนย่อมเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ

#### 4. แนวทางการพัฒนาด้านบุคลากร

บุคลากรของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทมีส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีโดยเฉพาะบุคคลที่สร้างสรรค้งานของกลุ่มกิจกรรม และบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องวางแผนการดำเนินงานพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ มีความช่วยเหลือบุคคลในกลุ่มกิจกรรมช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจ มีความซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบผลสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจในการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรม พร้อมทั้งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่มีคุณภาพสำหรับการจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคทั่วไป

สมาชิกในกลุ่มกิจกรรมมีการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของกลุ่มกิจกรรมสตรี สหกรณ์ กลุ่มขนมและอาหาร กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มมโหรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มโฮมสเตย์และกลุ่มยูอาสามัคคุเทศก์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม และมีการแสวงหาความรู้





แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้อื่นหรือหน่วยงานอื่นภายนอกกลุ่มของตน ซึ่งการเรียนรู้ของบุคคลภายในการปฏิบัติของกลุ่มกิจกรรมจะเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งเริ่มต้นจากบุคคลในครอบครัว มุ่งให้คนในครอบครัวนำความรู้ไปใช้กับกิจกรรมในชีวิตประจำวันตามขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม และถ่ายทอดให้แก่คนในครอบครัวรุ่นต่อไป ต่อจากนั้นจึงถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกหรือบุคคลภายในกลุ่ม ซึ่งทุกคนต้องมีฐานความรู้เดิมและมีใจรัก มีความผูกพันในกิจกรรมที่มีความต้องการที่จะเรียนรู้เมื่อได้รับความรู้ในกลุ่มกิจกรรมแล้วต้องมีการนำความรู้ที่นำมาฝึกฝนจนเกิดความชำนาญมีทักษะความสามารถเป็นประสบการณ์ในการผลิต มีความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงานต่อไป

กลุ่มกิจกรรมทั้ง 8 กลุ่ม ยังแสวงหาความรู้อย่างมีระบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากแหล่งเรียนรู้กลุ่มกิจกรรมอื่นหรือหน่วยงานอื่นภายนอกกลุ่มเป็นกระบวนการกลุ่มจากการประชุม อบรม สัมมนา และการศึกษาคูงานเกี่ยวกับเรื่องผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เพื่อเพิ่มคุณภาพของงาน รูปแบบที่แปลกใหม่เป็นที่นิยมและเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์พัฒนาแนวทางการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งการเรียนรู้และการถ่ายทอดเทคนิคใหม่ ๆ ในการผลิต การบรรจุหีบห่อที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มกิจกรรมจะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์

บุคลากรที่ทำหน้าที่บริการของกลุ่มกิจกรรมทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มโฮมสเตย์และกลุ่มยูวอสามัคคีเทศก์จะต้องพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ บุคลิกดี มีความละเอียดรอบคอบ มีมนุษยสัมพันธ์ดียิ้มแย้มแจ่มใส มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ สร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว การได้ไปศึกษาคูงานนอกสถานที่ การได้ไปเข้าประชุมอบรมสัมมนาร่วมกับกลุ่มอื่นหรือกับหน่วยอื่นที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มกิจกรรมของตนเองเมื่อมีโอกาส เป็นการเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานของกลุ่มกิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่หลากหลายและถ่ายทอดเทคนิคใหม่ ๆ ในการสร้างสรรค์งาน มีแนวทางการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงการดำเนินงาน เพื่อให้ผู้รับบริการมีความพึงพอใจถือว่าเป็นการพัฒนาบุคลากรอีกทางหนึ่ง

แนวทางการพัฒนาด้านบุคลากรที่จะถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มกิจกรรม ไม่มีหลักการที่จะถ่ายทอดและปลูกฝังภูมิปัญญาให้แก่ผู้สืบทอดและคนรุ่นใหม่ แต่เป็นการเรียนรู้แบบอิสระโดยมีแรงจูงใจ เสริมแรงใจ สร้างความภูมิใจให้กับผู้ที่มีความใกล้ชิดและบุคคลในครอบครัวเกิดความสนใจที่จะศึกษาโดยการสังเกต ซักถามด้วยตนเอง จึงทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาที่ปู่ย่าตายายและปราชญ์ท้องถิ่นได้ถ่ายทอดไว้ให้เป็นมรดกตกทอด วิธีการถ่ายทอดความรู้ไม่ได้มีการเขียนเป็นหลักการปฏิบัติจึงควรณรงค์หาแนวทางจัดทำหนังสือภูมิปัญญาของกลุ่มกิจกรรมเก็บไว้เป็นหลักฐาน เพื่อให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนได้ศึกษาวิธีการปฏิบัติกิจกรรมซึ่งมีผลสำเร็จเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวและผู้บริโภค ตลอดจนได้เผยแพร่



ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมไม่ให้สูญไปพร้อมกับกาลเวลา

#### 5. แนวทางการพัฒนาด้านทักษะ

การทำงานทุกอย่างโดยใช้ทักษะ ความชำนาญงาน ผลการปฏิบัติงานจะทำให้เกิดผลดีมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่าง คือความรู้ ทักษะและทัศนคติต่องาน รวมทั้งความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมได้ ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ ความรู้ที่เป็นทางการเป็นการเรียนรู้จากตำรา จากบุคคลทางการศึกษาหรือจากการศึกษาด้วยตนเอง ตลอดทั้งการถ่ายทอดจากผู้รู้ ส่วนการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ในการทำงาน การลองผิดลองถูกจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย เกิดทักษะความชำนาญ ดังนั้นผู้ปฏิบัติงานควรมีทั้งความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษในกิจกรรมนั้น ๆ

กลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่มในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทโดยเฉพาะผู้สูงอายุ ปราชญ์ท้องถิ่นจะมีความรู้ ความชำนาญที่เกิดจากประสบการณ์มาเป็นเวลานาน ทั้งในด้านหัตถกรรม ศิลปกรรมพื้นบ้าน รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีความเชื่อต่าง ๆ ที่สืบทอดปฏิบัติต่อกันมาของคนในชุมชน และผู้สูงอายุจะไม่สามารถถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวที่เข้าชมกิจกรรมให้เข้าใจทั้งหมด เนื่องจากมีวิธีการถ่ายทอดตามความเข้าใจของตนเอง แม้จะได้เข้ารับการอบรมแล้วก็ตามด้วยความเป็นผู้สูงอายุย่อมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ยาก

การพัฒนาด้านทักษะของกลุ่มกิจกรรมที่แตกต่างกัน สมาชิกทุกคนต้องเรียนรู้ถึงงานในกลุ่มทุกขั้นตอน จากการปฏิบัติจริงจนสามารถมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ โดยมีปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดการปฏิบัติงานแล้วร่วมมือร่วมใจการเขียนขั้นตอนตามลำดับของการทำงาน พร้อมทั้งวิธีการปฏิบัติ เคล็ดลับของงาน จากขั้นตอนแรกจนถึงผลสำเร็จของงาน ปรับปรุงการเขียนให้เข้าสู่มาตรฐาน ทบทวนโดยการอ่านงานเขียนให้ปราชญ์ท้องถิ่นที่ยังเป็นที่เลื่อมใสในกิจกรรมจนทุกฝ่ายเกิดความพอใจแล้วจัดทำรูปเล่มลงภาพประกอบทุกขั้นตอน เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้และมีปราชญ์ท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำและช่วยเหลือการปฏิบัติงาน ทุกกลุ่มกิจกรรมจะมีผลงานจากการเขียนของสมาชิกทุกคนที่มีส่วนร่วมเป็นรูปเล่มสวยงามพร้อมที่จะศึกษาได้ตลอดเวลา อีกทั้งความภูมิใจในความสามัคคีของสมาชิกรุ่นใหม่และผู้สูงอายุมีความผูกพันพร้อมจะศึกษาหาความรู้ตลอดเวลา

การพัฒนาการถ่ายทอดความรู้สำหรับนักท่องเที่ยว กลุ่มกิจกรรมคัดเลือกสมาชิกในกลุ่มอย่างน้อย 2 คน พร้อมทั้งชวนอาสาสมัครเทศก์มาเรียนรู้ร่วมกันกับปราชญ์ท้องถิ่นหรือผู้สูงอายุในกลุ่มกิจกรรมถึงขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมจนสามารถเข้าใจได้ตรงกับฝึกจนเกิดทักษะมีความสามารถในการถ่ายทอดจนชำนาญสามารถโฆษณาผลิตภัณฑ์เกิดแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจซื้อได้ในความต้องการของนักท่องเที่ยวในแหล่งโบราณสถาน ต้องการผู้สูงอายุให้ความรู้โดยตรง ดังนั้นแนวทางปฏิบัติยังคงมีผู้สูงอายุหรือปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แต่มีมีเทศก์



ประจำกลุ่ม และชาวอาสาสมัครเทศกั่วมกันเติมเต็มตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ ความศรัทธาความเชื่อ ในภูมิปัญญาท้องถิ่นยังต้องการผู้สูงอายุและปราชญ์ท้องถิ่นเสมอ

แนวทางการพัฒนาด้านทักษะของกลุ่มกิจกรรมมีหลากหลายวิธี ซึ่งแตกต่างในการนำไปใช้ในแต่ละกิจกรรม กลุ่มกิจกรรมต้องเรียนรู้และหาประสบการณ์ตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดทักษะในการปฏิบัติงาน การอบรมและการศึกษาจากชุมชนอื่นย่อมเป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนา การได้เห็นได้เรียนรู้จากหลายแนวคิดแล้วนำมาปรับปรุงผลงานให้เป็นที่นิยมของตลาด การได้รับการถ่ายทอดจากปราชญ์ท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมาเป็นภูมิปัญญาที่ทุกคนต้องอนุรักษ์ต่ออนุชนรุ่นหลัง ถึงแม้ว่าการพัฒนางานตามแนวทางนิยมของสังคมจะทำให้มีรายได้เพิ่มแต่ก็ยังคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนบ้านปราสาท ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่พึงหวงแหนและมีคุณค่า

#### 6. แนวทางการพัฒนาด้านรูปแบบการดำเนินงาน

รูปแบบในการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท เป็นการปฏิบัติงานของสมาชิกในกลุ่มที่ต้องใช้ทักษะของตนเองในการดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีตามวัตถุประสงค์ คณะกรรมการของกลุ่มกิจกรรมจะร่วมกันกำหนดรูปแบบและวางแผนการดำเนินงาน สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความมุ่งมั่นในการทำงานตามความสามารถของตนเองผลิตเป็นตัวกำหนดรายได้ของสมาชิกและเป็นรายได้ของกลุ่มจากการหักเงินสมทบ การที่สมาชิกในกลุ่มมีรายได้ที่แตกต่างกันตามจำนวนผลผลิตที่ตนเองส่งเข้ากลุ่มจึงทำให้ต่างคนต่างผลิตแม้จะใช้สถานที่เดียวกัน ผู้สูงอายุแต่มาด้วยประสบการณ์จะมีทักษะในการทำงานสูงแต่ได้จำนวนน้อยกว่า เพราะความรักความผูกพันในเอกลักษณ์ของงาน ความละเอียดของงานจึงทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณค่า คนรุ่นใหม่จะทำผลผลิตได้มาก ความคล่องตัวในการปฏิบัติงานสูงผลผลิตออกมาได้ไม่ละเอียดนักเพราะทักษะในการปฏิบัติงานน้อยและมีประสบการณ์น้อยกว่า แต่ชุมชนบ้านปราสาทยังคงเอกลักษณ์ของความเป็นไทยทุกด้าน โดยเฉพาะการเคารพนับถือผู้สูงอายุ จึงทำให้ไม่เกิดปัญหาด้านการดำเนินงาน

กลุ่มกิจกรรมจึงร่วมมือประสานงานด้านการจัดการระบบการดำเนินการของกลุ่มขึ้น โดยการจัดลำดับการปฏิบัติงานตามขั้นตอนของแต่ละกลุ่มกิจกรรม กำหนดบุคลากรในกลุ่มประจำขั้นตอนการจัดการลำดับตามสภาพการทำงาน ตามความสามารถของบุคคล ควบคุมการทำงานในขั้นตอนต่าง ๆ จนได้ผลิตภัณฑ์ตามที่กำหนด แต่ละลำดับของการปฏิบัติงานให้การอบรมให้ความรู้สมาชิกของกลุ่มแต่ละลำดับจนเกิดทักษะมีประสบการณ์ ผลผลิตที่ออกมาจำหน่ายมีคุณภาพ เพราะผ่านการผลิตเป็นขั้นตอนจากบุคคลกลุ่มงานเดียวกัน สมาชิกทุกคนสามารถเรียนรู้ขั้นตอนลำดับ



การปฏิบัติงานขั้นตอนอื่นได้ทุกขั้นตอน เพื่อเป็นประสบการณ์ในการดำเนินงานที่มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงต่อไปผลผลิตจะออกมาตามเวลากำหนด ตามจำนวนที่ต้องการ มีการแบ่งรายได้เหมือนกัน และเกิดความสามัคคีในการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรม

กลุ่มกิจกรรมที่มีรูปแบบการดำเนินงานจากการสร้างผลผลิตตามรูปแบบของผลิตภัณฑ์รูปแบบการดำเนินงานจะคล้ายคลึงกัน ได้แก่ กลุ่มสตรีสหกรณ์ กลุ่มขนมและอาหาร กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มมโหรี กลุ่มกิจกรรมที่มีรูปแบบการดำเนินงานด้านบริการ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มยุวอาสาสมัครคุุเทศก์ แต่ทุกกลุ่มยังทำหน้าที่บริการการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวเมื่อเข้าเยี่ยมชมกิจกรรมของกลุ่ม แต่ละกลุ่มกิจกรรมจึงต้องมีรูปแบบเป็นของตนเองจัดเป็นขั้นตอนให้เห็นเด่นชัด จัดบุคลากรในกลุ่มให้รับผิดชอบตามขั้นตอนงาน ร่วมกันแก้ปัญหา แจ้งการดำเนินงานให้สมาชิกได้รับรู้เมื่อมีการปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานให้เข้าใจและร่วมกันปฏิบัติงานไปในแนวเดียวกัน

การอบรมและการศึกษาดูงานในแหล่งเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน มีรูปแบบที่ชัดเจนและสามารถนำมาปรับใช้กับกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวบ้านปราสาทที่เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมอีกทางหนึ่ง รูปแบบการดำเนินงานจะเกิดผลกับความสำเร็จในแต่ละกลุ่มกิจกรรม ถ้าสมาชิกมีโอกาสไปศึกษาดูงานจากการจัดกิจกรรม โดยการแสดงระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับประเทศ จะได้แนวคิดที่รูปแบบของผลิตภัณฑ์ เทคนิคใหม่ในการผลิต ความนิยมของผู้บริโภค รูปแบบการดำเนินงานที่ได้ผลผลิตสูง เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาของกลุ่มกิจกรรมที่ยังคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปราสาท

#### 7. แนวทางการพัฒนาด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์

การแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านความคิดเห็น ด้านความรู้จะนำไปสู่การจัดการของกลุ่มกิจกรรม การจัดการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กันได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย มีความแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติ การนับถือศาสนาในแต่ละภูมิภาคและแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันหลายด้าน เช่น ความต้องการรูปแบบและกลุ่มกิจกรรมของการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ดังนั้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและกลุ่มกิจกรรมจะได้รับความรู้และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์ จึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนบ้านปราสาทได้สืบทอดวิถีชีวิตท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและกลุ่มกิจกรรมที่มีผลิตภัณฑ์และผลผลิตที่มีคุณภาพและเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัว ความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชุมชน แหล่งโบราณคดีที่มีการขุดค้น 3 หลุม รวมทั้งความเชื่อและประเพณีอันดีงามของชุมชน บุคลากรในชุมชนของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม จึงจะต้องมีทักษะประสบการณ์และมีศักยภาพ



ที่สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์การแบ่งปันความรู้ความคิดเห็นระหว่างความคิดของบุคคลของ  
นักท่องเที่ยวนำมาซึ่งการพัฒนาทุกระบบให้เกิดความสมบูรณ์ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตาม  
ยุคสมัย

การเข้าร่วมอบรม สัมมนา และการศึกษาดูงานมีความสำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้รับ  
การแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้ดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จ  
ในการดำเนินกิจกรรม แนวคิดที่หลากหลายจากการได้เข้าอบรม สัมมนา และการศึกษาดูงาน  
เมื่อนำมารวบรวมจัดลำดับเป็นขั้นตอน เป็นหมวดหมู่ แล้วนำมาฝึกอบรมให้ความรู้กับกลุ่มกิจกรรม  
มีวิธีนำเสนอในการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงการเข้าร่วมกิจกรรม ประโยชน์ที่  
นักท่องเที่ยวได้รับจากการท่องเที่ยวในแหล่งโบราณสถาน การนำเสนอกลุ่มกิจกรรม ผลิตภัณฑ์ของ  
แต่ละกลุ่มที่จูงใจให้นักท่องเที่ยวและกลุ่มผู้บริโภคทั่วไปได้เลือกซื้อผลิตภัณฑ์

แนวทางการพัฒนาด้านการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะประสบผลสำเร็จ  
ได้ต้องมีการจัดเก็บข้อมูลในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากนักท่องเที่ยวแต่ละคณะ นักท่องเที่ยว  
อิสระทุกกลุ่มกิจกรรมทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งชาวต่างประเทศส่วนมากจะมีทัศนคติ  
ส่วนตัวเก็บข้อมูลให้ได้มากที่สุด ข้อมูลจากการอบรม สัมมนา การศึกษาดูงานแต่ละครั้งสมาชิกทุก  
คนต้องบันทึกข้อมูลแล้วร่วมประชุมกันแต่ละกลุ่มกิจกรรมนำข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชม  
กลุ่มกิจกรรม ผลิตภัณฑ์ที่นักท่องเที่ยวนิยมซื้อ ความรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จัดเป็น  
หมวดหมู่ สรุปผลดีผลเสียที่ต้องปรับปรุงและพัฒนา แล้วแจ้งให้สมาชิกในกลุ่มได้รับรู้เป็นแนวทาง  
ร่วมกันพัฒนาโดยนำมาวางแผนงานลำดับก่อนหลังในการพัฒนากลุ่มกิจกรรม เพื่อผลิตที่มี  
คุณภาพเป็นที่นิยมของตลาดและการบริการนักท่องเที่ยวในกลุ่มกิจกรรมทุกกลุ่มเพื่อเสริมรายได้  
แก่ชุมชนเป็นที่ประทับใจในการได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรม ฉะนั้นการอบรมข้อมูลทุกด้านมาวางแผน  
มีความสำคัญมากการนำไปสู่เป้าหมายของแนวทางการพัฒนาด้านการแบ่งปันและการแลกเปลี่ยน  
เรียนรู้

กล่าวโดยสรุปคือ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว  
โบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่มได้นำแนวทางดำเนินงานทั้ง 7  
ด้านนั้นนำมาใช้และประสานงานร่วมกันมีความสัมพันธ์กันทุกด้าน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไป  
อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สร้างความพอใจให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมของทุกกลุ่มให้มากที่สุด  
การผสมผสานในการดำเนินงานทั้ง 7 ด้าน จะช่วยเชื่อมโยงในการปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จที่สูงขึ้น  
ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มกิจกรรมมีคุณภาพสูงขึ้น การบริการนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมกลุ่ม  
กิจกรรมประทับใจ สร้างรายได้เพิ่มให้ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวบ้านปราสาทมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น



### สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา มีความมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อศึกษาความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา สรุปผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. สรุปผล
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

#### สรุปผล

ผลการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา มีรายละเอียดแต่ละประเด็นสรุปได้ดังนี้

1. ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา  
บ้านปราสาทมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ความโดดเด่นของโบราณสถานตลอดจนวัฒนธรรม ซึ่งจากหลักฐานที่ได้ค้นพบสันนิษฐานว่า ชุมชนบ้านปราสาทเคยมีผู้อาศัยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ หลักฐานของกลุ่มวัฒนธรรมแบบทวารวดีและแบบเขมรโบราณระหว่าง 2,500 – 3,000 ปีมาแล้ว รวมทั้งประเพณีท้องถิ่นที่สืบสานกันมาจนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าต่อกันมาว่า มียอดปราสาทอยู่ในลำน้ำ จึงตั้งชื่อว่า ลำปราสาท ซึ่งถือว่าเป็นลำน้ำศักดิ์สิทธิ์แห่งที่ 9 ของประเทศไทย ไปทำพิธีในพระบรมมหาราชวัง เมื่อทรงราชาภิเษก ครั้งที่ 2 เมื่อครองราชย์ครบ 50 พรรษา ครั้งที่ 3 เมื่อพระชนมายุครบรอบ 72 พรรษา ลำปราสาทมีหมู่บ้านตั้งอยู่สองฝั่งชื่อ บ้านปราสาทเหนือและบ้านปราสาทใต้ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ บางที่พื้นที่เป็นดินเค็ม เป็นหมู่บ้านขนาดกลางตั้งอยู่บนเนินดินสูงเกือบจะเป็นวงรียาวตามแนวตะวันออก – ตะวันตก มีแนวก่อไผ่ ไม้ยืนต้น บนเนินดิน พื้นที่ราบหมู่บ้านเป็นทุ่งนา ลักษณะภูมิอากาศอยู่ในอิทธิพลของลมมรสุม มีลักษณะลมฟ้าอากาศแบ่งเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ด้านสาธารณูปโภค รับบริการจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค



รับบริการการประปาจากการประปาส่วนภูมิภาค การสื่อสารขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย การคมนาคมมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 ถนนมิตรภาพและถนนคอนกรีตเข้าถึงหมู่บ้านปราสาท  
 ศูนย์แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานประมาณ 1,800 เมตร ลักษณะสังคมและครอบครัว ส่วนใหญ่เป็น  
 ครอบครัวเดี่ยวที่ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มเครือญาติ มีการช่วยเหลือกันในด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านมี  
 ความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นจากระบบเครือญาติและระบบสังคมที่เกี่ยวข้องกับแม้ว่าไม่ได้เป็นญาติกับ  
 ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการรวมกลุ่มกับปฏิบัติกิจกรรม เช่น การลงแขกทำนา งานบวช  
 งานบุญ ประเพณีต่าง ๆ และพิธีกรรมของท้องถิ่น ชุมชนบ้านปราสาทมีจำนวนครัวเรือนจำนวน  
 365 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 1,552 คน เป็นเพศชาย 763 คน เพศหญิง 789 คน  
 ประกอบด้วย หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้มีจำนวนครัวเรือนจำนวน 174 ครัวเรือน มีจำนวนประชากร  
 ทั้งหมด 677 คน เพศชาย 323 คน เพศหญิง 354 คน หมู่ที่ 8 บ้านปราสาทเหนือ มีจำนวน  
 ครัวเรือนจำนวน 96 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 381 คน เพศชาย 186 คน เพศหญิง  
 195 คน หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท มีจำนวนครัวเรือน 95 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด  
 494 คน เพศชาย 254 คน เพศหญิง 240 คน ชุมชนบ้านปราสาทมีวัดเพียงแห่งเดียวคือวันบ้านปราสาท  
 ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ ทั้งสามหมู่บ้านวัฒนธรรมและประเพณีเดียวกัน ความเชื่อในเรื่องศาลตาปู่ แห่  
 นางแมว พิธีบายศรีสู่ขวัญ ให้ผู้มาเยี่ยมเยือนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศและประเพณีท้องถิ่น  
 12 เดือน ที่สืบทอดต่อกันมา ภาษาพูด ประชากรใช้ภาษาโคราช การแต่งกาย ผู้ชายสวมกางเกง  
 ผู้หญิงนุ่งผ้าถุง สวมเสื้อสุภาพ การศึกษามีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง  
 ด้านเศรษฐกิจชุมชน ชาวบ้านในชุมชนบ้านปราสาทการศึกษาไม่ค่อยสูงนัก จึงทำให้การประกอบ  
 อาชีพส่วนใหญ่เป็นงานฝีมือ ด้านงานหัตถกรรมด้านสิ่งทอ ด้านจักสาน กรมศิลปากรได้พบหลุมขุด  
 ค้น 3 หลุม ในแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท สำนักงานท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมกับหน่วย  
 ราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงจัดเข้าโครงการท่องเที่ยว แห่งโบราณสถานบ้านปราสาท ซึ่งเป็นมรดก  
 ทางวัฒนธรรม แห่งที่ 2 รองจากบ้านเชียง หลุมขุดค้นที่ตกแต่จะเปิดให้ชม มีทั้งหมด 3 แห่ง ดังนี้  
 หลุมขุดค้นที่ 1 มีโครงกระดูกฝังอยู่ในชั้นดินแต่ละสมัย แต่ละยุคมีลักษณะการ  
 ฝังที่ต่างกันไป ยุค 3,000 ปี อยู่ในชั้นดินระดับต่ำสุดลึก 5.5 เมตร โครงกระดูกจะหันหัวไปทาง  
 ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ยุค 2,500 ปี หันหัวไปทางทิศตะวันออก ยุค 2,000 ปี หันหัวไปทางทิศใต้  
 แต่คติในการฝังจะคล้ายกันคือจะนำเครื่องประดับ เช่น กำไล เปลือกหอย ลูกปัด แหวนสำริด กำไล  
 สำริด เครื่องประดับศีรษะทำด้วยสำริดและภาชนะของผู้ตายฝังร่วมไปด้วยกับผู้ตาย ในช่วงสาม  
 ระยะแรกนี้เป็นภาชนะดินเผาเคลือบน้ำดินสีแดง แบบลายเชือกทาบ ลักษณะหลักของภาชนะเป็น  
 แบบคอแคบปากบาน แต่บางใบมีทรงสูงเหมือนคนโท บางชิ้นมีลักษณะเป็นทรงกลมสั้น ต่อมาใน  
 ยุค 1,500 ปี นั้นลักษณะภาชนะจะเปลี่ยนเป็นแบบพินายดำ คือ มีสีดำ ผิวขัดมัน เนื้อหยาบบาง



หลุมขุดค้นที่ 2 ในดินชั้นบนพบร่องรอยของศาสนสถานในพุทธศตวรรษที่ 13 - 16 เรียกกันว่า “คูธารปราสาท” และพบเศียรพระพุทธรูปในสมัยเดียวกัน ศิลปะทวารวดีแบบท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบรูปปั้นดินเผาผู้หญิงครึ่งตัวเอามือกุมท้องลักษณะคล้ายตั้งครรภ์ และชิ้นส่วนลายปูนปั้นประดับปราสาท

หลุมขุดค้นที่ 3 พบโครงกระดูกในชั้นดินที่ 5.5 เมตร เป็นผู้หญิงทั้งหมด เป็นที่น่าสังเกตว่ากระดูกทุกโครงในหลุมนี้ไม่มีศีรษะ และภาชนะนั้นถูกทุบให้แตกก่อนที่จะนำลงไปฝังด้วยกัน นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าเป็นโครงกระดูกของผู้หญิงที่ถูกประหารชีวิตและนำศีรษะไปแก้ประจาน และได้พบส่วนกะโหลกอยู่รวมกันในอีกที่หนึ่ง ซึ่งห่างจากจุดเดิมเพียง 500 เมตร ชาวบ้านปราสาทจะร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลในวันที่ 2 เมษายนของทุกปี

นอกจากนี้ในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท ยังมีปราสาทท้องถิ่นซึ่งได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาสืบทอดกันมา มีความรู้ความชำนาญในด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นหลายด้าน พร้อมด้วยผู้นำชุมชนจึงรวมตัวกันตั้งกลุ่มกิจกรรมมีผลิตภัณฑ์ของแต่ละกลุ่มวางจำหน่ายภายในกลุ่มได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมแหล่งโบราณคดี สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐได้จัดให้มีการอบรมให้ความรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานเดิมของผลิตภัณฑ์ นักท่องเที่ยวบางกลุ่มอยากพักค้างคืนในหมู่บ้าน ชุมชนบ้านปราสาทจึงแบ่งกลุ่มกิจกรรมออกเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มสตรีสหกรณ์ 2) กลุ่มขนมและอาหาร 3) กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน 4) กลุ่มทอผ้า 5) กลุ่มมโหรี 6) กลุ่มออมทรัพย์ 7) กลุ่มโฮมสเตย์ 8) กลุ่มยูวาสามัคฤเทศก์ มีการดำเนินงานตามรูปแบบที่ทางภาครัฐสนับสนุนให้ความรู้ มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจำหน่ายพร้อมเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมกิจกรรมของกลุ่ม มีฝ่ายบริการที่พักโฮมสเตย์ และยูวาสามัคฤเทศก์ บริการนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ สร้างรายได้ให้ชุมชน

2. สภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท  
จังหวัดนครราชสีมา

ผลจากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยอย่างต่อเนื่องทำให้พบสภาพและปัญหาในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน

บ้านปราสาทที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนจากกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม จึงร่วมกันกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ศึกษาความเป็นมาที่ก่อให้เกิดปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาในกลุ่มกิจกรรม ดังนี้

#### 1. กลุ่มสหกรณ์

การดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกจะเป็นสตรีทั้งหมดที่ร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมในการดำเนินการครั้งแรกโดยการรวมกลุ่มของสมาชิก 10 คน ร่วมลงทุนคนละ 100 บาท





มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสามัคคี เพื่อช่วยชุมชนและเพื่อส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน กิจกรรมสำคัญของกลุ่ม ได้แก่ การทอเสื่อกกกยกลายแล้วนำมาประยุกต์เป็นกระเป๋า รองเท้า และหมวก วางจำหน่ายที่ทำการกลุ่มและร้านค้าชุมชนเพื่อบริการนักท่องเที่ยวและมีการดำเนินงานร้านค้าสหกรณ์ในชุมชนใกล้กับพิพิธภัณฑสถานปราสาทซึ่งเป็นศูนย์รวมของสินค้าทุกกลุ่มกิจกรรมที่ม่าวางจำหน่ายเพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่ไม่ร่วมกิจกรรมกลุ่ม สถานที่ตั้งกลุ่ม บ้านเลขที่ 61/1 หมู่ที่ 17 ตำบลธารปราสาท นางปรานอม ฉิมกลาง เป็นประธานกลุ่ม สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และมีแนวทางแก้ไขมีดังนี้

1.1 ด้านองค์กร เกิดจากโครงสร้างในองค์กรที่จัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่การปฏิบัติงานที่ไม่เหมาะสม มีการดำเนินงานแบบเครือข่าย มีความเกรงใจกัน รายได้ของสมาชิกมีรายได้ตามจำนวนของผลิตภัณฑ์ที่ส่งเข้ากลุ่ม มีแนวทางแก้ไขคือ การแบ่งลำดับขั้นตอนของการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย จัดบุคลากรในกลุ่มลงปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้ตามความสามารถความชำนาญของแต่ละบุคคล ซึ่งจำนวนบุคลากรจะไม่เท่ากันตามขั้นตอนขึ้นอยู่กับสภาพของงาน รูปแบบของผลิตภัณฑ์สมาชิกทุกคนร่วมกันวางแผนงาน สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้ทุกขั้นตอนเพื่อปรับเปลี่ยนหน้าที่งาน กำหนดเวลาการทำงานให้ชัดเจน มีผลผลิตร่วมกัน รายได้ของผลผลิตมีรายได้เท่ากันเมื่อร่วมกันผลิต

1.2 ด้านการประชาสัมพันธ์ กลุ่มขาดการประชาสัมพันธ์ในความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและภูมิปัญญาเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมและไม่มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง สมาชิกจึงร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ไข โดยจัดทำแผ่นพับที่มีรายละเอียดของกลุ่ม มีภาพสีสันสวยงามประกอบผลิตภัณฑ์เชิญชวนนักท่องเที่ยวให้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมออกเสียงตามสายกระจายเสียงฝ่ายชุมชนทุกเช้าเย็นให้เกิดการอยากเข้าร่วมกิจกรรม

1.3 ด้านเงินทุน ปัญหาด้านเงินทุนจากการไม่มีเงินดำเนินการเมื่อมีอุปกรณ์ชำรุด ทำให้ผลผลิตขาดความต่อเนื่อง ขาดผู้รับผิดชอบในอุปกรณ์ที่ชำรุดเพราะสมาชิกต้องซื้อหามาทดแทน แนวทางแก้ไขที่เกิดจากการร่วมกันคิดหาแนวทาง คือนำเงินสมทบจากกลุ่มที่หักจากรายได้ของสมาชิกร้อยละ 10 นำมาจัดซื้ออุปกรณ์ชำรุดและนำมาปรับปรุงงานในกลุ่มให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ

1.4 ด้านการส่งเสริมการตลาด ปัญหาการเกิดจากผลิตภัณฑ์จากเสื่อกกกยกลาย เมื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์แล้วนำมาวางจำหน่ายที่กลุ่มและที่ร้านค้าสหกรณ์ในชุมชน เมื่อสินค้าที่ผลิตขึ้นมีมากจึงต้องการขยายตลาดเพื่อมีรายได้และทุนหมุนเวียน สมาชิกจึงหาแนวทางแก้ปัญหาหลากหลายวิธี โดยการจำหน่ายสินค้าผ่านพ่อค้าคนกลาง วางจำหน่ายในงานนิทรรศการงานแสดง



สินค้าที่จัดขึ้นในอำเภอ ในจังหวัด เพื่อเผยแพร่คุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักและมีความนิยมในตลาด

1.5 ด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน ปัญหาเกิดจากการไม่มีโอกาสในการอบรมและการศึกษาดูงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะนำความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ที่ได้รับมาเป็นแนวคิดสร้างสรรค์ พัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่มของสินค้า สมาชิกจึงร่วมกันหาแนวทางแก้ไขโดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ในด้านผลิตภัณฑ์งานสร้างสรรค์แนวใหม่นำมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มกิจกรรม อีกทั้งนำสมาชิกเข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานอื่นที่จัดขึ้น จัดนำสมาชิกไปศึกษาดูงานในการแสดงนิทรรศการระดับชุมชน ระดับจังหวัด และการแสดงนิทรรศการที่เมืองทองธานี เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพแปลกใหม่

จากสภาพและปัญหาของกลุ่มสตรีสหกรณ์ การร่วมคิดแก้ปัญหาาร่วมกันจากสาเหตุของการดำเนินงานล่าช้าทำให้เกิดความสามัคคีในกลุ่ม และเกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเปลือกให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพได้รับความนิยมเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน

## 2. กลุ่มขนมและอาหาร

การดำเนินงานของกลุ่มขนมและอาหาร ส่วนใหญ่เป็นอาหารพื้นบ้านที่ปรุงจากวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสามัคคี เพื่อช่วยเหลือชุมชนและเพื่อส่งเสริมให้สตรีหรือแม่บ้านมีบทบาทพัฒนาอาชีพเสริมแก่ครอบครัว ขนมและอาหารที่บริการนักท่องเที่ยว เป็นฝีมือการปรุงอาหารที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รสชาติดั้งเดิมสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้าพักโฮมสเตย์และนักท่องเที่ยวที่มาชมกิจกรรมของกลุ่ม ขนมห่อเป็นขนมของท้องถิ่นที่มีความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว อาหารที่ปรุงจากปลา แกงส้มผักรวม น้ำพริกจิ้มกับผักสดตามฤดูกาลที่หาได้ในท้องถิ่น นอกจากบริการนักท่องเที่ยวที่เป็นหมู่คณะของกลุ่มโฮมสเตย์แล้ว มีวางจำหน่ายที่ร้านอาหารในชุมชน รายได้ของสมาชิก คือ จากงานเลี้ยงเป็นหมู่คณะและการส่งขนมให้กลุ่มไปวางจำหน่าย สถานที่ตั้งของกลุ่ม บ้านเลขที่ 282 หมู่ที่ 7 ตำบลธารปราสาท นางประนอม ละอองกลาง เป็นประธานกลุ่ม สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่ม ที่ต้องหาแนวทางแก้ไข ดังนี้

2.1 ด้านการประชาสัมพันธ์ ไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของขนมและอาหารพื้นเมือง ทั้งคุณภาพ รสชาติ และชนิดอาหาร เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวอยากเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสมาชิกมีแนวทางดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยการทำใบปลิวสีสันสวยงาม บอกรายละเอียดของขนมและอาหารที่บริการพร้อมภาพประกอบที่สวยงาม ใช้เสียงตามสายกระจายเสียงในชุมชนทุกเช้า เย็น กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นอยากเข้าร่วมกิจกรรมของนักท่องเที่ยว



2.2 ด้านอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาหารที่ถูกสุขลักษณะ เช่น หมวกสวมสำหรับผู้ปรุงอาหาร ผ้าเช็ดมือที่ต้องเปลี่ยน ผ้ากันเปื้อนที่สะอาด อุปกรณ์เครื่องใช้บางชนิดเป็นพลาสติก สมาชิกจึงมีแนวทางแก้ไข โดยการเปลี่ยนอุปกรณ์การประกอบอาหารจากบางชนิดที่ใช้พลาสติกเป็นสแตนเลสและอลูมิเนียม ซึ่งหมวกสวมประกอบอาหาร เปลี่ยนผ้ากันเปื้อนและผ้าเช็ดมือให้ดูสะอาดถูกสุขลักษณะให้ผู้ร่วมกิจกรรมและผู้บริโภคอาหารเกิดความมั่นใจ

2.3 ด้านการส่งเสริมการตลาด ปัญหาเกิดจากขนมและอาหารจะมีอายุของการรับประทานในการส่งจำหน่ายวันต่อวัน และการขยายตลาดไปยังชุมชนใกล้เคียง เพื่อสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกจึงร่วมกันหาทางแก้ไข โดยขนมและอาหารทุกชนิดที่รับประทานภายในหนึ่งวันต้องบอกกล่าวผู้บริโภคให้เข้าใจในการซื้อเป็นของฝาก เช่น ขนมห่อ ขนมฝักบัว ขนมที่เก็บไว้รับประทานได้ การบรรจุหีบห่อขเป็นสำคัญต้องมีวันผลิตและวันหมดอายุ และรายละเอียดต่าง ๆ เป็นแรงดึงดูด การขยายตลาดไปยังชุมชนใกล้เคียงผ่านพ่อค้าคนกลางไปยังชุมชนอื่นร่วมเสนอในงานนิทรรศการ งานเทศกาล งานประจำปี นำเสนอขนมและอาหารพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ภูมิใจช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

2.4 ด้านผู้สืบทอดการทำงานขนมและอาหาร ปัญหาเกิดจากคนรุ่นใหม่ไม่นิยมรับประทานขนมและอาหารแบบพื้นบ้าน คนในชุมชนก็เช่นเดียวกันหันไปนิยมอาหารที่ซื้อหารับประทานง่ายตามการโฆษณา สมาชิกในกลุ่มจึงร่วมกันหาแนวทางแก้ไขโดยให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้ามาสัมผัสและมีส่วนร่วมในการทำขนม ให้คำชมเชยในการร่วมงานถ่ายทอดเคล็ดลับของภูมิปัญญาแม่จะต้องใช้เวลาอันก็คุ้มค่าที่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาการทำงานขนมและอาหาร ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชุมชน

2.5 ด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน ปัญหาเกิดจากยังไม่มีโอกาสได้เข้ารับการอบรมและการศึกษาดูงาน เพื่อจะได้นำความรู้และเคล็ดลับในการประกอบมาพัฒนาด้านการบรรจุหีบห่อที่ทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่ม การใช้ส่วนผสมของสมุนไพรต่าง ๆ ซึ่งได้รับความนิยม รูปแบบการดำเนินงาน สมาชิกในกลุ่มจึงรวมตัวกันโดยไปเข้ารับการอบรมตามหน่วยงานต่าง ๆ ที่เปิดอบรมและการศึกษาดูงานจากการจัดนิทรรศการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดขึ้น เพื่อนำประสบการณ์ที่ได้รับมาเป็นแนวคิดสร้างสรรค์เพิ่มคุณภาพ เพิ่มจำนวนที่จำหน่าย สร้างรายได้เพิ่มให้แก่ชุมชน แต่ยังเป็นขนมและอาหารที่คงเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากสภาพปัญหาของกลุ่มขนมและอาหาร สมาชิกในกลุ่มกิจกรรมได้ร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ไขผสมผสานแนวคิดที่ได้จากประสบการณ์ใหม่ ความนิยมของนักท่องเที่ยวมาปรับปรุงพัฒนาด้านรสชาติ การเก็บรักษา การบรรจุหีบห่อที่ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ แต่ยังคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น



### 3. กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน

กลุ่มดำเนินงานของกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน สมาชิกในกลุ่มมีทั้งชายและหญิง มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ซึ่งทำด้วยมือจากการร่วมคิด ร่วมทำโดยการแปรรูปหัตถกรรมจากต้นกก โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้วัสดุ คือ ต้นกก ที่เดิมมีเฉพาะการสานเสื่อ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นกก และเพื่อเสริมสร้างให้คนในชุมชนมีรายได้ นอกเหนือจากอาชีพหลัก มีกิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม ได้แก่ การผลิตเพิ่มเอกสาร กระจเป่า หมวก รองเท้า จากต้นกก ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่หาง่ายในพื้นที่ของชุมชน สถานที่ตั้งของกลุ่มตั้งอยู่บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 17 บ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท นายสำรวม ฉิมกลาง ประธานกลุ่ม ลักษณะงานจะมีทั้งการทอ การถักจากต้นกก แล้วจึงนำมาประกอบเป็นชิ้นงานตามต้องการ รายได้ของสมาชิกตามจำนวนผลผลิตที่จำหน่ายได้ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่มที่ต้องหาแนวทางแก้ไข ดังนี้

3.1 ด้านการประชาสัมพันธ์ ไม่มีการประชาสัมพันธ์ในคุณภาพของผลิตภัณฑ์ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงให้กลุ่ม ได้แก่ การผลิตเพิ่มเอกสารรูปแบบต่าง ๆ การถัก รองเท้า การถักกระจเป่าจากเสื่อกก สมาชิกในกลุ่มจึงร่วมกันคิดแก้ปัญหา โดยจัดการออกเสียงตามสายซึ่งทางชุมชนได้ส่งการกระจายเสียงทุกวันทั้งภาคเช้าและภาคเย็น มีรายละเอียดของผลิตภัณฑ์ ความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์ทุกชนิด นำบทสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวไปออกรายการเพื่อดึงดูดความสนใจในผลิตภัณฑ์ เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในชุมชน การจัดทำแผ่นพับเพื่อประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์ รูปแบบ คุณภาพ การใช้งานของสินค้า สีสนของแผ่นพับมีความสำคัญกับความสนใจของนักท่องเที่ยวที่จะนำทางในการเข้าร่วมกิจกรรม และการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์

3.2 ด้านเงินทุน ไม่มีเงินทุนของกลุ่มในการดำเนินงานทำให้ได้ผลผลิตลดลง สาเหตุที่เกิดปัญหากกลุ่มต้องบำรุงซ่อมแซมอุปกรณ์เครื่องมือในการเย็บกระจเป่าเอกสาร ซึ่งเกิดการชำรุดบ่อย ๆ ในการใช้งาน ต้องการทุนเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ของกลุ่มในการจัดทำแผ่นพับ และการจัดซื้อวัตถุดิบเพื่อเป็นทุนให้สมาชิก สมาชิกในกลุ่มจึงร่วมคิดหาวิธีการแก้ปัญหาโดยการใช้เงินกองทุนที่เก็บจากสมาชิกร้อยละ 10 ของรายได้ จัดซื้ออุปกรณ์ บำรุงซ่อมแซมเครื่องมือ จัดทำแผ่นพับและจัดซื้อวัตถุดิบ

3.3 ด้านการส่งเสริมการตลาด ปัญหาด้านการส่งเสริมการตลาดเกิดจากผลผลิตที่ผลิตขึ้นมากพอที่จะขยายการตลาดเพื่อไม่ให้ผลิตภัณฑ์ทุกชนิดเก็บไว้นานจะเสื่อมคุณภาพ สมาชิกจึงมีการร่วมคิดร่วมทำโดยการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางนำไปขายในชุมชนต่างๆ จัดจำหน่ายตามหน่วยงานราชการจะมีการจัดนิทรรศการ การออกร้านในงานประจำปี หรือการจัดแสดงผลงานของกลุ่มแม่บ้านในต่างจังหวัด การส่งเสริมการตลาดจะเป็นการควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์



3.4 ด้านวัตถุดิบตามธรรมชาติ ปัญหาจากวัตถุดิบทางธรรมชาติของชุมชน ในหน้าแล้งจะเจริญเติบโตไม่เต็มที่ไม่ได้ขนาดตามต้องการ สมาชิกของกลุ่มจึงหาวิธีการเตรียมวัสดุ สำหรับเก็บไว้ในหน้าแล้ง แต่ไม่เพียงพอต่อการผลิตจะต้องจัดซื้อจากชุมชนใกล้เคียงเก็บไว้บริการใน การดำเนินงานเพื่อผลผลิตที่ไม่ขาดตลาดและก่อให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่อง

3.5 ด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน ปัญหาที่เกิดจากการอบรมและการศึกษาดูงานขาดความต่อเนื่องเกิดจากงบประมาณการเดินทางของสมาชิกทุกคนไม่เพียงพอในการบริการ สมาชิกในกลุ่มจึงคิดหาวิธีการหาทุนสำหรับการศึกษาดูงานและการอบรมเพิ่มเติมจากภูมิปัญญา ท้องถิ่น โดยเก็บเงินจากสมาชิกร้อยละ 5 จากรายได้ เป็นกองทุนของกลุ่มในการดำเนินกิจกรรม การค้นพบปัญหาของสมาชิกในกลุ่มแล้วสมาชิกทุกคนช่วยกันหาวิธีการแก้ปัญหาให้ ผ่านไปตามสาเหตุความเป็นมาทำให้เกิดความสามัคคีในกลุ่มกิจกรรม ผลลัพธ์ที่จำหน่ายได้จะช่วย เพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกและครอบครัวให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

#### 4. กลุ่มทอผ้า

ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญคือ ผ้าไหม ผ้าโทเร ผ้าฝ้าย ผ้ามัดหมี่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการ จัดตั้งกลุ่ม เพื่อสร้างความสามัคคี เพื่อสืบทอดลายผ้าไหมไทยที่สวยงาม และเพื่อส่งเสริมให้คน ในชุมชนมีรายได้นอกเหนือจากอาชีพหลัก มีกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การทอผ้าไหมออกมาเป็นผืน ที่มีลวดลายที่สวยงาม สืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนเป็นมรดกทางวัฒนธรรม สถานที่ตั้งบ้านเลขที่ 33/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท นางสิมพลี แนนกลาง ประธานกลุ่มโดยมีนาย สุภาพ แนนกลาง เป็นผู้รู้มีความเชี่ยวชาญพิเศษด้านการทอผ้าโบราณ ปัจจุบันปรับเปลี่ยนการทอผ้า เป็นระบบครอบครัว ซึ่งกลุ่มทอผ้ามีความภูมิใจในการทอผ้าแบบโบราณที่มีนักท่องเที่ยวให้ความ สนใจมาก รายได้ปัจจุบันของสมาชิกได้จากงานผลผลิตที่ส่งจำหน่ายโดยวางขายที่ทำการกลุ่มและส่ง จำหน่ายที่ร้านค้าชุมชนตามจำนวนของผลผลิตของสมาชิกแต่ละคน รายได้จึงมีความแตกต่างกัน

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่ม ที่ต้องหาแนวทางแก้ไขดังนี้

4.1 ด้านการประชาสัมพันธ์ กลุ่มทอผ้าไม่มีการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการซึ่งจะเป็นทางเลือกของผู้บริโภค สมาชิกของกลุ่มจึงมีแนวคิดร่วมกันว่าต้องจัดทำแผ่นพับที่มี รายละเอียดของกลุ่ม มีภาพชนิดของผ้า กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวร่วมปฏิบัติได้เป็นแรงจูงใจของ นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจจะนำไปสู่การเลือกซื้อเมื่อได้เข้าไปสัมผัสและเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม

4.2 ด้านเงินทุน กลุ่มทอผ้ามีปัญหาด้านเงินทุนที่ต้องนำไปซื้ออุปกรณ์มา ซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดของเครื่องมือทอผ้าตลอดการดำเนินงาน และการซื้อเส้นไหม เส้นด้ายที่สำเร็จ พร้อมที่จะทอผ้าแบบโบราณมาสำรองให้กับสมาชิก สมาชิกในกลุ่มจึงหาวิธีแก้ปัญหาโดยนำรายได้ จากสมาชิกร้อยละ 10 เป็นเงินสมทบกองทุนของกลุ่มในการดำเนินงานซื้ออุปกรณ์ซ่อมแซมเครื่องมือ ทอผ้า และสำรองจ่ายการสั่งซื้อเส้นไหม เส้นด้ายให้สมาชิก



4.3 ด้านการส่งเสริมการตลาด กลุ่มทอผ้าไม่มีตลาดสำหรับรับผลิตภัณฑ์ไปจำหน่าย ในปัจจุบันจะวางจำหน่ายในกลุ่มกิจกรรมและร้านค้าชุมชน สมาชิกในกลุ่มจึงร่วมกันหาวิธีการขยายตลาดโดยการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางเพื่อนำไปวางในตลาดชุมชนอื่น จำหน่ายในงานแสดงนิทรรศการ งานแสดงสินค้าซึ่งเป็นการเผยแพร่คุณภาพของผลิตภัณฑ์จากการทอผ้าให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

4.4 ด้านผู้สืบทอดการทอผ้า ปัญหาของผู้สืบทอดการทอผ้าของคนรุ่นใหม่จะสนใจน้อยมาก ความนิยมเสื้อผ้าเครื่องใช้แบบสากลหาซื้อได้ทั่วไป ปรากฏท้องถิ่นพร้อมทั้งผู้สูงวัยมีความเป็นห่วงเกรงว่าจะถูกลบเลือนไปพร้อมกับกาลเวลา สมาชิกในกลุ่มที่มีความผูกพันกับการทอผ้าได้ร่วมกันคิดหาวิธีการถ่ายทอดการทอผ้าแบบโบราณของท้องถิ่น โดยสร้างจุดใจ สร้างความใกล้ชิดให้กับบุคคลในครอบครัวได้ร่วมงาน ชมเชยการปฏิบัติ ความผูกพันความภูมิใจที่เกิดขึ้นแม้จะใช้ระยะเวลาที่ยาวนานแต่ก็คุ้มค่า  
จะได้ผู้สืบทอดกิจกรรมที่มีคุณภาพ

4.5 ด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน ปัญหาด้านการอบรมและการศึกษาดูงานเกิดจากงบประมาณที่ต้องใช้จ่ายและระยะเวลาในการเดินทางไม่มีงบประมาณรองรับในด้านนี้ เมื่อสมาชิกในกลุ่มต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่เพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์เพิ่มมูลค่าของสินค้าให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค สมาชิกในกลุ่มจึงร่วมคิดหาแนวทางแก้ปัญหาโดยใช้เงินสมทบจากรายได้ร้อยละ 10 ของสมาชิกมาดำเนินการ

จากสภาพและปัญหาของกลุ่มทอผ้าที่ได้พบ สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ปัญหา สร้างความรักความสามัคคี มีความผูกพันกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าที่สืบทอดต่อกันมา การทอผ้าลวดลายโบราณท้องถิ่นบ้านปราสาท วัฒนธรรมที่มีคุณค่าทุกคนในชุมชนต้องร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์สิ่งที่ดีงามคู่กับสังคมตลอดไป

## 5. กลุ่มมโหรี

กลุ่มมโหรี เริ่มจากเดิมที่ชาวบ้านได้เล่นดนตรีเพื่อความบันเทิงในครัวเรือน ต่อมาผู้ใหญ่จึงเสนอและชักชวนให้มีการรวมกลุ่มในการผลิตเครื่องดนตรี โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้นอกเหนือจากอาชีพหลัก มีกิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม ได้แก่ ประดิษฐ์เครื่องดนตรีไทยประเภทต่าง ๆ เช่น ซอ จะเข้ ปี่ ขลุ่ย ระนาด มีทั้งขนาดเท่าของจริงและของที่ระลึก สถานที่ตั้งของกลุ่มบ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 17 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท นายอุทัย ทักกลาง ประธานกลุ่ม ใช้ฝึกซ้อมวงมโหรีได้ร่วมเงาของต้นไม้ใหญ่และบริเวณใกล้เคียง วงมโหรีได้รับออกงานในชุมชนบ้านปราสาท รายได้ของวงมโหรีได้จากการจำหน่ายของที่ระลึกจากเครื่องดนตรีจำลองขนาดเล็กจากเครื่องดนตรีของวงมโหรีจริง



และจากการบรรเลงออกงานในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่มที่ต้องการแนวทางแก้ไข ดังนี้

5.1 ด้านเงินทุน ปัญหาเงินทุนเกิดจากเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงแต่ละชนิดจะเป็นชิ้นใหญ่ เช่น ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซออู้ จะเข้ ขลุ่ย แต่ละชิ้นจะใช้เงินทุนสูงตามลักษณะของงานใช้ระยะเวลาประดิษฐ์นาน ขาดเงินทุนในการดำเนินงาน สมาชิกในกลุ่มจึงคิดหาแนวทางแก้ปัญหา โดยการใช้เงินสมทบจากสมาชิกร้อยละ 10 จากรายได้ของเครื่องดนตรีที่จำหน่ายได้รวมเป็นกองทุนของกลุ่มในการผลิตเครื่องดนตรีในวงมโหรี

5.2 ด้านการส่งเสริมการตลาด การส่งเสริมการตลาดมีปัญหาเกิดจากกลุ่มมโหรีได้ผลิตเครื่องดนตรีชิ้นเล็กเป็นของฝากของที่ระลึกของแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาเกิดจากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มต้องการตลาดจำหน่ายในแหล่งชุมชนทั่วไป เพื่อเผยแพร่ผลิตภัณฑ์สู่สาธารณชนให้เป็นที่รู้จักและนิยมในกลุ่มบุคคลทั่วไป สมาชิกจึงคิดหาแนวทางจึงติดต่อวางจำหน่ายตามร้านค้าในตัวอำเภอใกล้เคียงที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ร้านค้าของที่ระลึก การจัดนิทรรศการและงานประจำปีของจังหวัด ซึ่งเป็นการเผยแพร่งานสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมการผลิตเครื่องดนตรีในวงมโหรี

5.3 ด้านผู้สืบทอดวงมโหรี มีปัญหาในการสืบทอดในด้านการผลิตโดยเฉพาะเครื่องดนตรีไทย ความนิยมการเล่นและการผลิตน้อยมากจึงเกิดปัญหาด้านการผลิต สมาชิกในกลุ่มมโหรีของชุมชนกลุ่มกิจกรรมจึงร่วมกันหาแนวทางปฏิบัติโดยใช้วิธีการนำเด็ก นำวัยรุ่นเข้าร่วมกิจกรรมบรรเลงให้เกิดความสนุกสนานเกิดความรักในเสียงการบรรเลงมโหรี ประทับใจเมื่อมีส่วนร่วมในกิจกรรมได้รับคำชมเชยได้รับกำลังใจ ปราชญ์ท้องถิ่นเริ่มถ่ายทอดด้านการผลิตในเครื่องดนตรีที่ผู้เล่นชอบจะได้ผู้สืบทอดของชุมชนทุกชนิดของวงมโหรี ซึ่งผู้เล่นแต่ละคนย่อมชอบเครื่องเล่นต่างชนิดกัน การถ่ายทอดวิชาที่เกิดจากปราชญ์ท้องถิ่นต้องใช้เวลาแต่คุ้มค่าในการดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม

5.4 ด้านการรวมวงมโหรีด้านการฝึกซ้อม ปัญหาเกิดจากสถานที่ที่ไม่อำนวยในการฝึกซ้อมดนตรี เพราะในการฝึกเครื่องดนตรีแต่ละชนิดที่ต่างกันต่างฝึก เสียงต่างกัน ลองผิดลองถูก บ้านใกล้เคียงจะเกิดอารมณ์ที่ไม่พอใจจากมลพิษทางเสียงดนตรีที่ตั้ง สมาชิกในกลุ่มจึงจัดสถานที่ฝึกที่รบกวนชุมชนน้อยที่สุด ได้รับความอนุเคราะห์จากโรงเรียนบ้านปราสาทให้ฝึกซ้อมได้ หลังจากเลิกเรียน กลุ่มกิจกรรมมโหรีได้ร่วมพลังความคิดของสมาชิกเพื่อหาสาเหตุของปัญหานั้นมาซึ่งประโยชน์ เช่น ในการรวมวงไม่มีสถานที่ฝึกบรรเลงเมื่อโรงเรียนบ้านปราสาทอนุเคราะห์ผลิได้รับผู้สืบทอดจากนักเรียนที่สนใจ มีใจรักในศิลปวัฒนธรรมอีกส่วนหนึ่งทั้งผู้เล่นและผู้ผลิต



## 6. กลุ่มออมทรัพย์

การดำเนินงานก่อตั้งขึ้น โดยได้รับการส่งเสริมจากกลุ่มพัฒนาชุมชนของชุมชนบ้านปราสาท โดยชาวบ้านได้เล็งเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์และให้ความสามัคคีในกลุ่มเพื่อพัฒนาพื้นฐานชีวิตและเพื่อใช้เป็นทุนประกอบอาชีพที่สุจริต มีกิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม ได้แก่ จัดให้มีการสมัครสมาชิก ฝากเงินออมทรัพย์จัดให้มีการกู้ยืมเพื่อเป็นทุนสำหรับการประกอบอาชีพ สำหรับสมาชิก สถานที่ตั้งกลุ่มบ้านเลขที่ 285 หมู่ที่ 17 บ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท นางสมพิศ อาศัยทรัพย์ ประธานกลุ่ม สมาชิกของกลุ่มจะมีเงินปันผลซึ่งได้ประโยชน์จากการกู้ยืมของสมาชิกและได้จากดอกเบี้ยตามระบบธนาคาร สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่มที่ต้องการหาแนวทางแก้ไข ดังนี้

6.1 การฝากเงิน ปัญหาที่เกิดจากสมาชิกในกลุ่มเมื่อมีรายได้ที่เกิดจากการปฏิบัติงานไม่มีการวางแผนการบริหารเงินออกเป็นส่วน ๆ ซึ่งจะมีส่วนหนึ่งควรเก็บออมทรัพย์ไว้พัฒนาชีวิต การฝากเงินออมทรัพย์จึงไม่สม่ำเสมอจะมีปัญหาเมื่อต้องการใช้ประกอบอาชีพ สมาชิกในกลุ่มจึงหาแนวทางแก้ปัญหาโดยการเชิญผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้านให้ความรู้ในการวางแผนการบริหารเงินเพื่อการดำเนินชีวิต การศึกษา การเจ็บป่วยจะช่วยแก้ปัญหาของครอบครัวได้ในระดับหนึ่ง

6.2 การกู้ยืม ปัญหาเกิดจากสมาชิกในกลุ่มมีความจำเป็นต้องการเงินเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างเร่งด่วนพร้อม ๆ กัน สมาชิกจะร่วมกันคิดแก้ปัญหาเพื่อไม่ให้ชุมชนเกิดความแตกความสามัคคีกัน โดยจัดลำดับลงชื่อทั้งผู้กู้ยืมและผู้ประกันเป็นหลักฐานแล้วดำเนินการกู้ยืมตามลำดับ

6.3 การรณรงค์การเป็นสมาชิกของกลุ่ม กลุ่มกิจกรรมออมทรัพย์มีปัญหาด้านการรณรงค์ผลสัมฤทธิ์ในจำนวนสมาชิกไม่ค่อยจะเพิ่มจากสาเหตุชาวบ้านส่วนมากจะมีวิถีชีวิตแบบพอเพียง มีความสุขในการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่นิยมการฝากเงิน สมาชิกจึงร่วมกันคิดหาแนวทางโดยการสร้างความเชื่อมั่นในกลุ่มกิจกรรมออมทรัพย์รณรงค์เสียงตามสายของชุมชนทุกครั้งที่มีการกระจายเสียงให้ความรู้ในด้านการบริหารเงินภายในครอบครัว

จากสภาพปัญหาของกลุ่มกิจกรรมออมทรัพย์ สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ปัญหาในการฝากเงิน การกู้ยืมเงิน การรณรงค์การเป็นสมาชิกใหม่ เพื่อนำเงินจากการออมทรัพย์ดอกเบี้ย เงินปันผลมาใช้จ่ายในการดำรงชีวิตในอนาคต

## 7. กลุ่มโฮมสเตย์

การดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์ ก่อตั้งโดยได้รับการส่งเสริมจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดกิจกรรมชุมชนของหมู่บ้านพักทางวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์คือให้ชุมชนบ้านปราสาทเป็นตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่พักทางวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาและเรียนรู้ถึงวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามของชุมชนบ้านปราสาท





ที่สืบทอดยาวนานกว่าหลายร้อยปี และให้ชุมชนได้มีอาชีพเสริมมีรายได้จากการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของท้องถิ่นตน ภายใต้จิตสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้ อย่างยั่งยืนตลอดไป สถานที่ตั้งที่ทำการกลุ่ม บ้านเลขที่ 282 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท นายบุญชู แรมพิมาย เป็นประธาน เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านปราสาทภายใต้จิตสำนึกในการอนุรักษ์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นภายใต้ระเบียบข้อบังคับกลุ่มโฮมสเตย์บ้านปราสาท มีที่พัก 36 ห้องเรียน กิจกรรมโฮมสเตย์ได้รับความนิยมทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศโดยร่วม กิจกรรมลักษณะเป็นการส่วนตัวและเป็นหมู่คณะส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ในกลุ่มกิจกรรม สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่มที่ต้องการหาแนวทางแก้ไข ดังนี้

7.1 ด้านการประชาสัมพันธ์ ปัญหาจากด้านประชาสัมพันธ์เกิดจากผู้รับบริการซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่เป็นหมู่คณะไม่เรียนรู้จากผู้นำการท่องเที่ยวในเรื่องกฎระเบียบของบ้านพักโฮมสเตย์บ้านปราสาท กลุ่มกิจกรรมที่น่าชมและพิชิตบายศรีสู่ขวัญจึงมีปัญหาความไม่เข้าใจกัน เวลาที่กำหนดกิจกรรมจึงคลาดเคลื่อน สมาชิกในกลุ่มจึงมีวิธีแก้ไขโดยผู้นำการท่องเที่ยวที่เป็นหมู่คณะให้แจ้งโดยตรงแจ้งกฎระเบียบของการเข้าพัก การปฏิบัติตามวิถีชีวิตของชุมชน กิจกรรมที่เข้าร่วม นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติอย่างไร

7.2 ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว ปัญหาเกิดจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่ผู้นำการท่องเที่ยวที่แจ้งมายังผู้ประสานงานจะไม่ตรงกับความเป็นจริง บางคณะมากกว่าที่แจ้ง บางคณะมาน้อยกว่าที่แจ้ง เป็นปัญหาต่อการจัดการบ้านพัก ด้านอาหาร ด้านการดำเนินกิจกรรมเพราะทุกอย่างจะต้องมีความสัมพันธ์กัน สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันคิดแก้ปัญหาเรื่องจำนวนนักท่องเที่ยวที่แน่นอนเป็นการยืนยันก่อนเข้าพัก หลังจากตอบตกลงทั้งสองฝ่ายอีกครั้ง ส่วนนักท่องเที่ยวที่มาเป็นส่วนตัวสามารถแจ้งก่อนได้ 1 วันก่อนเข้าพักพร้อมทั้งต้องการร่วมกิจกรรมอะไร

7.3 ด้านระบบการจัดการ ปัญหาที่เกิดจากระบบการจัดการมาจากนักท่องเที่ยวที่เข้าพักโฮมสเตย์จะอ้างถึงโฮมสเตย์ที่อื่นนำมาเปรียบเทียบกับบริการของบ้านปราสาท สมาชิกจึงร่วมกันหาแนวทางแก้ปัญหาโดยวิธี เมื่อผู้เข้าพักมาถึงจัดที่ต้อนรับในสถานที่ที่รองรับจำนวนคณะผู้ท่องเที่ยวแล้วอธิบายให้คณะท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงขั้นตอน กติกาการเข้าร่วมกิจกรรมและการบริการของกลุ่มโฮมสเตย์ให้เข้าใจจึงมอบหน้าที่จัดผู้เข้าพักให้กับผู้นำการท่องเที่ยว ในเรื่องเวลานัดหมายกิจกรรม

7.4 ด้านการแต่งกาย ปัญหาที่เกิดจากด้านการแต่งกายส่วนใหญ่จะเกิดจากชาวต่างประเทศ สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันหาแนวทางปฏิบัติ โดยแจ้งให้คณะท่องเที่ยวทราบถึงความเหมาะสมในการแต่งกาย ถ้านักท่องเที่ยวไม่มีกางเกงหรือเสื้อที่เหมาะสมในการเข้าร่วมกิจกรรมทางกลุ่มกิจกรรมได้เตรียมผ้าถุงและเสื้อให้เช่าที่บ้านพักโฮมสเตย์



7.5 ด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน ปัญหาด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาการจัดการที่撲โฮมสเคย์ให้เป็นที่ประทับใจ งบประมาณมีไม่เพียงพอทางสมาชิกของกลุ่ม จึงร่วมกันคิดหาแนวทางการอบรมและการศึกษาดูงาน แบ่งผู้เข้าอบรมพร้อมการศึกษาดูงานออกเป็น ชุดตามลักษณะงานที่ต้องการศึกษาหมุนเวียนกันไปก็จะมิงงบประมาณเพียงพอ โดยไม่เดือดร้อนสมาชิก เพราะที่撲โฮมสเคย์บ้านปราสาทเป็นโฮมสเคย์ตัวอย่างที่ได้รับรางวัลชนะเลิศจากภาคพื้นอาเซียน แต่การไปดูงานศึกษาจากโฮมสเคย์ในชุมชนอื่นเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนากระบวนการจัดการให้ ประทับใจ

จากปัญหาและสภาพของกลุ่มโรงเรียนโฮมสเคย์ที่สมบูรณ์ สมาชิกของกลุ่มจึง ช่วยกันร่วมคิดหาทางแก้ไขได้ไม่ยากนัก ส่งผลให้กลุ่มกิจกรรมโฮมสเคย์มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีการ แก้ปัญหาที่รวดเร็วแม้ปัญหาจะเกิดขึ้นทุกหมู่คณะ แต่การบริการพร้อมการดำเนินงานของกลุ่ม กิจกรรมก็ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

#### 8. กลุ่มยูวอสามัคคีเทศก์

การดำเนินงานของกลุ่มมัคคุเทศก์ ก่อตั้งขึ้นการรวมกลุ่มของนักเรียน โรงเรียน บ้านปราสาทซึ่งตั้งอยู่ในชุมชน โดยมีอาจารย์เป็นผู้ให้คำแนะนำและให้การฝึกอบรม เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการลงสถานที่จริง ๆ เด็กหญิงประภัสสร กุศลรัมย์ เป็นประธานกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อฝึกให้เด็กในชุมชนสามารถถ่ายทอดความรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนของตนเองได้ เพื่อฝึกใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเพื่อฝึกให้เด็กรู้จักการทำงานเป็นทีมมีกิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม ได้แก่ การเตรียมภาพความพร้อมของยูวอสามัคคีเทศก์โดยการเข้ารับการฝึกอบรม เตรียมความพร้อมกับการฝึกก่อนการลงสนามจริง ๆ และในทุก ๆ วันศุกร์จะอบรมหลักสูตรโดยการฝึกพูดหน้าชั้น เรียน โดยให้พูดถึงแหล่งโบราณคดี ประวัติของหมู่บ้าน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น วิถีชีวิตของชุมชนและการนำเสนอกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม รายได้จากส่วนนี้ก็จะไม่แน่นอนเช่นกัน ส่วนมากจะมอบเงินให้มัคคุเทศก์เพื่อเป็นทุนการศึกษาแล้วแต่ความมีน้ำใจของนักท่องเที่ยวแต่ละคนหรือแต่ละ คณะ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่มที่ต้องการหาแนวทางแก้ไข ดังนี้

8.1 ด้านการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ มีปัญหาการพูดสื่อสารที่ไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ยูวอสามัคคีเทศก์เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 มีความสามารถเพียงภาษาอังกฤษพื้นฐาน สมาชิกในกลุ่มก็ร่วมกันแก้ปัญหาได้เป็นครั้งคราว ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวกับชาวต่างประเทศก็จะสื่อสารผ่านชาวไทยที่นำเที่ยว นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มาเที่ยวแบบอิสระส่วนมากจะใช้ภาษาเมื่อประกอบอิริยาบถ นักท่องเที่ยวก็ได้รับความประทับใจในความตั้งใจและความเป็นไทยในการปฏิบัติกิจกรรม



8.2 ด้านพาหนะ ปัญหาเรื่องการเดินทางโดยใช้จักรยานส่วนตัวบางคนก็ไม่มีนักท่องเที่ยวบางคนใช้รถยนต์ส่วนตัวก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการติดตามบริการหรือขณะพักรับประทานอาหารกลางวันบางคนก็ต้องไปปรับประทานที่บ้าน สมาชิกจึงร่วมคิดร่วมปฏิบัติโดยการซ้อนท้ายเพื่อน แต่ถ้าไปคนละทางในการปฏิบัติกิจกรรมก็ยังคงเดินด้วยเท้าหรือนั่งรถไปกับนักท่องเที่ยวที่มีจิตเมตตาตามลักษณะของนักท่องเที่ยวแต่ละคน

8.3 ด้านการจัดยูอาสามัคคุเทศก์เข้าปฏิบัติกิจกรรม มีปัญหากับนักท่องเที่ยวอิสระส่วนนักท่องเที่ยวที่พักรโฮมสเตย์จะเกิดปัญหาน้อย ปัญหาที่เกี่ยวกับนักท่องเที่ยวอิสระที่ไม่เข้าใจบทบาทของยูอาสามัคคุเทศก์จะตามใจตนเอง บางครั้งต้องการบริการบางครั้งไม่ต้องการรับบริการ บางคนคิดว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ค่าตอบแทนที่ไม่มีกำหนดจึงมีรายได้ที่ไม่แน่นอน

8.4 ด้านความรู้ความสามารถ ปัญหาที่เกิดขึ้นด้านความรู้ความสามารถในการดำเนินงานของยูอาสามัคคุเทศก์ คือด้านการถ่ายทอดความรู้ในด้านประวัติความเป็นมา ความเชื่อของคนในชุมชนวิถีชีวิตของชุมชนและกลุ่มกิจกรรมยังไม่เรียนรู้ให้กว้างขวาง เพื่ออธิบายให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ สมาชิกจึงร่วมกันแก้ปัญหาโดยทุกคนร่วมกันค้นคว้าและศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชุมชน หลุมขุดค้นทั้ง 3 หลุม ฝึกรการพูดต่อหน้าชุมชนฝึกเป็นประจำให้เกิดความมั่นใจ

8.5 ด้านการอบรมและการศึกษาดูงาน ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากยูอาสามัคคุเทศก์เป็นนักเรียนที่ต้องเรียนตามปกติ งบประมาณไม่มี สมาชิกทุกคนร่วมคิดหาทางแก้ปัญหาโดยการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ได้จากการอบรมจากรุ่นพี่ คำแนะนำจากผู้ประสานงาน และได้ออกไปดูการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ซึ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในรุ่นปัจจุบัน

สภาพปัญหาของกลุ่มยูอาสามัคคุเทศก์จะเป็นปัญหาที่ได้รับการแก้ไขตลอดการปฏิบัติกิจกรรมจากรายได้ที่ไม่แน่นอน ความมุ่งมั่นในการปฏิบัติกิจกรรมก็จะได้รับความเมตตาจากนักท่องเที่ยวตลอดมา

3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทจังหวัดนครราชสีมา

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 8 กลุ่ม ได้มีแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อนำไปเป็นแนวทางดำเนินงาน ประกอบด้วย แนวทางการพัฒนาด้านกลยุทธ์ ด้านโครงสร้าง ด้านระบบการจัดการ ด้านบุคลากร ด้านทักษะในการทำงาน ด้านรูปแบบในการดำเนินงาน และด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้



### 3.1 แนวทางการพัฒนาด้านกลยุทธ์

กลยุทธ์เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ของกลุ่มกิจกรรม การจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงาน การควบคุมการดำเนินงาน และขอบเขตของกลุ่มกิจกรรมในแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจ โดยการเลือกแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุดในการวางแผนการดำเนินงานที่กลุ่มกิจกรรมสามารถนำแนวทางพัฒนาไปปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท ประกอบด้วยกลุ่มสตรีสหกรณ์ กลุ่มขนมและอาหาร กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มมโหรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มโฮมสเตย์และกลุ่มยุวอาสาสมัครเทศก์ ได้ดำเนินการศึกษาวัตถุประสงค์ของกลุ่มกำหนดไว้ตามมติที่ประชุมของคณะกรรมการกลุ่มกิจกรรม สมาชิกทุกคนได้ร่วมประชุมในกลุ่มของตนเองเพื่อทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์เพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์กับชุมชน

การจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงานแต่ละกลุ่มกิจกรรม คณะกรรมการของกลุ่มกิจกรรมได้ใช้กระบวนการกลุ่ม ประชุมแล้วร่วมกันจัดลำดับความสำคัญในการปฏิบัติกิจกรรม เมื่อได้ข้อสรุปที่เป็นความรู้ใหม่ในการจัดลำดับกิจกรรมจึงนำผลการลำดับความสำคัญของการดำเนินงานมาถ่ายทอดให้สมาชิก เพื่อนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติงานในกลุ่มของตนเองให้มีประสิทธิภาพในผลงานมากยิ่งขึ้น

การควบคุมการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมต้องมีความสอดคล้องกับการจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงาน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มการควบคุมด้านเวลาของลำดับงานแต่ละขั้นตอน จะทำให้ผู้ปฏิบัติได้เรียนรู้ถึงความสำเร็จในกิจกรรม และเป็นการควบคุมการดำเนินงานของสมาชิกอย่างมีระบบ

ขอบเขตของกลุ่มกิจกรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงานและการควบคุมการดำเนินงานตามขั้นตอน คณะกรรมการประชุมปรึกษาวางแผนงานที่ต้องการความสำเร็จในผลงานว่า ต้องการอะไรบ้าง ต้องการเพียงใด นำไปปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางเดียวกัน

แนวทางการพัฒนาด้านกลยุทธ์ในการปฏิบัติงานของกลุ่มกิจกรรมจะประสบผล การพัฒนางานได้ ต้องมีความสอดคล้องกันในระหว่างวัตถุประสงค์ของกลุ่มกิจกรรม การจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินกิจกรรม การควบคุมการดำเนินงาน และขอบเขตของกลุ่มกิจกรรม กลยุทธ์ที่เหมาะสมในการวางแผน การดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมต้องสามารถนำแนวทางพัฒนาไปปฏิบัติได้ ดังนั้นกลุ่มกิจกรรมทั้ง 8 กลุ่ม จะนำแนวทางการพัฒนาด้านกลยุทธ์ไปใช้เป็นเป้าหมายในการดำเนินงานไปพร้อม ๆ กันทุกกลุ่มกิจกรรม



### 3.2 แนวทางการพัฒนาด้านโครงสร้าง

โครงสร้างในองค์กรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับชั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติงาน เพราะโครงสร้างที่ดีจะเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญนำไปสู่ความสำเร็จของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท การมีโครงสร้างที่ดีเป็นรูปธรรมก็สามารถทำให้เป็นแนวทางการพัฒนาของกลุ่มกิจกรรมประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ อย่างไรก็ตามโครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่ การสนับสนุน และข่าวสารข้อมูล เพราะการจัดการของกลุ่มกิจกรรมก็เหมือนกับธุรกิจอื่น ๆ ที่จะต้องมีความรับผิดชอบไปตามขั้นตอนจะต้องมีผู้ที่มีอำนาจคอยควบคุมการแบ่งงานที่รับผิดชอบ มีผู้นำในการจัดการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรม มีการให้บริการข่าวสารข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องต่าง ๆ อย่างละเอียดซึ่งควรเริ่มตั้งแต่จุดแรกที่นักท่องเที่ยวมาถึง เพราะนักท่องเที่ยวเป็นผู้บริโภคที่จะสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มกิจกรรม

จะเห็นได้ว่าโครงสร้างการจัดการองค์กรของกลุ่มกิจกรรมทั้ง 8 กลุ่มสามารถนำแนวทางไปปฏิบัติได้ แต่ยังคงด้านประชาสัมพันธ์ในกลุ่มกิจกรรม การวางแผนการตลาด และฝ่ายฝึกอบรมจะทำให้โครงสร้างองค์กรสมบูรณ์ขึ้น กลุ่มกิจกรรมที่นำไปดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จต้องมีผู้ที่มีอำนาจในหน้าที่คอยควบคุมดูแลแบ่งหน้าที่ตามลำดับ สมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบ มีความมานะมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเวลา ได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องและการประชาสัมพันธ์ข่าวสารข้อมูลของกลุ่มกิจกรรม โครงสร้างการจัดการองค์กรจึงเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการพัฒนาของกลุ่มกิจกรรม เพื่อนำไปดำเนินการให้สมาชิกในกลุ่มตนเองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

### 3.3 แนวทางการพัฒนาด้านระบบการจัดการ

ระบบการจัดการกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่มในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทที่ครอบคลุมถึงระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการเงิน การจัดการทรัพยากรบุคคล การตลาด และระบบอื่น ๆ โดยทุกระบบจะต้องมีการประสานความร่วมมือและมีความสัมพันธ์กันทุกขั้นตอน

ในด้านระบบการจัดการของกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม การจัดการดำเนินงานในการปฏิบัติกิจกรรมด้านการจัดเก็บข้อมูลของผลผลิตของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท จำนวนผลผลิตหรือการจัดเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจากการประชุมทุกครั้ง ด้านรายได้ด้านการตลาด ด้านการประชาสัมพันธ์ และสถิติของนักท่องเที่ยว

ระบบการจัดการปฏิบัติการของกลุ่มกิจกรรม มีรูปแบบที่กลุ่มได้วางแผนการดำเนินงานไว้อย่างเป็นระบบของแต่ละกลุ่มกิจกรรมโดยมีการประสานงานและความร่วมมือของสมาชิกปัญหาที่เกิดขึ้นของแต่ละกลุ่มกิจกรรมซึ่งได้มีแนวทางพัฒนาแล้วอย่างมีระบบการจัดการระบบของการ



ปฏิบัติการจากมติของกลุ่มกิจกรรมทุกครั้งที่มีการวางแผนพัฒนาจะต้องประชุมให้ความรู้แก่สมาชิกในกลุ่มได้รับรู้ในทิศทางเดียวกัน

ระบบการจัดการการเงิน รายได้จากการปฏิบัติงานเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน กลุ่มกิจกรรมได้จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่มโดยมีเหรียญของกลุ่มเป็นผู้ดำเนินงาน บางกลุ่มจะใช้สมาชิกหรือกรรมการของกลุ่มที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้ดำเนินการแล้วจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายจากการปฏิบัติงานแบบง่ายตามความเข้าใจของผู้ปฏิบัติตามสภาพของชุมชน กลุ่มกิจกรรมทุกกลุ่มจึงเชิญวิทยากรมาให้การอบรม สัมมนา ให้ความรู้กับสมาชิกโดยมีเหรียญของกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการจัดการอย่างมีระบบเกิดความโปร่งใสเป็นแนวทางการพัฒนาที่นำไปปฏิบัติได้

ระบบการจัดการทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรบุคคลเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชุมชนรวมไปถึงประเทศชาติ ความเจริญของท้องถิ่นขึ้นอยู่กับระบบการจัดการบุคคลเข้าดำเนินงานตามความสามารถและความต้องการ และมีความผูกพันในกิจกรรมที่ร่วมปฏิบัติ บุคคลที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่นซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน กลุ่มกิจกรรมจึงเชิญท่านเข้าร่วมงานกลุ่มเพื่อถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา แต่ละกลุ่มได้จัดลำดับของการปฏิบัติงานตั้งแต่เริ่มต้นกิจกรรมจนถึงลำดับสุดท้าย กำหนดจำนวนบุคคลรองรับขั้นตอนแล้วประชุมสมาชิกให้ลงตำแหน่งการปฏิบัติงานที่ต้องรับผิดชอบตามความสามารถและความเหมาะสมต้องการของตลาดซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและมีการแข่งขันกันตลอดเวลา ฉะนั้นระบบการจัดการทรัพยากรบุคคลจึงเป็นแนวทางปฏิบัติของชุมชนในกลุ่มกิจกรรม

ระบบการจัดการการส่งเสริมการตลาด การส่งเสริมการตลาดมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มยอดขายสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มกิจกรรม การส่งเสริมการตลาดเป็นการแจ้งข่าวสารและจูงใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และการบริการการท่องเที่ยวรวมทั้งกิจกรรมที่ไปกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจซื้อสินค้า กิจกรรมในการส่งเสริมการตลาดลำดับแรกคือ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ การส่งเสริมการตลาดของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวบ้านปราสาท ได้มีการใช้แผ่นพับใบปลิวโฆษณา การแจกนามบัตร โฆษณาในวารสารท้องถิ่น ลงในนิตยสารข่าว ลงโฆษณาในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การประชาสัมพันธ์การประสานความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ทำให้เป็นที่รู้จักสร้างชื่อเสียงเป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชนผู้สนใจทั่วไป พร้อมทั้งจัดทำปฏิทินฤดูกาลการท่องเที่ยว ถือได้ว่าเป็นแนวทางการส่งเสริมการตลาด ซึ่งเป็นระบบการจัดการที่ดี

ระบบการจัดการจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทนั้น ทุกกลุ่มควรนำแนวทางพัฒนาที่หลากหลายไปปรับใช้ให้เหมาะสม ทั้งระบบการดำเนินงาน ระบบการปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรบุคคล



การส่งเสริมการตลาด ทุกระบบจะต้องมีการประสานความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มตลอดทั้งองค์กรภายนอก ความสัมพันธ์กับทุกชั้นตอนย่อมเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ

#### 4. แนวทางการพัฒนาด้านบุคลากร

บุคลากรของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทมีส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีโดยเฉพาะบุคคลที่สร้างสรรคงานของกลุ่มกิจกรรม และบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องวางแผนการดำเนินงานพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ มีความช่วยเหลือบุคคลในกลุ่มกิจกรรมช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจ มีความซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบผลสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจในการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมพร้อมทั้งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่มีคุณภาพสำหรับการจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคทั่วไป

สมาชิกในกลุ่มกิจกรรมมีการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้มีการแสวงหาความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้อื่น หรือหน่วยงานอื่นภายนอกกลุ่มของตนจะเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งเริ่มต้นจากบุคคลในครอบครัวถ่ายทอดให้แก่คนในครอบครัวรุ่นต่อไป ต่อจากนั้นจึงถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกหรือบุคคลภายในกลุ่มต้องมีการนำความรู้ที่นำมาฝึกฝนจนเกิดความชำนาญมีทักษะความสามารถเป็นประสบการณ์ในการผลิต มีความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงานต่อไป

กลุ่มกิจกรรมทั้ง 8 กลุ่ม ยังแสวงหาความรู้อย่างมีระบบ แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการกลุ่ม จากการประชุม อบรม สัมมนา และการศึกษาดูงานเกี่ยวกับเรื่องผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เพื่อเพิ่มคุณภาพของงาน รูปแบบที่แปลกใหม่เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งการเรียนรู้และการถ่ายทอดเทคนิคใหม่ ๆ ในการผลิต การบรรจุหีบห่อที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มกิจกรรมจะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์

บุคลากรที่ทำหน้าที่บริการของกลุ่มกิจกรรมทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มโฮมสเตย์และกลุ่มชาวอาสาสมัครเทศกจะจะต้องพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ บุคลิกดี มีความละเอียดรอบคอบ มีมนุษยสัมพันธ์ดียิ้มแย้มแจ่มใส มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ สร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว การได้ไปศึกษาดูงานนอกสถานที่เป็นการเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลายและถ่ายทอดเทคนิคใหม่ ๆ ในการสร้างสรรคงานเพื่อให้ผู้รับบริการมีความพึงพอใจ ถือว่าเป็นการพัฒนาบุคลากรอีกทางหนึ่ง



แนวทางพัฒนาด้านบุคลากรที่จะถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มกิจกรรมไม่มีหลักการที่จะถ่ายทอดและปลูกฝังภูมิปัญญาให้แก่ผู้สืบทอดและคนรุ่นใหม่ แต่เป็นการเรียนรู้แบบอิสระจะศึกษาโดยการสังเกต ซักถามด้วยตนเอง จึงทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาที่ปู่ย่าตายายได้ถ่ายทอดไว้ วิธีการถ่ายทอดความรู้ไม่ได้มีการเขียนเป็นหลักฐานการปฏิบัติ จึงควรรณรงค์หาแนวทางจัดทำหนังสือภูมิปัญญาของกลุ่มกิจกรรมเก็บไว้เป็นหลักฐาน เพื่อให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนได้ศึกษาวิธีการปฏิบัติกิจกรรม ตลอดจนได้เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมไม่ให้สูญไปพร้อมกับกาลเวลา

#### 5. แนวทางการพัฒนาด้านทักษะ

การทำงานทุกอย่างโดยใช้ทักษะ ความชำนาญงาน ผลการปฏิบัติงานจะทำให้เกิดผลดีมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่าง คือความรู้ ทักษะและทัศนคติต่องาน รวมทั้งความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมได้ ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำ ให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ ความรู้ที่เป็นทางการเป็นการเรียนรู้จากตำรา จากบุคคลทางการศึกษาหรือจากการศึกษาด้วยตนเอง ตลอดทั้งการถ่ายทอดจากผู้รู้ ส่วนการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ในการทำงาน การลองผิดลองถูกจนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย เกิดทักษะความชำนาญ ดังนั้นผู้ปฏิบัติงานควรมีทั้งความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษในกิจกรรมนั้น ๆ

กลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่มในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทโดยเฉพาะผู้สูงอายุ ปราชญ์ท้องถิ่นจะมีความรู้ ความชำนาญที่เกิดจากประสบการณ์จะไม่สามารถถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวที่เข้าชมกิจกรรมให้เข้าใจทั้งหมด เนื่องจากมีวิธีการถ่ายทอดตามความเข้าใจของตนเอง แม้จะได้เข้ารับการอบรมแล้วก็ตามด้วยความเป็นผู้สูงอายุย่อมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ยาก

การพัฒนาด้านทักษะของกลุ่มกิจกรรมที่แตกต่างกัน สมาชิกทุกคนต้องเรียนรู้ถึงงานในกลุ่มทุกขั้นตอน โดยมีปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดแล้วร่วมมือร่วมใจการเขียนขั้นตอนตามลำดับของการทำงานพร้อมทั้งวิธีการปฏิบัติเคล็ดลับของงาน แล้วจัดทำรูปเล่มลงภาพประกอบทุกขั้นตอน ทุกกลุ่มกิจกรรมจะมีผลงานจากการเขียนของสมาชิกทุกคนที่มีส่วนร่วมเป็นรูปเล่มสวยงาม พร้อมทั้งจะศึกษาได้ตลอดเวลา

การพัฒนาการถ่ายทอดความรู้สำหรับนักท่องเที่ยว กลุ่มกิจกรรมคัดเลือกสมาชิกในกลุ่มอย่างน้อย 2 คน พร้อมทั้งยูวอาสาสมัครเทศบาล มาเรียนรู้ร่วมกันกับปราชญ์ท้องถิ่นถึงขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมฝึกจนเกิดทักษะ มีความสามารถในการถ่ายทอดจนชำนาญสามารถโฆษณาผลิตภัณฑ์เกิดแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจซื้อได้ ในความต้องการของนักท่องเที่ยวต้องการผู้สูงอายุให้ความรู้โดยตรงดังนั้นแนวทางปฏิบัติ ยังคงมีผู้สูงอายุหรือปราชญ์ท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้





แต่มีมีคฤหะที่ประจำกลุ่ม และยิวอาสาสมัครที่ร่วมเติมเต็มตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ ความศรัทธาความเชื่อในภูมิปัญญาท้องถิ่นยังต้องการผู้สูงอายุและปราชญ์ท้องถิ่นเสมอ

แนวทางการพัฒนาด้านทักษะ กลุ่มกิจกรรมต้องเรียนรู้และหาประสบการณ์ตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดทักษะในการปฏิบัติงาน การอบรมและการศึกษาดูงานแล้วนำมาปรับปรุงผลงานให้เป็นที่ยอมรับของตลาด ถึงแม้ว่าการพัฒนางานตามแนวทางนิยมของสังคมจะทำให้มีรายได้เพิ่ม แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนบ้านปราสาทซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่พึงหวงแหนและมีคุณค่า

#### 6. แนวทางการพัฒนาด้านรูปแบบการดำเนินงาน

รูปแบบในการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท เป็นการปฏิบัติงานของสมาชิกในกลุ่มที่ต้องใช้ทักษะของตนเองในการดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีตามวัตถุประสงค์คณะกรรมการของกลุ่มกิจกรรมจะร่วมกันกำหนดรูปแบบและวางแผนการดำเนินงานสมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความมุ่งมั่นในการทำงานตามความสามารถของตนเอง ผลผลิตเป็นตัวกำหนดรายได้ของสมาชิกและเป็นรายได้ของกลุ่มจากการหักเงินสมทบการที่สมาชิกในกลุ่มมีรายได้ที่แตกต่างกันตามจำนวนผลผลิตที่ตนเองส่งเข้ากลุ่มจึงทำให้ต่างคนต่างผลิตแม้จะใช้สถานที่เดียวกัน ผู้สูงอายุแต่มาด้วยประสบการณ์จะมีทักษะในการทำงานสูง แต่ได้จำนวนน้อยกว่าเพราะความรักความผูกพันในเอกลักษณ์ของงาน ความละเอียดของงานจึงทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณค่า คนรุ่นใหม่จะทำผลผลิตได้มากความคล่องตัวในการปฏิบัติงานสูง ผลผลิตออกมาได้ไม่ละเอียดนักเพราะทักษะในการปฏิบัติงานน้อยและมีประสบการณ์น้อยกว่า แต่ชุมชนบ้านปราสาทยังคงเอกลักษณ์ของความเป็นไทยทุกด้าน โดยเฉพาะการเคารพนับถือผู้สูงอายุจึงทำให้ไม่เกิดปัญหาด้านการดำเนินงาน

กลุ่มกิจกรรมจึงร่วมกันประสานงานด้านการจัดการระบบการดำเนินการ โดยการจัดการลำดับการปฏิบัติงานตามขั้นตอนของแต่ละกลุ่มกิจกรรมกำหนดบุคลากรในกลุ่มประจำขั้นตอนตามการจัดการลำดับ ควบคุมการทำงานในขั้นตอนให้ความรู้กับสมาชิกของกลุ่มแต่ละลำดับจนเกิดทักษะมีประสบการณ์ สมาชิกทุกคนสามารถเรียนรู้ขั้นตอนลำดับการปฏิบัติงานขั้นตอนอื่นได้ทุกขั้นตอน ผลผลิตจะออกมาตามเวลากำหนด ตามจำนวนที่ต้องการ มีการแบ่งรายได้เหมือนกันและเกิดความสามัคคีในการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรม

กลุ่มกิจกรรมที่มีรูปแบบการดำเนินงานจากการสร้างผลผลิตตามรูปแบบของผลิตภัณฑ์แต่ทุกกลุ่มยังทำหน้าที่บริการการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวเมื่อเข้าเยี่ยมชมกิจกรรมของกลุ่มแต่ละกลุ่มกิจกรรมจึงต้องมีรูปแบบเป็นของตนเอง จัดเป็นขั้นตอน จัดบุคลากรในกลุ่มให้รับผิดชอบร่วมกันแก้ปัญหา มีการปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานให้เข้าใจและร่วมกันปฏิบัติงานไปในแนวเดียวกัน



การอบรมและการศึกษาดูงานในแหล่งเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน สามารถนำมาปรับใช้กลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวบ้านปราสาทจะได้แนวคิดที่รูปแบบของผลิตภัณฑ์ เทคนิคใหม่ในการผลิต ความนิยมของผู้บริโภคเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาของกลุ่มกิจกรรมที่ยังคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

#### 7. แนวทางการพัฒนาด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์

การแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านความคิดเห็น ด้านความรู้จะนำไปสู่การจัดการของกลุ่มกิจกรรม นักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย มีความแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติ การนับถือศาสนา ดังนั้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและกลุ่มกิจกรรมจะได้รับความรู้และประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและกลุ่มกิจกรรมจะได้รับความรู้และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์จึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนบ้านปราสาทได้สืบทอดวิถีชีวิตท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและกลุ่มกิจกรรมที่มีผลิตภัณฑ์และผลผลิตที่มีคุณภาพและเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชุมชน แหล่งโบราณคดีที่มีการขุดค้น 3 หลุม ความเชื่อและประเพณีอันดีงามของชุมชน จึงจะต้องมีทักษะประสบการณ์และมีศักยภาพที่สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์การแบ่งปันความรู้ความคิดเห็นจะนำมาซึ่งการพัฒนาทุกระบบให้เกิดความสมบูรณ์

การเข้าร่วมอบรม สัมมนา และศึกษาดูงาน มีความสำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้รับ การแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกลุ่มอาชีพแล้วนำมาฝึกอบรมให้ความรู้กับกลุ่มกิจกรรมมีวิธีนำเสนอในการประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวได้ทราบถึงการเข้าร่วมกิจกรรม ประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการท่องเที่ยว การนำเสนอกลุ่มกิจกรรม ผลิตภัณฑ์ของแต่ละกลุ่มที่จูงใจให้นักท่องเที่ยวและกลุ่มผู้บริโภคทั่วไปได้เลือกซื้อผลิตภัณฑ์

แนวทางการพัฒนาด้านการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะประสบผลสำเร็จได้ ต้องมีการจัดเก็บข้อมูล เก็บข้อมูลให้ได้มากที่สุด ข้อมูลจากการอบรม สัมมนา การศึกษาดูงาน แต่ละครั้งสมาชิกทุกคนต้องบันทึก นำข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมกลุ่มกิจกรรม ผลิตภัณฑ์ที่นักท่องเที่ยวนิยมซื้อ จัดเป็นหมวดหมู่ สรุปผลดีผลเสียที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาแล้วแจ้งให้สมาชิกในกลุ่มได้รับรู้เป็นแนวทางร่วมกันพัฒนาโดยนำมาวางแผนงานลำดับก่อนหลัง ฉะนั้นการอบรม ข้อมูลทุกด้านวางแผนมีความสำคัญมากในการนำไปสู่เป้าหมายของแนวทางการพัฒนาด้านการแบ่งปันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กล่าวโดยสรุป คือแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม ได้นำแนวทางดำเนินงานทั้ง 7 ด้านนั้นนำมาใช้และประสานงานร่วมกัน มีความสัมพันธ์กันทุกด้าน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สร้างความพอใจให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมของทุกกลุ่มให้มากที่สุด การผสมผสานในการดำเนินงานทั้ง 7 ด้าน จะช่วยเชื่อมโยงในการปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จที่สูงขึ้น ส่งผลให้



ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มกิจกรรมมีคุณภาพสูงขึ้น การบริการนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมกลุ่มกิจกรรม  
ประทับใจ สร้างรายได้เพิ่มให้ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวบ้านปราสาทมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

## อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน  
บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท เป็นชุมชนที่มาตั้งถิ่น  
ฐานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ สังคมมีการจัดระเบียบคนในชุมชนมีความสมัครใจที่จะเข้าไปปฏิบัติ  
กิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน จุดมุ่งหมายเดียวกัน วิธีการและแนวคิดของคนในชุมชนมีค่านิยม บรรทัด  
ฐานของสังคมและความเชื่อของวัฒนธรรมที่แทรกซึมอยู่ภายในระบบบุคลิกภาพของบุคคลได้เกิดขึ้น  
อย่างสม่ำเสมอเป็นระยะเวลายาวนาน สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของพาร์สัน  
(สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2536 : 25-26) ระบบสังคมของชุมชนบ้านปราสาทเป็นครอบครัวเดี่ยวซึ่ง  
เป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อสมาชิกที่จะถ่ายทอดบุคลิกภาพจากครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า การอบรม  
สั่งสอน บทบาทของสมาชิกครอบครัวมีสภาวะการเปลี่ยนได้ การเปลี่ยนแปลงเชื่อว่าถ้า  
ส่วนประกอบของสังคมในชุมชนเปลี่ยน ส่วนประกอบจะปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไม่ได้ สังคมจะ  
มีความมั่นคง เนื่องจากสมาชิกภายในสังคมมีความสอดคล้องและมีความเข้าใจซึ่งกันและกันใน  
สถานภาพและค่านิยม ชุมชนบ้านปราสาทมีการปรับตัวเข้าหากัน ซึ่งอยู่ในเงื่อนไขทางวัฒนธรรม  
ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมของชาวบ้านกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การศึกษา ชุมชนบ้าน  
ปราสาทมีวัฒนธรรมพิธีกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของ  
จูเลียน สจีวิต (นิยพรรณ วรรณศิริ. 2540 : 124-125) กล่าวว่า หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรมซึ่งเป็น  
ผลกระทบกับการปรับตัวกับสภาวะแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า แบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์  
ใกล้ชิดมากที่สุดกับกลุ่มกิจกรรมของชุมชนบ้านปราสาทเพื่อการดำรงชีพและการจัดการทางเศรษฐกิจ  
ชุมชน กลุ่มกิจกรรมในข้อนี้คือความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกับการดำรงชีวิตและ  
สืบทอดกันมายาวนานจนเกิดเป็นระบบวัฒนธรรมการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้าน  
ปราสาทในกลุ่มกิจกรรมได้นำเอาความรู้ด้านหัตถกรรม การทอผ้า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาแปร  
รูปโดยใช้วัสดุท้องถิ่นมาถักทอเป็นหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบลักษณะ  
เครื่องใช้ เช่น การแปรรูปจากการทอเสื่อ มาตัดเย็บเป็นกระเป๋า เพิ่มใส่เอกสาร สอดคล้องกับ  
ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของจี เอลลวด สมิธ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ  
บัวทวน. 2547 : 148-152) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ได้กระจายความเจริญต่าง ๆ  
เข้าไปสู่ชุมชนบ้านปราสาท ผลการวิจัยพบว่า ในอัตราที่เร็วมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ได้รับ



อิทธิพลมาจากปัจจัยภายนอก นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอิทธิพลภายนอกที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านปราสาทได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นไปสู่ความทันสมัย การปรับตัวการชมเชยเป็นการปรับเปลี่ยนสังคมไปในทางที่ดี สอดคล้องกับทฤษฎีการแลกเปลี่ยนของยูล์ (สุนทร โภชิตสาร. 2007 : 23) การแลกเปลี่ยนของสังคมขึ้นอยู่กับกระบวนการแลกเปลี่ยนอิทธิพลระหว่างผู้นำกับผู้ตามที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในการอยู่ร่วมกัน ผลการวิจัยพบว่าแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพื้นที่เนินดินบ้านปราสาทอยู่ใกล้แหล่งน้ำและมีความอุดมสมบูรณ์ มีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมาปรากฏเป็นหลักฐาน รู้จักการทำเครื่องมือเครื่องใช้ รู้จักการปั่นด้ายเพื่อนำไปทอผ้าผลิตเครื่องปั่นดินเผา เครื่องประดับตกแต่งร่างกายจากวัสดุธรรมชาติ ถ่ายทอดภูมิปัญญาต่อกันมา บ้านปราสาทเป็นแหล่งโบราณคดีที่ขุดแต่งใหม่เป็นแห่งที่ 2 ต่อจากบ้านเชียง มีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้ง มีหลุมขุดค้นจำนวน 3 หลุม แต่ละหลุมมีความลึกประมาณ 5.50 เมตร พบโครงกระดูกของคนก่อนประวัติศาสตร์จำนวน 60 โครง และโบราณวัตถุอีกมาก ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชน ศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรุงอาหาร ความเชื่อและวิถีชีวิตที่เหมือนกัน ชาวบ้านจึงรวมกลุ่มกันทำงานตามความสนใจและความสามารถ สร้างผลผลิตเพื่อเป็นรายได้ ในปัจจุบันประกอบด้วยกลุ่มสตรีสหกรณ์ กลุ่มขนมและอาหาร กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มมโหรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มโสมสเดย์ และกลุ่มยุวอาสาสมัครเทศบาลเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในแหล่งโบราณสถานอันทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมส่งผลให้เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม รัฐทิตยา หิรัญยาค (2544 : 5) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถานรวมถึงการเดินทางเพื่อชมวิถีชีวิต ผลการวิจัยพบว่า เทศกาลและงานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น ๆ น้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดขึ้นเลยหากเป็นไปได้ ชุมชนในท้องถิ่นก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือตัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว หากมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย สามารถทำได้แต่ต้องไม่ให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรม

## 2. สภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคม ซึ่งสอดคล้องทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของจูเลียน สจ๊วต



(ยศ สันตสมบัติ. 2548 : 34) การปรับตัวเข้าหากันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท มีสภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม เพื่อจะนำผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไปพัฒนาคุณภาพไปสู่ความทันสมัย สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของจี เอลลอค สมิธ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน. 2547 : 148-153) เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

สภาพของกลุ่มกิจกรรมเป็นการดำเนินงานตามระบบของกลุ่ม มีโครงสร้างการดำเนินงานอย่างชัดเจน ปัญหาของกลุ่มกิจกรรมเกิดจากการปฏิบัติกิจกรรมด้านปัจจัยภายนอกที่เป็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมส่งผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่ม กระบวนการแลกเปลี่ยนมีอิทธิพลเกิดขึ้นตลอดเวลา ปัญหาของกลุ่มกิจกรรมที่มีแนวทางแก้ไขโดยสมาชิกในกลุ่มร่วมกันวางแผนการดำเนินงานของกลุ่มสตรีสหกรณ์ กลุ่มขนมและอาหาร กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มมโหรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มโฮมสเตย์ และกลุ่มยิวอาสาสมัครเทศก์ ได้จัดปัญหาที่เกิดขึ้นและมีแนวทางแก้ไขแล้วในกลุ่มสมาชิกมาจัดตามรูปแบบเพื่อปรับใช้ในกิจกรรม 8 กลุ่ม สอดคล้องกับการเสนอรูปแบบเพื่อมาปรับใช้ เดชา ไต้สูงเนิน (2543 : 56) ของกลุ่มกิจกรรมได้พบสภาพปัญหาในการดำเนินของกลุ่ม 7 ด้าน ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านกลยุทธ์ ไม่มีการผสมผสานกลมกลืนระหว่างวัตถุประสงค์ของกิจกรรม การจัดความสำคัญของกิจกรรม การควบคุมการปฏิบัติงานและขอบเขตของกิจกรรมในกลุ่มในการวางแผนการดำเนินงานอย่างชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้
2. ด้านโครงสร้าง ไม่จัดโครงสร้างในองค์กรซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ที่ปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับความสามารถในการปฏิบัติงานของสมาชิกในกลุ่ม โครงสร้างต้องเป็นรูปธรรมที่สามารถนำไปพัฒนากลุ่มกิจกรรมได้ในด้านประชาสัมพันธ์และองค์กร
3. ด้านระบบการจัดการ ไม่จัดระบบการจัดการที่ครอบคลุมไปถึงระบบการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรม การปฏิบัติการด้านเงินทุน การจัดการด้านการส่งเสริมการตลาดให้เกิดความประสานความร่วมมือกันและมีความสัมพันธ์กันทุกขั้นตอนของระบบการดำเนินงานในกลุ่มกิจกรรม
4. ด้านบุคลากร ไม่มีการจัดบุคคลเข้าดำเนินงานตามลักษณะของการปฏิบัติงาน ไม่มีการคัดสรรบุคคล โดยเฉพาะฝ่ายบริการของกลุ่มกิจกรรม ควรมีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ มีความจริงใจซื่อสัตย์
5. ด้านทักษะ ไม่มีทักษะเฉพาะทางในการปฏิบัติงานเป็นพิเศษซึ่งการทำงานทุกอย่างจะต้องมีความชำนาญ ผลของงานจะดีมีประสิทธิภาพ ผู้รับบริการมีความพึงพอใจ ผู้ปฏิบัติต้องมีความรู้ มีทักษะและมีทัศนคติที่ดีต่องาน



6. ด้านรูปแบบการดำเนินงาน กลุ่มกิจกรรมไม่จัดรูปแบบการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ ไม่มีรูปแบบในการวางแผนการดำเนินงานที่มีความชัดเจน ซึ่งแต่ละกลุ่มกิจกรรมจะมีความแตกต่างกันตามลักษณะของงาน

7. ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กลุ่มกิจกรรมไม่มีโอกาสได้เข้ารับการอบรม สัมมนา และการศึกษาดูงาน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้และประสบการณ์เป็นสิ่งจำเป็นมีความสำคัญที่จะได้นำมาปรับปรุง พัฒนาการปฏิบัติงานของกลุ่มกิจกรรมไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตนเป็นรูปธรรมที่เห็นได้จากกลุ่มกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท ศิลปะทางวัฒนธรรมเป็นต้นตอจากแนวคิด ความเชื่อ วิถีประชา ซึ่งเป็นนามธรรมย่อมมีสภาพปัญหาเกิดขึ้นได้ แต่ได้มีการพัฒนาจนมีองค์ประกอบมาเสริมขึ้นจนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมขึ้นของกลุ่มกิจกรรม ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทวัฒนธรรมไทยกับการท่องเที่ยวเยาวชน เจริญรัตน์ (2549 : 17) การใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน วัฒนธรรม ประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลงานหัตถกรรม และสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่เมื่อรวมกันแล้วกลับมีความสอดคล้องผสมผสานและกลมกลืนกันจะช่วยสร้างรายได้ให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นตามลำดับ

3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

ปัจจุบันการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมผลิตภัณฑ์มีผลผลิตเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว มีการบริการที่มีระบบการจัดการตามรูปแบบ การที่คนในชุมชนบ้านปราสาทของกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่มในชุมชนร่วมกันพัฒนากลุ่มกิจกรรมในชุมชน สร้างความภาคภูมิใจความเป็นเอกลักษณ์ของตนสอดคล้องตามทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจ นิยพรรณ วรณศิริ (2540 : 127-128) เชื่อว่าคนที่ทำให้เกิดการพัฒนาในชุมชนจะนำพาไปสู่ความสำเร็จเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ต้องการของคนทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ ก็ถือว่าเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและของประเทศชาติด้วย

แนวทางการพัฒนากลุ่มกิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากการศึกษาสภาพและปัญหาของกลุ่มกิจกรรม ซึ่งอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชนเดียวกันจะไม่แตกต่างกันมากนัก รูปแบบแนวทางการพัฒนา 7 ด้านสอดคล้องกับงานวิจัย เดชา ไต้สูงเนิน (2543 : 36) มาใช้กับกลุ่มกิจกรรมเป็นแนวทางการพัฒนา



### 1. แนวทางการพัฒนาด้านกลยุทธ์

กลยุทธ์เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ของกลุ่มกิจกรรม การจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงาน การควบคุมการดำเนินงาน และขอบเขตของกลุ่มกิจกรรมในแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจโดยการเลือกแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุดในการวางแผนการดำเนินงานที่กลุ่มกิจกรรมสามารถนำแนวทางไปปฏิบัติได้และต้องเป็นไปตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กรรมการและสมาชิกในกลุ่มกิจกรรมต้องร่วมกันประชุมวางแผนการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกันระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมเพื่อได้ความรู้ใหม่ในการพัฒนากลยุทธ์ของกลุ่ม

### 2. แนวทางการพัฒนาด้านโครงสร้าง

โครงสร้างในองค์กรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับชั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติงาน เพราะโครงสร้างที่ดีจะเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท การมีโครงสร้างที่ดีเป็นรูปธรรมก็สามารถทำให้เป็นแนวทางการพัฒนาสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ อย่างไรก็ตามโครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่ การสนับสนุน และข่าวสารข้อมูล เพราะการจัดการของกลุ่มกิจกรรมก็เหมือนกับธุรกิจอื่น ๆ ที่จะต้องมีความรับผิดชอบไปตามขั้นตอน จะต้องต้องมีอำนาจคอยควบคุมการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ มีผู้นำในการจัดการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรม มีการให้บริการข่าวสารข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องต่าง ๆ อย่างละเอียดซึ่งควรเริ่มตั้งแต่จุดแรกที่นักท่องเที่ยวมาถึง เพราะนักท่องเที่ยวเป็นผู้บริโภคที่จะสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มกิจกรรม โครงสร้างในองค์กรที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย

### 3. แนวทางการพัฒนาด้านระบบการจัดการ

ระบบการจัดการกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่มในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทที่ครอบคลุมถึงระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรบุคคล การตลาดและระบบอื่น ๆ โดยทุกระบบจะต้องมีการประสานความร่วมมือและมีความสัมพันธ์กันทุกขั้นตอน

ในด้านระบบการจัดการของกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม การจัดการดำเนินงานในการปฏิบัติกิจกรรมด้านการจัดเก็บข้อมูลของผลผลิตของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท จำนวนผลผลิต การจัดเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ การจัดเก็บข้อมูลของรายได้ การจัดเก็บข้อมูลด้านการตลาดและสถิติของนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับผู้บริโภคแล้วนำมาประชุมร่วมกัน คณะกรรมการและสมาชิกวางแผนการดำเนินงานให้ทุกระบบมีความสัมพันธ์กันเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ



#### 4. แนวทางการพัฒนาด้านบุคลากร

บุคลากรของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทมีส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่สร้างสรรค์งานของกลุ่มกิจกรรมและบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องวางแผนการดำเนินงานพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ มีความช่วยเหลือบุคคลในกลุ่มกิจกรรม ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจมีความจริงใจ มีความซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบผลสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจในการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมพร้อมทั้งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่มีคุณภาพสำหรับการจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคทั่วไป

การแสวงหาความรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ท้องถิ่นเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่เริ่มต้นจากบุคคลไปครอบครัว และถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อไป นำความรู้มาฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ มีความสามารถ นำประสบการณ์ไปปรับปรุงพัฒนาจากความคิดสร้างสรรค์ มีความผูกพันกับกลุ่มกิจกรรมเป็นการพัฒนาบุคคลที่มีคุณภาพของชุมชน

#### 5. แนวทางการพัฒนาด้านทักษะ

การทำงานทุกอย่างโดยใช้ทักษะ ความชำนาญงาน ผลการปฏิบัติจะทำให้เกิดผลดี มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่าง คือความรู้ ทักษะและทัศนคติต่องาน รวมทั้งความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมได้ ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ ความรู้ที่เป็นทางการเป็นการเรียนรู้จากตำรา จากบุคคลทางการศึกษา หรือจากการศึกษาด้วยตนเอง ตลอดทั้งการถ่ายทอดจากผู้รู้ ส่วนการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการซึ่งได้มาจากประสบการณ์ในการทำงาน การลองผิดลองถูกจนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย เกิดทักษะความชำนาญ ดังนั้นผู้ปฏิบัติงานควรมีทั้งความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษในกิจกรรมกลุ่ม

การพัฒนาทักษะให้มีความชำนาญของกลุ่มกิจกรรมต้องเรียนรู้ถึงการดำเนินงานอย่างมีระบบ เรียนรู้เคล็ดลับของงาน รักและผูกพันในกิจกรรม ความชำนาญและประสบการณ์ต่าง ๆ จะก่อให้เกิดความมีทักษะและมีผลงานที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป

#### 6. แนวทางการพัฒนาด้านรูปแบบการดำเนินงาน

รูปแบบในการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท เป็นการปฏิบัติงานของสมาชิกในกลุ่มที่ต้องใช้ทักษะของตนเองในการดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์คณะกรรมการของกลุ่มกิจกรรมจะร่วมกันกำหนดรูปแบบและวางแผนการดำเนินงาน สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความมุ่งมั่นในการทำงานตามความสามารถของตนเอง





ผลผลิตเป็นตัวกำหนดรายได้ของสมาชิกในกลุ่มกิจกรรม รูปแบบในการดำเนินงานของแต่ละกิจกรรมจะมีความคล้ายคลึงกัน คือรูปแบบการดำเนินงานด้านการผลิตและรูปแบบการดำเนินงานด้านบริการ การอบรมและการศึกษาคูงาน เพื่อนำความรู้และแนวคิดที่หลากหลายมารวมกันปรับใช้กับกลุ่ม กิจกรรมเป็นรูปแบบการดำเนินงานที่ได้ความรู้ใหม่ในการพัฒนา

#### 7. แนวทางการพัฒนาด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์

การแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านความคิดเห็น ความรู้จะนำไปสู่การพัฒนา งาน นักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายในความแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติ ศาสนา ต่างภูมิภาคและต่างประเทศ จะมีความรู้ มีแนวคิดและประสบการณ์ต่างกัน เมื่อได้แลกเปลี่ยนแปลงเรียนรู้ทั้งด้านวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อซึ่งเป็นสิ่งที่ดีของสังคมที่หลากหลาย กลุ่มกิจกรรมควรจัดเก็บข้อมูลให้ได้มากที่สุดแล้วนำมารวบรวมร่วมกันวางแผน จัดเป็นหมวดหมู่ จัดลำดับความสำคัญนำมาพัฒนาปรับใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม

การอบรมและการศึกษาคูงาน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นจะ ได้ความรู้ใหม่ ประสบการณ์ใหม่ที่หลากหลาย นำประสบการณ์ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการจัดเก็บข้อมูลมาดำเนินการวางแผนงานเพื่อปรับใช้กับกลุ่มกิจกรรมของตนก็จะเป็นแนวทางพัฒนาซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

แนวทางการพัฒนากลุ่มกิจกรรมด้านกลยุทธ์ ด้านโครงสร้าง ด้านระบบการจัดการ ด้านบุคลากร ด้านทักษะ ด้านรูปแบบการดำเนินงานและด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ กลุ่มกิจกรรมสามารถนำมาปรับใช้เพื่อพัฒนาการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพและเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัด นครราชสีมา

#### ข้อเสนอแนะ

##### 1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรมีการศึกษาความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทที่เป็นข แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีแหล่งโบราณคดีจากหลุมขุดค้น 3 หลุม ซึ่งแสดงถึงวิถีชีวิตของ คนยุคก่อนประวัติศาสตร์เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี งานหัตถกรรม สินค้าซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มกิจกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ในปัจจุบันซึ่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีผลผลิตช่วยสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

1.2 ควรมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของแต่ละกลุ่มกิจกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดการบริการนักท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน นำองค์ความรู้เป็นแนวทางในการพัฒนา



เศรษฐกิจจากการสร้างสรรค์งานไม่ให้สูญหายไป โดยมีหน่วยงานของรัฐเข้าไปมีบทบาทให้การสนับสนุน การจัดการอบรม การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ และให้เยาวชนในชุมชนได้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมสืบสานกลุ่มกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.3 ควรมีการสนับสนุนและพัฒนาด้านการตลาด เพื่อให้กลุ่มกิจกรรมสามารถดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่อง การตลาดเป็นหัวใจสำคัญของการค้า เป็นส่วนสำคัญต่อการประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวของเศรษฐกิจชุมชน หากมีผลผลิตของสินค้าที่มีคุณภาพจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน อาจทำให้เกิดความล้มเหลว และควรมีการส่งเสริมด้านการเงินให้ลงทุนเริ่มต้น ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทุกด้าน นอกจากนี้ต้องมีการส่งเสริมให้คำแนะนำในการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

## 2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการศึกษาการวิจัยครั้งต่อไป ควรนำข้อมูลซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งผลจากการจัดการท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบต่อรายได้ของคนในชุมชน จะเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.2 ควรศึกษาผลกระทบจากการจัดกิจกรรมของทุกกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมประเพณีตลอดทั้งวิถีชีวิตของชุมชน

2.3 ควรศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งเชื่อมโยงกับกลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน



## บรรณานุกรม



## บรรณานุกรม

- กรมสามัญศึกษา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์  
การศาสนา, 2541.
- กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณีสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ :  
โรงพิมพ์การศาสนา, 2506.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. คู่มือเที่ยวทั่วไทยไปได้ทุกเดือน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยว  
แห่งประเทศไทย, 2545
- . นครราชสีมา. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, 2542.
- . อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2533.
- งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- . หลักมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์, 2543.
- จรงค์ อินทนต์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา  
บ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าแบบอิสระ  
ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- จำนง อดิวัฒนสิทธิ์. ความรู้ทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2543
- จิระ หงส์ถาวรภักดิ์. “สู่ศตวรรษใหม่,” แนวหน้า. 29 มกราคม 2548. หน้า 25.
- จุฑามาศ ไชยสร. การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัด  
แม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2548.
- . แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพฯ :  
สถาบันวิสิทธรศน์, 2546.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. การพัฒนาการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง  
จำกัด (มหาชน), 2547.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง  
จำกัด (มหาชน), 2547.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2542.
- เณรมาลัย ราชภัณฑารักษ์. มนุษย์กับวัฒนธรรมในมนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย  
เกษตรศาสตร์, 2541.



- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. “ภูมิปัญญาและทุนทางวัฒนธรรมกับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ,” ใน เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องแนวทางการนำทุนทางวัฒนธรรม มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ. หน้า 3. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2549.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. หลักการส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- เดชา ไต้สูงเนิน. การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตร : กรณีศึกษาบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อรมิ จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- ทรงคุณ จันทจร. การศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน, 2549.
- ธงชัย สันติวงษ์. พฤติกรรมผู้บริโภคทางการตลาด. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2543.
- ชเนศ ต่วนชะเอม. การสู่มตัวอย่าง. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2546.
- ธรรมบุญ ประจวบเหมาะ. “ความสำเร็จของปีการท่องเที่ยวไทย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, 11(2) : 35 ; มีนาคม, 2529.
- ชันษา นวลละออง. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ธิดา สาระยา. เมืองประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2538.
- ธีรยุทธ บุญมี. การเปลี่ยนแปลงสังคม วัฒนธรรม การเมือง ครั้งที่ 2 ของไทย. กรุงเทพฯ : สายธาร, 2548.
- ธีรภาพ โลหิตกุล. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : ทางเลือกใหม่ของการเดินทาง. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2540.
- นิธิดา ประยงค์. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2527.
- นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : พี.เอ.ลิฟวิ่ง, 2540.
- เนตรนิมิต. ตำนานอีสาน 1500 ปี และวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครราชสีมา : มิตรภาพการพิมพ์, 2536.
- บุญยงค์ เกศเทศ. “พิธีกรรมสะเดาเคราะห์ชนพื้นถิ่นอีสาน,” วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 1(1) : 62 ; มกราคม-ธันวาคม, 2536.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.



- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. “ข้อควรพิจารณาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์,”  
จุลสารการท่องเที่ยว. 22(3) : 9 – 11 ; กุมภาพันธ์, 2546.
- เบญจมาศ ศิริมาศวิช. ประชาคมวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.
- ปราณี วงษ์เทศ. พิธีกรรมของชาวไทยภาคเหนือในพื้นที่บ้านพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยา,  
 2538.
- ปัญญา ปุยเปีย. ผู้นำการบริหาร. มหาสารคาม : วิทยาลัยครูมหาสารคาม, 2534.
- ปัญญา รุ่งเรือง. “แนวทางในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน,” ใน แนวทางการส่งเสริม  
 และเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย. หน้า 20. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2531.
- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิ. โครงการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำในกรุงเทพฯ  
 ชั้นในและบริเวณใกล้เคียง. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2542.
- พจนา กริ่งไกร. การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่ง  
 ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาดำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย  
 จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและ  
 ธรรมชาติ, 2540.
- . คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและ  
 ธรรมชาติ, 2547.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พุทธศาสน์กับชีวิตไทย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ์  
 ราชวิทยาลัย, 2536.
- พระธรรมปิฎก. สืบสานวัฒนธรรมในระบบฐานแห่งการศึกษาที่แท้. พิมพ์ครั้งที่ 2.  
 กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก, 2537.
- พระยาอนุমানราชชน. วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย. เสถียร โกเศศ (นามแฝง).  
 กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2515.
- พิสิฏฐ์ บุญไชย. คู่มือปฏิบัติการวิจัยทางวัฒนธรรม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ  
 และวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544.
- พุทธรักษ์ พิจิตร. ศักยภาพการท่องเที่ยวในด้านการแข่งขันและเป็นการตลาดท่องเที่ยวแห่งใหม่  
 ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ :  
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.



- เพ็ญศรี เจริญวานิช และนิติพล ภูติโชติ. การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน 5 จังหวัด คือ ขอนแก่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ เลย และอุบลราชธานี. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.
- . การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน 5 จังหวัด คือ ขอนแก่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ เลย และอุบลราชธานี. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542.
- ไพฑูรย์ มีกุศล. แนวคิดทั่วไปของการศึกษาระดับมัธยมศึกษา. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.
- มณีวรรณ คิวินิม และปรารถนา จันทร์พันธุ์. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.
- มนัส สุวรรณ. “การท่องเที่ยวกับผลกระทบ,” วารสารภูมิศาสตร์. 21(2) : 45 ; สิงหาคม, 2539.
- มุกิตา ปิ่นสุนทร. การวางแผนเส้นทางจักรยานที่เหมาะสมเพื่อการท่องเที่ยวในเขตเกาะรัตนโกสินทร์. ปรินญานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- . รายงานการวิจัย เรื่องแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- เยาวภา เจริญรัตน์. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- ระวีง เนตรโพธิ์แก้ว. การบริหารเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : พิทักษ์อักษร, 2547.
- รัฐจิตยา หิรัณยหาด. แนวทางเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาหมู่บ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.
- ราณี วิศิษย์กุล. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระบบสารสนเทศ เพื่อการจัดการท่องเที่ยว หน่วยที่ 1-8. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2546.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2525.



- วรรณภา วงษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- . ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- วรรณภา วงษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- วิโรฒ ศรีสุโร. “วัฒนธรรมอีสานกับการพัฒนา,” วารสารศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง. 3(1) : 20–25 ; มกราคม–เมษายน, 2548.
- วิวัฒน์ชัย บุญยศักดิ์. “ศักยภาพสำคัญอย่างไรต่อการท่องเที่ยว,” จุลสารการท่องเที่ยว. 2(4) : 12-15 ; เมษายน, 2532.
- วีระ อัมพันธ์สุข. “ส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม,” ใน การสัมมนาทางวิชาการเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้าน. หน้า 365–368. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532.
- วิรัช ไชยเพชร. ประเพณีพิธีกรรมกับเจ้าแม่สองนางพี่น้องจังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยสารคาม, 2542.
- ศมา ณ ระนอง. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณี : ชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. “การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลง,” ใน พัฒนาการทางวัฒนธรรม : กรณีทักษิณ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.
- . ทัศนะออกกรีตสังคมวัฒนธรรมในวิถีการอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2543.
- ศรีสุพรรณ อุดมประเสริฐ. การปฏิรูปเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- เศกสรรค์ ขงวนิชย์ และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. รวบรวมพระราชบัญญัติเกี่ยวกับธุรกิจท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2546.
- ส่งศรี วงษ์เวช. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำปิง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม แนวคิด วิธีการ และทฤษฎี. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.





- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน  
ในจังหวัดขอนแก่น : หมู่บ้านอัมพวันและหมู่บ้านคำแก่นคูณ. ขอนแก่น :  
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547.
- สมศรี จินะวงษ์. การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและกระจายรายได้  
ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ ด.บ.  
 กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สมสมัย อ่อนคำ. การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ภาษาไทย แบบมุ่งประสบการณ์จริง  
เรื่องเที่ยวงานแข่งเรือ ที่บ่อพันขัน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม.  
 มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2547.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,  
 2536.
- สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1. กองข่าวสาร  
การท่องเที่ยวนครราชสีมา. กรุงเทพฯ : กองผลิตอุปกรณ์เผยแพร่ฝ่ายบริการการตลาด,  
 2550.
- . ข้อมูลท่องเที่ยวนครราชสีมา. กรุงเทพฯ : กองข่าวสารข้อมูล, 2542.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม  
และการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง, 2535.
- . วัฒนธรรมยูเนสโกในองค์การสหประชาชาติ. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง, 2531.
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ  
ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2549.
- . แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550 – 2554. กรุงเทพฯ :  
 สำนักนายกรัฐมนตรี, 2550.
- สำนักงานศิลปากรที่ 12 นครราชสีมา. สถิติผู้เข้าชมโบราณสถาน. นครราชสีมา :  
 กองข่าวสารข้อมูล, 2551.
- สินธุ์ สโรบล. การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่ :  
 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, 2546.
- สุกานดา ฟองชัย. การจัดการท่องเที่ยวเชิงชุมชนของชุมชนชาวผู้ไทย หมู่บ้านโคกโก่ง  
อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย  
 เกษตรศาสตร์, 2546.



- สุชาดา รัตนภูมิพงษ์. วัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว : ศึกษากรณี  
แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา.  
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ทรรศนะเกี่ยวกับการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน,”  
ในแนวทางการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์  
คุรุสภาลาดพร้าว, 2531.
- สุนทร โภชิตสาร. สัมมนาแนวคิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์เชิงบูรณาการ. มหาสารคาม : สถาบันวิจัย  
ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครัวยุคใหม่ ศาสนา ประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 8.  
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.
- . สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2540.
- สุมาลี วงษ์วิฑิต และรพีพรรณ ทองหล่อ. การท่องเที่ยวทางน้ำ : การพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า  
การบริการภายใต้ข้อตกลง GATS. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.
- สุรจิต นิตยคำหาญ. การศึกษาจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา  
ขนาดใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น :  
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.
- สุรพิชัย พรหมสิทธิ์. “โครงการสานสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน,” การจัดการทรัพยากร  
มนุษย์เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. หน้า 25-27. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2547.
- สุรางรัตน์ ช่ววงษ์ญาติ. ความรู้ ทักษะ และความร่วมมือของชุมชนในการบริหารจัดการ  
การท่องเที่ยวในท้องถิ่น : กรณีศึกษาหาดบางแสน 2 อำเภอชลบุรี จังหวัดขอนแก่น.  
วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547.
- เสถียร โกเศศ. ประเพณีพิธีกรรม. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- เสริม ผลเพิ่ม. ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเชื้อส่วงเมืองอุบล. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม :  
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2541.
- หม่อมหลวงค้อย หุมสาย. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- . ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- องค์การบริหารส่วนตำบลธารปราสาท. แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2552 – 2554 อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา : องค์การบริหารส่วนตำบลธารปราสาท, 2551.
- อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.  
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.



- อรวรรณ พันธุ์เนตร. การประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- อุรกุล ร่มกลาง. การบริหารจัดการการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนารายได้ของเทศบาลนครปฐม จังหวัดนครปฐม. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2547.
- “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลก,” 2551. <<http://www.e-bizthailand.com>> 2551.
- อุษณีย์ จุฑาศิลป์. เรียบเรียงเนื้อหาจากบทวิทยุกระจายเสียง. นครราชสีมา : กองข่าวสารข้อมูล, 2547.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภาพรวมภูมิปัญญาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2544.
- Alexander, Vasil' Evich. Farmer Theory. New York : Russia, 1939.
- Aspinall, Alison Jean. Communities in Change Social Sustainability and Tourism Development. Master's Thesis Canada : University of Waterbooo, 2006.
- Barnard, S. Adhikry, M. New York : McGraw-Hill, 1956.
- Bunten, Alexisc. So, How Long Have You Been : Self-commodification in the Native-Owned Cultural Tourism Industry. Doctor's Thesis California : University of California, 2006.
- Chailes, William and S. Var. Participation Management.” in Concept, Theory an Implementation United State of America. America : State University, 1976.
- Chan, Yuk Wah. Trade and tourism in Lao Cai, Vietnam : A study of Vietnamese-Chinese Interaction and borderland development. Doctor's Thesis Hong Kong : The Chinese University of Hong Kong, 2005.
- Choi, S. H. and H. H. Cheung. “Multi-material Virtual Prototyping for Product Development and Biomedical Engineering,” Computers in Industry. 58(5) : 438 – 452 ; June, 2007.
- Cory, Joseph P. “A Business Architecture for Technology Management Research and Development, Cost Effectiveness,” Dissertation Abstracts International. 53(12) : 4394–A ; June, 1993.
- Farmelo, Martha. “A Classroom on the Mall : Indigenous Women and the Culture of Development.” Grassroots Development. 19 (1) : 35–38 ; May, 1995.



- Favela, Jesus. "Organizational Memory Management for Large-Scale Systems Development," Dissertation Abstracts International. 55(5) : 1914 – A ; November, 1994.
- Fayol, J. Unity of Command. New York : McGraw-Hill, 1949.
- Gunn, S. Travel and Hospitality Research : A Handbook for Managers and Researchers. New York : John Wiley & Sons, 1994.
- Gulick, S. and B. Urwick. POSDORB Theory. New York : John Wiley & Sons, 1963.
- Hritz, Nancy. Urban Host Community Perceptions of Tourism Market Segment Impacts : Evidence from Indianapolis (Indiana). Doctor's Thesis Indiana : Indiana University, 2006.
- Kanno, Tetsuya. An Institutional Analysis of the Commercial Viability of two Weaving Project in Northeast Thailand. Master's Thesis Khon Kaen : Khon Kaen University, 1997.
- Mayor, Leah Elizabeth. We Come to Rebuild Ourselves : Tourists, Tourist Spaces and Reconceptualizing Transfoemative Learning Theory. Doctor's Thesis Cornell : Cornell University, 2006.
- Mitz, Robyn. A Community's Perspective on Tourism Development. Master's Canada : Royal Roads University, 2006.
- Seibert, Scott Edward. "Social Interaction, Cross-Functional Integration and Project Performance in the New Product Development Process," Dissertation Abstracts International. 55(5) : 1320–A ; November, 1995.
- Tim, S. A Study in Economics And Religion : The relationship Between Buddhism And Capitalism in Thailand. Master's Thesis Canada : Dalhousie University Canada, 1994.
- Taylor, S. J. and Bogdan. R.C. Introduction to Qualitative Research Method : The Search for Meanings. New York : A Wiley - Interscience Publication John Wiley & Sons, 1984.
- Veramu, Joseph. "Sustainable Development through Community Education in the South Pacific," Community Education International. 5(7) : 6–9 : July, 1996.
- Weber, Max. Organization and Bureaucracy. Chicago : Aldine Publishing Company, 1968.



Xie, Philip Feifah. Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages in Hainan, China.

Doctor's Thesis Canada : University of Waterloo Canada, 2001.

Yukl, J. Social Exchange Theory. New York : McGraw-Hill, 1989.



## ภาคผนวก



ภาคผนวก ก  
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล



## แบบสำรวจ

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน  
ในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

1. วัน.....เดือน..... พ.ศ. ....
2. เวลา.....
3. สถานที่.....
4. เนื้อหาสาระจากการสังเกต
  - 4.1 บริบทพื้นที่การศึกษา.....  
.....  
.....
  - 4.2 แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว.....  
.....  
.....
5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม.....  
.....
6. กิจกรรมประกอบการสำรวจ
  - 6.1 กล้องถ่ายรูป
  - 6.2 สัมภาษณ์
  - 6.3 จุดบันทึก

ผู้สังเกต.....ผู้วิจัย  
ร่วมกับ.....ผู้ช่วยวิจัย





## แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

### แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

1. กิจกรรมที่สังเกต.....
2. วัน.....เดือน..... พ.ศ. ....
3. เวลา.....
4. สถานที่.....
5. บุคลากร.....
6. เนื้อหาสาระจากการสังเกต (ตาดู / หูฟัง)
  - 6.1 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว  
.....
  - 6.2 บทบาทของผู้นำชุมชน  
.....
  - 6.3 กิจกรรมการท่องเที่ยว  
.....
  - 6.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน  
.....
  - 6.5 เศรษฐกิจในชุมชน  
.....
7. กิจกรรมประกอบการสังเกต (กล้องถ่ายรูป, สัมภาษณ์, สมุดจดบันทึก)  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....

ผู้สังเกต.....ผู้วิจัย  
ร่วมกับ.....ผู้ช่วยวิจัย



## แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน  
ในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

1. เรื่อง.....
2. วัน.....เดือน..... พ.ศ. ....
3. สถานที่.....
4. ชื่อเรื่องที่สังเกต.....
5. สาระที่ได้จากการสังเกต  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....
6. สรุป  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....
7. เครื่องมือที่ใช้ประกอบการสังเกต  กล้องถ่ายภาพดิจิทัล  สัมภาษณ์

ผู้สังเกต.....ผู้วิจัย

ร่วมกับ.....ผู้ช่วยวิจัย



### แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ใช้สัมภาษณ์เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม  
จังหวัดนครราชสีมา ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน  
บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

คำชี้แจง เติมคำลงช่องว่าง และใช้เครื่องหมาย ✓ ตรงข้อที่ตอบ

#### ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

##### 1. สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ชื่อ.....สกุล.....

1.2 อายุ.....ปี

1.3 เพศ  ชาย  หญิง

1.4 ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

มาอยู่ที่นี่โดย  แต่งงาน  อพยพครอบครัวมาอยู่

ที่อยู่เดิม (ภูมิลำเนา)  อื่น ๆ ระบุ.....

อยู่ที่นี่นาน.....ปี

##### 2. ระดับการศึกษา.....

#### ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน

##### 1. ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว

.....

.....

.....

##### 2. เหตุจูงใจในการท่องเที่ยว

.....

.....

.....



3. เคยท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน

.....  
 .....  
 .....

4. ความสนใจในกลุ่มกิจกรรม

.....  
 .....  
 .....

5. ข้อมูลทางการใช้จ่ายซื้อสิ่งของจากแหล่งท่องเที่ยว

.....  
 .....  
 .....

6. ความสะดวกในด้านการบริการของแหล่งท่องเที่ยว

.....  
 .....  
 .....

7. ความพึงพอใจ ความประทับใจในแหล่งท่องเที่ยว

.....  
 .....  
 .....

8. ข้อเสนอแนะ

.....  
 .....  
 .....

.....ผู้สัมภาษณ์  
 วันที่.....เดือน.....ปี.....  
 เวลา..... น.



## แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน  
ในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

ผู้ให้สัมภาษณ์.....

เรื่อง.....

วัน.....เดือน..... พ.ศ. ....

สถานที่.....

## เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป

ป.....

.....

.....

.....

.....

.....ผู้สัมภาษณ์

วันที่.....เดือน.....ปี.....

เวลา..... น.



ภาคผนวก ข  
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์



## รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- กฤษณา เส็งี่ยมกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 255 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2551.
- กิตติ สัญญาริยาภรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2551.
- ขวัญจิรา จงกลกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 191 หมู่ที่ 5 บ้านใหม่เกษมใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2551.
- จรัญ จอมกลาง. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่โรงเรียนบ้านปราสาท บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2551.
- จรัส แนบกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 254 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2551.
- จันทร์ นาคปราสาท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 273 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2551.
- จำปี ชะตาดิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 19/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- จรัส โพธิ์อินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 2 บ้านโนนไทย ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- จirnันท์ แก้วนอก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 8 บ้านปราสาทเหนือ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2551.



- ชั้น คุมกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 257 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2551.
- ชุม ถ้ำกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 6/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2551.
- แหม่ม ทอนสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 34/3 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2551.
- ณัชชา สมดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 326 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- เต็ม ทับกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- ถาด บัวแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2551.
- ทวีชัย ปรีชาชาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 262 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- ทศพร คนยัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 8 บ้านปราสาทเหนือ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2551.
- ทองดี พบพิมาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 278 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2551.
- ทองพวน แนบกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 254 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.





- ทิพย์ ถ้ำกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- เทียม ละอองกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 282 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2551.
- บัว มาสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2551.
- บัวโรม กลางจอหอ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 96/7 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2551.
- บุญจันทร์ ละมัยกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2551.
- บุญช่วย ตรงสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 62/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2551.
- บุญช่วย แรมพิมาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2551.
- บุญส่ง ถ้ำกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2551.
- บุญส่ง บัวกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 70/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2551.
- ปรานอม ฉิมกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 61/1 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2551.



- ประนอม ละอองกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 282 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2551.
- ประมวล บัวกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 70/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2551.
- ประสพโชค สายใหม่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2551.
- ประเสริฐ บัวกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 69 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2551.
- ปรีชา ละมัยกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2551.
- พรทิพย์ เขาวนากรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 193 หมู่ที่ 2 บ้านโนนไทย ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- พวง แรมพิมาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2551.
- พัก คุมกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 257 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2551.
- พิรินทนา เขาวนากรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 193 หมู่ที่ 2 บ้านโนนไทย ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- ไพจิตร รักกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาค เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 49/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2551.



- ไพโรจน์ แบนกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 43/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2551.
- เยาวเรศ คิมงเหลื่อม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551.
- ราตรี จงจัดกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 194 หมู่ที่ 2 บ้านโนนไทย ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- ราพิง ปริชาชาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 262  
หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา  
เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2551.
- ลมุล คุมกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 133  
หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา  
เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551.
- ละม้าย แบนกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 43/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2551.
- เล็ก เป็นชอ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 120 หมู่ที่ 7  
บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา  
เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2551.
- วาริรัตน์ แบนกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- วาสนา นากกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 22/3 หมู่ที่ 8 บ้านปราสาทเหนือ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2551.
- วิเศษฐ น้อยกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 43 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2551.



- วิภาพร ชมกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22/3 หมู่ที่ 8 บ้านปราสาทเหนือ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2551.
- วิรัช ชะตาคี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2551.
- วุ่น ลิยี่เก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551.
- สงวน คุณกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 133 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2551.
- สงวนวงษ์ เขาวนากรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 2 บ้านโนนไทย ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- สม ลิยี่เก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551.
- สมเกียรติ หมอสมฤทธิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551.
- สมควร น้อยกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 43 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2551.
- สมควร ศรีนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 268 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2551.
- สมพงษ์ นาคปราสาท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 273 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2551.



- สมหวัง กลางจอหอ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาถ เชาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 96/1 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2551.
- สมาน อายากลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาถ เชาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 61  
หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา  
เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2551.
- สังวาล สัตยธูอริยากรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาถ เชาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551.
- สังวาลย์ รักกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาถ เชาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 49 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2551.
- สายใจ พิรักษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาถ เชาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 66/1 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551.
- ลำรวม นิลกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาถ เชาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 61 /1 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2551.
- ลำเรียง อ่อนโคกสูง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาถ เชาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 312 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2551.
- ลิมพลี แบนกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาถ เชาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 33/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2551.
- สุกิจ จงจัดกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาถ เชาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 194 หมู่ที่ 2 บ้านโนนไทย ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- สุทธธีรภัท โปธิ์อินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาถ เชาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 2 บ้านโนนไทย ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.



- สุธิดา เครือศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 142/1 หมู่ที่ - บ้าน - ตำบลในเมือง อำเภอเมือง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551.
- สุนทรชัย เครือศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 2/2 หมู่ที่ 1 บ้านเกาะ ตำบลจอหอ อำเภอจอหอ  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551.
- สุนันท์ อาษากลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2551.
- สุพงศ์ พิรัชญา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 66/1 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551.
- สุพจน์ เขาวนากรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 193 หมู่ที่ 2 บ้านโนนไทย ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2551.
- สุภาพ ทอนสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 34/3 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2551.
- สุภาพ แนบกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 33/1 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2551.
- สุรพล บุญหมั่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 62/3 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2551.
- แสง ตรวจจับสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 62/1 หมู่ที่ 17 บ้านธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551.
- เหลือ ศรีนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เขาวนากรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 268 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2551.



อนุชิต เสงี่ยมกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เซวานาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 255 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2551.

อำนวยการ พบพิมาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เซวานาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 278 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2551.

อุทัย ทักกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายนาด เซวานาภรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,  
ที่บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง  
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2551.



ภาคผนวก ค  
ภาพประกอบ







ภาพประกอบ 43 ทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท แยกจากถนนมิตรภาพ



ภาพประกอบ 44 ลำปราสาท แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชน





ภาพประกอบ 45 ร้านค้าของกลุ่มสตรีสหกรณ์



ภาพประกอบ 46 การเข้าร่วมกิจกรรมทำขนมห่อ ของนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวที่เป็นหมู่คณะ





ภาพประกอบ 47 ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มหัตถกรรม



ภาพประกอบ 48 ลวดลายของผ้าทอลายโบราณ



ภาพประกอบ 49 ผู้อาวุโสปราชญ์ท้องถิ่นกับระนาด กลุ่มมโหรี





ภาพประกอบ 50 ผลิตภัณฑ์ที่นำไปแสดงในงานประจำปีของอำเภอโนนสูง



ภาพประกอบ 51 การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท โดยการนำของยุวมัคคุเทศก์





ภาพประกอบ 52 การสัมภาษณ์ผู้อาวุโส ที่โบราณสถานบ้านปราสาท



ภาพประกอบ 53 ที่พักทางวัฒนธรรมโฮมสเตย์ บ้านปราสาท

ประวัติย่อของผู้วิจัย



## ประวัติย่อของผู้วิจัย

**ชื่อ** นางสาวนายนาด เซวานาภรณ์  
**วันเกิด** วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2493  
**สถานที่เกิด** อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา  
**สถานที่อยู่ปัจจุบัน** บ้านเลขที่ 142/1 ถนนกีฬากลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000  
**ตำแหน่งหน้าที่การงาน** ครูชำนาญการพิเศษ  
**สถานที่ทำงานปัจจุบัน** โรงเรียนอนุบาลนครราชสีมา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000

**ประวัติการศึกษา**

พ.ศ. 2509 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสุนรรีวิทยา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. 2524 ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกคณิตศาสตร์  
วิทยาลัยครูนครราชสีมา

พ.ศ. 2552 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์  
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

